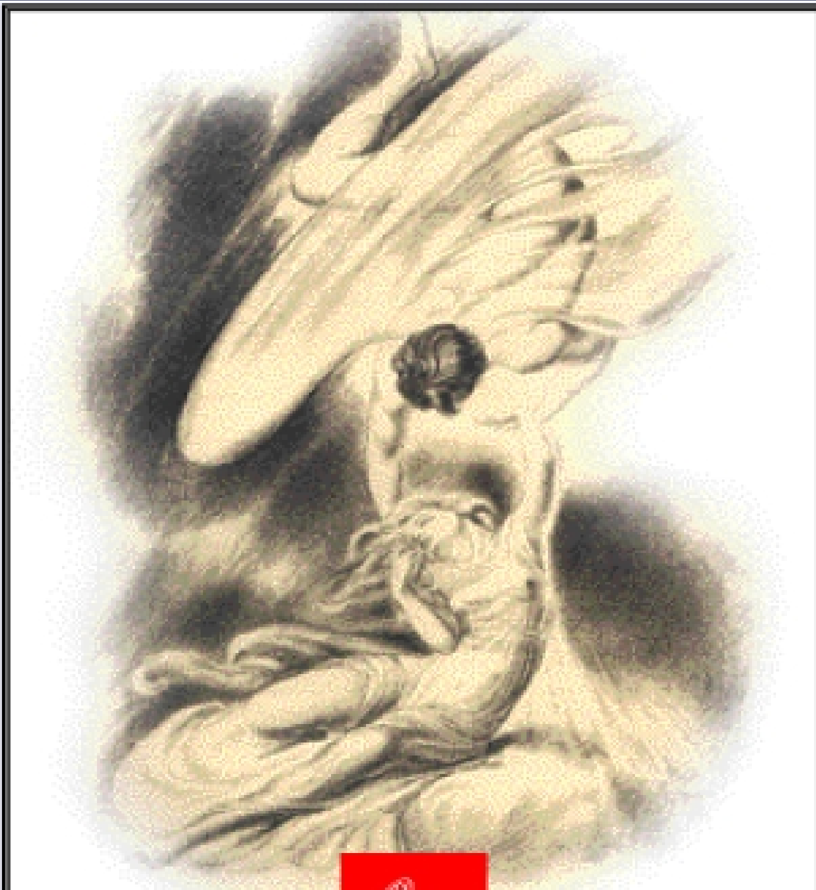
biblioteca școlarului

MIHAI EMINESCU

LUCEAFĂRUL



Litera Internațional

biblioteca școlarului

Mihai
EMINESCU

LUCEAFĂRUL

ANTUME

Litera
INTERNAŢIONAL
BUCUREŞTI — CHIŞINĂU

Colecție inițiată și coordonată de Anatol și Dan Vidrașcu
Concepția grafică a colecției: Vladimir Zmeev
Coperta și ilustrațiile: Isai Cârmu

REFERINȚE ISTORICO-LITERARE:

Titu Maiorescu, Constantin Dobrogeanu-Gherea,
Garabet Ibrăileanu, Nicolae Iorga, Tudor Vianu,
George Călinescu, D. Caracostea, Mihai Cimpoi,
Pompiliu Constantinescu, Vladimir Streinu, Perpessicius,
Dumitru Popovici, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi,
G. I. Tohăneanu, D. Murărașu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga,
Ion Negoițescu, Edgar Papu, Eugen Todoran,
Șerban Cioculescu, George Munteanu,
Alexandru Philippide,
Nichita Stănescu.



Editura „Litera Internațional"
O.P. 33; C.P. 63, sector 1, București, România
tel./fax (01) 3303502; e-mail: info@litera.ro

Grupul Editorial „Litera"
str. B. P. Hasdeu, mun. Chișinău, MD-2005, Republica Moldova
tel./fax +(3732) 29 29 32, 29 41 10, fax 29 40 61;
e-mail: manager@litera-publishing.com

Difuzare:

S.C. David D.V.Comprod SRL
O.P. 33; C.P. 63, sector 1, București, România
tel./fax +(01) 3206009

Librăria „Scripta"
str. Ștefan cel Mare 83, mun. Chișinău, MD-2012,
Republica Moldova, tel./fax: +(3732) 221987

Prezenta ediție a apărut în anul 2001 în versiune tipărită
și electronică la Editura „Litera Internațional" și
Grupul Editorial „Litera".

Editori: *Anatol și Dan Vidrașcu*
Lector: *Tudor Palladi*
Corector: *Raisa Coșcodan*
Tehnoredactare: *Olesea Pașa*

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic din Chișinău
Comanda nr. 11189

CZU 821.135.1-1
E 48

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Eminescu, Mihai
Luceafărul/ Mihai Eminescu; col. init. și coord./ Anatol și Dan Vidrașcu; conc. col. și cop./Vladimir Zmeev; — B., Ch.: Litera, 2001 (Combinatul Poligrafic). — 328 [p]. — (Bibl. școlarului, serie nouă, nr. 200)
ISBN 973-99869-4-3
ISBN 9975-74-336-6
821.135.1-1

ISBN 973-99869-4-3
ISBN 9975-74-336-6

CUPRINS

CUPRINS

TABEL CRONOLOGIC

1675 Presupusul an de naştere al strămoşului lui M. Eminescu Imin(u), de la supranumele căruia se va înfiinţa patronimul Iminovici, conform lui Ion Roşu (vezi cartea acestuia Legendă şi adevăr în biografia lui M. Eminescu. *Editura* Cartea românească*, 1989, pag. 201).*

1705 Data probabilă de naştere (în Banat) a lui Iovul Iminovici, viitor preot, fiul lui Imin(u), numele căruia va da naştere patronimului Iminovici, după acelaşi cercetător.

1720 Anul probabil de naştere al lui Iuraşcu din Hotin, bunicul stolnicului Vasile Iuraşcu, după acelaşi biograf Ion Roşu.

1730 Anul prezumtiv al hirotonisirii „lui Imin(u)", care, prin sârbizarea numelui, devine Iovul Iminovici. Acesta pare-se momentul naşterii patronimului Iminovici.

1735 Anul probabil de naştere al lui Petru (Petrea) Iminovici, tatăl lui Vasile Eminovici şi bunicul căminarului. După Ion Creţu, el se naşte în 1736 în satul Călineşti, considerat străbunic al poetului.

1736 Anul de naştere al Agafiei Şerban, soţia lui Petru Iminovici şi străbunica lui M. Eminescu.

1780 Se naşte Vasile Eminovici, unicul fecior al lui Petrea Eminovici şi al soţiei sale Agafia. Acesta e bunicul poetului, care avea şi darul cântării.

1812 La 10 februarie se naşte Gheorghe Eminovici, fiul lui Vasile şi al Ioanei Eminovici. E tatăl poetului. Părăseşte Bucovina şi se stabileşte în Moldova.

1816 Se naşte Raluca Iuraşcu, fiica stolnicului Iuraşcu din Joldeşti, mama poetului.

1840 La 29 iunie are loc căsătoria lui Gheorghe Eminovici şi a Ralucăi Iuraşcu.

1841 La 12 mai se naşte Şerban, primul copil al soţilor Eminovici. Slugerul Gheorghe Eminovici este ridicat la rangul de căminar.

1843 La 2 februarie se naşte Nicolae (Nicu), cel de-al doilea copil.

1844 Se naşte George (Iorgu), cel de-al treilea copil.

1845 La 5 mai se naşte Ruxanda, cel de-al patrulea copil.

1846 La 1 iulie se naşte Ilie, cel de-al cincilea copil.

1848 Se naşte probabil Maria, cel de-al şaselea copil.

1850 La 15 ianuarie se naşte la Botoşani Mihai Eminescu, poetul, cel de-al şaptelea copil. După alţii, el se naşte la 20 decembrie 1849.

1852 Vede lumina zilei Aglaia, cel de-al optulea copil.

1854 Se naşte Henrieta (Harieta), cel de-al nouălea copil.

1856 La 16 noiembrie se naşte Matei, cel de-al zecelea copil.

Anul de naştere al celui de-al unsprezecelea copil, Vasile, nu este cunoscut.

1857 Gheorghe Eminovici conduce la studii la Cernăuţi cinci copii.

Nu este cunoscut ce cursuri a urmat în acest an poetul.

1858-1859 Mihai urmează clasa a III-a la „National Hauptschule“ din Cernăuţi. Este clasificat al 15-lea dintre cei 72 de elevi.

1859-1860 M. Eminovici urmează clasa a IV-a. Este clasificat al 5-lea dintre cei 82 elevi.

1860-1861 Se înscrie la Ober-Gymnasium din Cernăuţi. Mihai Eminovici promovează clasa I. Este clasificat al 11-lea în primul semestru şi al 23-lea în cel de-al doilea semestru.

1861-1862 Urmează clasa II-a.

1862-1863 Repetă clasa. De la 16 aprilie 1863 părăseşte cursurile, cu toate că avea o reuşită bună la învăţătură. Plecat la Ipoteşti în vacanţa de Paşte, nu mai revine la şcoală. Moare Ilie, student la şcoala de medicină a lui Davila din Bucureşti.

1864 Mihai Eminovici solicită Ministerului Învăţământului o subvenţie pentru urmarea studiilor sau un loc de bursier. Pleacă la Cernăuţi, unde dădea reprezentaţii trupa de teatru Fanny Tardini-Vlădicescu. La 5 octombrie M. Eminovici devine practicant la tribunalul din Botoşani. Peste o vreme este copist la comitetul permanent judeţean.

1865 La 5 martie demisionează. La 11 martie solicită paşaport pentru trecere în Bucovina. În Bucovina se află în gazdă (toamna) la profesorul său Aron Pumnul, îngrijind de biblioteca acestuia. Situaţia sa şcolară era de „privatist“.

1866 La 12/24 ianuarie se stinge din viaţă Aron Pumnul. Învăţăceii tipăresc o broşură cu „lăcrămioare…. la mormântul prea iubitului lor profesoriu“. A doua poezie este semnată: M. Eminovici, privatist. G. Munteanu consideră că 4 poezii din cele 7 sunt ale lui M. Eminescu. Concluziile ipotetice ale autorului inspiră încredere, deoarece intuiţia pare-se i-a iluminat calea spre adevărul tăcut de poet. La 25 februarie/9 martie revista Familia *din Pesta îi publică poezia* De-aş avea… *Directorul revistei, Iosif Vulcan, cu această ocazie, îi românizează numele de familie. Din Eminovici devine Eminescu, nume pe care poetul l-a adoptat pentru totdeauna. La 15/27 mai publică poezia* O călărire în zori. *Părăseşte Bucovina (în iunie), stabilindu-se la Blaj. Avea de gând să-şi reînceapă studiile. La 16/29 iulie* Familia *îi publică* Din străinătate*, la 14/26 august* – La Bucovina*, la 11/23 septembrie* – Speranţa *şi la 16/28 octombrie* – Misterele nopţii. *Cu începere din octombrie şi în noiembrie revista îi publică nuvela* Lanţul de aur*, tradusă din scriitorul suedez Onkel Adam. A fost la Alba-Iulia, unde participă la adunarea anuală a „Astrei“ între 27-28 august. În toamnă părăseşte Blajul şi se duce la Sibiu. Este prezentat lui N. Densuşianu. Trece munţii şi vine la Bucureşti.*

1867 Se angajează în trupa lui Iorgu Caragiale. Deţine rolul de sufleur şi de copist. Face, graţie condiţiei îmbrăţişate, turnee la Brăila, Galaţi, Giurgiu, Ploieşti. Citeşte mult din Schiller. Traduce din acesta poezia Resignaţiune. *La 2/14 aprilie apare în* Familia Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Românie*, iar la 18/30 iunie* La Heliade.

1868 Angajat sufleur în trupa lui Mihai Pascaly, care concentrase mai multe forţe teatrale: Matei Millo, Fanny Tardini-Vlădicescu şi actori din trupa lui Iorgu Caragiale. Trupa joacă la Braşov, Sibiu, Lugoj, Timişoara, Arad şi în alte oraşe bănăţene. Întâlnindu-l în turneu, Iosif Vulcan obţine de la M. Eminescu poeziile La o artistă *şi* Amorul unei marmure*, pe care* Familia *le publică respectiv la 18/30 august şi 19 septembrie/1 octombrie. Stabiliţi în Bucureşti, face cunoştinţă cu I. L. Caragiale. Pascaly îl angajează ca sufleur a II-a oară şi copist al Teatrului Naţional. Se obligă să traducă pentru marele actor* Arta reprezentării dramatice – Dezvoltată ştiinţific şi în legătura

ei organică de profesorul dr. Enric Theodor Rötscher *(după ediţiunea a doua). Din această vreme începe şi proiectul său de roman* Geniu pustiu.

1869 La 1 aprilie înfiinţează împreună cu alţi tineri cercul literar „Orientul". Cercul urmărea strângerea basmelor, poeziilor populare şi a documentelor privitoare la istoria şi literatura naţională. La 29 iunie sunt fixate comisiile de membri ale „Orientului" care trebuiau să viziteze diferite provincii. M. Eminescu era repartizat pentru Moldova. Vara publică La moartea principelui Ştirbey. *Pleacă în turneu la Iaşi şi Cernăuţi.* Familia *continuă să-l publice. Îi apare* Junii corupţi *la 31 ianuarie/12 februarie şi* Amicului F. I. *la 31 martie/11 aprilie. Tatăl îi promite o subvenţie regulată întru a-şi urma studiile universitare la Viena, unde se aflau mulţi dintre colegii săi de la Cernăuţi. La 2 octombrie se înscrie la Facultatea de filozofie ca student extraordinar, de vreme ce-i lipsea bacalaureautul. Aici face cunoştinţă cu I. Slavici. Se înscrie în cele două societăţi studenţeşti care se contopesc în una – „România jună".*

1870 Îl vizitează la Döbling de Anul Nou, împreună cu alţi studenţi, pe fostul domnitor Al. I. Cuza.

În 1869/1870 urmează aproape cu regularitate cursurile. În 1871/72 urmează două semestre consecutive. Frecventează biblioteca Universităţii. La 7/19 şi 9/21 ianuarie publică în Albina *din Pesta articolul* O scrisoare critică*, luând apărarea lui Aron Pumnul împotriva unei broşuri a lui D. Retrino din Cernăuţi. La 18/30 ianuarie în* Familia *publică* Repertoriul nostru teatral. *Primul este semnat cu numele deplin. Cel de-al doilea – cu iniţialele M. E. Sub pseudonimul Varro publică în* Federaţiunea *din Pesta trei articole:* Să facem un congres *(5/17 aprilie),* În unire e tăria *(10/22 aprilie) şi* Echilibrul *(22 aprilie/4 mai şi 29 aprilie/11 mai), pentru care a fost citat de procurorul public din Pesta.* Federaţiunea *din 5/17 aprilie mulţumeşte pentru aceste articole. Însă nu poate preciza timpul pentru a începe publicarea romanului* Naturi catilinare *menţionat de Varro. La 15 aprilie* Convorbiri literare *îi publică celebra poezie* Venere şi Madonă*, care stârneşte admiraţia lui Titu Maiorescu. La 15 august aceeaşi revistă îi publică* Epigonii.

Semnează ca secretar, alături de N. Teclu, preşedinte, în luna martie, un apel pentru strângerea de fonduri pentru serbarea de la Putna.

La 4/16 septembrie îi scrie lui Iacob Negruzzi să publice în Convorbiri literare *notiţa „asupra proiectatei întruniri la mormântul lui Ştefan cel Mare la Putna“. Expediază povestea* Făt-Frumos din lacrimă *pe care* Convorbiri literare *o publică în numerele de la 1 şi 15 noiembrie. Aflându-se la Viena, Iacob Negruzzi destăinuieşte impresia puternică ce au produs-o în sânul „Junimii“ versurile poetului publicate în paginile* Convorbirilor literare. *De asemenea acesta îl sfătuieşte ca după studii să se stabilească la Iaşi.*

1871 Îl pune în curs pe Iacob Negruzzi cu proiectele sale literare. Îl recomandă cu căldură pe I. Slavici. Expediază poezia Mortua est! *pe care* Convorbiri literare *o publică la 1 martie. La 15 iunie îi va publica* Înger de pază *şi* Noaptea. *La 8 aprilie are loc şedinţa de unificare a conducerii, alegând primul comitet: I. Slavici, preşedinte, şi M. Eminescu, bibliotecar. La 1 august s-au desfăşurat, în şedinţa de la Cernăuţi, pregătirile pentru serbarea de la Putna, care a fost fixată pentru 15/27 august. În* Românul *din 3/15 august Eminescu publică împreună cu Pamfil Dan, membru în comitetul serbării, o scrisoare în care explică semnificaţia întâlnirii tineretului român la mormântul lui Ştefan cel Mare. Printre participanţii activi la serbare s-au evidenţiat pictorul Bucevski şi compozitorul Ciprian Porumbescu. Fiind învinuiţi că sunt ataşaţi ideilor „Junimii“ de la Iaşi, M. Eminescu şi I. Slavici demisionează în toamnă din funcţiile lor din societatea „România jună“. Titu Maiorescu subliniază în studiul său din* Convorbiri literare*, intitulat* Direcţia nouă, *vocaţia de poet a lui M. Eminescu, numindu-l* „poet în toată puterea cuvântului“ *şi citându-l după Vasile Alecsandri.*

Dintre proiectele literare, după I. Creţu, Proletarul *ia o formă iniţială. Lucrează la poemul* Memento mori.

1872 În acest an probabil se întâlneşte cu Veronica Micle la Viena. Din lipsa banilor părăseşte Viena şi revine în ţară. Participă la o şedinţă a „Junimii“ din 1 septembrie la care citeşte Egipetul*, un fragment din* Memento mori, *apoi nuvela* Sărmanul Dionis. *La 7 septembrie M. Eminescu citeşte la „Junimea“ poeziile* Înger şi demon *şi* Floare-albastră. *La 1 decembrie 1872 şi 1 ianuarie 1873* Convorbiri literare *îi tipăreşte nuvela* Sărmanul Dionis.

„Junimea“ îl asigură cu o subvenţie lunară de 10 galbeni pentru a studia la Berlin. La 18 decembrie se înscrie la Universitatea din

Berlin, ca student ordinar, în baza unui certificat de absolvire a gimnaziului din Botoşani. Cursurile la care se înscrisese cuprindeau domeniile: filozofiei, istoriei, economiei şi dreptului.

1873 Este preocupat de prelucrarea folclorului. Începe întâile versiuni ale poemelor Călin *şi* Luceafărul.

Pentru asigurarea unei existenţe modeste acceptă un post la consulatul român la Berlin, condus de Teodor Rosetti, iar apoi de N. Kreţulescu. E nevoit a-şi cere exmatricularea din motive de tensiune dintre tată şi fiu, vorba lui I. Creţu. Certificatul eliberat la 26 iulie dovedeşte că a urmat două semestre până în 14 iulie. Rosetti însă i-a făcut posibilă rămânerea la Berlin, mărindu-i salariul. De unde la 8 decembrie poetul se reînscrie la Universitate pentru semestrul de iarnă. Dar n-a trecut nici un examen.

La 21 septembrie fratele său Iorgu Eminovici, de profesie militar, se sinucide. Moartea lui însă e declarată abia la 2 noiembrie. A fost înmormântat la Ipoteşti.

1874 Între 17/29 ianuarie şi 7 mai se desfăşoară o amplă corespondenţă între Eminescu şi Maiorescu, în care acesta îi propunea poetului să-şi ia doctoratul în filozofie pentru a fi numit profesor la Universitatea din Iaşi. Ministrul învăţământului îi expediază la Berlin 100 galbeni pentru depunerea doctoratului. I se dă sarcina de a cerceta documentele din Königsberg pentru statul român. Printr-o scrisoare din 19 septembrie din Berlin, poetul motivează abandonarea acestei sarcini şi revenirea în ţară. La Berlin urma să se întoarcă în noiembrie pentru a susţine examene. La 1 septembrie este numit director al Bibliotecii Centrale din Iaşi. Maioresacu află la 5 octombrie de la Al. Lambrior că Eminescu nu poate pleca în străinătate întru a-şi face doctoratul. Îl opresc o seamă de împrejurări. Două surori se îmbolnăviseră de tifos în Boemia. Fratele Şerban, dând semn de alienaţie, este internat la 10 octombrie în spital prin intermediul agenţiei diplomatice din Berlin. Poetul însuşi suferea în urma aprinderii la o încheietură a piciorului. Fratele moare la 28 noiembrie la Berlin.

Eminescu paralel avea lecţii de logică la Institutul academic în locul lui Xenopol. Revista Convorbiri literare *de la 1 decembrie îi publică* Împărat şi proletar. *Colaborează la Lexiconul lui Brockhaus.*

1875 Activitate intensă la Biblioteca Centrală din Iaşi. La 15 iunie T. Maiorescu, ministrul învăţământului îi propune funcţia de revizor şcolar pentru districtele Iaşi şi Vaslui. La 1 iulie este invitat să-şi ia în primire postul. La 2 iulie predă biblioteca lui D. Petrino. La 10 august înaintează un raport ministrului cu ocazia conferinţelor avute cu învăţătorii din judeţul Iaşi. Îl remarcă pe institutorul I. Creangă de la şcoala nr. 2 din Păcurari. La 5 septembrie trimite alt raport la minister. De astă dată înainta propuneri de reorganizare a şcolilor din judeţul Vaslui. Convorbiri literare *îi publică la 1 februarie poezia* Făt Frumos din tei. *La 14 martie rosteşte la* Junimea *în cadrul prelegerilor publice conferinţa pe care ulterior o publică în* Convorbiri literare *din 1 august intitulată* Influenţa austriacă asupra românilor din principate. *La 26 mai înaintează ministerului un raport elogios asupra unei cărţi didactice alcătuită de I. Creangă ş. a. Îl introduce pe I. Creangă la* Junimea. *D. Petrino, printr-un raport către Ministerul Învăţământului din 22 iunie, cere ca Eminescu, fost bibliotecar, să răspundă pentru obiecte şi cărţi „sustrase". Ministerul înaintează la rândul său raportul Parchetului din Iaşi. Judecătorul de instrucţie prin încheierea sa din 17 decembrie declară că „nu este loc de urmărire".*

La 15 august, la Ipoteşti, moare Raluca Eminovici. Rămas fără serviciu, M. Eminescu se angajează corector şi redactor la ziarul Curierul de Iaşi. *Este prezent la şedinţele* Junimii. *Îl vizitează pe Creangă la bojdeuca sa. La 1 septembrie* Convorbiri literare *îi publică poeziile* Melancolie, Crăiasa din poveşti, Lacul *şi* Dorinţa. *La 1 noiembrie revista bucureşteană îi va publica poemul* Călin, *iar la 1 decembrie* Strigoii. *În* Curierul de Iaşi *îi apare la 9 iunie schiţa* La aniversară *şi nuvela* Cezara *în numerele de la 6, 11, 13, 15 şi 18 august. Făcând un drum la Bucureşti, prin Maiorescu, se împrieteneşte cu Mite Kremnitz, sora acestuia. Veronica Micle însă rămâne şi mai departe idolul său.*

1877 Îşi continuă activitatea la Curierul de Iaşi. *Sub titlul* Observaţii critice, *ia apărarea manualului lui Titu Maiorescu, în* Curierul de Iaşi *din 12 august. La 1 septembrie publică în* Convorbiri literare *articolul* Încă o dată recensiunea logicei Maiorescu. *Totodată semnează cronici teatrale în legătură cu spectacolele la care asistă. Participă la şedinţele* Junimii. *Invitat în redacţia ziarului* Timpul, *M. Eminescu în a doua jumătate a lui octombrie părăseşte Iaşii,*

instalându-se la Bucureşti. Nu publică nici o poezie. Iacob Negruzzi este entuziasmat de articolele din Timpul, Icoane veci şi icoane nouă, *pe care le consideră „minunat scrise şi minunat cugetate". Dar poetul nu avea bani nici pentru o fotografie pe care I. Negruzzi i-o ceru spre a-i pune chipul în tabloul cu portretele junimiştilor.*

1878 Activează intens pe tărâmul ziaristicii. La insistenţele lui I. Negruzzi trimite patru poezii: Povestea codrului, Povestea teiului, Singurătate *şi* Departe sunt de tine…, *pe care acesta i le publică la 1 martie în* Convorbiri literare. *La 26 mai citeşte acasă la Maiorescu poezii în prezenţa lui Vasile Alecsandri, sărbătoritul de la Monpellier pentru* Ginta latină. *În iulie, aflându-se la moşia lui Nicolae-Mandrea din Floreşti-Dolj, traduce, din însărcinarea Ministerului Cultelor şi Învăţăturilor Publice, tomul întâi din scrierea lui Eudoxiu Hurmuzaki* Fragmente din istoria românilor, *apărută în germană. La 7 septembrie publică o recenzie la* Cuvente den bătrâni, *tomul I, de B. P. Hasdeu. Ia parte la Iaşi la ce-a de-a 15-a aniversare a* Junimii, *împreună cu Slavici şi Caragiale în contul lui Maiorescu.*

1879 Trimite la cererile repetate ale lui I. Negruzzi la Convorbiri literare *poezii. La 1 februarie revista junimistă publică* Pajul cupidon…, O, rămâi, Pe aceeaşi ulicioară… L*a 1 septembrie i se publică* De câte ori, iubito…, Rugăciunea unui dac şi Atât de fragedă… *şi la 1 octombrie văd lumina tiparului* Afară-i toamnă…, Sunt ani la mijloc, Când însuşi glasul, Freamăt de codru, Revedere, Despărţire *şi* Foaia veştedă. *Îi predă lecţii de limba română Mitei Kremnitz şi-i oferă în manuscris poezia* Atât de fragedă… *La 6 august moare Ştefan Micle, soţul Veronicăi Micle. Văduva vine la Bucureşti şi-l roagă pe poet să intervie pentru urgentarea pensiei sale. Fac planuri de căsătorie irealizabile.*

1880 Este obosit, bolnav. Se află în raporturi de disensiune cu familia. Ar dori să moară. Nu se vede din datorii. Publică doar o poezie. Este vorba de O, mamă…, *publicată de* Convorbiri literare *la 1 aprilie. Renunţă la căsătoria cu Veronica Micle. Aceasta se va plânge la 6 decembrie lui Hasdeu că Maiorescu l-a făcut pe Eminescu să n-o ia în căsătorie.*

1881 La 18 martie scrie tatălui său, bolnav, că nu dispune de timp să vină să-l vadă. Îl anunţă pe I. Negruzzi că i-a trimis prin Maiorescu Scrisoarea III, *pe care a citit-o de nenumărate ori la* Junimea

bucureşteană. La 28 martie o citeşte la Junimea *de la Iaşi. Scrisorile au fost publicate în* Convorbiri literare*:* Scrisoarea I *la 1 februarie,* Scrisoarea II *– la 1 aprilie şi* Scrisoarea III *– la 1 mai. Graţie caracterului ei antiliberal aceasta este reprodusă în* Timpul *din 10 mai.* Scrisoarea IV *– va apare în aceleaşi* Convorbiri literare *la 1 septembrie.*

Revizuieşte nuvela Cezara*, pe care o încredinţează lui Maiorescu. Traduce* Mănuşa *din Schiller. Lucrează la* Luceafărul *şi la diversele forme ale poeziei* Mai am un singur dor. *La 4 octombrie publică în* Timpul *o introducere la seria de* Palavre, anecdote, taclale etc. ale lui E. Baican. *La 10 octombrie scrie un articol de fond privind importanţa limbii vechi din cărţile bisericeşti. Cu prilejul dezvelirii statuii lui Eliade, la 21 noiembrie scrie un articiol în care demonstrează că Eliade este cel dintâi scriitor modern al neamului. Din cauza lui I. L. Caragiale cu care M. Eminescu se ceartă la serbarea pomului de Crăciun de la Mite Kremnitz, relaţiile epistolare ale poetului cu Veronica Micle devin tensionate.*

1882 Nu publică nici o poezie. Citeşte în mai multe rânduri Luceafărul *în şedinţele* Junimii *de la Maiorescu. Mite Kremnitz îl transpune în nemţeşte. La 8 octombrie citeşte şi corectează, împreună cu Maiorescu,* Luceafărul. *Apoi îl prezintă în forma definitivă la* Junimea *la 28 octombrie. Se împacă iarăşi cu Veronica, după care raporturile dintre ei devin încordate.*

1883 Se internează în ianuarie în spital pe un timp oarecare. Este citită de două ori la Maiorescu varianta germană a Luceafărului. *În româneşte poemul apare în* Almanahul societăţii studenţeşti „România jună“ *din Viena în luna aprilie. La şedinţa* Junimii *de la Maiorescu din 23 martie este prezent şi Iosif Vulcan. Eminescu probabil atunci i-a cedat acestuia următoarele poezii care vor apare în* Familia *pe parcursul lunilor viitoare. Este vorba de* S-a dus amorul… *(la 24 aprilie),* Când amintirile… *(la 15 mai),* Adio *(la 5 iunie),* Ce e amorul?… *(la 17 iulie),* Pe lângă plopii fără soţ… *(la 28 august),* Şi dacă… *(la 13 noiembrie). M. Eminescu a primit pentru ele un mic onorar, care se dovedi de fapt unicul cu care a fost răsplătit de-a lungul activităţii sale literare.*

La 4 iunie pleacă la Iaşi pentru a asista în calitate de corespondent al Timpului *la serbarea dezvelirii statuii lui Ştefan cel Mare. Aici se*

reîntâlneşte cu I. Creangă şi M. Pompiliu. Citeşte cu această ocazie junimiştilor, adunaţi în casa lui I. Negruzzi, Doina*, publicată în* Convorbiri literare *din 1 iulie.*
La 23 iunie la Bucureşti dă semne de alienaţie mintală. La 28 boala izbucneşte iar. Este internat în sanatoriul doctorului Şuţu. Convorbiri literare *din luna august reproduce* Luceafărul*. Tatăl poetului şi fratele lui (locotenentul) îi cer relaţii lui Maiorescu privitor la starea bolnavului. La 20 octombrie M. Eminescu este trimis de către prieteni la Viena şi internat la sanatoriul de la Ober-Döbling. Pe drum este însoţit de Chibici. La contribuţiile amicilor se plusează şi suma de 2000 lei obţinută în urma vânzării biletelor de intrare la Ateneu din 14 octombrie, unde V. Alecsandri a citit* Fântâna Blanduziei.
La 21 decembrie apare la Socec volumul de Poezii *de M. Eminescu, având o prefaţă scurtă de T. Maiorescu. Cartea cuprinde 26 de poezii inedite.*

1884 8 ianuarie la Ipoteşti decedează Gheorghe Eminovici, tatăl poetului. La 7 martie se împuşcă Neculai Eminovici (Nicu), tot la Ipoteşti. La 1 ianuarie este vizitat de către Maiorescu şi de vărul acestuia C. Popazu, din Viena.
La 26 februarie M. Eminescu părăseşte sanatoriul şi la propunerea doctorului Obersteiner, însoţit de Chibici, face călătoria recomandată în Italia. Soseşte la Bucureşti la 27 martie. La 7 aprilie pleacă la Iaşi. Contribuţiile pentru întreţinere continuă. E numit la 24 septembrie subbibliotecar al Bibliotecii Centrale din Iaşi. La 25 octombrie participă la banchetul anual al Junimii. *Dar în noiembrie este internat în spitalul Sf. Spiridon. În decembrie îi face o vizită Alexandru Vlahuţă. În lunile ianuarie şi februarie revista* Convorbiri literare *publică douăzeci şi una din cele douăzeci şi şase de poezii apărute ca inedite în volumul de la Socec. În numărul din februarie revista îi tipăreşte poezia* Diana. Familia *din 12 februarie găzduieşte poezia* Din noaptea…

1885 Editura Socec scoate cea de-a doua ediţie a volumului de Poezii*, identică. În iulie* Convorbiri literare *publică* Sara pe deal*. În lunile iulie şi august poetul urmează o cură la Liman, lângă Odesa. La cererea de a i se trimite bani pentru plata taxelor i se dau de către Editura Socec 500 de lei în contul volumului de Poezii.*

1886 *Activează la bibliotecă, îndeplinind roluri secundare. Epoca ilustrată publică la 1 ianuarie* Dalila *(fragment), în întregime aceasta va apare în* Convorbiri literare *din 1 februarie 1890. Albumul literar al societăţii studenţilor universitari* Unirea *îi va publica la 15 martie poezia* Nu mă înţelegi. *În* Convorbiri literare *din decembrie va apare* La steaua. *În noiembrie este internat la ospiciul de la Mănăstirea Neamţ.*

1887 *M. Eminescu pleacă în primăvară la Botoşani. Este internat la spitalul local Sf. Spiridon. La 15 iulie, însoţit de doctorandul Grigore Focşa, pleacă la Viena şi Hall. De aici revine la Botoşani, unde se află sub îngrijirea doctorului Isac şi a sorei sale Henrieta. În luna decembrie trupa de teatru a fraţilor Vlădicescu, cunoscuţi poetului, dă la Botoşani un spectacol în beneficiul bolnavului.* Convorbiri literare *publică la 1 februarie* De ce nu-mi vii?*, iar la 1 iulie* Kamadeva.

1888 *Poetul manifestă dorinţa de a-şi duce la capăt unele lucrări rămase în manuscris. Astfel pomeneşte Henrietei de gramatica limbii sanscrite, aflată în manuscris la Biblioteca Centrală din Iaşi. Lui T. Maiorescu îi cere printr-o scrisoare recomandată să-i trimită biblioteca şi manuscrisele rămase la Bucureşti. Însă criticul n-a dat nici un răspuns scrisorii în cauză. I. Negruzzi depune în Camera deputaţilor o petiţie pentru un proiect de lege prin care să se acorde poetului o pensie viageră de către stat. M. Kogălniceanu susţine propunerea. Camera votează un ajutor lunar de 250 lei. Proiectul trece la Senat abia la 23 noiembrie. Aici este susţinut de N. Gane ca raportor. Legea însă va fi votată doar în aprilie 1889.*

Veronica Micle vine la Botoşani şi-l determină pe Eminescu să se mute la Bucureşti la 15 aprilie. O modestă activitate literară. În numărul din 25 decembrie al revistei Fântâna Blanduziei *anunţă apariţia ediţiei a treia a volumului de* Poezii. *Faţă de ediţiile precedente aceasta cuprinde un adaos de trei poezii:* La steaua, De ce nu-mi vii? *şi* Kamadeva.

1889 *La 3 februarie poetul este internat la spitalul Mărcuţa din Bucureşti, iar apoi la sanatoriul Caritas.*

În noaptea de 15 iunie, ora 3, inima poetului încetează să mai bată, în sanatoriul doctorului Şuţu din strada Plantelor, Bucureşti. Este

înmormântat la cimitirul Bellu în ziua de 17 iunie la umbra unui tei. În octombrie este dată la tipar ediţia a patra a Poeziilor *la Editura Socec. Cartea este însoţită de un studiu semnat de T. Maiorescu, intitulat:* Poetul Eminescu. *La 3 august se stinge la Mănăstirea Văratec Veronica Micle. Tot în acest an decedează şi autorul* Amintirilor din copilărie*, „Homer al nostru" — Ion Creangă. La 14 octombrie moare la Botoşani Henrieta Eminovici.*

1989 Centenarul morţii lui M. Eminescu.

2000 150 de ani de la naşterea Luceafărului poeziei româneşti. În legătură cu această dată memorabilă UNESCO declară anul 2000 — Anul Eminescu. În ţară şi peste hotare au fost multiple manifestări culturale dedicate aniversării poetului.

La Chişinău este inaugurat Centrul Academic Eminescu.

La Editura Litera apar Corpus Eminescu în 10 volume, Rezonanţe eminesciene în arte plastice *de Petre Popescu Gogan şi calendarul omagial* 150 de ani cu Eminescu.



ANTUME

CUPRINS

LA MORMÂNTUL LUI ARON PUMNUL

Îmbracă-te în doliu, frumoasă Bucovină,
Cu cipru verde-ncinge antică fruntea ta;
C-acuma din pleiada-ți auroasă și senină
Se stinse un luceafăr, se stinse o lumină,
Se stinse-o dalbă stea!

Metalica, vibrânda a clopotelor jale
Vuiește în cadență și sună întristat;
Căci, ah! geniul mare al deșteptării tale
Păși, se duse-acuma pe-a nemuririi cale
Și-n urmă-i ne-a lăsat!

Te-ai dus, te-ai dus din lume, o! geniu nalt și mare,
Colò unde te-așteaptă toți îngerii în cor,
Ce-ntoană tainic, dulce a sferelor cântare
Și-ți împletesc ghirlande, cununi mirositoare,
Cununi de albe flori!

Te plânge Bucovina, te plânge-n voce tare,
Te plânge-n tânguire și locul tău natal;
Căci umbra ta măreață în falnica-i zburare
O urmă-ncet cu ochiul în tristă lăcrimare
Ce-i simț național!

Urmeze încă-n cale-ți și lacrima duioasă,
Ce junii toți o varsă pe trist mormântul tău,
Urmeze-ți ea prin zboru-ți în cânturi tânguioase.
În cânturi răsunânde, suspine-armonioase,
Colò, în Eliseu!...

CUPRINS

DE-AȘ AVEA

De-aș avea și eu o floare
Mândră, dulce, răpitoare,
Ca și florile din mai,
Fiice dulce-a unui plai,
Plai râzând cu iarbă verde,
Ce se leagănă, se pierde,
Undoind încetișor,
Șoptind șoapte de amor;

De-aș avea o floricică
Gingașă și tinerică,
Ca și floarea crinului,
Alb ca neaua sânului,
Amalgam de-o roz-albie
Și de una purpurie,
Cântând vesel și ușor,
Șoptind șoapte de amor;

De-aș avea o porumbiță
Cu chip alb de copiliță,
Copiliță blândișoară
Ca o zi de primăvară,
Câtu-ți ține ziulița
I-aș cânta doina, doinița,
I-aș cânta-o-ncetișor,
Șoptind șoapte de amor.

CUPRINS

O CĂLĂRIRE ÎN ZORI

A nopții gigantică umbră ușoară,
Purtată de vânt,
Se-ncovoie tainic, se leagănă, zboară
Din aripi bătând.

Roz-alb-aurioră, cu bucle de aur
Sclipinde-n rubin,
Revarsă din ochii-i de lacrimi tezaur
Pe-al florilor sân;

Răspânde suflarea narciselor albe
Balsamu-i divin,
Și Chloris din roze își pune la salbe
Pe fruntea-i de crin;

Iar râul suspină de blânda-i durere
Poetic murmur,
Pe-oglinda-i de unde răsfrânge-n tăcere
Fantastic purpur;

Și pasărea cântă suspine-imitândă
Un cântec de-amor,
Ecou-i răspunde cu vocea-i vuindă
La plânsu-i de dor.

Pe câmp se văd două ființe ușoare
Săltânde pe-un cal,

Pe care le-ncinge de flutură-n boare
Subțire voal;

Ca Eol, ce zboară prin valuri și țipă,
Fugarul ușor
Nechează, s-aruncă de spintecă-n pripă
Al negurei flor,

O dalbă fecioară adoarme pe sânul
De-un june frumos,
Astfel cum dormită oftarea, suspinul
În cântul duios;

Iar talia-i naltă, gingașă, subțire
Se mlădie-n vânt,
Și negrele-i bucle ondoală-n zefire,
Sclipesc fluturând.

I-adoarme pe sânu-i, se leagănă-n brațe
În tandre visări;
Pe când ca profume pe blânda ei față
Plutesc sărutări.

Iar aeru-n munte, în vale vibrează
De tainici oftări;
Căci junele astfel din pieptu-i oftează
În dalbe cântări:

„Ah! ascultă, mândruliță,
Drăguliță,
Șoapta-mi blândă de amor,
Să-ți cânt dulce, dulce tainic,

Cântul jalnic
Ce-ți cântam adeseori.

De-ai fi, dragă, zefir dulce,
Care duce
Cu-al său murmur frunze, flori,
Aș fi frunză, aș fi floare,
Aș zburare
Pe-al tău sân gemând de dor;

De-ai fi noapte,-aș fi lumină,
Blândă, lină,
Te-aș cuprinde c-un suspin;
Și în nunta de iubire,
În unire,
Naște-am zorii de rubin;

De-aș fi, mândră, râușorul,
Care dorul
Și-l confie câmpului,
Ți-aș spăla c-o sărutare,
Murmurare,
Crinii albi ai sânului!"

Ca Eol, ce zboară prin valuri și țipă,
Fugarul ușor
Nechează, s-aruncă de spintecă-n pripă
Al negurei flor;

Vergina îl strânge pe-amantu-i mai tare
La sânu-i de crin,

Și fața-și ascunde l-a lui sărutare
În păr ebenin.

Iar Eco își râde de blândele plângeri,
De junii amanți,
Și râul repetă ca cântul de îngeri
În repede danț:

„De-aș fi, mândră, râușorul,
Care dorul
Și-l confie câmpului,
Ți-aș spăla c-o sărutare,
Murmurare,
Crinii albi ai sânului!“

CUPRINS

DIN STRĂINĂTATE

Când tot se-nveselește, când toți aci se-ncântă,
Când toți își au plăcerea și zile fără nori,
Un suflet numai plânge, în doru-i se avântă
L-a patriei dulci plaiuri, la câmpii-i râzători.

Și inima aceea, ce geme de durere,
Și sufletul acela, ce cântă amorțit,
E inima mea tristă, ce n-are mângâiere,
E sufletu-mi, ce arde de dor nemărginit.

Aș vrea să văd acuma natala mea vâlcioară
Scăldată în cristalul pârăului de-argint,
Să văd ce eu atâta iubeam odinioară:
A codrului tenebră, poetic labirint;

Să mai salut o dată colibele din vale,
Dorminde cu un aer de pace, liniștiri,
Ce respirau în taină plăceri mai naturale,
Visări misterioase, poetice șoptiri.

Aș vrea să am o casă tăcută, mitutică,
În valea mea natală, ce undula în flori,
Să tot privesc la munte în sus cum se ridică,
Pierzându-și a sa frunte în negură și nori.

Să mai privesc o dată câmpia-nfloritoare,
Ce zilele-mi copile și albe le-a țesut,

Ce auzi odată copila-mi murmurare,
Ce jocurile-mi june, zburdarea mi-a văzut.

Melodica șoptire a râului, ce geme,
Concertul, ce-l întoană al păsărilor cor,
Cântarea în cadență a frunzelor, ce freme,
Născur-acolo-n mine șoptiri de-un gingaș dor.

Da! Da! Aș fi ferice de-aș fi încă o dată
În patria-mi iubită, în locul meu natal,
Să pot a binezice cu mintea-nflăcărată
Visările juniei, visări de-un ideal.

Chiar moartea, ce răspânde teroare-n omenire,
Prin vinele vibrânde ghețoasele-i fiori,
Acolo m-ar adoarme în dulce liniștire,
În visuri fericite m-ar duce către nori.

CUPRINS

LA BUCOVINA

N-oi uita vreodată, dulce Bucovină,
Geniu-ți romantic, munții în lumină,
Văile în flori,
Râuri resăltânde printre stânce nante,
Apele lucinde-n dalbe diamante
Peste câmpii-n zori.

Ale sorții mele plângeri și surâse,
Îngânate-n cânturi, îngânate-n vise
Tainic și ușor,
Toate-mi trec prin gându-mi, trec pe dinainte,
Inima mi-o fură și cu dulci cuvinte
Îmi șoptesc de dor.

Numai lângă sânu-ți geniile rele,
Care îmi descântă firul vieții mele,
Parcă dormita;
Mă lăsară-n pace, ca să cânt în lume,
Să-mi visez o soartă mândră de-al meu nume
Și de steaua mea.

Când pe bolta brună tremură Selene,
Cu un pas melodic, cu un pas alene
Lin în calea sa,

Eol pe-a sa arpă blând răsunătoare
Cânt-a nopții dulce, mistică cântare,
Cânt din Valhala.

Atunci ca și silful, ce n-adoarme-n pace,
Inima îmi bate, bate, și nu tace,
Tremură ușor,
În fantazii mândre ea își face cale,
Peste munți cu codri, peste deal și vale
Mână al ei dor.

Mână doru-i tainic colo, înspre tine,
Ochiul îmi sclipește, genele-mi sunt pline,
Inima mi-i grea;
Astfel totdeauna, când gândesc la tine,
Sufletul mi-apasă nouri de suspine,
Bucovina mea!

CUPRINS

SPERANȚA

Cum mângâie dulce, alină ușor
Speranța pe toți muritorii!
Tristețe, durere și lacrimi, amor
Azilul își află în sânu-i de dor
Și pier, cum de boare pier norii.

Precum călătorul, prin munți rătăcind,
Prin umbra pădurii cei dese,
La slaba lumină ce-o vede lucind
Aleargă purtat ca de vânt
Din noaptea pădurii de iese:

Așa și speranța — c-un licur ușor,
Cu slaba-i lumină pălindă —
Animă-nc-o dată tremândul picior,
De uită de sarcini, de uită de nori,
Și unde o vede s-avântă.

La cel ce în carcere plânge amar
Și blestemă cerul și soartea.
La neagra-i durere îi pune hotar,
Făcând să-i apară în negru talar
A lumii parànimfă — moartea.

Și maicii ce strânge pruncuțu-i la sân,
Privirea de lacrime plină,
Văzând cum geniile morții se-nclin

Pe fruntea-i copilă cu spasmuri și chin,
Speranța durerea i-alină.

Căci vede surâsu-i de grație plin
Și uită pericolul mare,
L-apleacă mai dulce la sânu-i de crin
Și fața-i umbrește cu păr ebenin,
La pieptu-i îl strânge mai tare.

Așa marinarii, pe mare umblând,
Izbiți de talazuri, furtune,
Izbiți de orcanul ghețos și urlând,
Speranța îi face de uită de vânt,
Și speră la timpuri mai bune.

Așa virtuoșii murind nu desper,
Speranța-a lor frunte-nsenină,
Speranța cea dulce de plată în cer,
Și face de uită de-a morții dureri,
Pleoapele-n pace le-nchină.

Cum mângâie dulce, alină ușor
Speranța pe toți muritorii!
Tristețe, durere și lacrimi, amor
Azilul își află în sânu-i de dor
Și pier, cum de boare pier norii.

CUPRINS

ASTA VRÈU, DRAGUL MEU!

Iubești, scumpa mea frumoasă,
Ghirlăndioara de-albe flori,
Ce-ncunună grațioasă
Buclele-mi ce-n vânturi zbor?
Nu, nu! nu, nu!
Ce vrei dar, dragă, tu?
Poate roza cea tăcută,
Care dulce se sărută
Cu fluturii răzători?
Ba nu, nu, cununa-n laur;
Cinsă-n aur, aur, aur,
Atunci este un tezaur
Asta vrèu,
Dragul meu!

Iubești, dulce drăgulină,
Doina mea de tainic dor,
Ce pe lira mea suspină
Dulce, blând, încetișor?
Nu, nu! nu, nu!
Ce vrei dar, dragă, tu?
Poate cântul de-armonie,
Care Eol îl adie
Printre frunze, printre flori?
Ah! când aurul suspină,
În punguța plină, plină,
C-o cântare metalină!
Asta vrèu,
Dragul meu!

Iubești poate pe Selene,
Ca o candelă lucind,
Când cu pasu-i lin, alene
Se preumblă surâzănd?
Nu, nu! nu, nu!
Ce vrei dar, dragă, tu?
Iubești poate alba zare,
Ce-o săgeată mândrul soare
Peste câmpul înflorind?
Ah! când aurul dulce sună
În punguța mea nebună,
Nu-mi mai trebuie alba lună!
Asta vrèu,
Dragul meu!

Iubești patria-ți măreață,
Ce de glorii duce dor,
Când în palida ei față
Se deseamnă-un viitor!
Nu, nu! nu, nu!
Ce vrei dar, dragă, tu?
Poate visul mare, mare,
De mărire, răzbunare,
Ce-l visează-a ei popor?
Când în loc de glorii, laur,
Mi-ar da aur, aur, aur,
Atunci fi-mi-ar un tezaur,
Asta vrèu,
Dragul meu!

CUPRINS

MISTERELE NOPȚII

Când din stele auroase
Noaptea vine-ncetișor,
Cu-a ei umbre suspinânde,
Cu-a ei silfe șopotinde
Cu-a ei vise de amor;

Câte inimi în plăcere
Îi resaltă ușurel!
Dar pe câte dureroase
Cântu-i mistic le apasă,
Cântu-i blând, încetinel.

Două umbre, albicioase
Ca și fulgii de ninsori,
Razele din alba lună
Mi le torc, mi le-mpreună
Pentru-ntregul viitor;

Iar doi îngeri cântă-n plângeri,
Plâng în noapte dureros,
Și se sting ca două stele,
Care-n nuntă, ușurele,
Se cunun căzânde jos.

Într-un cuib de turturele
Ca și fluturii de-ușor

Saltă Eros nebunește,
Îl desmiardă, l-încălzește
Cu un vis de tainic dor;

Iar în norul de profume
Două suflete de flori
Le desparte-al nopții mire
Cu fantastica-i șoptire,
Le resfiră, până mor.

Când pe stele aurie
Noaptea doarme ușurel,
Câte inime râzânde,
Dar pe câte suspinânde
Le delasă-ncetinel!

Dar așa ne e destinul,
Vitreg prea adeseori,
Unui lumea i-acordează,
Iar pe altul îl botează
Cu-a lui rouă de plânsori.

CE-ȚI DORESC EU ȚIE, DULCE ROMÂNIE?

Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
Țara mea de glorii, țara mea de dor?
Brațele nervoase, arma de tărie,
La trecutu-ți mare, mare viitor!
Fiarbă vinu-n cupe, spumege pocalul,
Dacă fiii-ți mândri aste le nutresc;
Căci rămâne stânca, deși moare valul,
Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Vis de răzbunare negru ca mormântul
Spada ta de sânge dușman fumegând,
Și deasupra idrei fluture cu vântul
Visul tău de glorii falnic triumfând,
Spună lumii large steaguri tricoloare,
Spună ce-i poporul mare, românesc,
Când s-aprinde sacru candida-i vâlvoare,
Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Îngerul iubirii, îngerul de pace,
Pe altarul Vestei tainic surâzând,
Ce pe Marte-n glorii să orbească-l face,
Când cu lampa-i zboară lumea luminând,
El pe sânu-ți vergin încă să coboare,
Guste fericirea raiului ceresc,
Tu îl strânge-n brațe, tu îi fă altare,
Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
Tânără mireasă, mamă cu amor!
Fiii tăi trăiască numai în frăție
Ca a nopții stele, ca a zilei zori,
Viața în vecie, glorii, bucurie,
Arme cu tărie, suflet românesc,
Vis de vitejie, fală și mândrie,
Dulce Românie, asta ți-o doresc!

CUPRINS

LA HELIADE

De mi-ar permite-Apolon s-aleg dintre cunune,
Ghirlanda n-aș alege-o de flori plăpânde, june,
Ci falnica cunună a bardului bătrân;
Eu n-aș alege lira vibrândă de iubire,
Ci ceea care falnic îmi cântă de mărire,
Cu focul albei Veste aprinde al meu sân.

Ghirlanda ce se-nsoară cu silfele ușoare,
Pe fruntea inspirată, pe fruntea-nspirătoare,
De bucle-nconjurată, blondine, undoind,
Plăcută-i a ghirlandă — sublimă însă este
Cununa cea de laur, ce sântă se-mpletește
Pe fruntea cea umbrită de bucle de argint.

Ca visul e cântarea ce-o-ntoană Eol dulce,
Când silfele vin jalnic prin lilii să se culce,
Să doarmă somn de îngeri pe sânul alb de flori;
Sublim însă e cântul când țipă și ia-n goană
Talazurile negre ce turbă, se răstoarnă,
Și spumegă ca furii și urlă-ngrozitor.

Astfel îți e cântarea, bătrâne Heliade,
Cum curge profeția unei Ieremiade,
Cum se răzbun-un vifor zburând din nor în nor.
Ruga-m-aș la Erato să cânt ca Tine, barde,
De nu în viața-mi toată, dar cântecu-mi de moarte
Să fie ca „Blestemu“-Ți... să-l cânt, apoi să mor.

CUPRINS

LA O ARTISTĂ

Ca a nopții poezie,
Cu-ntunericul talar,
Când se-mbină, se-mlădie
C-un glas tainic, lin, amar,
Tu cântare întrupată!
De-al aplauzelor flor,
Apărând divinizată,
Răpiși sufletu-mi în dor.

Ca zefirii ce adie
Cânturi dulci ca un fior,
Când prin flori de iasomie
Își sting sufletele lor,
Astfel notele murinde,
Blânde, palide, încet,
Zbor sub mâna-ți tremurânde,
Ca dulci gânduri de poet.

Sau ca lira sfărâmată,
Ce răsgeme-ngrozitor
Când o mână înghețată
Rumpe coardele-n fior,
Astfel mâna-ți tremurândă
Bate-un cântec mort și viu,
Ca furtuna descrescândă
Care muge a pustiu.

Ești tu nota rătăcită
Din cântarea sferelor,
Ce eternă, nefinită
Îngerii o cântă-n cor?
Ești ființa-armonioasă
Ce-o gândi un serafin,
Când pe lira-i tânguioasă
Mâna cântecul divin?

Ah, ca visul ce se-mbină
Palid, lin, încetișor,
Cu o rază de lumină
Ce-arde geana ochilor;
Tu cântare întrupată!
De-al aplauzelor flor
Dispărând divinizată,
Răpiși sufletu-mi în dor.

CUPRINS

AMORUL UNEI MARMURE

Oștirile-i alungă în spaimă înghețată,
Cu sufletu-n ruină, un rege-asirian,
Cum stâncelor aruncă durerea-i înspumată
Gemândul uragan.

De ce nu sunt un rege să sfarm cu-a mea durere,
De ce nu sunt Satana, de ce nu-s Dumnezeu,
Să fac să rump-o lume ce sfâșie-n tăcere
Zdrobit sufletul meu.

Un leu pustiei rage turbarea lui fugindă,
Un ocean se-mbată pe-al vânturilor joc,
Și norii-și spun în tunet durerea lor mugindă,
Gândirile de foc.

Eu singur n-am cui spune cumplita mea durere,
Eu singur n-am cui spune nebunul meu amor,
Căci mie mi-a dat soarta amara mângâiere
O piatră să ador.

Murindului speranța, turbării răzbunarea,
Profetului blestemul, credinței Dumnezeu,
La sinucid o umbră ce-i sperie desperarea,
Nimic, nimica eu.

Nimica, doar icoana-ți, care mă învenină,
Nimic, doar suvenirea surâsului tău lin,
Nimic decât o rază din fața ta senină,
Din ochiul tău senin.

Și te iubesc, copilă, cum repedea junie
Iubește-n ochi de flacări al zilelor noroc,
Iubesc precum iubește pe-o albă vijelie
Un ocean de foc.

Din ochi de-ar soarbe geniu slăbita mea privire,
De-ar tremura la sânu-mi gingașul tău mijloc,
Ai pune pe-a mea frunte în vise de mărire
Un diadem de foc.

Și-aș pune soarta lumii pe buza-ți purpurie,
Aș pune lege lumii râzândul tău delir,
Aș face al tău zâmbet un secol de orgie,
Și lacrimile-ți mir.

Căci te iubesc, copilă, ca zeul nemurirea,
Ca preotul altarul, ca spaima un azil;
Ca sceptrul mâna blândă, ca vulturul mărirea,
Ca visul pe-un copil.

Și pasu-n urma-ți zboară c-o tainică mânie,
Ca un smintit ce cată cu ochiu-ngălbenit,
Cu fruntea-nvinețită, cu fața cenușie
Icoana ce-a iubit.

CUPRINS

JUNII CORUPȚI

La voi cobor acuma, voi suflete-amăgite,
Și ca să vă ard fierea, o, spirite-amețite,
Blestemul îl invoc;
Blestemul mizantropic, cu vânăta lui gheară,
Ca să vă scriu pe frunte, ca vita ce se-nfiară
Cu fierul ars în foc.

Deși știu c-a mea liră d-a surda o să bată
În preajma minții voastre de patimi îmbătată,
De-al patimilor dor;
În preajma minții voastre ucisă de orgie,
Și putredă de spasmuri, și arsă de beție,
Și seacă de amor.

O, fiarbă-vă mânia în vinele stocite,
În ochii stinși de moarte, pe frunți învinețite
De sânge putrezit;
Că-n veci nu se va teme Profetul vreodată
De brațele slăbite, puterea leșinată
A junelui cănit.

Ce am de-alege oare în seaca-vă ființă?
Ce foc făr-a se stinge, ce drept fără să-mi mință,
O, oameni morți de vii!
Să vă admir curajul în vinure vărsate,
În sticle sfărâmate, hurii nerușinate
Ce chiuie-n orgii?

Vă văd lungiți pe patul juneții ce-ați spurcat-o,
Suflând din gură boala vieții ce-ați urmat-o,
Și arși pân-în rărunchi;
Sau bestiilor care pe *azi* îl țin în fiară,
Cum lingușiți privirea cea stearpă și amară,
Cum cădeți în genunchi!

Sculați-vă!... căci anii trecutului se-nșiră,
În șiruri triumfale stindardul îl resfiră,
Căci Roma a-nviat;
Din nou prin glorii calcă, cu fața înzeită,
Cu faclele nestinse, puterea-i împietrită,
Poporul împărat.

Sculați-vă!... căci tromba de moarte purtătoare
Cu glasul ei lugubru răcnește la popoare
Ca leul speriat;
Tot ce respiră-i liber, a tuturor e lumea,
Dreptatea, libertatea nu sunt numai un nume,
Ci-aievea s-a serbat.

Încingeți-vă spada la danțul cel de moarte,
Aci vă poarte vântul, cum știe să vă poarte
A țopăi în joc!
Aci vă duceți valuri în mii batalioane,
Cum în păduri aprinse, mânat în uragane,
Diluviul de foc.

Vedeți cum urna crapă, cenușa reînvie,
Cum murmură trecutul cu glas de bătălie
Poporului roman;

Cum umbrele se-mbracă în zale ferecate,
Și frunțile cărunte le nalță de departe
Un Cezar, un Traian.

Cad putredele tronuri în marea de urgie,
Se sfarmă deodată cu lanțul de sclavie
Și sceptrele de fier;
În două părți infernul portalele-și deschide,
Spre-a încăpea cu mia răsufletele hâde
Tiranilor ce pier!

În darn răsună vocea-mi de eco repețită,
Vă zguduie arama urechea amorțită
Și simțul leșinat;
Virtutea despletită și patria-ne zeie
Nu pot ca să aprinză o singură scânteie
În sufletu-nghețat.

Și singur stau și caut, ca uliul care cată
În inima junimii de viața-i dezbrăcată
Un stârv spre-a-l sfâșia;
Ca pasărea de zboru-i din ceruri dizmețită,
Ca muntele ce-n frunte-i de nouri încrețită
Un trăsnet ar purta.

Dar cel puțin nu spuneți că aveți simțiminte,
Că-n veci nu se îmbracă în veștede vestminte
Misteriul cel sânt;
Căci vorba voastră sună ca plâns la cununie,
Ca cobea ce îngână un cânt de veselie,
Ca râsul la mormânt.

CUPRINS

AMICULUI F. I.

Visuri trecute, uscate flori
Ce-ați fost viața vieții mele,
Când vă urmam eu, căzânde stele,
Cum ochiul urmă un meteor,

V-ați dus cu anii, ducu-vă dorul,
Precum cu toamna frunzele trec;
Buza mi-e rece, sufletul sec,
Viața mea curge uitând izvorul.

Candela ștersei d-argint icoane
A lui Apolon, crezului meu,
Mă topesc tainic, însă mereu
De ale patimilor orcane.

Sau ca un nour gonit de vânt,
Alerg pe calea vieții mele,
O buhă care, țipând a jele,
Bântuie urma unui mormânt.

Viața-mi se scurge ca și murmura
Ce-o suflă-un crivăț printre pustii,
Mă usc ca crucea pusă-n câmpii
Și de blesteme mi-e neagră gura.

Îmi târăsc soarta ca un vultur
Ce își târăște aripa frântă,

Viscolul iernii moarte îi cântă,
Moarte, îi râde tot de-mprejur.

Am uitat mamă, am uitat tată,
Am uitat lege, am uitat tot;
Mintea mi-e seacă, gândul netot,
Pustiul arde-n inima-mi beată.

Numai prin chaos tu îmi apari,
Cum printre valuri a navei velă,
Cum printre nouri galbena stelă,
Prin neagra noapte cum un fanar.

Te văd adesea frunte senină
Ca și gândirea lui Dumnezeu,
Sufletu-ți arde-n sufletul meu
C-o flamă dulce, tainică, lină.

Gândind la tine nu voi să mor,
Îmi blastăm însuși eu mântuirea,
Orb, nebun, care blastămă firea,
Ce-ar vrea din frunte-i să sting-un nor.

Dar dacă gândul zilelor mele
Se stinse-n mintea lui Dumnezeu,
Și dacă pentru sufletul meu
Nu-i loc aicea, ci numa-n stele:

Voi, când mi-or duce îngerii săi
Palida-mi umbră în albul munte,
Să-mi pui cununa pe a mea frunte
Și să-mi pui lira de căpătâi.

LA MOARTEA PRINCIPELUI ȘTIRBEY

Turnurile mișcă-n doliu a lor inimi de aramă
Și un înger cu-aripi negre, cu diademă de spini,
Cu cântarea-i plângătoare lumea mișcă, lumea cheamă,
Precum mișcă vântu-n cântec fața mării de senin.

Și cu ochiul plin de lacrimi națiunea cea română,
Care are-n mii de inimi sufletul ei tremurând,
Vede cum prin nori se stinge stea cu flacără divină
Și aude-n cer un tunet și un gemet pe pământ...

A-ntristării neagră-aripă peste lume se întinde,
Totul tace, căci durerea este mută ca un gând,
Lumea azi nimic nu vede, ochiu-i nimic nu cuprinde,
Decât cursu-acelui astru ce se sparge p-un mormânt.

Cine-i acvila ce cade? Cine-i stânca ce se sfarmă?
Cine-i leul ce închide cu durere ochii săi?
Cine-i tunetul ce moare umplând lumea de alarmă?...
— Este domnul României: Barbu Dimitrie Știrbey!...

CUPRINS

VENERE ȘI MADONĂ

Ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este,
Lume ce gândea în basme și vorbea în poezii,
O! te văd, te-aud, te cuget, tânără și dulce veste
Dintr-un cer cu alte stele, cu-alte raiuri, cu alți zei.

Venere, marmură caldă, ochi de piatră ce scânteie,
Braț molatic ca gândirea unui împărat poet,
Tu ai fost divinizarea frumuseții de femeie,
A femeiei, ce și astăzi tot frumoasă o revăd.

Rafael, pierdut în visuri ca-ntr-o noapte înstelată,
Suflet îmbătat de raze și d-eterne primăveri,
Te-a văzut și-a visat raiul cu grădini îmbălsămate,
Te-a văzut plutind regină printre îngerii din cer

Și-a creat pe pânza goală pe Madona Dumnezeie,
Cu diademă de stele, cu surâsul blând, vergin,
Fața pală-n raze blonde, chip de înger, dar femeie,
Căci femeia-i prototipul îngerilor din senin.

Astfel eu, pierdut în noaptea unei vieți de poezie,
Te-am văzut, femeie stearpă, fără suflet, fără foc,
Și-am făcut din tine-un înger, blând ca ziua de magie,
Când în viața pustiită râde-o rază de noroc.

Am văzut fața ta pală de o bolnavă beție,
Buza ta învinețită de-al corupției mușcat,

Și-am zvârlit asupră-ți, crudo, vălul alb de poezie,
Și paloarei tale raza inocenței eu i-am dat.

Ți-am dat palidele raze ce-nconjoară cu magie
Fruntea îngerului-geniu, îngerului-ideal,
Din demon făcui o sântă, dintr-un chicot, simfonie,
Din ochirile-ți murdare, ochiu-aurorei matinal.

Dar azi vălul cade, crudo! dismețit din visuri sece,
Fruntea mea este trezită de al buzei tale-ngheț
Și privesc la tine, demon, și amoru-mi stins și rece
Mă învață cum asupră-ți eu să caut cu dispreț!

Tu îmi pari ca o bacantă, ce-a luat cu-nșelăciune
De pe-o frunte de fecioară mirtul verde de martir,
O fecioar-a cărei suflet era sânt ca rugăciunea,
Pe când inima bacantei e spasmodic, lung delir.

O, cum Rafael creat-a pe Madona Dumnezeie,
Cu diadema-i de stele, cu surâsul blând, vergin,
Eu făcut-am zeitate dintr-o palidă femeie,
Cu inima stearpă, rece și cu suflet de venin!

*

Plângi, copilă? — C-o privire umedă și rugătoare
Poți din nou zdrobi și frânge apostat-inima mea?
La picioare-ți cad și-ți caut în ochi negri-adânci ca marea,
Și sărut a tale mâine, și-i întreb de poți ierta.

Șterge-ți ochii, nu mai plânge!... A fost crudă-nvinuirea,
A fost crudă și nedreaptă, fără razem, fără fond.
Suflete! de-ai fi chiar demon, tu ești sântă prin iubire,
Și ador pe acest demon cu ochi mari, cu părul blond.

CUPRINS

EPIGONII

Când privesc zilele de-aur a scripturelor române,
Mă cufund ca într-o mare de visări dulci și senine
Și în jur parcă-mi colindă dulci și mândre primăveri,
Sau văd nopți ce-ntind deasupră-mi oceanele de stele,
Zile cu trei sori în frunte, verzi dumbrăvi cu filomele,
Cu izvoare-ale gândirii și cu râuri de cântări.

Văd poeți ce-au scris o limbă, ca un fagure de miere:
Cichindeal gură de aur, *Mumulean* glas de durere,
Prale firea cea întoarsă, *Daniil* cel trist și mic,
Văcărescu cântând dulce a iubirii primăvară,
Cantemir croind la planuri din cuțite și pahară,
Beldiman vestind în stihuri pe războiul inimic.

Liră de argint, *Sihleanu,* — *Donici* cuib de-nțelepciune,
Care, cum rar se întâmplă, ca să mediteze pune
Urechile ce-s prea lunge ori coarnele de la cerb;
Unde-i boul lui cuminte, unde-i vulpea diplomată?
S-au dus toți, s-au dus cu toate pe o cale ne'nturnată.
S-a dus *Pann*, finul Pepelei, cel isteț ca un proverb.

Eliad zidea din visuri și din basme seculare
Delta biblicelor sânte, profețiilor amare,
Adevăr scăldat în mite, sfinx pătrunsă de-nțeles;
Munte cu capul de piatră de furtune detunată,
Stă și azi în fața lumii o enigmă n'explicată
Și vegheaz-o stâncă arsă dintre nouri de eres.

Bolliac cânta iobagul ș-a lui lanțuri de aramă;
L-ale țării flamuri negre *Cârlova* oștirea cheamă,
În prezent vrăjește umbre dintr-al secolilor plan;
Și ca *Byron*, treaz de vântul cel sălbatic al durerii,
Palid stinge-*Alexandrescu* sânta candel-a sperării,
Descifrând eternitatea din ruina unui an.

Pe-un pat alb ca un lințoliu zace lebăda murindă,
Zace palida vergină cu lungi gene, voce blândă —
Viața-i fu o primăvară, moartea-o părere de rău;
Iar poetul ei cel tânăr o privea cu îmbătare,
Și din liră curgeau note și din ochi lacrimi amare
Și astfel *Bolintineanu* începu cântecul său.

Mureșan scutură lanțul cu-a lui voce ruginită,
Rumpe coarde de aramă cu o mână amorțită,
Cheamă piatra să învie ca și miticul poet,
Smulge munților durerea, brazilor destinul spune,
Și bogat în sărăcia-i ca un astru el apune,
Preot deșteptării noastre, semnelor vremii profet.

Iar *Negruzzi* șterge colbul de pe cronice bătrâne,
Căci pe mucedele pagini stau domniile române,
Scrise de mâna cea veche a-nvățaților mireni;
Moaie pana în coloarea unor vremi de mult trecute,
Zugrăvește din nou, iarăși pânzele posomorâte,
Ce-arătau faptele crunte unor domni tirani, vicleni.

Ș-acel rege-al poeziei, vecinic tânăr și ferice,
Ce din frunze îți doinește, ce cu fluierul îți zice,
Ce cu basmul povestește — veselul *Alecsandri*,
Ce-nșirând mărgăritare pe a stelei blondă rază,
Acum secolii străbate, o minune luminoasă,
Acum râde printre lacrimi când o cântă pe *Dridri*.

Sau visând o umbră dulce cu de-argint aripe albe,
Cu doi ochi ca două basme mistice, adânce, dalbe,
Cu zâmbirea de vergină, cu glas blând, duios, încet,
El îi pune pe-a ei frunte mândru diadem de stele,
O așează-n tron de aur, să domnească lumi rebele,
Și iubind-o fără margini, scrie: „*visul de poet*".

Sau visând cu doina tristă a voinicului de munte,
Visul apelor adânce și a stâncelor cărunte,
Visul selbelor bătrâne de pe umerii de deal,
El deșteaptă-n sânul nostru dorul țării cei străbune,
El revoacă-n dulci icoane a istoriei minune,
Vremea lui Ștefan cel Mare, zimbrul sombru și regal.
. . . .
Iară noi? noi, epigonii?... Simțiri reci, harfe zdrobite,
Mici de zile, mari de patimi, inimi bătrâne, urâte,
Măști râzânde, puse bine pe-un caracter inimic;
Dumnezeul nostru: umbră, patria noastră: o frază;
În noi totul e spoială, totu-i lustru fără bază;
Voi credeați în scrisul vostru, *noi nu credem în nimic!*

Și de-aceea spusa voastră era sântă și frumoasă,
Căci de minți era gândită, căci din inimi era scoasă,
Inimi mari, tinere încă, deși voi sunteți bătrâni.
S-a întors mașina lumii, cu voi *viitorul* trece;
Noi suntem iarăși *trecutul*, fără inimi, trist și rece;
Noi în noi n-avem nimica, totu-i calp, totu-i străin!

Voi, pierduți în gânduri sânte, convorbeați cu idealuri;
Noi cârpim cerul cu stele, noi mânjim marea cu valuri,
Căci al nostru-i sur și rece — marea noastră-i de îngheț,

Voi urmați cu răpejune cugetările regine,
Când, plutind pe aripi sânte printre stelele senine,
Pe-a lor urme luminoase voi asemenea mergéți.

Cu-a ei candelă de aur palida înțelepciune,
Cu zâmbirea ei regală, ca o stea ce nu apune,
Lumina a vieții voastre drum de roze semănat.
Sufletul vostru: un înger, inima voastră: o liră,
Ce la vântul cald ce-o mișcă cântări molcome respiră;
Ochiul vostru vedea-n lume de icoane un palat.

Noi? Privirea scrutătoare ce nimica nu visează,
Ce tablourile minte, ce simțirea simulează,
Privim reci la lumea asta — vă numim vizionari.
O convenție e totul; ce-i azi drept mâine-i minciună;
Ați luptat luptă deșartă, ați vânat țintă nebună,
Ați visat zile de aur pe-astă lume de amar.

„Moartea succede vieții, viața succede la moarte“,
Alt sens n-are lumea asta, n-are alt scop, altă soarte;
Oamenii din toate cele fac icoană și simbol;
Numesc sânt, frumos și bine ce nimic nu însemnează,
Împărțesc a lor gândire pe sisteme numeroase
Și pun haine de imagini pe cadavrul trist și gol.

Ce e cugetarea sacră? Combinare măiestrită
Unor lucruri n'existente; carte tristă și-ncâlcită,
Ce mai mult o încifrează cel ce vrea a descifra.
Ce e poezia? Înger palid cu priviri curate,
Voluptos joc cu icoane și cu glasuri tremurate.
Strai de purpură și aur peste țărâna cea grea.

Rămâneți dară cu bine, sânte firi vizionare,
Ce făceați valul să cânte, ce puneați steaua să zboare,
Ce creați o altă lume pe-astă lume de noroi;
Noi reducem *tot* la pravul azi în noi, mâini în ruină,
Proști și genii, mic și mare, sunet, sufletul, lumină, —
Toate-s praf… *Lumea-i cum este…* și ca dânsa suntem noi.

CUPRINS

MORTUA EST!

Făclie de veghe pe umezi morminte,
Un sunet de clopot în orele sfinte,
Un vis ce își moaie aripa-n amar,
Astfel ai trecut de al lumii hotar.

Trecut-ai când ceru-i câmpie senină,
Cu râuri de lapte și flori de lumină,
Când norii cei negri par sombre palate,
De luna regină pe rând vizitate.

Te văd ca o umbră de-argint strălucită,
Cu-aripi ridicate la ceruri pornită,
Suind, palid suflet, a norilor schele,
Prin ploaie de raze, ninsoare de stele.

O rază te-nalță, un cântec te duce,
Cu brațele albe pe piept puse cruce,
Când torsul s-aude l-al vrăjilor caier
Argint e pe ape și aur în aer.

Văd sufletu-ți candid prin spațiu cum trece;
Privesc apoi lutul rămas... alb și rece,
Cu haina lui lungă culcat în sicriu,
Privesc la surâsu-ți rămas încă viu —

Și-ntreb al meu suflet rănit de-ndoială,
De ce-ai murit, înger cu fața cea pală?

Au nu ai fost jună, n-ai fost tu frumoasă?
Te-ai dus spre a stinge o stea radioasă?

Dar poate acolo să fie castele
Cu arcuri de aur zidite din stele,
Cu râuri de foc și cu poduri de-argint,
Cu țărmuri de smirnă, cu flori care cânt;

Să treci tu prin ele, o sfântă regină,
Cu păr lung de raze, cu ochi de lumină,
În haină albastră stropită cu aur,
Pe fruntea ta pală cunună de laur.

O, moartea e-un chaos, o mare de stele,
Când viața-i o baltă de vise rebele;
O, moartea-i un secol cu sori înflorit,
Când viața-i un basmu pustiu și urât. —

Dar poate... o! capu-mi pustiu cu furtune,
Gândirile-mi rele sugrum' cele bune...
Când sorii se sting și când stelele pică,
Îmi vine a crede că *toate-s nimică.*

Se poate ca bolta de sus să se spargă,
Să cadă nimicul cu noaptea lui largă,
Să văd cerul negru că lumile-și cerne
Ca prăzi *trecătoare* a morții *eterne...*

Ș-atunci de-a fi astfel... atunci în vecie
Suflarea ta caldă ea n-o să învie,
Atunci graiu-ți dulce în veci este mut...
Atunci acest înger n-a fost decât lut.



Și totuși, țărână frumoasă și moartă,
De racla ta razim eu harfa mea spartă
Și moartea ta n-o plâng, ci *mai* fericesc
O rază fugită din chaos lumesc.

Ș-apoi... cine știe de este mai bine
A fi sau a nu fi... dar știe oricine
Că ceea ce nu e, nu simte dureri,
Și *multe* dureri-s, puține plăceri.

A fi? Nebunie și tristă și goală;
Urechea te minte și ochiul te-nșală;
Ce-un secol ne zice ceilalți o deszic.
Decât un vis sarbăd, mai bine nimic.

Văd vise-ntrupate gonind după vise,
Pân' dau în morminte ce-așteaptă deschise,
Și nu știu gândirea-mi în ce o să stâng:
Să râd ca nebunii? Să-i blestem? Să-i plâng?

La ce?... Oare *totul* nu e nebunie?
Au moartea ta, înger, de ce fu să fie?
Au e *sens* în lume? Tu chip zâmbitor,
Trăit-ai anume ca astfel să mori?
De e sens într-asta, e-ntors și ateu,
Pe palida-ți frunte nu-i scris Dumnezeu.

CUPRINS

ÎNGER DE PAZĂ

Când sufletu-mi noaptea veghea în extaze,
Vedeam ca în vis pe-al meu înger de pază,
Încins cu o haină de umbre și raze,
C-asupră-mi c-un zâmbet aripele-a-ntins;
Dar cum te văzui într-o palidă haină,
Copilă cuprinsă de dor și de taină,
Fugi acel înger de ochiu-ți învins.

Ești demon, copilă, că numai c-o zare
Din genele-ți lunge, din ochiul tău mare
Făcuși pe-al meu înger cu spaimă să zboare,
El, veghea mea sfântă, amicul fidel?
Ori poate!... O-nchide lungi genele tale,
Să pot recunoaște trăsurile-ți pale,
Căci tu — *tu ești el.*

CUPRINS

NOAPTEA...

Noaptea potolit și vânăt arde focul în cămin;
Dintr-un colț pe-o sofă roșă eu în fața lui privesc,
Pân' ce mintea îmi adoarme, pân' ce genele-mi clipesc;
Lumânarea-i stinsă-n casă... somnu-i cald, molatic, lin.

Atunci tu prin întuneric te apropii surâzândă,
Albă ca zăpada iernei, dulce ca o zi de vară;
Pe genunchi îmi șezi, iubito, brațele-ți îmi înconjoară
Gâtul... iar tu cu iubire privești fața mea pălindă.

Cu-ale tale brațe albe, moi, rotunde, parfumate,
Tu grumazul mi-l înlănțui, pe-al meu piept capul ți-l culci;
Ș-apoi ca din vis trezită, cu mâinuțe albe, dulci,
De pe fruntea mea cea tristă tu dai vițele-ntr-o parte.

Netezești încet și leneș fruntea mea cea liniștită
Și gândind că dorm, șireato, apeși gura ta de foc
Pe-ai mei ochi închiși ca somnul și pe frunte-mi în mijloc
Și surâzi, cum râde visul într-o inimă-ndrăgită.

O! desmiardă, pân' ce fruntea-mi este netedă și lină,
O! desmiardă, pân-ești jună ca lumina cea din soare,
Pân-ești clară ca o rouă, pân-ești dulce ca o floare,
Pân' nu-i fața mea zbârcită, pân' nu-i inima bătrână.

CUPRINS

EGIPETUL

Nilul mișcă valuri blonde pe câmpii cuprinși de maur,
Peste el cerul d-Egipet desfăcut în foc și aur;
Pe-al lui maluri gălbii, șese, stuful crește din adânc,
Flori, juvaeruri în aer, sclipesc tainice în soare,
Unele-albe, nalte, fragezi, ca argintul de ninsoare,
Alte roșii ca jeratec, alte-albastre, ochi ce plâng.

Și prin tufele de mături, ce cresc verzi, adânce, dese,
Păsări îmblânzite-n cuiburi distind penele alese,
Ciripind cu ciocu-n soare, gugiulindu-se cu-amor.
Înecat de vecinici visuri, răsărit din sfinte-izvoară,
Nilul mișc-a lui legendă și oglinda-i galben-clară
Către marea liniștită ce îneacă al lui dor.

De-a lui maluri sunt unite câmpii verzi și țări ferice;
Memfis colo-n depărtare, cu zidirile-i antice,
Mur pe mur, stâncă pe stâncă, o cetate de giganți —
Sunt gândiri arhitehtonici de-o grozavă măreție!
Au zidit munte pe munte în antica lor trufie,
I-a-mbrăcat cu-argint ca-n soare să lucească într-un lanț

Și să pară răsărită din visările pustiei,
Din nisipuri argintoase în mișcarea vijeliei,
Ca un gând al mării sfinte, reflectat de cerul cald
Ș-aruncat în depărtare... Colo se ridic' trufașe
Și eterne ca și moartea piramidele-uriașe,
Racle ce încap în ele epopeea unui scald.

Se-nserează... Nilul doarme și ies stelele din strungă,
Luna-n mare își aruncă chipul și prin nori le-alungă.
Cine-a deschis piramida și-năuntru a intrat?
Este regele: în haină de-aur roș și pietre scumpe,
El intră să vad-acolo tot trecutul. — I se rumpe
Al lui suflet când privește peste-al vremurilor vad.

În zadar guvernă regii lumea cu înțelepciune,
Se-nmulțesc semnele rele, se-mpuțin faptele bune;
În zadar caut-al vieții înțeles nedezlegat.
Iese-n noapte... ș-a lui umbră lungă-ntins se desfășoară
Pe-ale Nilului lungi valuri. — Astfel pe-unde de popoară
Umbra gândurilor regii se aruncă-ntunecat.

Ale piramidei visuri, ale Nilului reci unde,
Ale trestiilor sunet ce sub luna ce pătrunde
Par a fi snopuri gigantici de lungi sulițe de-argint,
Toat-a apei, a pustiei și a nopții măreție
Se unesc să-mbrace mândru veche-acea împărăție,
Să învie în deșerturi șir de visuri ce te mint.

Râul sfânt ne povestește cu-ale undelor lui gure
De-a izvorului său taină, despre vremi apuse, sure,
Sufletul se-mbată-n visuri care-alunecă în zbor.
Palmii risipiți în crânguri auriți de-a lunei rază,
Nalță zveltele lor trunchiuri.— Noaptea-i clară, luminoasă,
Undele visează spume, cerurile-nșiră nori.

Și în templele mărețe, colonade-n marmuri albe,
Noaptea zeii se preumblă în vestmintele lor dalbe,
Și al preoților cântec sună-n harfe de argint;

Și la vântul din pustie, la răcoarea nopții brună,
Piramidele din creștet aiurind și jalnic sună
Și sălbatec se plâng regii în giganticul mormânt.

În zidirea cea antică, sus în frunte-i turnul maur.
Magul priivea pe gânduri în oglinda lui de aur,
Unde-a cerului mii stele ca-ntr-un centru se adun.
El în mic privește-acolo căile lor tăinuite
Și cu varga zugrăvește drumurile lor găsite:
Au aflat sâmburul lumii, tot ce-i drept, frumos și bun.

Și se poate ca spre răul unei ginți efeminate,
Regilor pătați de crime, preoțimei desfrânate,
Magul, paza răzbunării, a citit semnul întors;
Ș-atunci vântul ridicat-a tot nisipul din pustiuri,
Astupând cu el orașe, ca gigantice sicriuri
Unei ginți ce fără viață-ngreuia pământul stors.

Uraganu-acum aleargă pân' ce caii lui îi crapă
Și în Nil numai deșertul nisipișul și-l adapă,
Așternându-l peste câmpii cei odată înfloriți.
Memfis, Teba, țara-ntreagă coperită-i de ruine,
Prin deșert străbat sălbatec mari familii beduine,
Sorind viața lor de basme pe câmpie nisipiți.

Dar ș-acum turburând stele pe-ale Nilului lungi unde,
Noaptea flamingo cel roșu apa-ncet, încet pătrunde,
Ș-acum luna argintește tot Egipetul antic;
Ș-atunci sufletul visează toat-istoria străveche,
Glasuri din trecut străbate l-a prezentului ureche,
Din a valurilor sfadă prorociri se aridic.

Ș-atunci Memfis se înalță, argintos gând al pustiei,
Închegare măiestrită din suflarea vijeliei...
Beduini ce stau în lună, o minune o privesc,
Povestindu-și basme mândre îmbrăcate-n flori și stele
De orașul care iese din pustiile de jele;
Din pământ și de sub mare s-aud sunete ce cresc.

Marea-n fund clopote are care sună-n orice noapte;
Nilu-n fund grădine are, pomi cu mere de-aur coapte;
Sub nisipul din pustie cufundat e un popor,
Ce cu-orașele-i deodată se trezește și se duce
Sus în curțile din Memfis, unde-n săli lumină luce;
Ei petrec în vin și-n chiot orice noapte pân-în zori.

CUGETĂRILE SĂRMANULUI DIONIS

Ah! garafa pântecoasă doar de sfeșnic mai e bună!
Și mucoasa lumânare sfârâind săul și-l arde.
Și-n această sărăcie, te inspiră, cântă, barde —
Bani n-am mai văzut de-un secol, vin n-am mai băut
de-o lună.

Un regat pentru-o țigară, s-umplu norii de zăpadă
Cu himere!... Dar de unde? Scârțâie de vânt fereasta,
În pod miaună motanii — la curcani vânătă-i creasta
Și cu pasuri melancolici meditând umblă-n ogradă.

Uh! ce frig... îmi văd suflarea, — și căciula cea de oaie
Pe urechi am tras-o zdravăn — iar de coate nici că-mi pasă,
Ca țiganul, care bagă degetul prin rara casă
De năvod — cu-a mele coate eu cerc vremea de se-nmoaie.

Cum nu sunt un șoarec, Doamne, — măcar totuși are blană.
Mi-aș mânca cărțile mele — nici că mi-ar păsa de ger...
Mi-ar părea superbă, dulce o bucată din Homer,
Un palat, borta-n perete și nevasta — o icoană.

Pe pereți cu colb, pe podul cu lungi pânze de painjen
Roiesc ploșnițele roșii, de ți-i drag să te-uiți la ele!
Greu li-i de mindir de paie, și apoi din biata-mi piele
Nici că au ce să mai sugă. — Într-un roi mai de un stânjen

Au ieșit la promenadă — ce petrecere gentilă!
Ploșnița ceea-i bătrână, cuvios în mers pășește;
Cela-i cavaler... e iute... oare știe franțuzește?
Cea ce-ncunjură mulțimea i-o romantică copilă.

Bruh! mi-i frig. — Iată pe mână cum codește-un negru purec;
Să-mi moi degetul în gură — am să-l prind — ba las',
săracul!
Pripășit la vreo femeie, știu că ar vedea pe dracul,
Dară eu — ce-mi pasă mie — bietul „ins!" la ce să-l purec?

Și motanul toarce-n sobă de blazat ce-i. — Măi motane,
Vino-ncoa să stăm de vorbă, unice amic și ornic.
De-ar fi-n lume-un sat de mâțe, zău! că-n el te-aș pune vornic,
Ca să știi și tu odată boieria ce-i, sărmane!

Oare ce gândește hâtrul de stă ghem și toarce-ntruna?
Ce idei se-nșiră dulce în mâțeasca-i fantazie?
Vreo cucoană cu-albă blană cu amoru-i îl îmbie,
Rendez-vous i-a dat în șură, ori în pod, în găvăună?

De-ar fi-n lume numai mâțe — tot poet aș fi? Totuna:
Mieunând în ode nalte, tragic miorlăind — un Garrick,
Ziua tologit în soare, pândind cozile de șoaric,
Noaptea-n pod, cerdac și streșini heinizând duios la lună.

Filosof de-aș fi — simțirea-mi ar fi vecinic la aman!
În prelegeri populare idealele le apăr
Și junimei generoase, domnișoarele ce scapăr,
Le arăt că lumea vis e — un vis sarbăd — de motan.

Sau ca popă colo-n templul, închinat ființei, care
După chip ș-asemănare a creat mâțescul neam,
Aș striga: o, motănime! motănime! Vai... Haram
De-al tău suflet, motănime, nepostind postul cel mare.

Ah! Sunt printre voi de-aceia care nu cred tabla legii,
Firea mai presus de fire, mintea mai presus de minte,
Ce destinul motănimei îl desfășură-nainte!
Ah! atei, nu tem ei iadul ș-a lui Duhuri — liliecii?

Anathema sit! — Să-l scuipe oricare motan de treabă,
Nu vedeți ce-nțelepciune e-n făptura voastră chiară?
O, motani fără de suflet! — La zgâriet el v-a dat gheară
Și la tors v-a dat mustețe — vreți să-l pipăiți cu laba?

Ii! că în clondir se stinge căpețelul de lumină!
Moșule, mergi de te culcă, nu vezi că s-a-ntunecat?
Să visăm favori și aur, tu-n cotlon și eu în pat.
De-aș putea să dorm încaltea. — Somn, a gândului odină,

O, acopere ființa-mi cu-a ta mută armonie,
Vino somn — ori vino moarte. Pentru mine e totuna:
De-oi petrece-ncă cu mâțe și cu pureci și cu luna,
Or de nu — cui ce-i aduce? — Poezie — sărăcie!

ÎNGER ȘI DEMON

Noaptea-n Doma întristată, prin lumini îngălbenite
A făcliilor de ceară care ard lângă altare —
Pe când bolta-n fundul Domei stă întunecoasă, mare,
Nepătrunsă de-ochii roșii de pe mucuri ostenite,

În biserica pustie, lângă arcul în perete,
Genuncheată stă pe trepte o copilă ca un înger;
Pe-a altarului icoană în de raze roșii frângeri,
Palidă și mohorâtă Maica Domnului se vede.

O făclie e înfiptă într-un stâlp de piatră sură;
Lucii picături de smoală la pământ cad sfârâind
Și cununi de flori uscate fâșâiesc amirosind
Ș-a copilei rugăciune tainic șopotit murmură.

Cufundat în întuneric, lâng-o cruce mărmurită,
Într-o umbră neagră, deasă, ca un demon *El* veghează,
Coatele pe brațul crucii le destinde și le-așează,
Ochii cufundați în capu-i, fruntea tristă și-ncrețită.

Și bărbia lui s-apasă de al pietrei umăr rece,
Părul său negru ca noaptea peste-al marmurei braț alb;
Abia candela cea tristă cu reflectul ei roz-alb
Blând o rază mai aruncă ce peste-a lui față trece.

Ea un înger ce se roagă — *El* un demon ce visează;
Ea o inimă de aur — *El* un suflet apostat;

El în umbra lui fatală, stă-ndărătnic rezemat —
La picioarele Madonei, tristă, sfântă, *Ea* veghează.

Pe un mur înalt și rece de o marmură curată,
Albă ca zăpada iernei, lucie ca apa lină,
Se răsfrânge ca-n oglindă a copilei umbră plină —
Umbra ei, ce ca și dânsa stă în rugă-ngenuncheată.

Ce-ți lipsește oare ție, blond copil cu-a ta mărire,
Cu de marmur-albă față și cu mâinile de ceară,
Văl — o negură diafană mestecată-n stele; clară
E privirea-ți inocentă sub a genelor umbrire;

Ce-ți lipsește să fii înger — aripi lungi și constelate.
Dar ce văd: Pe-a umbrei tale umeri vii ce se întinde?
Două umbre de aripe ce se mișcă tremurânde,
Două aripe de umbră către ceruri ridicate.

O, nu-i umbra ei aceea — este îngeru-i de pază;
Lângă marmura cea albă văd ființa-i aeriană.
Peste viața-i inocentă, viața lui cea sântă plană,
Lângă dânsa el se roagă, lângă ea îngenunchează.

Dar de-i umbra ei aceea — atunci *Ea* un înger este,
Însă aripile-i albe lumea-a le vedea nu poate;
Muri sfințiți de-a omenirii rugăciuni îndelungate
Văd aripele-i diafane și de dânsele dau veste.

Te iubesc! — era să strige demonul în a lui noapte,
Dară umbra-naripată a lui buze le înmoaie;
Nu spre-amor, spre-nchinăciune el genunchii-și încovoaie
Și ascultă dus din lume a ei dulci și timizi șoapte.

. . . .
Ea? — O fiică e de rege, blondă-n diadem de stele,
Trece-n lume fericită, înger, rege și femeie;
El răscoală în popoare a distrugerii scânteie
Și în inimi pustiite samănă gândiri rebele.

Despărțiți de-a vieții valuri, între el și între dânsa
Veacuri sunt de cugetare, o istorie,-un popor,
Câteodat' — deși arare — se-ntâlnesc, și ochii lor
Se privesc, par a se soarbe în dorința lor aprinsă.

Ochii ei cei mari, albaștri, de blândețe dulci și moi,
Ce adânc pătrund în ochii lui cei negri furtunoși!
Și pe fața lui cea slabă trece-ușor un nour roș —
Se iubesc... Și ce departe sunt deolaltă amândoi!

A venit un rege palid, și coroana sa antică,
Grea de glorii și putere, l-a ei poale-ar fi depus,
Pe-ale tronului covoare ea piciorul de-ar fi pus
Și în mâna-i însceptrată, mâna ei îngustă, mică.

Dară nu — mute rămas-au buzele-i abia deschise,
Mută inima în pieptu-i, mâna ei trasă-ndărăt.
În a sufletului taină, ea iubea. Clar și încet
Se ivea fața de demon fecioreștilor ei vise.

Ea-l vedea mișcând poporul cu idei reci, îndrăznețe;
Ce puternic e — gândi ea, cu-amoroasă dulce spaimă;
El prezentul îl răscoală cu-a gândirilor lui faimă
Contra tot ce grămădiră veacuri lungi și frunți mărețe.

El ades suit pe-o piatră cu turbare se-nfășoară
În stindardul roș și fruntea-i aspră-adâncă, încrețită,

Părea ca o noapte neagră de furtune-acoperită,
Ochii fulgerau și vorba-i trezea furia vulgară.

. . . .

Pe un pat sărac asudă într-o lungă agonie
Tânărul. O lampă-ntinde limb-avară și subțire,
Sfârâind în aer bolnav. — Nimeni nu-i știe de știre,
Nimeni soarta-i n-o-mblânzește, nimeni fruntea nu-i mângâie.

Ah! acele gânduri toate îndreptate contra lumei,
Contra legilor ce-s scrise, contra ordinii-mbrăcate
Cu-a lui Dumnezeu numire — astăzi toate-s îndreptate
Contra inimii murinde, sufletul vor să-i sugrume!

A muri fără speranță! Cine știe-amărăciunea
Ce-i ascunsă-n aste vorbe? — Să te simți neliber, mic,
Să vezi marile-aspirații că-s reduse la nimic,
Că domnesc în lume rele căror nu te poți opune,

C-opunându-te la ele, tu viața-ți risipești —
Și când mori să vezi că-n lume viețuit-ai *în zadar:*
O astfel de moarte-i iadul. Alte lacrimi, alt amar
Mai crud nici e cu putință. *Simți că nimica nu ești.*

Și acele gânduri negre mai nici a muri nu-l lasă.
Cum a intrat el în viață? Cât amor de drept și bine,
Câtă sinceră frăție adusese el cu sine!
Și răsplata? — Amărârea, care sufletu-i apasă.

Dar prin negurile negre, care ochii îi acopăr,
Se apropie-argintoasă umbra nalt-a unui înger,
Se așează lin pe patu-i; ochii lui orbiți de plângeri
Ea-i sărută. De pe dânșii negurile se descopăr...

Este *Ea*. C-o mulțumire adâncă, nemaisimțită,
El în ochii ei se uită. — Mândră-i de înduioșere;
Ceasul ultim îi împacă toată viața-i de durere;
Ah! șoptește el pe moarte — cine ești ghicesc, iubită.

Am urmat pământul ista, vremea mea, viața, poporul
Cu gândirile-mi rebele contra cerului deschis;
El n-a vrut ca să condamne pe demon, ci a trimis
Pre un înger să mă-mpace, și-mpăcarea-i... e amorul.

CUPRINS

FLOARE - ALBASTRĂ

— Iar te-ai cufundat în stele
Și în nori și-n ceruri nalte?
De nu m-ai uita încalte,
Sufletul vieții mele.

În zadar râuri în soare
Grămădești-n a ta gândire
Și câmpiile asire
Și întunecata mare;

Piramidele-nvechite
Urcă-n cer vârful lor mare —
Nu căta în depărtare
Fericirea ta, iubite!

Astfel zise mititica,
Dulce netezindu-mi părul.
Ah! ea spuse adevărul;
Eu am râs, n-am zis nimica.

— Hai în codrul cu verdeață,
Und-izvoare plâng în vale,
Stânca stă să se prăvale
În prăpastia măreață.

Acolo-n ochi de pădure,
Lângă balta cea senină

Și sub trestia cea lină
Vom ședea în foi de mure.

Și mi-i spune-atunci povești
Și minciuni cu-a ta guriță,
Eu pe-un fir de romaniță
Voi cerca de mă iubești.

Și de-a soarelui căldură
Voi fi roșie ca mărul,
Mi-oi desface de-aur părul,
Să-ți astup cu dânsul gura.

De mi-i da o sărutare,
Nime-n lume n-a s-o știe,
Căci va fi sub pălărie —
Ș-apoi cine treabă are!

Când prin crengi s-a fi ivit
Luna-n noaptea cea de vară,
Mi-i ținea de subsuoară,
Te-oi ținea de după gât.

Pe cărare-n bolți de frunze,
Apucând spre sat în vale,
Ne-om da sărutări pe cale,
Dulci ca florile ascunse.

Și sosind l-al porții prag,
Vom vorbi-n întunecime:
Grija noastră n-aib-o nime,
Cui ce-i pasă că-mi ești drag?

Înc-o gură — și dispare...
Ca un stâlp eu stam în lună!
Ce frumoasă, ce nebună
E albastra-mi, dulce floare!

. . . .

Și te-ai dus, dulce minune,
Ș-a murit iubirea noastră —
Floare-albastră! floare-albastră!...
Totuși este trist în lume!

CUPRINS

ÎMPĂRAT ȘI PROLETAR

Pe bănci de lemn, în scunda tavernă mohorâtă,
Unde pătrunde ziua printre ferești murdare,
Pe lângă mese lunge, stătea posomorâtă,
Cu fețe-ntunecoase, o ceată pribegită,
Copii săraci și sceptici ai plebei proletare.

Ah! — zise unul — spuneți că-i omul o lumină
Pe lumea asta plină de-amaruri și de chin?
Nici o scânteie-ntr-însul nu-i candidă și plină,
Murdară este raza-i ca globul cel de tină,
Asupra cărui dânsul domnește pe deplin.

Spuneți-mi ce-i dreptatea? — Cei tari se îngrădiră
Cu-averea și mărirea în cercul lor de legi;
Prin bunuri ce furară, în veci vezi cum conspiră
Contra celor ce dânșii la lucru-i osândiră
Și le subjugă munca vieții lor întregi.

Unii plini de plăcere petrec a lor viață,
Trec zilele voioase și orele surâd.
În cupe vin de ambră — iarna grădini, verdeață,
Vara petreceri, Alpii cu frunțile de gheață —
Ei fac din noapte ziuă ș-a zilei ochi închid.

Virtutea pentru dânșii ea nu există. Însă
V-o predică, căci trebui să fie brațe tari,
A statelor greoaie care trebuie-mpinse

Și trebuiesc luptate războaiele aprinse,
Căci *voi* murind în sânge, *ei* pot să fie mari.

Și flotele puternice ș-armatele făloase,
Coroanele ce regii le pun pe fruntea lor,
Ș-acele milioane, ce în grămezi luxoase
Sunt strânse la bogatul, pe cel sărac apasă,
Și-s supte din sudoarea prostitului popor.

Religia — o frază de dânșii inventată
Ca cu a ei putere să vă aplece-n jug,
Căci de-ar lipsi din inimi speranța de răsplată,
După ce-amar muncirăți mizeri viața toată,
Ați mai purta osânda ca vita de la plug?

Cu umbre, care nu sunt, v-a-ntunecat vederea
Și v-a făcut să credeți că veți fi răsplătiți...
Nu! moartea cu viața a stins toată plăcerea —
Cel ce în astă lume a dus numai durerea
Nimic n-are dincolo, căci *morți* sunt cei muriți.

Minciuni și fraze-i totul ce statele susține,
Nu-i ordinea firească ce ei a fi susțin;
Averea să le aperi, mărirea ș-a lor bine,
Ei brațul tău înarmă ca să lovești în tine,
Și pe voi contra voastră la luptă ei vă mân'.

De ce să fiți voi sclavii milioanelor nefaste,
Voi, ce din munca voastră abia puteți trăi?
De ce boala și moartea să fie partea voastră,
Când ei în bogăția cea splendidă și vastă
Petrec ca și în ceruri, n-au timp nici de-a muri?

De ce uitați că-n voi e și număr și putere?
Când vreți, puteți prea lesne pământul să-mpărțiți.
Nu le mai faceți ziduri unde să-nchid-avere,
Pe voi unde să-nchidă, când împinși de durere
Veți crede c-aveți dreptul și voi ca să trăiți.

Ei îngrădiți de lege, plăcerilor se lasă,
Și sucul cel mai dulce pământului i-l sug;
Ei cheamă-n voluptatea orgiei zgomotoase
De instrumente oarbe a voastre fiici frumoase:
Frumsețile-ne tineri bătrânii lor distrug.

Și de-ntrebați atuncea, vouă ce vă rămâne?
Munca, din care dânșii se-mbată în plăceri,
Robia viața toată, lacrimi pe-o neagră pâine,
Copilelor pătate mizeria-n rușine...
Ei tot și voi nimica; ei cerul, voi dureri!

De lege n-au nevoie — virtutea e ușoară
Când ai ce-ți trebuiește... Iar legi sunt pentru *voi*,
Vouă vă pune lege, pedepse vă măsoară
Când mâna v-o întindeți la bunuri zâmbitoare,
Căci nu-i iertat nici brațul teribilei nevoi.

Zdrobiți orânduiala cea crudă și nedreaptă,
Ce lumea o împarte în mizeri și bogați!
Atunci când după moarte răsplată nu v-așteaptă,
Faceți ca-n astă lume să aibă parte dreaptă,
Egală fiecare, și să trăim ca frați!

Sfărmați statuia goală a Venerei antice,
Ardeți acele pânze cu corpuri de ninsori;
Ele stârnesc în suflet ideea neferice

A perfecției umane și ele fac să pice
În ghearele uzurei copile din popor!

Sfărmați tot ce ațâță inima lor bolnavă,
Sfărmați palate, temple, ce crimele ascund,
Zvârliți statui de tirani în foc, să curgă lavă,
Să spele de pe pietre până și urma sclavă
Celor ce le urmează pân' la al lumii fund!

Sfărmați tot ce arată mândrie și avere,
O! dezbrăcați viața de haina-i de granit,
De purpură, de aur, de lacrimi, de urât —
Să fie un vis numai, să fie o părere,
Ce făr' de patimi trece în timpul nesfârșit.

Zidiți din dărmăture gigantici piramide
Ca un *memento mori* pe al istoriei plan;
Aceasta este arta ce sufletu-ți deschide
Naintea veciniciei, nu corpul gol ce râde
Cu mutra de vândută, cu ochi vil și viclean.

O! aduceți potopul, destul voi așteptarăți
Ca să vedeți ce bine prin bine o să ias';
Nimic... Locul hienei îl luă cel vorbareț,
Locul cruzimii vechie, cel lins și pizmătareț,
Formele se schimbară, dar răul a rămas.

Atunci vă veți întoarce la vremile-aurite,
Ce mitele albastre ni le șoptesc ades,
Plăcerile egale egal vor fi-mpărțite,
Chiar moartea când va stinge lampa vieții finite
Vi s-a părea un înger cu părul blond și des.

Atunci veți muri lesne fără de-amar și grijă,
Feciorii-or trăi-n lume cum voi ați viețuit,
Chiar clopotul n-a plânge cu limba lui de spijă
Pentru acel de care norocul avu grijă;
Nimeni de-a plânge n-are, el traiul și-a trăit.

Și boale ce mizeria ș-averea nefirească
Le nasc în oameni, toate cu-ncetul s-or topi;
Va crește tot ce-n lume este menit să crească,
Va bea pân-în fund cupa, pân' va vrea s-o zdrobească,
Căci va muri când nu va avea la ce trăi.

. . . .

Pe malurile Senei, în faeton de gală,
Cezarul trece palid, în gânduri adâncit;
Al undelor greu vuiet, vuirea în granit
A sute d-echipajuri, gândirea-i n-o înșală;
Poporul loc îi face tăcut și umilit.

Zâmbirea lui deșteaptă, adâncă și tăcută,
Privirea-i ce citește în suflete-omenești,
Și mâna-i care poartă destinele lumești,
Cea grupă zdrențuită în cale-i o salută.
Mărirea-i e în taină legată de acești.

Convins ca voi el este-n nălțimea-i solitară
Lipsită de iubire, cum că principiul rău,
Nedreptul și minciuna al lumii duce frâu;
Istoria umană în veci se desfășoară,
Povestea-i a ciocanului ce cade pe ilău.

Și el — el vârful mândru al celor ce apasă —
Salută-n a lui cale pe-apărătorul mut.
De ați lipsi din lume, voi cauza-ntunecoasă

De răsturnări mărețe, mărirea-i radioasă,
Cezarul, chiar Cezarul de mult ar fi căzut.

Cu ale voastre umbre nimica crezătoare,
Cu zâmbetu-vă rece, de milă părăsit,
Cu mintea de dreptate și bine râzătoare,
Cu umbra voastră numai, puteri îngrozitoare,
La jugu-i el silește pe cei ce l-au urât.
. . . .
Parisul arde-n valuri, furtuna-n el se scaldă,
Turnuri ca facle negre trăsnesc arzând în vânt —
Prin limbile de flăcări, ce-n valuri se frământ,
Răcnete, vuiet de-arme pătrund marea cea caldă,
Evul e un cadavru, Paris — al lui mormânt.

Pe stradele-ncrușite de flăcări orbitoare,
Suiți pe baricade de bulgări de granit,
Se mișc batalioane a plebei proletare,
Cu cușme frigiene și arme lucitoare,
Și clopote de-alarmă răsună răgușit.

Ca marmura de albe, ca ea nepăsătoare,
Prin aerul cel roșu, femei trec cu-arme-n braț,
Cu păr bogat și negru ce pe-umeri se coboară
Și sânii lor acopăr — e ură și turbare
În ochii lor cei negri, adânci și desperați.

O! luptă-te-nvălită în pletele-ți bogate,
Eroic este astăzi copilul cel pierdut!
Căci flamura cea roșă cu umbra-i de dreptate
Sfințește-a ta viață de tină și păcate;
Nu! nu ești tu de vină, ci cei ce te-au vândut!

. . . .
Scânteie marea lină, și placele ei sure
Se mișc una pe alta ca pături de cristal
Prin lunce prăvălite; din tainica pădure
Apare luna mare câmpiilor azure,
Împlându-le cu ochiul ei mândru, triumfal.

Pe undele încete își mișcă legănate
Corăbii învechite scheletele de lemn;
Trecând încet ca umbre — țin pânzele umflate
În fața lunei, care prin ele-atunci străbate,
Și-n roată de foc galben stă fața-i ca un semn.

Pe maluri zdrumicate de aiurirea mării
Cezaru-ncă veghează la trunchiul cel plecat
Al salciei pletoase — și-ntinse-a apei arii
În cercuri fulgerânde se pleacă lin suflării
A zefirului nopții și sună cadențat.

Îi pare că prin aer în noaptea înstelată,
Călcând pe vârf de codri, pe-a apelor măriri,
Trecea cu barba albă — pe fruntea-ntunecată
Cununa cea de paie îi atârna uscată —
Moșneagul rege Lear.

Uimit privea Cezarul la umbra cea din nouri,
Prin creți ai cărei stele lin tremurând transpar,
I se deschide-n minte tot sensul din tablouri
A vieții sclipitoare... A popoarelor ecouri
Par glasuri ce îmbracă o lume de amar:

„În orice om o lume își face încercarea,
Bătrânul Demiurgos se opintește-n van;



În orice minte lumea își pune întrebarea
Din nou: de unde vine și unde merge floarea
Dorințelor obscure sădite în noian?

Al lumii-ntregul sâmbur, dorința-i și mărirea,
În inima oricărui i-ascuns și trăitor,
Zvârlire hazardată, cum pomu-n înflorire
În orice floare-ncearcă întreagă a sa fire,
Ci-n calea de-a da roade cele mai multe mor.

Astfel umana roadă în calea ei îngheață,
Se pietrifică unul în sclav, altu-mpărat,
Acoperind cu noime sărmana lui viață
Și arătând la soare-a mizeriei lui față —
Fața — căci înțelesul i-același la toți dat.

În veci aceleași doruri mascate cu-altă haină,
Și-n toată omenirea în veci același om —
În multe forme-apare a vieții crudă taină,
Pe toți ea îi înșală, la nime se distaină,
Dorinți nemărginite plantând într-un atom.

Când știi că visu-acesta cu moarte se sfârșește,
Că-n urmă-ți rămân toate astfel cum sunt, de dregi
Oricât ai drege-n lume — atunci te obosește
Eterna alergare... ș-un gând te-ademenește:
Că vis al morții-eterne e viața lumii-ntregi.“

CUPRINS

FĂT-FRUMOS DIN TEI

— Blanca, află că din leagăn
Domnul este al tău mire,
Căci născută ești, copilă,
Din nevrednică iubire,

Mâini în schit la sfânta Ana
Vei găsi la cel din stele
Mângâierea vieții tale,
Mântuirea feței mele.

— Nu voi, tată, să usuce
Al meu suflet tânăr, vesel:
Eu iubesc vânatul, jocul;
Traiul lumii alții lese-l.

Nu voi părul să mi-l taie,
Ce-mi ajunge la călcâie,
Să orbesc citind pe carte
În fum vânăt de tămâie.

— Știu mai bine ce-ți priește,
Las' de-a lumii orice gând,
Mâini în zori de zi pleca-vom
Către schitul vechi și sfânt.

Ea aude — plânge. Parcă
Îi venea să plece-n lume,

Dusă de pustie gânduri
Și de-un dor fără de nume.

Și plângând înfrână calul,
Calul ei cel alb ca neaua,
Îi netează mândra coamă
Și plângând îi pune șeaua.

S-avântă pe el și pleacă,
Păru-n vânturi, capu-n piept,
Nu se uită înainte-i,
Nu privește îndărăpt.

Pe cărări pierdute-n vale
Merge-n codri făr' de capăt,
Când a serei raze roșii
Asfințind din ceruri scapăt.

Umbra-n codri ici și colo
Fulgerează de lumine...
Ea trecea prin frunza-n freamăt
Și prin murmur de albine;

În mijloc de codru-ajunse
Lângă teiul nalt și vechi,
Unde-izvorul cel în vrajă
Sună dulce în urechi.

De murmur duios de ape
Ea trezită-atunci tresare,
Vede-un tânăr, ce alături
Pe-un cal negru stă călare.

Cu ochi mari la ea se uită,
Plini de vis, duioși plutind,
Flori de tei în păru-i negru
Și la șold un corn de-argint.

Și-ncepu încet să sune,
Fermecat și dureros —
Inima-i creștea de dorul
Al străinului frumos.

Părul lui i-atinge părul,
Și atunci c-obrazul roș
Ea apleacă gene lunge
Peste ochii cuvioși.

Iar pe buze-i trece-un zâmbet
Înecat, fermecător,
Care gur-abia-i deschide,
Cea uscată de amor.

Când cu totului răpită
Se-ndoi spre el din șele,
El înceată din cântare
Și-i grăi cu grai de jele,

Ș-o cuprinde de călare —
Ea se apără c-o mână,
Însă totuși lui se lasă,
Simte inima că-i plină.

Și pe umărul lui cade
Al ei cap cu fața-n sus;

Pe când caii pasc alături,
Ea-l privea cu suflet dus.

Numai murmurul cel dulce
Din izvorul fermecat
Asurzește melancolic
A lor suflet îmbătat.

Lun-atunci din codri iese,
Noaptea toată stă s-o vadă,
Zugrăvește umbre negre
Pe câmp alb ca de zăpadă.

Și mereu ea le lungește,
Și urcând pe cer le mută,
Dar ei trec, se pierd în codri
Cu viața lor pierdută.

La castel în poartă calul
Stă a doua zi în spume,
Dar frumoasa lui stăpână
A rămas pierdută-n lume.

MELANCOLIE

Părea că printre nouri s-a fost deschis o poartă,
Prin care trece albă regina nopții moartă.
O, dormi, o, dormi în pace printre făclii o mie
Și în mormânt albastru și-n pânze argintie,
În mausoleu-ți mândru, al cerurilor arc,
Tu adorat și dulce al nopților monarc!
Bogată în întinderi stă lumea-n promoroacă,
Ce sate și câmpie c-un luciu văl îmbracă;
Văzduhul scânteiază și ca unse cu var
Lucesc zidiri, ruine pe câmpul solitar.
Și țintirimul singur cu strâmbe cruci veghează,
O cucuvaie sură pe una se așează,
Clopotnița trosnește, în stâlpi izbește toaca,
Și străveziul demon prin aer când să treacă,
Atinge-ncet arama cu zimții-aripei sale
De-auzi din ea un vaier, un aiurit de jale.
Biserica-n ruină
Stă cuvioasă, tristă, pustie și bătrână,
Și prin ferestre sparte, prin uși țiuie vântul —
Se pare că vrăjește și că-i auzi cuvântul —
Năuntrul ei pe stâlpii-i, pereți, iconostas,
Abia conture triste și umbre au rămas;
Drept preot toarce-un greier un gând fin și obscur,
Drept dascăl toacă cariul sub învechitul mur.

. . . .

Credința zugrăvește icoanele-n biserici —
Și-n sufletu-mi pusese poveștile-i feerici,

Dar de-ale vieții valuri, de al furtunii pas
Abia conture triste și umbre-au mai rămas.
În van mai caut lumea-mi în obositul creier,
Căci răgușit, tomnatec, vrăjește trist un greier;
Pe inima-mi pustie zadarnic mâna-mi țiu,
Ea bate ca și cariul încet într-un sicriu.
Și când gândesc la viața-mi, îmi pare că ea cură
Încet repovestită de o străină gură,
Ca și când n-ar fi viața-mi, ca și când n-aș fi fost.
Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost
De-mi țin la el urechea — și râd de câte-ascult
Ca de dureri străine?... Parc-am murit de mult.

CRĂIASA DIN POVEȘTI

Neguri albe, strălucite
Naște luna argintie,
Ea le scoate peste ape,
Le întinde pe câmpie;

S-adun flori în șezătoare
De painjen tort să rumpă,
Și anină-n haina nopții
Boabe mari de piatră scumpă.

Lângă lac, pe care norii
Au urzit o umbră fină,
Ruptă de mișcări de valuri
Ca de bulgări de lumină,

Dându-și trestia-ntr-o parte,
Stă copila lin plecată,
Trandafiri aruncă roșii
Peste unda fermecată.

Ca să vad-un chip, se uită
Cum aleargă apa-n cercuri,
Căci vrăjit de mult e lacul
De-un cuvânt al sfintei Miercuri;

Ca să iasă chipu-n faţă,
Trandafiri aruncă tineri,
Căci vrăjiţi sunt trandafirii
De-un cuvânt al sfintei Vineri.

Ea se uită... Păru-i galben,
Faţa ei lucesc în lună,
Iar în ochii ei albaştri
Toate basmele s-adună.

CUPRINS

LACUL

Lacul codrilor albastru
Nuferi galbeni îl încarcă;
Tresărind în cercuri albe
El cutremură o barcă.

Și eu trec de-a lung de maluri,
Parc-ascult și parc-aștept
Ea din trestii să răsară
Și să-mi cadă lin pe piept;

Să sărim în luntrea mică,
Îngânați de glas de ape,
Și să scap din mână cârma,
Și lopețile să-mi scape;

Să plutim cuprinși de farmec
Sub lumina blândei lune —
Vântu-n trestii lin foșnească,
Unduioasa apă sune!

Dar nu vine... Singuratic
În zadar suspin și sufăr
Lângă lacul cel albastru
Încărcat cu flori de nufăr.

CUPRINS

DORINȚA

Vino-n codru la izvorul
Care tremură pe prund,
Unde prispa cea de brazde
Crengi plecate o ascund.

Și în brațele-mi întinse
Să alergi, pe piept să-mi cazi,
Să-ți desprind din creștet vălul,
Să-l ridic de pe obraz.

Pe genunchii mei ședea-vei,
Vom fi singuri-singurei,
Iar în păr înfiorate
Or să-ți cadă flori de tei.

Fruntea albă-n părul galben
Pe-al meu braț încet s-o culci,
Lăsând pradă gurii mele
Ale tale buze dulci…

Vom visa un vis ferice,
Îngâna-ne-vor c-un cânt
Singuratece izvoare,
Blânda batere de vânt;

Adormind de armonia
Codrului bătut de gânduri,
Flori de tei deasupra noastră
Or să cadă rânduri-rânduri.

CUPRINS

CĂLIN
(file din poveste)

GAZEL

Toamna frunzele colindă,
Sun-un grier sub o grindă,
Vântul jalnic bate-n geamuri
Cu o mână tremurândă,
Iară tu la gura sobei
Stai ca somnul să te prindă.
Ce tresari din vis deodată?
Tu auzi pășind în tindă —
E iubitul care vine
De mijloc să te cuprindă
Și în fața ta frumoasă
O să ție o oglindă,
Să te vezi pe tine însăți
Visătoare, surâzândă.

I

Pe un deal răsare luna, ca o vatră de jăratic,
Rumenind străvechii codri și castelul singuratic
Ș-ale râurilor ape, ce sclipesc fugind în ropot —
De departe-n văi coboară tânguiosul glas de clopot;
Pe deasupra de prăpăstii sunt zidiri de cetățuie,
Acățat de pietre sure un voinic cu greu le suie;
Așezând genunchi și mână când pe-un colț, când pe alt colț,
Au ajuns să rupă gratii ruginite-a unei bolți
Și pe-a degetelor vârfuri în ietacul tăinuit
Intră — unde zidul negru într-un arc a-ncremenit.
Ci prin flori întrețesute, printre gratii luna moale
Sfiicioasă și smerită și-au vărsat razele sale;
Unde-ajung par văruite zid, podele, ca de cridă,
Pe-unde nu — părea că umbra cu cărbune-i zugrăvită.
Iar de sus pân-în podele un painjen prins de vrajă
A țesut subțire pânză străvezie ca o mreajă;

Tremurând ea licurește și se pare a se rumpe,
Încărcată de o bură, de un colb de pietre scumpe.
După pânza de painjen doarme fata de-mpărat;
Înecată de lumină e întinsă în crivat.
Al ei chip se zugrăvește plin și alb: cu ochiu-l măsuri
Prin ușoară-nvinețire a subțirilor mătăsuri;
Ici și colo a ei haină s-a desprins din sponci ș-arată
Trupul alb în goliciunea-i, curăția ei de fată.
Răsfiratul păr de aur peste perini se-mprăștie,
Tâmpla bate liniștită ca o umbră viorie,
Și sprâncenele arcate fruntea albă i-o încheie,
Cu o singură trăsură măiestrit le încondeie;
Sub pleoapele închise globii ochilor se bat,
Brațul ei atârnă leneș peste marginea de pat;
De a vârstei ei căldură fragii sânului se coc,
A ei gură-i descleștată de-a suflării sale foc,
Ea zâmbind își mișcă dulce a ei buze mici, subțiri;
Iar pe patu-i și la capu-i presurați-s trandafiri.

Iar voinicul s-apropie și cu mâna sa el rumpe
Pânza cea acoperită de un colb de pietre scumpe:
A frumseții haruri goale ce simțirile-i adapă,
Încăperile gândirii mai nu pot să le încapă.
El în brațe prinde fata, peste față i se-nclină,
Pune gura lui fierbinte pe-a ei buze ce suspină,
Și inelul scump i-l scoate de pe degetul cel mic —
Ș-apoi pleacă iar în lume năzdrăvanul cel voinic.

II

Ea a doua zi se miră cum de firele sunt rupte,
Și-n oglind-ale ei buze vede vinete și supte —
Ea zâmbind și trist se uită, șopotește blând din gură:
— Zburător cu negre plete, vin' la noapte de mă fură.

III

Fiecine cum i-e vrerea, despre fete samă deie-și —
Dar ea seamănă celora îndrăgiți de singuri ei-și.
Și Narcis văzându-și fața în oglinda sa, izvorul,
Singur fuse îndrăgitul, singur el îndrăgitorul.
Și de s-ar putea pe dânsa cineva ca să o prindă,
Când cu ochii mari, sălbateci se privește în oglindă,
Subțiindu-și gura mică și chemându-se pe nume
Și fiindu-și sie dragă cum nu-i este nime-n lume,
Atunci el cu o privire nălucirea i-ar discoasă
Cum că ea — frumoasa fată — a ghicit că e frumoasă.
Idol tu! răpire minții! cu ochi mari și părul des,
Pentr-o inimă fecioară mândru idol ți-ai ales!
Ce șoptește ea în taină când privește cu mirare
Al ei chip gingaș și tânăr, de la cap pân' la picioare?
„Vis frumos avut-am noaptea. A venit un zburător
Și strângându-l tare-n brațe, era mai ca să-l omor...
Și de-aceea când mă caut în peretele de-oglinzi,
Singurică-n cămăruță brațe albe eu întinz
Și mă-mbrac în părul galben, ca în strai ușor țesut,
Și zărind rotundu-mi umăr mai că-mi vine să-l sărut.
Și atunci de sfiiciune mi-iese sângele-n obraz —
Cum nu vine zburătorul ca la pieptul lui să caz?
Dacă boiul mi-l înmlădiiu, dacă ochii mei îmi plac,
E temeiul că acestea fericit pe *el* îl fac.
Și mi-s dragă mie însămi pentru că-i sunt dragă lui —
Gură tu! învață minte, nu mă spune nimărui,
Nici chiar lui, când vine noaptea lângă patul meu tiptil,
Doritor ca o femeie și viclean ca un copil!"

IV

Astfel vine-n toată noatea zburător la al ei pat.
Se trezi din somn deodată de sărutu-i fermecat;
Și atuncea când spre ușă el se-ntoarce ca să fugă,
Ea-l oprește-n loc cu ochii și c-o mult smerită rugă:
— O, rămâi, rămâi la mine, tu, cu viers duios de foc,
Zburător cu plete negre, umbră fără de noroc
Și nu crede că în lume, singurel și rătăcit,
Nu-i găsi un suflet tânăr ce de tine-i îngrădit.
O, tu umbră pieritoare, cu adâncii, triștii ochi,
Dulci-s ochii umbrei tale — nu le fie de diochi!
El s-așează lângă dânsa și o prinde de mijloc,
Ea șoptește vorbe arse de al buzelor ei foc:
— O, șoptește-mi — zice dânsul — tu cu ochii plini d-eres
Dulci cuvinte ne'nțelese, însă pline de-nțeles.
Al vieții vis de aur ca un fulger, ca o clipă-i,
Și-l visez, când cu-a mea mână al tău braț rotund îl pipăi,
Când pui capul tu pe pieptu-mi și bătăile îi numeri,
Când sărut cu-mpătimire ai tăi albi și netezi umeri
Și când sorb al tău răsuflet în suflarea vieții mele
Și când inima ne crește de *un* dor, de-o dulce jele;
Când pierdută razimi fruntea de-arzătorul meu obraz,
Părul tău bălai și moale de mi-l legi după grumaz,
Ochii tăi pe jumătate de-i închizi, mi-ntinzi o gură,
Fericit mă simt atuncea cu asupra de măsură.
Tu!!... nu vezi... nu-ți aflu nume... Limba-n gură mi se leagă
Și nu pot să-ți spun odată cât — ah! cât îmi ești de dragă!
Ei șoptesc, multe și-ar spune și nu știu de-unde să-nceapă,
Căci pe rând și-astupă gura când cu gura se adapă;
Unu-n brațele altuia, tremurând ei se sărută,
Numai ochiul e vorbareț, iară limba lor e mută,
Ea-și acopere cu mâna fața roșă de sfială,
Ochii-n lacrimi și-i ascunde într-un păr ca de peteală.

V

S-au făcut ca ceara albă fața roșă ca un măr,
Și atâta de subțire, să o tai c-un fir de păr.
Și cosița ta bălaie o aduni la ochi plângând,
Inimă făr' de nădejde, suflete bătut de gând.
Toată ziua la fereastră, suspinând, nu spui nimică,
Ridicând a tale gene, al tău suflet se ridică;
Urmărind pe ceruri limpezi cum plutește-o ciocârlie,
Tu ai vrea să spui să ducă către dânsul o solie,
Dar ea zboară... tu cu ochiul plutitor și-ntunecos
Stai cu buze discleștate de un tremur dureros.
Nu-ți mai scurge ochii tineri, dulcii cerului fiaștri.
Nu uita că-n lacrimi este taina ochilor albaștri.
Stele rare din tărie cad ca picuri de argint,
Și seninul cer albastru mândru lacrimile-l prind;
Dar dacă ar cădea toate, el rămâne trist și gol,
N-ai putea să faci cu ochii înălțimilor ocol —
Noaptea stelelor, a lunei, a oglinzilor de râu
Nu-i ca noaptea cea mocnită și pustie din sicriu;
Și din când în când vărsate, mândru lacrimile-ți șed,
Dar de seci întreg izvorul, atunci cum o să te văd?
Prin ei curge rumenirea, mândră, ca de trandafiri,
Și zăpada viorie din obrajii tăi subțiri —
Apoi noaptea lor albastră, a lor dulce vecinicie,
Ce ușor se mistuiește prin plânsorile pustie...
Cine e nerod să ardă în cărbuni smarandul rar
Ș-a lui vecinică lucire s-o strivească în zadar?
Tu-ți arzi ochii și frumseța... Dulce noaptea lor se stinge,
Și nici știi ce pierde lumea. Nu mai plânge, nu mai plânge!

VI

O, tu crai cu barba-n noduri ca și câlții când nu-i perii,
Tu în cap nu ai grăunțe, numai pleavă și puzderii.
Bine-ți pare să fii singur, crai bătrân fără de minți,
Să oftezi dup-a ta fată, cu ciubucul între dinți?
Să te primbli și să numeri scânduri albe în cerdac?
Mult bogat ai fost odată, mult rămas-ai tu sărac!
Alungat-o-ai pe dânsa, ca departe de părinți
În coliba împistrită ea să nasc-un pui de prinț.
În zadar ca s-o mai cate tu trimiți în lume crainic,
Nimeni n-a afla locașul unde ea s-ascunde tainic.

VII

Sură-i sara cea de toamnă; de pe lacuri apa sură
Înfunda mișcarea-i creață între stuf la iezătură;
Iar pădurea lin suspină și prin frunzele uscate
Rânduri, rânduri trece-un freamăt, ce le scutură pe toate.
De când codrul, dragul codru, troienindu-și frunza toată,
Își deschide-a lui adâncuri, fața lunei să le bată,
Tristă-i firea, iară vântul sperios vo creangă farmă —
Singuratece izvoare fac cu valurile larmă.
Pe potica dinspre codri cine oare se coboară?
Un voinic cu ochi de vultur lunga vale o măsoară.
Șapte ani de când plecat-ai, zburător cu negre plete,
Ș-ai uitat de soarta mândrei, iubitoarei tale fete!
Și pe câmpul gol el vede un copil umblând desculț
Și cercând ca să adune într-un cârd bobocii mulți.
— Bună vreme, măi băiete! — Mulțumim, voinic străin!
— Cum te cheamă, măi copile? — Ca pe tată-meu — Călin;
Mama-mi spune câteodată, de-o întreb: a cui-s, mamă?
„Zburătoru-ți este tată și pe el Călin îl cheamă."

Când l-aude, numai dânsul își știa inima lui,
Căci copilul cu bobocii era chiar copilul lui.
Atunci intră în colibă și pe capătu-unei laiți,
Lumina cu mucul negru într-un hârb un roș opaiț;
Se coceau pe vatra sură două turte în cenușă,
Un papuc e sub o grindă, iară altul după ușă;
Hârâită, noduroasă, stă în colb râșnița veche,
În cotlon torcea motanul, pieptănându-și o ureche;
Sub icoana afumată unui sfânt cu comănac
Arde-n candel-o lumină cât un sâmbure de mac;
Pe-a icoanei policioară, busuioc și mint-uscată
Umplu casa-ntunecoasă de-o mireasmă pipărată;
Pe cuptiorul uns cu humă și pe coșcovii pereți
Zugrăvit-au c-un cărbune copilașul cel isteț
Purceluși cu coada sfredel și cu bețe-n loc de labă,
Cum mai bine i se șede unui purceluș de treabă.
O bășică-n loc de sticlă e întinsă-n ferestruie
Printre care trece-o dungă mohorâtă și gălbuie.
Pe un pat de scânduri goale doarme tânăra nevastă
În mocnitul întuneric și cu fața spre fereastă.
El s-așează lângă dânsa, fruntea ei o netezește,
O desmiardă cu durere, suspinând o drăgostește,
Pleacă gura la ureche-i, blând pe nume el o cheamă,
Ea ridică somnoroasă lunga genelor maramă,
Spăriet la el se uită... i se pare că visează,
Ar zâmbi și nu se-ncrede, ar răcni și nu cutează.
El din patu-i o ridică și pe pieptul lui și-o pune,
Inima-i zvâcnește tare, viața-i parcă se răpune.
Ea se uită, se tot uită, un cuvânt măcar nu spune,
Râde doar cu ochii-n lacrimi, spărietă de-o minune,
Ș-apoi îi sucește părul pe-al ei deget alb, subțire,
Își ascunde fața roșă l-a lui piept duios de mire.

El ștergarul i-l desprinde și-l împinge lin la vale,
Drept în creștet o sărută pe-al ei păr de aur moale
Și bărbia i-o ridică, s-uită-n ochii-i plini de apă,
Și pe rând și-astupă gura, când cu gura se adapă.

VIII

De treci codri de aramă, de departe vezi albind
Ș-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.
Acolo, lângă izvoară, iarba pare de omăt,
Flori albastre tremur ude în văzduhul tămâiet;
Pare că și trunchii vecinici poartă suflete sub coajă,
Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă.
Iar prin mândrul întuneric al pădurii de argint
Vezi izvoare zdrumicate peste pietre licurind;
Ele trec cu harnici unde și suspină-n flori molatic,
Când coboară-n ropot dulce din tăpșanul prăvălatic,
Ele sar în bulgări fluizi peste prundul din răstoace,
În cuibar rotind de ape, peste care luna zace.
Mii de fluturi mici albaștri, mii de roiuri de albine
Curg în râuri sclipitoare peste flori de miere pline,
Umplu aerul văratic de mireasmă și răcoare
A popoarelor de muște sărbători murmuitoare.
Lângă lacul care-n tremur somnoros și lin se bate,
Vezi o *masă mare*-ntinsă cu făclii prea luminate,
Căci din patru părți a lumii împărați și-mpărătese
Au venit ca să serbeze nunta gingașei mirese;
Feți-frumoși cu păr de aur, zmei cu solzii de oțele,
Cititorii cei de zodii și șăgalnicul Pepele.
Iată craiul, socru-mare, rezemat în jilț cu spată,
El pe capu-i poartă mitră și-i cu barba pieptănată;
Țapăn, drept, cu schiptru-n mână, șede-n perine de puf
Și cu crengi îl apăr pagii de muscuțe și zăduf...
Acum iată că din codru și Călin mirele iese,

Care ține-n a lui mână mâna gingașei mirese.
Îi foșnea uscat pe frunze poala lungă-a albei rochii,
Fața-i roșie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii;
La pământ mai că ajunge al ei păr de aur moale,
Care-i cade peste brațe, peste umerele goale.
Astfel vine mlădioasă, trupul ei frumos îl poartă.
Flori albastre are-n păru-i și o stea în frunte poartă,
Socrul roagă-n capul mesei să poftească să se pună
Nunul mare, mândrul soare, și pe nună, mândra lună.
Și s-așează toți la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul,
Lin vioarele răsună, iară cobza ține hangul.
Dar ce zgomot se aude? Bâzâit ca de albine?
Toți se uită cu mirare și nu știu de unde vine,
Până văd păinjenișul între tufe ca un pod,
Peste care trece-n zgomot o mulțime de norod.
Trec furnici ducând în gură de făină marii saci,
Ca să coacă pentru nuntă și plăcinte, și colaci;
Și albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur,
Ca cercei din el să facă cariul, care-i meșter faur.
Iată vine nunta-ntreagă — vornicel e-un grierel,
Îi sar purici înainte cu potcoave de oțel;
În veșmânt de catifele, un bondar rotund în pântec
Somnoros pe nas ca popii glăsuiește-ncet un cântec;
O cojiță de alună trag locuste, podu-l scutur,
Cu musteața răsucită șede-n ea un mire flutur;
Fluturi mulți, de multe neamuri, vin în urma lui un lanț,
Toți cu inime ușoare, toți șăgalnici și berbanți.
Vin țânțarii lăutarii, gândăceii, cărăbușii,
Iar mireasa viorică i-aștepta-ndărătul ușii.
Și pe masa-mpărătească sare-un greier, crainic sprinten,
Ridicat în două labe, s-a-nchinat bătând din pinten;
El tușește, își încheie haina plină de șireturi:
— Să iertați, boieri, ca nunta s-o pornim și noi alături.

STRIGOII

I

...că trece aceasta ca fumul de pre pământ.
Ca floarea au înflorit, ca iarba s-au tăiat,
cu pânză se înfășură, cu pământ se acopere.

Sub bolta cea înaltă a unei vechi biserici,
Între făclii de ceară, arzând în sfeșnici mari,
E-ntinsă-n haine albe, cu fața spre altar,
Logodnica lui Arald, stăpân peste avari;
Încet, adânc răsună cântările de clerici.

Pe pieptul moartei luce de pietre scumpe salbă
Și păru-i de-aur curge din raclă la pământ,
Căzuți în cap sunt ochii. C-un zâmbet trist și sfânt
Pe buzele-i lipite, ce vinete îi sunt,
Iar fața ei frumoasă ca varul este albă.

Și lângă ea-n genunche e Arald, mândrul rege,
Scânteie desperarea în ochii-i crunți de sânge,
Și încâlcit e părul lui negru... gura-și strânge;
El ar răcni ca leii, dar vai! nu poate plânge.
De zile trei își spune povestea vieții-ntrege:

„Eram un copilandru. Din codri vechi de brad
Flămânzii ochi rotindu-i, eu mistuiam pământul,
Eu răzvrăteam imperii, popoarele cu gândul...
Visând că toată lumea îmi asculta cuvântul,
În valurile Volgăi cercam cu spada vad.

Domnind semeț și tânăr pe roinicele stoluri,
Căror a mea ființă un semizeu părea,
Simțeam că universul la pasu-mi tresărea,
Și nații călătoare, împinse de a mea,
Umplut-au sperioase pustiul pân' la poluri.

Căci Odin părăsise de gheață nalta-i domă,
Pe zodii sângeroase porneau a lui popoară;
Cu creștetele albe, preoți cu pleata rară
Trezeau din codrii vecinici, din pace seculară
Mii roiuri vorbitoare, curgând spre vechea Romă.

Pe Nistru tăbărâsem poporul tău să-mpil;
Cu sfetnici vechi de zile mă-ntâmpinași în cale,
Ca marmura de albă, cu păr de aur moale;
În jos plecat-am ochii-naintea feței tale,
Stătând un îndărătnic — un sfiicios copil.

La blânda ta mustrare simt glasul cum îmi seacă...
Eu caut a răspunde, nu știu ce să răspund;
Mi-ar fi părut mai bine-n pământ să mă cufund,
Cu mânile-amândouă eu fața îmi ascund
Și-ntâia dată-n viață un plâns amar mă-neacă.

Zâmbiră între dânșii bătrânii tăi prieteni
Și singuri ne lăsară... Te-ntreb într-un târziu,
Uitându-mă la tine, privind fără să știu:
«La ce-ai venit, regină, aicea în pustiu?
Ce cauți la barbarul sub streșina-i de cetini?»

Cu glasul plin de lacrimi, de-nduioșare cald,
Privindu-mă cu ochii, în care-aveai un cer,

Mi-ai zis: «Aștept din parte-ți, o, rege cavaler,
Că-mi vei da prins pe-acela ce umilit ți-l cer…
Eu vreau să-mi dai copilul zburdalnic — pe Arald».

Și întorcându-mi fața, eu spada ți-am întins.
Pe plaiuri dunărene poporu-și opri mersul,
Arald, copilul rege, uitat-a Universul,
Urechea-i fu menită ca să-ți asculte viersul,
De-atunci, învingătoareo, iubit-ai pe învins.

De-atunci, fecioară blondă ca spicul cel de grâu,
Veneai la mine noaptea ca nimeni să te vadă
Și-nlănțuindu-mi gâtul cu brațe de zăpadă,
Îmi întindeai o gură deschisă pentru sfadă:
«Eu vin la tine, rege, să cer pe-Arald al meu».

De-ai fi cerut pământul cu Roma lui antică,
Coroanele ce regii pe frunte le așează
Și stelele ce vecinic pe ceruri colindează,
Cu toate la picioare-ți eu le puneam în vază,
Dar nu-l mai vrei pe Arald, căci nu mai vrei nimică.

Ah! unde-i vremea ceea când eu cercam un vad
Să ies la lumea largă… și fost-ar fi mai bine
Ca niciodată-n viață să nu te văd pe tine —
Să fumege nainte-mi orașele-n ruine,
Să se-mplinească visu-mi din codrii cei de brad!“

Făcliile ridică, se mișc-în line pasuri,
Ducând la groapă trupul reginei dunărene,
Monahi, cunoscătorii vieții pământene,
Cu barbele lor albe, cu ochii stinși sub gene,
Preoți bătrâni ca iarna, cu gângavele glasuri.

O duc cântând prin tainiți și pe sub negre bolți,
A misticei religii întunecoase cete,
Pe funii lungi coboară sicriul sub perete,
Pe piatra prăvălită pun crucea drept pecete
Sub candela ce arde în umbra unui colț.

II

În numele sfântului
Taci, s-auzi cum latră
Cățelul pământului
Sub crucea de piatră.

Arald pe un cal negru zbura, și dealuri, vale
În juru-i fug ca visuri — prin nouri joacă lună —
La pieptu-i manta neagră în falduri și-o adună,
Movili de frunze-n drumu-i le spulberă de sună,
Iar steaua cea polară i-arată a lui cale.

Ajuns-a el la poala de codru-n munții vechi,
Izvoară vii murmură și saltă de sub piatră,
Colo cenușa sură în părăsita vatră,
În codri-adânci cățelul pământului tot latră,
Lătrat cu glas de zimbru răsună în urechi.

Pe-un jilț tăiat în stâncă stă țapăn, palid, drept,
Cu cârja lui în mână, preotul cel păgân;
De-un veac el șede astfel — de moarte-uitat, bătrân,
În plete-i crește mușchiul și mușchi pe al lui sân,
Barba-n pământ i-ajunge și genele la piept...

Așa fel zi și noapte de veacuri el stă orb,
Picioarele lui vechie cu piatra-mpreunate,
El numără în gându-i zile nenumărate,

Și fâlfâie deasupra-i, gonindu-se în roate,
Cu-aripile-ostenite, un alb ș-un negru corb.

Arald atunci coboară de pe-al lui cal. C-o mână
El scutură din visu-i moșneagu-ncremenit:
— O, mag, de zile vecinic, la tine am venit,
Dă-mi înapoi pe-aceea ce moartea mi-a răpit,
Și de-astăzi a mea viață la zeii tăi se-nchină.

Bătrânul cu-a lui cârjă sus genele-și ridică,
Se uită lung la dânsul, dar gura-nchisă-i tace;
Cu greu a lui picioare din piatră le desface
Din tronu-i se coboară, cu mâna semn îi face
Ca-n sus să îl urmeze pe-a codrilor potică.

În poarta prăbușită ce duce-n fund de munte,
Cu cârja lui cea vechie el bate de trei ori,
Cu zgomot sare poarta din vechii ei ușori,
Bătrânul se închină... pe rege-l prind fiori,
Un stol de gânduri aspre trecu peste-a lui frunte.

În dom de marmur negru ei intră liniștiți
Și porțile în urmă în vechi țâțâni s-aruncă.
O candelă bătrânul aprinde — para lungă
Se nalță-n sus albastră, de flacăre o dungă,
Lucesc în juru-i ziduri ca tuciul lustruiți.

Și în tăcere crudă ei nu știu ce aștept...
Cu mâna-ntinsă magul îi face semn să șadă,
Arald cu moartea-n suflet, a gândurilor pradă,
Pe jeț tăcut se lasă, cu dreapta pe-a lui spadă,
În zid de marmur negru se uită crunt și drept.

Fantastic pare-a crește bătrânul alb și blând;
În aer își ridică a farmecelor vargă
Și o suflare rece prin dom atunci aleargă
Și mii de glasuri slabe încep sub bolta largă
Un cânt frumos și dulce — adormitor sunând.

Din ce în ce cântarea în valuri ea tot crește,
Se pare că furtuna ridică al ei glas,
Că vântul trece-n spaimă pe-al mărilor talaz,
Că-n sufletu-i pământul se zbate cu necaz —
Că orice-i viu în lume acum încremenește.

Se zguduie tot domul, de pare-a fi de scânduri,
Și stânci în temelie clătindu-se vedem,
Plânsori sfâșietoare împinse de blestem
Se urmăresc prin bolte, se cheamă, fulger, gem
Și cresc tumultuoase în valuri, rânduri, rânduri...

— Din inimă-i pământul la morți să deie viață,
În ochii-i să se scurgă scântei din steaua lină,
A părului lucire s-o deie luna plină,
Iar duh dă-i tu, Zamolxe, sămânță de lumină,
Din duhul gurii tale ce arde și îngheață.

Stihii a lumei patru, supuse lui Arald,
Străbateți voi pământul și a lui măruntaie,
Faceți din piatră aur și din îngheț văpaie,
Să-nchege apa-n sânge, din pietre foc să saie,
Dar inima-i fecioară hrăniți cu sânge cald.

Atuncea dinaintea lui Arald zidul piere;
El vede toată firea amestecat-afară —
Ninsoare, fulger, gheață, vânt arzător de vară —

Departe vede-orașul pe sub un arc de pară,
Și lumea nebunise gemând din răsputere;

Biserica creștină, a ei catapeteasmă
De-un fulger drept în două e ruptă și tresare;
Din tainiță mormântul atuncea îi apare,
Și piatra de pe groapă crăpând în două sare;
Încet plutind se-naltă mireasa-i, o fantasmă…

O dulce întrupare de-omăt. Pe pieptu-i salbă
De pietre scumpe… părul i-ajunge la călcâie,
Ochii căzuți în capu-i și buze viorie;
Cu mâinile-i de ceară ea tâmpla și-o mângâie —
Dar fața ei frumoasă ca varul este albă.

Prin vânt, prin neguri vine — și nourii s-aștern,
Fug fulgerele-n lături, lăsând-o ca să treacă,
Și luna înnegrește și ceru-ncet se pleacă
Și apele cu spaimă fug în pământ și seacă —
Părea că-n somn un înger ar trece prin infern.

Priveliștea se stinge. În negrul zid s-arată,
Venind ca-n somn lunatec, în pasuri line, *ea*;
Arald nebun se uită — cu ochii o-nghițea,
Puternicele brațe spre dânsa întindea
Și-n nesimțire cade pe-a jilțului său spată.

Își simte gâtu-atuncea cuprins de brațe reci,
Pe pieptul gol el simte un lung sărut de gheață,
Părea un junghi că-i curmă suflare și viață…
Din ce în ce mai vie o simte-n a lui brațe
Și știe că de-acuma a lui rămâne-n veci.

Și sufletul ei dulce din ce în ce-i mai cald...
Pe ea o ține-acuma, ce fu a morții pradă?
Ea-nlănțuiește gâtu-i cu brațe de zăpadă,
Întinde a ei gură, deschisă pentru sfadă:
— Rege,-a venit Maria și-ți cere pe Arald!

— Arald, nu vrei tu fruntea pe sânul meu s-o culci?
Tu zeu cu ochii negri... o, ce frumoși ochi ai!
Las' să-ți înlănțui gâtul cu părul meu bălai,
Viața, tinerețea mi-ai prefăcut-o-n rai,
Las' să mă uit în ochii-ți ucizător de dulci.

Și blânde, triste glasuri din vuiet se desfac,
Acușa la ureche-i un cântec vechi străbate,
Ca murmur de izvoare prin frunzele uscate,
Acuș o armonie de-amor și voluptate
Ca molcoma cadență a undelor pe lac.

III

„...cum de multe ori când mor oamenii, mulți deîntr-acei morți zic se scoală de se fac strigoi...“

Îndereptarea legii, 1652

În salele pustie lumine roși de torții
Rănesc întunecimea ca pete de jeratic;
Arald se primblă singur, râzând, vorbind sălbatic —
Arald, tânărul rege, e-un rege singuratic —
Palatu-i parc-așteaptă în veci să-i vie morții.

Pe-oglinzi de marmuri negre un negru nimitez,
A faclelor lucire răzbind prin pânza fină
Răsfrâng o dureroasă lumină din lumină;

Zidirea cea pustie de jale pare plină
Și chipul morții pare că-n orice colț îl vezi.

De când căzu un trăsnet în dom... de-atunci în somn
Ca plumbul surd și rece el doarme ziua toată,
Pe inimă-i de-atuncea s-a pus o neagră pată —
Dar noaptea se trezește și ține judecată
Și-n negru-mbracă toate al nopții palid domn.

Un obrăzar de ceară părea că poartă el,
Atât de albă fața-i ș-atât de nemișcată,
Dar ochii-i ard în friguri și buza-i sângerată,
Pe inima sa poartă de-atunci o neagră pată,
Iară pe frunte poartă coroană de oțel.

De-atunci în haina morții el și-a-mbrăcat viața,
Îi plac adânce cânturi, ca glasuri de furtună;
Ades călare pleacă în mândre nopți cu lună,
Și când se-ntoarce, ochii lucesc de voie bună,
Pân' ce-un fior de moarte îl prinde dimineața.

Arald, ce însemnează pe tine negrul port
Și fața ta cea albă ca ceara, neschimbată?
Ce ai, de când pe sânu-ți tu porți o neagră pată.
De-ți plac făclii de moarte, cântare-ntunecată?
Arald! de nu mă-nșală privirea, tu ești mort!

Și azi el se avântă pe calul său arab,
Și drumul, ca săgeții, îi dă peste pustie,
Care sub luna plină lucește argintie —
El vede de departe pe mândra lui Marie,
Și vântu-n codri sună cu glas duios și slab.

În părul ei de aur, rubine-nflăcărate,
Și-n ochii ei s-adună lumina sfintei mări —
S-ajung curând în cale, s-alătură călări,
Și unul înspre altul se pleacă-n desmierdări —
Dar buzele ei roșii păreau că-s sângerate.

Ei trec ca vijelia cu aripi fără număr,
Căci caii lor aleargă alăturea-nspumați,
Vorbind de-a lor iubire — iubire fără saț —
Ea se lăsase dulce și greu pe al lui braț
Și-și răzimase capul bălai de al lui umăr.

— Arald, nu vrei pe sânu-mi tu fruntea ta s-o culci?
Tu zeu cu ochii negri... O! ce frumoși ochi ai...
Las' să-ți înlănțui gâtul cu părul meu bălai...
Viața, tinerețea mi-ai prefăcut-o-n rai —
Las' să mă uit în ochii-ți ucizători de dulci!

Miroase-adormitoare văzduhul îl îngrèun,
Căci vântul adunat-a de flori de tei troiene,
Și le așterne-n calea reginei dunărene.
Prin frunze aiurează șoptirile-i alene,
Când gurile-nsetate în sărutări se-mprèun'.

Cum ei mergând alături se ceartă și se-ntreabă,
Nu văd în fundul nopții o umbră de roșeață,
Dar simt că-n al lor suflet trecu fior de gheață,
De-a morții gălbeneală pieriți ei sunt la față...
Ei simt c-a lor vorbire-i mai slabă, tot mai slabă.

— Arald! strigă crăiasa — las' fața să-mi ascund,
N-auzi tu de departe cucoșul răgușit?
O zare de lumină s-arată-n răsărit,

Viața trecătoare din pieptu-mi a rănit...
A zilei raze roșii în inimă-mi pătrund.

Arald încremenise pe calu-i — un stejar —
Păinjenit e ochiu-i de-al morții glas etern,
Fug caii duși de spaimă și vântului s-aștern,
Ca umbre străvezie ieșite din infern
Ei zboară... Vântul geme prin codri cu amar.

Ei zboar-o vijelie, trec ape făr' de vad,
Naintea lor se nalță puternic vechii munți,
Ei trec în răpejune de râuri fără punți,
Coroanele în fugă le fulgeră pe frunți,
Naintea lor se mișcă pădurile de brad.

Din tronul lui de piatră bătrânul preot vede
Și-n vânturi el ridică adâncul glas de-aramă,
Pe soare să-l oprească el noaptea o recheamă,
Furtunelor dă zborul, pământul de-l distramă...
Târziu! căci faptul zilei în slavă se repede!

Pornește vijelia adâncu-i cânt de jale,
Când ei soseau alături pe cai încremeniți,
Cu genele lăsate pe ochi păinjeniți —
Frumoși erau și astfel de moarte logodiți —
Și-n două laturi templul deschise-a lui portale.

Călări ei intră-nuntru și porțile recad;
Pe veci pieriră-n noaptea măreței mormânt.
În sunete din urmă pătrunde-n fire cânt,
Jelind-o pe crăiasa cu chip frumos și sfânt,
Pe-Arald, copilul rege al codrilor de brad.

Bătrânu-și pleacă geana și iar rămâne orb,
Picioarele lui vechie cu piatra se-mpreună,
El numără în gându-i și anii îi adună,
Ca o poveste-uitată Arald în minte-i sună,
Și peste capu-i zboară un alb ș-un negru corb.

Pe jilțul lui de piatră înțepenește drept
Cu cârja lui cea veche preotul cel păgân,
Și veacuri înainte el șede-uitat, bătrân,
În plete-i crește mușchiul și mușchi pe al lui sân,
Barba-n pământ i-ajunge și genele în piept.

CUPRINS

POVESTEA CODRULUI

Împărat slăvit e codrul,
Neamuri mii îi cresc sub poale,
Toate înflorind din mila
Codrului, Măriei sale.

Lună, Soare și Luceferi
El le poartă-n a lui herb,
Împrejuru-i are dame
Și curteni din neamul *Cerb*.

Crainici, iepurii cei repezi
Purtători îi sunt de vești,
Filomele-i țin orchestrul
Și izvoare spun povești.

Peste flori, ce cresc în umbră,
Lângă ape pe potici,
Vezi bejănii de albine,
Armii grele de furnici...

Hai și noi la craiul, dragă,
Și să fim din nou copii,
Ca norocul și iubirea
Să ne pară jucării.

Mi-a părea cum că natura
Toată mintea ei și-a pus,

Decât orișice păpușă
Să te facă mai presus;

Amândoi vom merge-n lume
Rătăciți și singurei,
Ne-om culca lângă izvorul
Ce răsare sub un tei;

Adormi-vom, troieni-va
Teiul floarea-i peste noi,
Și prin somn auzi-vom bucium
De la stânele de oi.

Mai aproape, mai aproape
Noi ne-om strânge piept la piept...
O, auzi cum cheam-acuma
Craiul sfatu-i înțelept!

Peste albele izvoare
Luna bate printre ramuri,
Împrejuru-ne s-adună
Ale Curții mândre neamuri:

Caii mării, albi ca spuma,
Bouri nalți cu steme-n frunte,
Cerbi cu coarne rămuroase
Ciute sprintene de munte —

Și pe teiul nostru-ntreabă:
Cine suntem, stau la sfaturi,
Iară gazda noastră zice,
Dându-și ramurile-n laturi:

— O, priviți-i cum visează
Visul codrului de fagi!
Amândoi ca-ntr-o poveste
Ei își sunt așa de dragi!

CUPRINS

POVESTEA TEIULUI

— Blanca, știi că din iubire
Făr' de lege te-ai născut;
Am jurat de la-nceput
Pe Hristos să-l iei de mire!

Îmbrăcându-te-n veșmântu-i,
Lepădând viața lumii,
Vei spăși greșala mumii
Și de-o crimă tu mă mântui.

— Traiul lumii, dragă tată,
Cine vor, aceia lese-l,
Dară sufletul mi-e vesel,
Tinerețea luminată;

Danțul, muzica, pădurea,
Pe acestea le-ndrăgii,
Nu chiliile pustii
Unde plângi, gândind aiurea!

— Știu mai bine ce-ți priește,
Cum am spus, așa rămâne;
Pentru drumul cel de mâine
De cu azi te pregătește!

Mâna Ea la ochi și-o ține,
Toate mințile-și adună,

Să ia lumea-n cap, nebună,
Parc-atâta-i mai rămâne.

Calu-i alb, un bun tovarăș,
Înșeuat așteapt-afară,
Ea picioru-l pune-n scară
Și la codru pleacă iarăși.

Sara vine din ariniști,
Cu miroase o îmbată,
Cerul stelele-și arată,
Solii dulci ai lungii liniști.

Dar prin codri ea pătrunde
Lângă teiul vechi și sfânt,
Ce cu flori pân-în pământ
Un izvor vrăjit ascunde.

Îngânat de glas de ape
Cânt-un corn cu-nduioșare
Tot mai tare și mai tare,
Mai aproape, mai aproape;

Iar izvorul, prins de vrajă,
Răsărea, sunând din valuri —
Sus în codri de pe dealuri
Luna blândă ține strajă. —

Ca din farmec *Ea* tresare,
Și privind uimită-n lături,
Vede-un tânăr chiar alături,
Pe-un cal negru e călare...

Oare ochii ei o mint,
Sau aievea-i, adevăru-i?
Flori de tei el are-n păru-i
Și la șold un corn de-argint.

Ea privi atunci în jos,
Trece mâna pe la tâmple,
Iară inima-i se umple
De un farmec dureros.

El se da tot mai aproape
Și cerșea copilărește;
Al ei suflet se răpește
De închide-a ei pleoape.

Cu o mână îl respinge,
Dar se simte prinsă-n brațe,
De-o durere, de-o dulceață
Pieptul, inima-i se strânge.

Ar striga... și nu se-ndură,
Capu-i cade pe-a lui umăr,
Sărutări fără de număr
El îi soarbe de pe gură;

O desmiardă ș-o întreabă,
Iar ea fața și-o ascunde,
Și așa de-ncet răspunde
Cu o voce dulce, slabă.

Tot alături călăresc,
Nu au grija nimănuia,

Și de dragi unul altuia
Ei din ochi se prăpădesc;

Se tot duc, se duc mereu,
Trec în umbră, pier în vale,
Iară cornul plin de jale
Sună dulce, sună greu.

Blându-i sunet se împarte
Peste văi împrăștiet,
Mai încet, tot mai încet,
Mai departe... mai departe...

Sus în brazii de pe dealuri
Luna-n urmă ține strajă,
Iar izvorul, prins de vrajă,
Răsărea sunând din valuri.

CUPRINS

SINGURĂTATE

Cu perdelele lăsate,
Șed la masa mea de brad,
Focul pâlpâie în sobă,
Iară eu pe gânduri cad.

Stoluri, stoluri trec prin minte
Dulci iluzii. Amintiri
Țârâiesc încet ca greieri
Printre negre, vechi zidiri,

Sau cad grele, mângâioase
Și se sfarmă-n suflet trist,
Cum în picuri cade ceara
La picioarele lui Crist.

În odaie prin unghere
S-a țesut păinjeniș
Și prin cărțile în vravuri
Umblă șoarecii furiș.

În această dulce pace
Îmi ridic privirea-n pod
Și ascult cum învelișul
De la cărți ei mi le rod.



Ah! de câte ori voit-am
Ca să spânzur lira-n cui
Și un capăt poeziei
Și pustiului să pui;

Dar atuncea greieri, șoareci,
Cu ușor-măruntul mers,
Readuc melancolia-mi,
Iară ea se face vers.

Câteodată... prea arare...
A târziu când arde lampa,
Inima din loc îmi sare
Când aud că sună cleampa...

Este *Ea*. Deșarta casă
Dintr-odată-mi pare plină,
În privazul negru-al vieții-mi
E-o icoană de lumină.

Și mi-i ciudă cum de vremea
Să mai treacă se îndură,
Când eu stau șoptind cu draga
Mână-n mână, gură-n gură.

DEPARTE SUNT DE TINE...

Departe sunt de tine și singur lângă foc,
Petrec în minte viața-mi lipsită de noroc.
Optzeci de ani îmi pare în lume c-am trăit,
Că sunt bătrân ca iarna, că tu vei fi murit.
Aducerile-aminte pe suflet cad în picuri,
Redeșteptând în față-mi trecutele nimicuri;
Cu degetele-i vântul lovește în ferești,
Se toarce-n gându-mi firul duioaselor povești,
Ș-atuncea dinainte-mi prin ceață parcă treci,
Cu ochii mari în lacrimi, cu mâni subțiri și reci;
Cu brațele-amândouă de gâtul meu te-anini
Și parc-ai vrea a-mi spune ceva... apoi suspini...
Eu strâng la piept averea-mi de-amor și frumuseți,
În sarutări unim noi sărmanele vieți...
O! glasul amintirii rămâie pururi mut,
Să uit pe veci norocul ce-o clipă l-am avut,
Să uit cum dup-o clipă din brațele-mi te-ai smult...
Voi fi bătrân și singur, vei fi murit de mult!

CUPRINS

PAJUL CUPIDON...

Pajul Cupidon, vicleanul,
Mult e rău și alintat,
Cu copii se hârjonește,
Iar la dame doarme-n pat.

De lumină ca tâlharii
Se ferește binișor,
Pe ferești se suie noaptea
Dibuind încetișor;

Cordeluțe și nimicuri,
Iată toate-a lui averi...
Darnic când nu vrei nici una
Și zgârcit dacă le ceri.

În volumul ros de molii
Cauți noaptea adevăr
Și-ntâlnești lipită-n file
Vița-i galbenă de păr.

El dă gânduri ne'nțelese
Vrâstei crude și necoapte,
Cu icoane luminoase
O îngână-ntreaga noapte.

Când de-o sete sufletească
E cuprinsă fata mică —
A dormit cu ea alături
Ca doi pui de turturică.

E sfios ca și copiii,
Dar zâmbirea-i e vicleană;
Dară galeși îi sunt ochii
Ca și ochii de vădană.

Gât și umere frumoase,
Sânuri albe și rotunde
El le ține-mbrățișate
Și cu mâinile le-ascunde.

De te rogi frumos de dânsul,
Îndestul e de hain
Vălul alb de peste toate
Să-l înlăture puțin.

CUPRINS

O, RĂMÂI

„O, rămâi, rămâi la mine,
Te iubesc atât de mult!
Ale tale doruri toate
Numai eu știu să le-ascult;

În al umbrei întuneric
Te asamăn unui prinț,
Ce se uit-adânc în ape
Cu ochi negri și cuminți;

Și prin vuietul de valuri,
Prin mișcarea naltei ierbi,
Eu te fac s-auzi în taină
Mersul cârdului de cerbi;

Eu te văd răpit de farmec
Cum îngâni cu glas domol,
În a apei strălucire
Întinzând piciorul gol

Și privind în luna plină
La văpaia de pe lacuri,
Anii tăi se par ca clipe,
Clipe dulci se par ca veacuri.“

Astfel zise lin pădurea,
Bolți asupră-mi clătinând;
Șuieram l-a ei chemare
Ș-am ieșit în câmp râzând.

Astăzi chiar de m-aș întoarce
A-nțelege n-o mai pot…
Unde ești, copilărie,
Cu pădurea ta cu tot?

CUPRINS

PE ACEEAȘI ULICIOARĂ...

Pe aceeași ulicioară
Bate luna în ferești,
Numai tu de după gratii
Vecinic nu te mai ivești!

Și aceiași pomi în floare
Crengi întind peste zaplaz,
Numai zilele trecute
Nu le fac să fie azi.

Altul este al tău suflet,
Alții ochii tăi acum,
Numai eu, rămas același,
Bat mereu același drum.

Ah, subțire și gingașă
Tu pășeai încet, încet,
Dulce îmi veneai în umbra
Tăinuitului boschet

Și lăsându-te la pieptu-mi,
Nu știam ce-i pe pământ,
Ne spuneam atât de multe
Făr-a zice un cuvânt.

Sărutări erau răspunsul
La-ntrebări îndeosebi,
Și de alte cele-n lume
N-aveai vreme să întrebi.

Și în farmecul vieții-mi
Nu știam că-i tot aceea
De te razimi de o umbră
Sau de crezi ce-a zis femeia.

Vântul tremură-n perdele
Astăzi ca și alte dăți,
Numai tu de după ele
Vecinic nu te mai arăți!

CUPRINS

DE CÂTE ORI, IUBITO...

De câte ori, iubito, de noi mi-aduc aminte,
Oceanul cel de gheață mi-apare înainte:
Pe bolta alburie o stea nu se arată,
Departe doară luna cea galbenă — o pată;
Iar peste mii de sloiuri de valuri repezite
O pasăre plutește cu aripi ostenite,
Pe când a ei pereche nainte tot s-a dus
C-un pâlc întreg de păsări, pierzându-se-n apus.
Aruncă pe-a ei urmă priviri suferitoare,
Nici rău nu-i pare-acuma, nici bine nu... ea moare,
Visându-se-ntr-o clipă cu anii înapoi.
. . . .
Suntem tot mai departe deolaltă amândoi,
Din ce în ce mai singur mă-ntunec și înghet,
Când tu te pierzi în zarea eternei dimineți.

CUPRINS

RUGĂCIUNEA UNUI DAC

Pe când nu era moarte, nimic nemuritor,
Nici sâmburul luminii de viață dătător,
Nu era azi, nici mâine, nici ieri, nici totdeuna,
Căci unul erau toate și totul era una;
Pe când pământul, cerul, văzduhul, lumea toată
Erau din rândul celor ce n-au fost niciodată,
Pe-atunci erai Tu singur, încât mă-ntreb în sine-mi:
Au cine-i zeul cărui plecăm a noastre inemi?

El singur zeu stătut-au nainte de-a fi zeii
Și din noian de ape puteri au dat scânteii,
El zeilor dă suflet și lumii fericire,
El este-al omenimei izvor de mântuire:
Sus inimile voastre! Cântare aduceți-i,
El este moartea morții și învierea vieții!

Și el îmi dete ochii să văd lumina zilei,
Și inima-mi umplut-au cu farmecele milei,
În vuietul de vânturi auzit-am al lui mers
Și-n glas purtat de cântec simții duiosu-i viers,
Și tot pe lângă-acestea cerșesc înc-un adaos:
Să-ngăduie intrarea-mi în vecinicul repaos!

Să blesteme pe-oricine de mine-o avea milă,
Să binecuvânteze pe cel ce mă împilă,
S-asculte orice gură, ce-ar vrea ca să mă râdă,
Puteri să puie-n brațul ce-ar sta să mă ucidă,

Ș-acela între oameni devină cel întâi
Ce mi-a răpi chiar piatra ce-oi pune-o căpătâi.

Gonit de toată lumea prin anii mei să trec,
Pân' ce-oi simți că ochiu-mi de lacrime e sec,
Că-n orice om din lume un dușman mi se naște,
C-ajung pe mine însumi a nu mă mai cunoaște,
Că chinul și durerea simțirea-mi a-mpietrit-o,
Că pot să-mi blestem mama, pe care am iubit-o —
Când ura cea mai crudă mi s-a părea amor...
Poate-oi uita durerea-mi și voi putea să mor.

Străin și făr' de lege de voi muri — atunce
Nevrednicu-mi cadavru în uliță l-arunce,
Ș-aceluia, Părinte, să-i dai coroană scumpă,
Ce-o să asmuțe câinii, ca inima-mi s-o rumpă,
Iar celui ce cu pietre mă va izbi în față,
Îndură-te, stăpâne, și dă-i pe veci viață!

Astfel numai, Părinte, eu pot să-ți mulțumesc
Că tu mi-ai dat în lume norocul să trăiesc.
Să cer a tale daruri, genunchi și frunte nu plec,
Spre ură și blestemuri aș vrea să te înduplec,
Să simt că de suflarea-ți suflarea mea se curmă
Și-n stingerea eternă dispar fără de urmă!

CUPRINS

ATÂT DE FRAGEDĂ...

Atât de fragedă, te-asameni
Cu floarea albă de cireș,
Și ca un înger dintre oameni
În calea vieții mele ieși.

Abia atingi covorul moale,
Mătasa sună sub picior,
Și de la creștet pân-în poale
Plutești ca visul de ușor.

Din încrețirea lungii rochii
Răsai ca marmura în loc —
S-atârnă sufletu-mi de ochii
Cei plini de lacrimi și noroc.

O, vis ferice de iubire,
Mireasă blândă din povești,
Nu mai zâmbi! A ta zâmbire
Mi-arată cât de dulce ești,

Cât poți cu-a farmecului noapte
Să-ntuneci ochii mei pe veci,
Cu-a gurii tale calde șoapte,
Cu-mbrățișări de brațe reci.

Deodată trece-o cugetare,
Un văl pe ochii tăi fierbinți:
E-ntunecoasa renunțare,
E umbra dulcilor dorinți.

Te duci, ș-am înțeles prea bine
Să nu mă țin de pasul tău,
Pierdută vecinic pentru mine,
Mireasa sufletului meu!

Că te-am zărit e a mea vină
Și vecinic n-o să mi-o mai iert,
Spăși-voi visul de lumină
Tinzându-mi dreapta în deșert.

Ș-o să-mi răsai ca o icoană
A pururi verginei Marii,
Pe fruntea ta purtând coroană —
Unde te duci? Când o să vii?

SONETE

I

Afară-i toamnă, frunză-mprăștiată,
Iar vântul zvârle-n geamuri grele picuri;
Și tu citești scrisori din roase plicuri
Și într-un ceas gândești la viața toată.

Pierzându-ți timpul tău cu dulci nimicuri,
N-ai vrea ca nime-n ușa ta să bată;
Dar și mai bine-i, când afară-i zloată,
Să stai visând la foc, de somn să picuri.

Și eu astfel mă uit din jeț pe gânduri,
Visez la basmul vechi al zânei Dochii;
În juru-mi ceața crește rânduri-rânduri;

Deodat-aud foșnirea unei rochii,
Un moale pas abia atins de scânduri...
Iar mâini subțiri și reci mi-acopăr ochii.

II

Sunt ani la mijloc și-ncă mulți vor trece
Din ceasul sfânt în care ne-ntâlnirăm,
Dar tot mereu gândesc cum ne iubirăm,
Minune cu ochi mari și mână rece.

O, vino iar! Cuvinte dulci inspiră-mi,
Privirea ta asupra mea se plece,

Sub raza ei mă lasă a petrece
Și cânturi nouă smulge tu din liră-mi.

Tu nici nu știi a ta apropiere
Cum inima-mi de-adânc o liniștește,
Ca răsărirea stelei în tăcere;

Iar când te văd zâmbind copilărește,
Se stinge-atunci o viață de durere,
Privirea-mi arde, sufletul îmi crește.

III

Când însuși glasul gândurilor tace,
Mă-ngână cântul unei dulci evlavii —
Atunci te chem; chemarea-mi asculta-vei?
Din neguri reci plutind te vei desface?

Puterea nopții blând însenina-vei
Cu ochii mari și purtători de pace?
Răsai din umbra vremilor încoace,
Ca să te văd venind — ca-n vis, așa vii!

Cobori încet... aproape, mai aproape,
Te pleacă iar zâmbind peste-a mea față,
A ta iubire c-un suspin arat-o,

Cu geana ta m-atinge pe pleoape,
Să simt fiorii strângerii în brațe —
Pe veci pierduto, vecinic adorato!



CUPRINS

FREAMĂT DE CODRU

Tresărind scânteie lacul
Și se leagănă sub soare;
Eu, privindu-l din pădure,
Las aleanul să mă fure
Și ascult de la răcoare
Pitpalacul.

Din izvoare și din gârle
Apa sună somnoroasă;
Unde soarele pătrunde
Printre ramuri a ei unde,
Ea în valuri sperioase
Se azvârle.

Cucul cântă, mierle, presuri —
Cine știe să le-asculte?
Ale păsărilor neamuri
Ciripesc pitite-n ramuri
Și vorbesc cu-atât de multe
Înțelesuri.

Cucu-ntreabă: — Unde-i sora
Viselor noastre de vară?
Mlădioasă și iubită,
Cu privirea ostenită,
Ca o zână să răsară
Tuturora.

Teiul vechi un ram întins-a,
Ea să poată să-l îndoaie,
Ramul tânăr vânt să-și deie
Și de brațe-n sus s-o ieie,
Iară florile să ploaie
Peste dânsa.

Se întreabă trist izvorul:
— Unde mi-i crăiasa oare?
Părul moale despletindu-și,
Fața-n apa mea privindu-și
Să m-atingă visătoare
Cu piciorul?

Am răspuns: — Pădure dragă,
Ea nu vine, nu mai vine!
Singuri, voi, stejari, rămâneți
De visați la ochii vineți,
Ce luciră pentru mine
Vara-ntreagă.

Ce frumos era în crânguri,
Când cu ea m-am prins tovarăș!
O poveste încântată
Care azi e-ntunecată...
De-unde ești revino iarăși,
Să fim singuri!

CUPRINS

REVEDERE

— Codrule, codruțule,
Ce mai faci, drăguțule,
Că de când nu ne-am văzut
Multă vreme au trecut
Și de când m-am depărtat,
Multă lume am umblat.

— Ia, eu fac ce fac de mult,
Iarna viscolu-l ascult,
Crengile-mi rupându-le,
Apele-astupându-le,
Troienind cărările
Și gonind cântările;
Și mai fac ce fac de mult,
Vara doina mi-o ascult
Pe cărarea spre izvor
Ce le-am dat-o tuturor,
Umplându-și cofeile,
Mi-o cântă femeile.

— Codrule cu râuri line,
Vreme trece, vreme vine,
Tu din tânăr precum ești
Tot mereu întinerești.

— Ce mi-i vremea, când de veacuri
Stele-mi scânteie pe lacuri,

Că de-i vremea rea sau bună,
Vântu-mi bate, frunza-mi sună;
Și de-i vremea bună, rea,
Mie-mi curge Dunărea.
Numai omu-i schimbător,
Pe pământ rătăcitor,
Iar noi locului ne ținem,
Cum am fost așa rămânem:
Marea și cu râurile,
Lumea cu pustiurile,
Luna și cu soarele,
Codrul cu izvoarele.

CUPRINS

FOAIA VEȘTEDĂ
(după N. Lenau)

Vântu-o foaie vestejită
Mi-au adus mișcând fereasta —
Este moartea ce-mi trimite
Fără plic scrisoarea-aceasta.

Voi păstra-o, voi întinde-o
Între foile acele,
Ce le am din alte timpuri
De la mâna dragei mele.

Cum copacu-și uită foaia
Ce pe vânt mi-a fost trimisă,
Astfel ea uitat-au poate
Aste foi de dânsa scrise.

Vorbele iubirii moarte
Vinovate-mi stau de față,
Dovedite de minciună
Cer să sting a lor viață.

Dulcea lor zădărnicie
Nu mă-ndur s-o pun pe foc,
Deși-mi stau atât de triste
Că nu pot muri pe loc.

Voi păstra întreg amarul
Și norocul ăstor foi,
În durerea vechii pierderi
Recitindu-mă-napoi;

Numai vestea blând-a morții,
Foaia tristă le-am adaos:
Moartea vindec-orice rană,
Dând la patime repaos.

CUPRINS

DESPĂRȚIRE

Să cer un semn, iubito, spre-a nu te mai uita?
Te-aș cere doar pe tine, dar nu mai ești a ta;
Nu floarea vestejită din părul tău bălai,
Căci singura mea rugă-i uitării să mă dai.

La ce simțirea crudă a stinsului noroc
Să nu se sting-asemeni, ci-n veci să stea pe loc?
Tot alte unde-i sună aceluiași pârău:
La ce statornicia părerilor de rău,
Când prin această lume să trecem ne e scris
Ca visul unei umbre și umbra unui vis?

La ce de-acu-nainte tu grija mea s-o porți?
La ce să măsuri anii ce zboară peste morți?
Totuna-i dacă astăzi sau mâine o să mor,
Când voi să-mi piară urma în mintea tuturor,
Când voi să uiți norocul visat de amândoi.
Trezindu-te, iubito, cu anii înapoi,
Să fie neagră umbra în care-oi fi pierit,
Ca și când niciodată noi nu ne-am fi găsit,
Ca și când anii mândri de dor ar fi deșerți —
Că te-am iubit atâta putea-vei tu să ierți?
Cu fața spre perete, mă lasă prin străini,
Să-nghețe sub pleoape a ochilor lumini,
Și când se va întoarce pământul în pământ,
Au cine o să știe de unde-s, cine sunt?
Cântări tânguitoare prin zidurile reci

Cerși-vor pentru mine repaosul de veci;
Ci eu aș vrea ca unul, venind de mine-aproape,
Să-mi spuie al tău nume pe-nchisele-mi pleoape,
Apoi — de vor — m-arunce în margine de drum...
Tot îmi va fi mai bine ca-n ceasul de acum.
Din zare depărtată răsar-un stol de corbi,
Să-ntunece tot cerul pe ochii mei cei orbi,
Răsar-o vijelie din margini de pământ,
Dând pulberea-mi țărânii și inima-mi la vânt...

Ci tu rămâi în floare ca luna lui april,
Cu ochii mari și umezi, cu zâmbet de copil,
Din cât ești de copilă să-ntinerești mereu,
Și nu mai ști de mine, că nu m-oi ști nici eu.

CUPRINS

O, MAMĂ...

O, mamă, dulce mamă, din negură de vremi
Pe freamătul de frunze la tine tu mă chemi;
Deasupra criptei negre a sfântului mormânt
Se scutură salcâmii de toamnă și de vânt,
Se bat încet din ramuri, îngână glasul tău…
Mereu se vor tot bate, tu vei dormi mereu.

Când voi muri, iubito, la creștet să nu-mi plângi;
Din teiul sfânt și dulce o ramură să frângi,
La capul meu cu grijă tu ramura s-o-ngropi,
Asupra ei să cadă a ochilor tăi stropi;
Simți-o-voi odată umbrind mormântul meu…
Mereu va crește umbra-i, eu voi dormi mereu.

Iar dacă împreună va fi ca să murim,
Să nu ne ducă-n triste zidiri de țintirim,
Mormântul să ni-l sape la margine de râu,
Ne pună-n încăperea aceluiași sicriu;
De-a pururea aproape vei fi de sânul meu…
Mereu va plânge apa, noi vom dormi mereu.

CUPRINS

SCRISOAREA I

Când cu gene ostenite sara suflu-n lumânare,
Doar ceasornicul urmează lung-a timpului cărare,
Căci perdelele-ntr-o parte când le dai, și în odaie
Luna varsă peste toate voluptoasa ei văpaie,
Ea din noaptea amintirii o vecie-ntreagă scoate
De dureri, pe care însă le simțim ca-n vis pe toate.

Lună tu, stăpân-a mării, pe a lumii boltă luneci
Și gândirilor dând viață, suferințele întuneci;
Mii pustiuri scânteiază sub lumina ta fecioară,
Și câți codri-ascund în umbră strălucire de izvoară!
Peste câte mii de valuri stăpânirea ta străbate,
Când plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate!
Câte țărmuri înflorite, ce palate și cetăți,
Străbătute de-al tău farmec ție singură-ți arăți!
Și în câte mii de case lin pătruns-ai prin ferești,
Câte frunți pline de gânduri, gânditoare le privești!
Vezi pe-un rege ce-mpânzește globu-n planuri pe un veac,
Când la ziua cea de mâine abia cuget-un sărac...
Deși trepte osebite le-au ieșit din urna sorții,
Deopotrivă-i stăpânește raza ta și geniul morții;
La același șir de patimi deopotrivă fiind robi,
Fie slabi, fie puternici, fie genii ori neghiobi!
Unul caută-n oglindă de-și buclează al său păr,
Altul caută în lume și în vreme adevăr,
De pe galbenele file el adună mii de coji,
A lor nume trecătoare le însamnă pe răboj;

Iară altu-mparte lumea de pe scândura tărăbii,
Socotind cât aur marea poartă-n negrele-i corăbii.
Iar colo bătrânul dascăl, cu-a lui haină roasă-n coate,
Într-un calcul fără capăt tot socoate și socoate
Și de frig la piept și-ncheie tremurând halatul vechi,
Își înfundă gâtu-n guler și bumbacul în urechi;
Uscățiv așa cum este, gârbovit și de nimic,
Universul fără margini e în degetul lui mic,
Căci sub fruntea-i viitorul și trecutul se încheagă,
Noaptea-adânc-a veciniciei el în șiruri o dezleagă;
Precum Atlas în vechime sprijinea cerul pe umăr
Așa el sprijină lumea și vecia într-un număr.

Pe când luna strălucește peste-a tomurilor bracuri,
Într-o clipă-l poartă gândul îndărăt cu mii de veacuri,
La-nceput, pe când ființă nu era, nici neființă,
Pe când totul era lipsă de viață și voință,
Când nu s-ascundea nimica, deși tot era ascuns...
Când pătruns de sine însuși odihnea cel nepătruns.
Fu prăpastie? genune? Fu noian întins de apă?
N-a fost lume pricepută și nici minte s-o priceapă,
Căci era un întuneric ca o mare făr-o rază,
Dar nici de văzut nu fuse și nici ochi care s-o vază.
Umbra celor nefăcute nu-ncepuse-a se desface,
Și în sine împăcată stăpânea eterna pace!...

Dar deodat-un punct se mișcă... cel întâi și singur. Iată-l
Cum din chaos face mumă, iară el devine Tatăl!...
Punctu-acela de mișcare, mult mai slab ca boaba spumii,
E stăpânul fără margini peste marginile lumii...
De-atunci negura eternă se desface în fășii,
De atunci răsare lumea, lună, soare și stihii...

De atunci și până astăzi colonii de lumi pierdute
Vin din sure văi de chaos pe cărări necunoscute
Și în roiuri luminoase izvorând din infinit,
Sunt atrase în viață de un dor nemărginit.
Iar în lumea asta mare, noi copii ai lumii mici,
Facem pe pământul nostru mușunoaie de furnici;
Microscopice popoare, regi, oșteni și învățați
Ne succedem generații și ne credem minunați;
Muști de-o zi pe-o lume mică de se măsură cu cotul,
În acea nemărginire ne-nvârtim uitând cu totul
Cum că lumea asta-ntreagă e o clipă suspendată,
Că-ndărătu-i și-nainte-i întuneric se arată.
Precum pulberea se joacă în imperiul unei raze,
Mii de fire viorie ce cu raza încetează,
Astfel, într-a veciniciei noapte pururea adâncă,
Avem clipa, avem raza, care tot mai ține încă...
Cum s-o stinge, totul piere, ca o umbră-n întuneric,
Căci e vis al neființei universul cel himeric...

În prezent cugetătorul nu-și oprește a sa minte,
Ci-ntr-o clipă gându-l duce mii de veacuri înainte;
Soarele, ce azi e mândru, el îl vede trist și roș
Cum se-nchide ca o rană printre nori întunecoși,
Cum planeții toți îngheață și s-azvârl rebeli în spaț'
Ei, din frânele luminii și ai soarelui scăpați;
Iar catapeteasma lumii în adânc s-au înnegrit,
Ca și frunzele de toamnă toate stelele-au pierit;
Timpul mort și-ntinde trupul și devine vecinicie,
Căci nimic nu se întâmplă în întinderea pustie,
Și în noaptea neființii totul cade, totul tace,
Căci în sine împăcată reîncep-eterna pace...
. . . .

Începând la talpa însăși a mulțimii omenești
Și suind în susul scării pân' la frunțile crăiești,
De a vieții *lor* enigmă îi vedem pe toți munciți,
Făr-a ști să spunem care ar fi mai nenorociți...
Unul e în toți, tot astfel precum *una* e în toate,
De asupra tuturora se ridică cine poate,
Pe când alții stând în umbră și cu inima smerită
Neștiuți se pierd în taină ca și spuma nezărită —
Ce-o să-i pese soartei oarbe ce vor *ei* sau ce gândesc?...
Ca și vântu-n valuri trece peste traiul omenesc.

Fericească-l scriitorii, toată lumea recunoască-l...
Ce-o să aibă din acestea pentru el, bătrânul dascăl?
Nemurire, se va zice. Este drept că viața-ntreagă,
Ca și iedera de-un arbor, de-o idee i se leagă.
„De-oi muri — își zice-n sine — al meu nume o să-l poarte
Secolii din gură-n gură și l-or duce mai departe,
De a pururi, pretutindeni, în ungherul unori crieri
Și-or găsi, cu al meu nume, adăpost a mele scrieri!"
O, sărmane! ții tu minte câte-n lume-ai auzit,
Ce-ți trecu pe dinainte, câte singur ai vorbit?
Prea puțin. De ici, de colo de imagine-o fășie,
Vre o umbră de gândire, ori un petec de hârtie;
Și când propria ta viață singur n-o știi pe de rost,
O să-și bată alții capul s-o pătrunză cum a fost?
Poate vrun pedant cu ochii cei verzui, peste un veac,
Printre tomuri brăcuite așezat și el, un brac,
Aticismul limbii tale o să-l pună la cântari,
Colbul ridicat din carte-ți l-o sufla din ochelari
Și te-o strânge-n două șiruri, așezându-te la coadă,
În vro notă prizărită sub o pagină neroadă.

Poți zidi o lume-ntreagă, poți s-o sfarămi… orice-ai spune,
Peste toate o lopată de țărână se depune.
Mâna care-au dorit sceptrul universului și gânduri
Ce-au cuprins tot universul încap bine-n patru scânduri…
Or să vie pe-a ta urmă în convoi de-nmormântare,
Splendid ca o ironie cu priviri nepăsătoare…
Iar deasupra tuturora va vorbi vrun mititel,
Nu slăvindu-te pe tine… lustruindu-se pe el
Sub a numelui tău umbră. Iată tot ce te așteaptă.
Ba să vezi… posteritatea este încă și mai dreaptă.
Neputând să te ajungă, crezi c-or vrea să te admire?
Ei vor aplauda desigur biografia subțire
Care s-o-ncerca s-arate că n-ai fost vrun lucru mare,
C-ai fost om cum sunt și dânșii… Măgulit e fiecare
Că n-ai fost mai mult ca dânsul. Și prostatecele nări
Și le umflă orișicine în savante adunări
Când de tine se vorbește. S-a-nțeles de mai nainte
C-o ironică grimasă să te laude-n cuvinte.
Astfel încăput pe mâna a oricărui, te va drege,
Rele-or zice că sunt toate câte nu vor înțelege…
Dar afară de acestea, vor căta vieții tale
Să-i găsească pete multe, răutăți și mici scandale —
Astea toate te apropie de dânșii… Nu lumina
Ce în lume-ai revărsat-o, ci păcatele și vina,
Oboseala, slăbiciunea, toate relele ce sunt
Într-un mod fatal legate de o mână de pământ;
Toate micile mizerii unui suflet chinuit
Mult mai mult îi vor atrage decât tot ce ai gândit.

. . . .

Între ziduri, printre arbori ce se scutură de floare,
Cum revarsă luna plină liniștita ei splendoare!
Și din noaptea amintirii mii de doruri ea ne scoate;

Amorțită li-i durerea, le simțim ca-n vis pe toate,
Căci în propria-ne lume ea deschide poarta-ntrării
Și ridică mii de umbre după stinsul lumânării...
Mii pustiuri scânteiază sub lumina ta fecioară,
Și câți codri-ascund în umbră strălucire de izvoară!
Peste câte mii de valuri stăpânirea ta străbate,
Când plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate,
Și pe toți ce-n astă lume sunt supuși puterii sorții
Deopotrivă-i stăpânește raza ta și geniul morții!

CUPRINS

SCRISOAREA II

De ce pana mea rămâne în cerneală, mă întrebi?
De ce ritmul nu m-abate cu ispita-i de la trebi?
De ce dorm, îngrămădite între galbenele file,
Iambii suitori, troheii, săltărețele dactile?
Dacă tu știai problema astei vieți cu care lupt,
Ai vedea că am cuvinte pana chiar să o fi rupt,
Căci întreb, la ce-am începe să-ncercăm în luptă dreaptă
A turna în formă nouă limba veche și-nțeleaptă?
Acea tainică simțire, care doarme-n a ta harfă,
În cuplete de teatru s-o desfaci ca pe o marfă,
Când cu sete cauți forma ce să poată să te-ncapă,
Să le scrii, cum cere lumea, vro istorie pe apă?
Însă tu îmi vei răspunde că e bine ca în lume
Prin frumoasă stihuire să pătrunză al meu nume,
Să-mi atrag luare-aminte a bărbaților din țară,
Să-mi dedic a mele versuri la cucoane, bunăoară,
Și dezgustul meu din suflet să-l împac prin a mea minte. —
Dragul meu, cărarea asta s-a bătut de mai nainte;
Noi avem în veacul nostru acel soi ciudat de barzi,
Care-ncearcă prin poeme să devină cumularzi,
Închinând ale lor versuri la puternici, la cucoane,
Sunt cântați în cafenele și fac zgomot în saloane;
Iar cărările vieții fiind grele și înguste,
Ei încearcă să le treacă prin protecție de fuste,
Dedicând broșuri la dame a căror bărbați ei speră
C-ajungând cândva miniștri le-a deschide carieră. —

De ce nu voi pentru nume, pentru glorie să scriu?
Oare glorie să fie a vorbi într-un pustiu?
Azi, când patimilor proprii muritorii toți sunt robi,
Gloria-i închipuirea ce o mie de neghiobi
Idolului lor închină, numind mare pe-un pitic
Ce-o beșică e de spumă într-un secol de nimic.

Încorda-voi a mea liră să cânt dragostea? Un lanț
Ce se-mparte cu frăție între doi și trei amanți.
Ce? să-ngâni pe coarda dulce, că de voie te-ai adaos
La cel cor ce-n operetă e condus de Menelaos?
Azi adeseori femeia, ca și lumea, e o școală,
Unde-nveți numai durere, înjosire și spoială;
La aceste acadèmii de științ- a zânei Vineri
Tot mai des se perindează și din tineri în mai tineri,
Tu le vezi primind elevii cei imberbi în a lor clas,
Până când din școala toată o ruină a rămas.

Vai! tot mai gândești la anii când visam în acadèmii,
Ascultând pe vechii dascăli cârpocind la haina vremii,
Ale clipelor cadavre din volume stând s-adune
Și-n a lucrurilor peteci căutând înțelepciune?
Cu murmurele lor blânde, un izvor de *horum-harum*
Câștigând cu clipoceală *nervum rerum gerendarum;*
Cu evlavie adâncă ne-nvârteau al minții scripet,
Legănând când o planetă, când pe-un rege din Egipet.

Parcă-l văd pe astronomul cu al negurii repaos,
Cum ușor, ca din cutie, scoate lumile din chaos
Și cum neagra vecinicie ne-o întinde și ne-nvață
Că epocile se-nșiră ca mărgelele pe ață.
Atunci lumea-n căpățână se-nvârtea ca o moriscă,
De simțeam, ca Galilei, că comèdia se mișcă. —

Ameţiţi de limbe moarte, de planeţi, de colbul şcolii,
Confundam pe bietul dascăl cu un crai mâncat de molii
Şi privind păinjenişul din tavan, de pe pilaştri,
Ascultam pe craiul Ramses şi visam la ochi albaştri
Şi pe margini de caiete scriam versuri dulci, de pildă
Către vreo trandafirie şi sălbatică Clotildă.
Îmi plutea pe dinainte cu al timpului amestic
Ba un soare, ba un rege, ba alt animal domestic.
Scârţiirea de condeie dădea farmec astei linişti,
Vedeam valuri verzi de grâne, undoiarea unei inişti,
Capul greu cădea pe bancă, păreau toate-n infinit;
Când suna, ştiam că Ramses trebuia să fi murit.

Atunci lumea cea gândită pentru noi avea fiinţă,
Şi, din contra, cea aievea ne părea cu neputinţă.
Azi abia vedem ce stearpă şi ce aspră cale este
Cea ce poate să convie unei inime oneste;
Iar în lumea cea comună a visa e un pericul,
Căci de ai cumva iluzii, eşti pierdut şi eşti ridicul.

Şi de-aceea de-azi-nainte poţi să nu mă mai întrebi
De ce ritmul nu m-abate cu ispită de la trebi,
De ce dorm îngrămădite între galbenele file
Iambii suitori, troheii, săltăreţele dactile...
De-oi urma să scriu în versuri, teamă mi-e ca nu cumva
Oamenii din ziua de-astăzi să mă-nceap-a lăuda.
Dacă port cu uşurinţă şi cu zâmbet a lor ură,
Laudele lor desigur m-ar mâhni peste măsură.

SCRISOAREA III

Un sultan dintre aceia ce domnesc peste vro limbă,
Ce cu-a turmelor pășune, a ei patrie ș-o schimbă,
La pământ dormea ținându-și căpătâi mâna cea dreaptă;
Dară ochiu-nchis afară, înlăuntru se deșteaptă.
Vede cum din ceruri luna lunecă și se coboară
Și s-apropie de dânsul preschimbată în fecioară.
Înflorea cărarea ca de pasul blândei primăveri;
Ochii ei sunt plini de umbra tăinuitelor dureri;
Codrii se înfiorează de atâta frumusețe,
Apele-ncrețesc în tremur străveziile lor fețe,
Pulbere de diamante cade fină ca o bură,
Scânteind plutea prin aer și pe toate din natură
Și prin mândra fermecare sun-o muzică de șoapte,
Iar pe ceruri se înalță curcubeele de noapte...
Ea, șezând cu el alături, mâna fină i-o întinde,
Părul ei cel negru-n valuri de mătasă se desprinde:
— Las' să leg a mea viață de a ta... În brațu-mi vino,
Și durerea mea cea dulce cu durerea ta alin-o...
Scris în cartea vieții este și de veacuri și de stele
Eu să fiu a ta stăpână, tu stăpân vieții mele.

Și cum o privea sultanul, ea se-ntunecă... dispare;
Iar din inima lui simte un copac cum că răsare,
Care crește într-o clipă ca în veacuri, mereu crește,
Cu-a lui ramuri peste lume, peste mare se lățește;
Umbra lui cea uriașă orizontul îl cuprinde
Și sub dânsul universul într-o umbră se întinde;

Iar în patru părți a lumii vede șiruri munții mari,
Atlasul, Caucazul, Taurul și Balcanii seculari;
Vede Eufratul și Tigris, Nilul, Dunărea bătrână —
Umbra arborelui falnic peste toate e stăpână.
Astfel, Asia, Europa, Africa cu-a ei pustiuri
Și corăbiile negre legănându-se pe râuri,
Valurile verzi de grâie legănându-se pe lanuri,
Mările țărmuitoare și cetăți lângă limanuri,
Toate se întind nainte-i... ca pe-un uriaș covor,
Vede țară lângă țară și popor lângă popor —
Ca prin neguri alburie se strevăd și se prefac
În întinsă-mpărăție sub o umbră de copac.

Vulturii porniți la ceruri pân' la ramuri nu ajung;
Dar un vânt de biruință se pornește îndelung
Și lovește rânduri, rânduri în frunzișul sunător,
Strigăte de-Allah! Allahu! se aud pe sus prin nori,
Zgomotul creștea ca marea turburată și înaltă,
Urlete de bătălie s-alungau dupăolaltă,
Însă frunzele-ascuțite se îndoaie după vânt
Și deasupra Romei nouă se înclină la pământ.

Se cutremură sultanul... se deșteaptă... și pe cer
Vede luna cum plutește peste plaiul Eschișer.
Și privește trist la casa șeihului Edebali;
După gratii de fereastră o copilă el zări
Ce-i zâmbește, mlădioasă ca o creangă de alun;
E a șeihului copilă, e frumoasa Malcatun.
Atunci el pricepe visul că-i trimis de la profet,
Că pe-o clipă se-nălțase chiar în rai la Mohamet,
Că din dragostea-i lumească un imperiu se va naște,
Ai căruia ani și margini numai cerul le cunoaște.

Visul său se-nfiripează și se-ntinde vulturește,
An cu an împărăția tot mai largă se sporește,
Iară flamura cea verde se înalță an cu an,
Neam cu neam urmându-i zborul și sultan după sultan.
Astfel țară după țară drum de glorie-i deschid...
Pân-în Dunăre ajunge furtunosul Baiazid...

La un semn, un țărm de altul, legând vas de vas, se leagă
Și în sunet de fanfare trece oastea lui întreagă;
Ieniceri, copii de suflet ai lui Allah și spahii
Vin de-ntunecă pământul la Rovine în câmpii;
Răspândindu-se în roiuri, întind corturile mari...
Numa-n zarea depărtată sună codrul de stejari.

Iată vine-un sol de pace c-o năframă-n vârf de băț.
Baiazid, privind la dânsul, îl întreabă cu dispreț:
— Ce vrei tu?
          — Noi? Bună pace! Și de n-o fi cu bănat,
Domnul nostru-ar vrea să vază pe măritul împărat.

La un semn deschisă-i calea și s-apropie de cort
Un bătrân atât de simplu, după vorbă, după port.
— Tu ești Mircea?
                    — Da-mpărate!
                              — Am venit să mi te-nchini,
De nu, schimb a ta coroană într-o ramură de spini.
— Orice gând ai, împărate, și oricum vei fi sosit,
Cât suntem încă pe pace, eu îți zic: Bine-ai venit!
Despre partea închinării însă, Doamne, să ne ierți;
Dar acu vei vrea cu oaste și război ca să ne cerți,
Ori vei vrea să faci întoarsă de pe-acuma a ta cale,
Să ne dai un semn și nouă de mila Măriei tale...

De-o fi una, de-o fi alta... Ce e scris și pentru noi,
Bucuroși le-om duce toate, de e pace, de-i război.

— Cum? Când lumea mi-e deschisă, a privi gândești că pot
Ca întreg Aliotmanul să se-mpiedice de-un ciot?
O, tu nici visezi, bătrâne, câți în cale mi s-au pus!
Toată floarea cea vestită a întregului Apus,
Tot ce stă în umbra crucii, împărați și regi s-adună
Să dea piept cu uraganul ridicat de semilună.
S-a-mbrăcat în zale lucii cavalerii de la Malta,
Papa cu-a lui trei coroane, puse una peste alta,
Fulgerele adunat-au contra fulgerului care
În turbarea-i furtunoasă a cuprins pământ și mare.
N-au avut decât cu ochiul ori cu mâna semn a face,
Și Apusul își împinse toate neamurile-ncoace;
Pentru-a crucii biruință se mișcară râuri-râuri,
Ori din codri răscolite, ori stârnite din pustiuri;
Zguduind din pace-adâncă ale lumii începuturi,
Înnegrind tot orizontul cu-a lor zeci de mii de scuturi,
Se mișcau îngrozitoare ca păduri de lănci și săbii,
Tremura înspăimântată marea de-ale lor corăbii!...
La Nicopole văzut-ai câte tabere s-au strâns
Ca să steie înainte-mi ca și zidul neînvins.
Când văzui a lor mulțime, câtă frunză, câtă iarbă,
Cu o ură ne'mpăcată mi-am șoptit atunci în barbă,
Am jurat ca peste dânșii să trec falnic, fără păs,
Din pristolul de la Roma să dau calului ovăs...
Și de crunta-mi vijelie tu te aperi c-un toiag?
Și, purtat de biruință, să mă-mpiedec de-un moșneag?
— De-un moșneag, da, împărate, căci moșneagul ce privești
Nu e om de rând, el este domnul Țării Românești.
Eu nu ți-aș dori vrodată să ajungi să ne cunoști,

Nici ca Dunărea să-nece spumegând a tale oști.
După vremuri mulți veniră, începând cu acel oaspe,
Ce din vechi se pomenește, cu Dariu a lui Istaspe;
Mulți durară, după vremuri, peste Dunăre vrun pod,
De-au trecut cu spaima lumii și mulțime de norod;
Împărați pe care lumea nu putea să-i mai încapă
Au venit și-n țara noastră de-au cerut pământ și apă —
Și nu voi ca să mă laud, nici că voi să te-nspăimânt,
Cum veniră, se făcură toți o apă ș-un pământ.
Te fălești că înainte-ți răsturnat-ai valvârtej
Oștile leite-n zale de-mpărați și de viteji?
Tu te lauzi că Apusul înainte ți s-a pus?...
Ce-i mâna pe ei în luptă, ce-au voit acel Apus?
Laurii voiau să-i smulgă de pe funtea ta de fier,
A credinței biruință căta orice cavaler.
Eu? Îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul...
Și de-aceea tot ce mișcă-n țara asta, râul, ramul,
Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este,
Dușmănit vei fi de toate, făr-a prinde chiar de veste;
N-avem oști, dară iubirea de moșie e un zid
Care nu se-nfiorează de-a ta faimă, Baiazid!

Și abia plecă bătrânul... Ce mai freamăt, ce mai zbucium!
Codrul clocoti de zgomot și de arme și de bucium,
Iar la poala lui cea verde mii de capete pletoase,
Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă;
Călăreții umplu câmpul și roiesc după un semn
Și în caii lor sălbatici bat cu scările de lemn,
Pe copite iau în fugă fața negrului pământ,
Lănci scânteie lungi în soare, arcuri se întind în vânt,
Și ca nouri de aramă și ca ropotul de grindeni,
Orizontu-ntunecându-l, vin săgeți de pretutindeni,

Vâjâind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie...
Urlă câmpul și de tropot și de strigăt de bătaie.
În zadar striga-mpăratul ca și leul în turbare,
Umbra morții se întinde tot mai mare și mai mare;
În zadar flamura verde o ridică înspre oaste,
Căci cuprinsă-i de pieire și în față și în coaste,
Căci se clatină rărite șiruri lungi de bătălie;
Cad asabii ca și pâlcuri risipite pe câmpie,
În genunchi cădeau pedestri, colo caii se răstoarnă,
Când săgețile în valuri, care șuieră, se toarnă
Și, lovind în față,-n spate, ca și crivățul și gerul,
Pe pământ lor li se pare că se năruie tot cerul...
Mircea însuși mână-n luptă vijelia-ngrozitoare,
Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare;
Durduind soseau călării ca un zid înalt de suliți,
Printre cetele păgâne trec rupându-și large uliți;
Risipite se-mprăștie a dușmanilor șiraguri,
Și gonind biruitoare tot veneau a țării steaguri,
Ca potop ce prăpădește, ca o mare turburată —
Peste-un ceas păgânătatea e ca pleava vânturată.
Acea grindin-oțelită înspre Dunăre o mână,
Iar în urma lor se-ntinde falnic armia română.

Pe când oastea se așează, iată soarele apune,
Voind creștetele nalte ale țării să-ncunune
Cu un nimb de biruință; fulger lung încremenit
Mărginește munții negri în întregul asfințit,
Pân' ce izvorăsc din veacuri stele una câte una
Și din neguri, dintre codri, tremurând s-arată luna:
Doamna mărilor ș-a nopții varsă liniște și somn.
Lângă cortu-i, unul dintre fiii falnicului domn
Sta zâmbind de-o amintire, pe genunchi scriind o carte,
S-o trimiță dragei sale, de la Argeș mai departe:

„De din vale de Rovine
Grăim, Doamnă, către Tine,
Nu din gură, ci din carte,
Că ne ești așa departe.
Te-am ruga, mări, ruga
Să-mi trimiți prin cineva
Ce-i mai mândru-n valea Ta:
Codrul cu poienele,
Ochii cu sprâncenele;
Că și eu trimite-voi
Ce-i mai mândru pe la noi:
Oastea mea cu flamurile,
Codrul și cu ramurile,
Coiful nalt cu penele,
Ochii cu sprâncenele.
Și să știi că-s sănătos,
Că, mulțămind lui Cristos,
Te sărut, Doamnă, frumos."

. . . .

De-așa vremi se-nvredniciră cronicarii și rapsozii;
Veacul nostru ni-l umplură saltimbancii și irozii...
În izvoadele bătrâne pe eroi mai pot să caut;
Au cu lira visătoare ori cu sunete de flaut
Poți să-ntâmpini patrioții ce-au venit de-atunci încolo?
Înaintea acestora tu ascunde-te, Apollo!
O, eroi! care-n trecutul de măriri vă adumbriseți,
Ați ajuns acum de modă de vă scot din letopiseț,
Și cu voi drapându-și nula, vă citează toți nerozii,
Mestecând veacul de aur în noroiul greu al prozii.
Rămâneți în umbră sfântă, Basarabi și voi Mușatini,
Descălecători de țară, dătători de legi și datini,
Ce cu plugul și cu spada ați întins moșia voastră
De la munte pân' la mare și la Dunărea albastră.

Au *prezentul* nu ni-i mare? N-o să-mi dea ce o să cer?
N-o să aflu într-ai noștri vre un falnic juvaer?
Au la Sybaris nu suntem lângă capiștea spoielii?
Nu se nasc glorii pe stradă și la ușa cafenelii,
N-avem oameni ce se luptă cu retoricele suliți
În aplauzele grele a canaliei de uliți,
Panglicari în ale țării, care joacă ca pe funii,
Măști cu toate de renume din comedia minciunii?
Au de *patrie, virtute*, nu vorbește liberalul,
De ai crede că viața-i e curată ca cristalul?
Nici visezi că înainte-ți stă un stâlp de cafenele,
Ce își râde de-aste vorbe îngânându-le pe ele.
Vezi colo pe uriciunea fără suflet, fără cuget,
Cu privirea-mpăroșată și la fălci umflat și buget,
Negru, cocoșat și lacom, un izvor de șiretlicuri,
La tovarășii săi spune veninoasele-i nimicuri;
Toți pe buze-având virtute, iar în ei monedă calpă,
Chintesență de mizerii de la creștet până-n talpă.
Și deasupra tuturora, oastea să și-o recunoască,
Își aruncă pocitura bulbucații ochi de broască...
Dintr-aceștia țara noastră își alege astăzi solii!
Oameni vrednici ca să șază în zidirea sfintei Golii,
În cămeși cu mâneci lunge și pe capete scufie,
Ne fac legi și ne pun biruri, ne vorbesc filosofie.
Patrioții! Virtuoșii, ctitori de așezăminte,
Unde spumegă desfrâul în mișcări și în cuvinte,
Cu evlavie de vulpe, ca în strane, șed pe locuri
Și aplaudă frenetic schime, cântece și jocuri...
Și apoi în sfatul țării se adun să se admire
Bulgăroi cu ceafa groasă, grecotei cu nas subțire;
Toate mutrele acestea sunt pretinse de roman,
Toată greco-bulgărimea e nepoata lui Traian!

Spuma asta-nveninată, astă plebe, ăst gunoi
Să ajung-a fi stăpână și pe țară și pe noi!
Tot ce-n țările vecine e smintit și stârpitură,
Tot ce-i însemnat cu pata putrejunii de natură,
Tot ce e perfid și lacom, tot Fanarul, toți iloții,
Toți se scurseră aicea și formează patrioții,
Încât fonfii și flecarii, găgăuții și gușații,
Bâlbâiți cu gura strâmbă sunt stăpânii astei nații!

Voi sunteți urmașii Romei? Niște răi și niște fameni!
I-e rușine omenirii să vă zică vouă oameni!
Și această ciumă-n lume și aceste creaturi
Nici rușine n-au să ieie în smintitele lor guri
Gloria neamului nostru spre-a o face de ocară,
Îndrăznesc ca să rostească pân' și numele tău... țară!

La Paris, în lupanare de cinismu și de lene,
Cu femeile-i pierdute și-n orgiile-i obscene,
Acolo v-ați pus averea, tinerețele la *stos*...
Ce a scos din voi Apusul, când nimic nu e de scos?

Ne-ați venit apoi, drept minte o sticluță de pomadă,
Cu monoclu-n ochi, drept armă bețișor de promenadă,
Vestejiți fără de vreme, dar cu creieri de copil,
Drept științ-având în minte vre un vals de Bal-Mabil,
Iar în schimb cu-averea toată vrun papuc de curtezană...
O, te-admir, progenitură de origine romană!

Și acum priviți cu spaimă fața noastră sceptic-rece,
Vă mirați cum de minciuna astăzi nu vi se mai trece?
Când vedem că toți aceia care vorbe mari aruncă
Numai banul îl vânează și câștigul fără muncă,

Azi, când fraza lustruită nu ne poate înșela,
Astăzi alții sunt de vină, domnii mei, nu este-așa?
Prea v-ați atătat arama sfâșiind această țară,
Prea făcurăți neamul nostru de rușine și ocară,
Prea v-ați bătut joc de limbă, de străbuni și obicei,
Ca să nu s-arate-odată ce sunteți — niște mișei!
Da, câștigul fără muncă, iată singura pornire;
Virtutea? e-o nerozie; Geniul? o nefericire.
Dar lăsați măcar strămoșii ca să doarmă-n colb de cronici;
Din trecutul de mărire v-ar privi cel mult ironici.
Cum nu vii tu, Țepeș doamne, ca punând mâna pe ei,
Să-i împarți în două cete: în smintiți și în mișei,
Și în două temniți large cu de-a sila să-i aduni,
Să dai foc la pușcărie și la casa de nebuni!

CUPRINS

SCRISOAREA IV

Stă castelul singuratec, oglindindu-se în lacuri,
Iar în fundul apei clare doarme umbra lui de veacuri;
Se înalță în tăcere dintre rariștea de brazi,
Dând atâta întunerec rotitorului talaz.
Prin ferestrele arcate, după geamuri, tremur numa'
Lungi perdele încrețite, care scânteie ca bruma.
Luna tremură pe codri, se aprinde, se mărește,
Muchi de stâncă, vârf de arbor, ea pe ceruri zugrăvește,
Iar stejarii par o strajă de giganți ce-o înconjoară,
Răsăritul ei păzindu-l ca pe-o tainică comoară.

Numai lebedele albe, când plutesc încet din trestii,
Domnitoare peste ape, oaspeți liniștei acestei,
Cu aripele întinse se mai scutură și-o taie,
Când în cercuri tremurânde, când în brazde de văpaie.
Papura se mișcă-n freamăt de al undelor cutrier,
Iar în iarba înflorită, somnoros suspin-un grier...
E atâta vară-n aer, e atât de dulce zvonul...

Singur numai cavalerul suspinând privea balconul
Ce-ncărcat era de frunze, de îi spânzur' prin ostrețe
Roze roșie de Șiras și liane-n fel de fețe.
Respirarea cea de ape îl îmbată, ca și sara;
Peste farmecul naturii dulce-i picură ghitara:
„O, arată-mi-te iară-n haină lungă de mătasă,
Care pare încărcată de o pulbere-argintoasă,
Te-aș privi o viață-ntreagă în cununa ta de raze,

Pe când mâna ta cea albă părul galben îl netează.
Vino! Joacă-te cu mine... cu norocul meu... mi-aruncă
De la sânul tău cel dulce floarea veștedă de luncă,
Ca pe coardele ghitarei răsunând încet să cadă...
Ah! E-atât de albă noaptea, parc-ar fi căzut zăpadă.
Ori în umbra parfumată a buduarului să vin,
Să mă-mbete acel miros de la pânzele de in;
Cupido, un paj șăgalnic, va ascunde cu-a lui mână,
Vioriul glob al lampei, mlădioasa mea stăpână!"

Și uscat foșni mătasa pe podele, între glastre,
Între rozele de Șiras și lianele albastre;
Dintre flori copila râde și se-nclină peste gratii —
Ca un chip ușor de înger e-arătarea adoratei —
Din balcon i-aruncă-o roză și cu mâinile la gură,
Pare că îl dojenește când șoptește cu căldură;
Apoi iar dispare-nluntru... auzi pasuri ce coboară...
Și ieșind pe ușă iute, ei s-au prins de subsuoară.
Braț de braț pășesc alături... le stă bine laolaltă,
Ea frumoasă și el tânăr, el înalt și ea înaltă.
Iar în umbra de la maluri se desface-acum la larg
Luntrea cu-ale ei vintrele spânzurate de catarg
Și încet înaintează în lovire de lopeți,
Legănând atâta farmec și atâtea frumuseți...

Luna... luna iese-ntreagă, se înalț-așa bălaie
Și din țărm în țărm durează o cărare de văpaie,
Ce pe-o repede-nmiire de mici unde o așterne
Ea, copila cea de aur, visul negurii eterne;
Și cu cât lumina-i dulce tot mai mult se lămurește,
Cu-atât valurile apei, cu-atât țărmul parcă crește,
Codrul pare tot mai mare, parcă vine mai aproape
Dimpreună cu al lunei disc, stăpânitor de ape.

Iară tei cu umbra lată și cu flori până-n pământ
Înspre apa-ntunecată lin se scutură de vânt;
Peste capul blond al fetei zboară florile ș-o plouă...
Ea se prinde de grumazu-i cu mâinuțele-amândouă
Și pe spate-și lasă capul: — Mă uimești dacă nu mântui...
Ah, ce fioros de dulce de pe buza ta cuvântu-i!
Cât de sus ridici acuma în gândirea ta pe-o roabă,
Când durerea ta din suflet este singura-mi podoabă.
Și cu focul blând din glasu-ți tu mă dori și mă cutremuri,
De îmi pare o poveste de amor din alte vremuri;
Visurile tale toate, ochiul tău atât de tristu-i,
Cu-a lui umed-adâncime toată mintea mea o mistui...
Dă-mi-i mie ochii negri... nu privi cu ei în laturi,
Căci de noaptea lor cea dulce vecinic n-o să mă mai saturi —
Aș orbi privind într-înșii... O, ascultă numa-ncoace,
Cum la vorbă mii de valuri stau cu stelele proroace!
Codrii negri aiurează și izvoarele-i albastre
Povestesc ele-nde ele numai dragostele noastre
Și luceferii ce tremur așa reci prin negre cetini,
Tot pământul, lacul, cerul... toate, toate ni-s prietini...
Ai putea să lepezi cârma și lopețile să lepezi,
După propria lor voie să ne ducă unde repezi,
Căci oriunde numai ele ar dori ca să ne poarte,
Pretutindeni fericire... de-i viață, de e moarte.

. . . .

Fantazie, fantazie, când suntem numai noi singuri,
Ce ades mă porți pe lacuri și pe mare și prin crânguri!
Unde ai văzut vrodată aste țări necunoscute?
Când se petrecur-aceste? La o mie patru sute?
Azi n-ai chip în toată voia în privirea-i să te pierzi,
Cum îți vine, cum îți place pe copilă s-o desmierzi,
După gât să-i așezi brațul, gură-n gură, piept la piept,

S-o întrebi numai cu ochii: „Mă iubești tu? Spune drept!“
Aș! abia ți-ai întins mâna, sare ivărul la ușă,
E-un congres de rubedenii, vre un unchi, vre o mătușă...
Iute capul într-o parte și te uiți în jos smerit...
Oare nu-i în lumea asta vrun ungher pentru iubit?
Și ca mumii egiptene stau cu toții-n scaun țepeni,
Tu cu mâinile-ncleștate, mai cu degetele depeni,
Mai sucești vre o țigară, numeri fire de musteți
Și-n probleme culinare te încerci a fi isteț.

Sunt sătul de-așa viață... nu sorbind a ei pahară,
Dar mizeria aceasta, proza asta e amară.
Să sfințești cu mii de lacrimi un instinct atât de van
Ce le-abate și la pasări de vreo două ori pe an?
Nu trăiți voi, ci un altul vă inspiră — el trăiește,
El cu gura voastră râde, el se-ncântă, el șoptește,
Căci a voastre vieți cu toate sunt ca undele ce curg,
Vecinic este numai râul: râul este Demiurg.
Nu simțiți c-amorul vostru e-un amor străin? Nebuni!
Nu simțiți că-n proaste lucruri voi vedeți numai minuni?
Nu vedeți c-acea iubire serv-o cauză din natură?
Că e leagăn unor viețe ce semințe sunt de ură?
Nu vedeți că râsul vostru e în fiii voștri plâns,
Că-i de vină cum că neamul Cain încă nu s-a stâns?
O, teatru de păpușe... zvon de vorbe omenești,
Povestesc ca papagalii mii de glume și povești
Fără ca să le priceapă... După ele un actor
Stă de vorbă cu el însuși, spune zeci de mii de ori
Ce-a spus veacuri dupolaltă, ce va spune veacuri încă,
Pân' ce soarele s-o stinge în genunea cea adâncă.
Ce? Când luna se strecoară printre nouri, prin pustii,
Tu cu lumea ta de gânduri după ea să te ații?

Să aluneci pe poleiul de pe ulițele ninse,
Să privești prin lucii geamuri la luminile aprinse
Și s-o vezi înconjurată de un roi de pierde-vară,
Cum zâmbește tuturora cu gândirea ei ușoară?
S-auzi zornetul de pinteni și foșnirile de rochii,
Pe când ei sucesc musteața, iară ele fac cu ochii?
Când încheie cu-o privire amoroasele-nțelegeri,
Cu ridicula-ți simțire tu la poarta ei să degeri?
Pătimaș și îndărătnic s-o iubești ca un copil
Când ea-i rece și cu toane ca și luna lui april?
Încleștând a tale brațe toată mintea să ți-o pierzi?
De la creștet la picioare s-o admiri și s-o desmierzi
Ca pe-o marmură de Paros sau o pânză de Corregio,
Când ea-i rece și cochetă? Ești ridicul, înțelege-o...
Da... visam odinioară pe acea ce m-ar iubi,
Când aș sta pierdut pe gânduri, peste umăr mi-ar privi,
Aș simți-o că-i aproape și ar ști c-o înțeleg...
Din sărmana noastră viață, am dura roman întreg...
N-o mai caut... Ce să caut? E același cântec vechi,
Setea liniștei eterne care-mi sună în urechi;
Dar organele-s sfărmate și-n strigări iregulare
Vechiul cântec mai străbate cum în nopți izvorul sare.
P-ici, pe colo mai străbate câte-o rază mai curată
Dintr-un *Carmen Saeculare* ce-l visai și eu odată.
Altfel șuieră și strigă, scapără și rupt răsună,
Se împing tumultuoase și sălbatice pe strună,
Și în gându-mi trece vântul, capul arde pustiit,
Aspru, rece sună cântul cel etern neisprăvit...
Unde-s șirurile clare din viața-mi să le spun?
Ah! organele-s sfărmate și maestrul e nebun!

CUPRINS

SCRISOAREA V

Biblia ne povestește de Samson, cum că muierea,
Când dormea, tăindu-i părul, i-a luat toată puterea
De l-au prins apoi dușmanii, l-au legat și i-au scos ochii,
Ca dovadă de ce suflet stă în pieptii unei rochii...
Tinere, ce plin de visuri urmărești vre o femeie,
Pe când luna, scut de aur, strălucește prin alee
Și pătează umbra verde cu misterioase dungi,
Nu uita că doamna are minte scurtă, haine lungi.
Te îmbeți de feeria unui mândru vis de vară,
Care-n *tine* se petrece... Ia întreab-o bunăoară —
O să-ți spuie de panglice, de volane și de mode,
Pe când inima ta bate ritmul sfânt al unei ode...
Când cochetă de-al tău umăr ți se razimă copila,
Dac-ai inimă și minte, te gândește la Dalila.

E frumoasă, se-nțelege... Ca copiii are haz,
Și când râde face încă și gropițe în obraz
Și gropițe face-n unghiul ucigașei sale guri
Și la degetele mâinii și la orice-ncheieturi.
Nu e mică, nu e mare, nu-i subțire, ci-mplinită,
Încât ai ce strânge-n brațe — numai bună de iubită.
Tot ce-ar zice i se cade, tot ce face-i șade bine
Și o prinde orice lucru, căci așa se și cuvine.
Dacă vorba-i e plăcută, și tăcerea-i încă place;
Vorba zice: „fugi încolo“, râsul zice: „vino-ncoace!”
Umblă parcă amintindu-și vre un cântec, alintată,
Pare că i-ar fi tot lene și s-ar cere sărutată.

Și se-nalță din călcâie să-ți ajungă pân' la gură,
Dăruind c-o sărutare acea tainică căldură,
Ce n-o are decât numai sufletul unei femei...
Câtă fericire crezi tu c-ai găsi în brațul ei!
Te-ai însenina văzându-i rumenirea din obraji —
Ea cu toane, o crăiasă, iar tu tânăr ca un paj —
Și adânc privind în ochii-i, ți-ar părea cum că înveți
Cum viața preț să aibă și cum moartea s-aibă preț.
Și, înveninat de-o dulce și fermecătoare jale,
Ai vedea în ea crăiasa lumii gândurilor tale,
Așa că, închipuindu-ți lăcrămoasele ei gene,
Ți-ar părea mai mândră decât Venus Anadyomene,
Și, în chaosul uitării, oricum orele alerge,
Ea, din ce în ce mai dragă, ți-ar cădea pe zi ce merge.

Ce iluzii! Nu-nțelegi tu, din a ei căutătură,
Că deprindere, grimasă este zâmbetul pe gură,
Că întreaga-i frumusețe e în lume de prisos,
Și că sufletul ți-l pierde fără de nici un folos?
În zadar boltita liră, ce din șapte coarde sună,
Tânguirea ta de moarte în cadențele-i adună;
În zadar în ochi avea-vei umbre mândre din povești,
Precum iarna se așează flori de gheață pe ferești,
Când în inimă e vară...; în zadar o rogi: „Consacră-mi
Creștetul cu-ale lui gânduri, să-l sfințesc cu-a mele lacrămi!"
Ea nici poate să-nțeleagă că nu *tu* o vrei... că-n tine
E un demon ce-nsetează după dulcile-i lumine,
C-acel demon plânge, râde, neputând s-auză plânsu-și,
Că o vrea... spre-a se-nțelege în sfârșit pe sine însuși,
Că se zbate ca un sculptor fără brațe și că geme
Ca un maistru ce-asurzește în momentele supreme,
Pân-a nu ajunge-n culmea dulcii muzice de sfere,
Ce-o aude cum se naște din rotire și cădere.

Ea nu știe c-acel demon vrea să aibă de model
Marmura-i cu ochii negri și cu glas de porumbel
Și că nu-i cere drept jertfă pe-un altar înalt să moară
Precum în vechimea sfântă se junghiau odinioară
Virginile ce stătură sculptorilor de modele,
Când tăiau în marmor chipul unei zâne după ele.

S-ar pricepe pe el însuși acel demon... s-ar renaște,
Mistuit de focul propriu, el atunci s-ar recunoaște
Și, pătruns de-ale lui patimi și amoru-i, cu nesațiu
El ar frânge-n vers adonic limba lui ca și Horațiu;
Ar atrage-n visu-i mândru a izvoarelor murmururi,
Umbra umedă din codri, stelele ce ard de-a pururi,
Și-n acel moment de taină, când s-ar crede că-i ferice,
Poate-ar învia în ochiu-i ochiul lumii cei antice
Și cu patimă adâncă ar privi-o s-o adore,
De la ochii ei cei tineri mântuirea s-o implore;
Ar voi în a lui brațe să o țină-n veci de veci,
Dezghețând cu sărutarea-i raza ochilor ei reci.
Căci de piatră de-ar fi, încă s-a-ncălzi de-atât amor,
Când căzându-i în genunche, i-ar vorbi tânguitor,
Fericirea înecându-l, el ar sta să-nnebunească,
Ca-n furtuna lui de patimi și mai mult să o iubească.
Știe oare ea că poate ca să-ți dea o lume-ntreagă,
C-aruncându-se în valuri și cercând să te-nțeleagă
Ar umplea-a ta adâncime cu luceferi luminoși?

Cu zâmbiri de curtezană și cu ochi bisericoși,
S-ar preface că pricepe. Măgulite toate sunt
De-a fi umbra frumuseții cei eterne pe pământ.
O femeie între flori zi-i și o floare-ntre femei —
Ș-o să-i placă. Dar o pune să aleagă între trei
Ce-o-nconjoară, toți zicând că o iubesc — cât de naivă —,
Vei vedea că de odată ea devine pozitivă.

Tu cu inima și mintea poate ești un paravan
După care ea atrage vre un june curtezan,
Care intră ca actorii cu păsciorul mărunțel,
Lăsând val de mirodenii și de vorbe după el,
O chiorește cu lornionul, butonat cu o garofă,
Operă croitorească și în spirit și în stofă;
Poate că-i convin tuspatru craii cărților de joc
Și-n cămara inimioarei i-aranjează la un loc...
Și când dama cochetează cu privirile-i galante,
Împărțind ale ei vorbe între-un crai bătrân și-un fante,
Nu-i minune ca simțirea-i să se poată înșela,
Să confunde-un crai de pică cu un crai de mahala...
Căci cu dorul tău demonic va vorbi călugărește,
Pe când craiul cel de pică de s-arată, pieptu-i crește,
Ochiul înghețat i-l umplu gânduri negre de amor
Și deodată e vioaie, stă picior peste picior,
Ș-acel sec în judecata-i e cu duh și e frumos...

A visa că adevărul sau alt lucru de prisos
E în stare ca să schimbe în natur-un fir de păr,
Este piedica eternă ce-o punem la adevăr.

Așadar, când plin de visuri, urmărești vre o femeie,
Pe când luna, scut de aur, strălucește prin alee
Și pătează umbra verde cu fantasticele-i dungi:
Nu iuta că doamna are minte scurtă, haine lungi.
Te îmbeți de feeria unui mândru vis de vară,
Care-n *tine* se petrece...
Ia întreab-o, bunăoară,
Ș-o să-ți spuie de panglice, de volane și de mode,
Pe când inima ta bate-n ritmul sfânt al unei ode...
Când vezi piatra ce nu simte nici durerea și nici mila —
De ai inimă și minte — feri în lături, e Dalila!

CUPRINS

MĂNUȘA
(după Fr. Schiller)

Lâng-a leilor grădină regele Francisc așteaptă,
Ca să vază cum s-o-ncinge între fiare lupta dreaptă.
Împrejur cei mari ai țării și ai sfatului s-adună.
Pe balconul nalt se-nșiră dame-n veselă cunună.

Regele dă semn cu mâna, sare-o poartă din țâțâne
Și un leu iese în față, cumpătat, cu pasuri line,
Mut se uită împrejuru-i, cască lung, și a lui coamă
Scuturând-o, își întinde mușchii și s-așează jos.

Regele un semn mai face, se deschide-o altă poartă
Și dintr-însa se repede
C-un sălbatec salt un tigru, care când pe leu îl vede
Muge tare,
Coada roată o-nvârtește,
Scoate limba,
Sperios însă pe leu într-un cerc îl ocolește,
Sforăie înverșunat,
Apoi mormăind se-ntinde
Lângă el.
Regele mai face-un semn,
Și pe două porți deschise
Se azvârl doi leoparzi,
Ce cu poftă inimoasă de-a lupta se și aruncă
Peste tigru.
Dar acesta îi apucă în cumplitele lui gheare —
Leul muge,

Se ridică în picioare,
Fiarele se-nfiorează,
Și-mprejur, arzând de dorul de-a se sfâșia-ntre ele,
Se așează.

O frumoasă mână scapă de pe margine de-altan
O mănușă, drept la mijloc, între tigru și-ntre leu;
Iară dama, Cunigunda, zise-atunci, bătându-și joc,
Cavalerului Delorges:
„Dac-amorul ți-e fierbinte cum te juri în orice oară,
Să te văz,
Mergi, mănușa de-mi ridică!“
Cavaleru-aleargă, iute se coboară
În grozava prejmuire, calcă sigur, fără frică,
Din mijlocu-acelor monștri,
Cu-a lui degete-ndrăznețe el mănușa de-o ridică.

Cu mirare și cu groază
Damele și cavalerii l-au privit,
Însă foarte liniștit
El mănușa o aduce înapoi.
De-a lui laudă răsună orice gură,
Cunigunda îl privește cu o gingașă căldură,
Ce-i promite că norocu-i e aproape. —
Dar mănușa el în față i-o aruncă:
„Doamna mea, o mulțumire ca aceasta n-o mai voi!“
Și-o lăsă numaidecât.

CUPRINS

LUCEAFĂRUL

A fost odată ca-n povești,
A fost ca niciodată.
Din rude mari împărătești,
O prea frumoasă fată.

Și era una la părinți
Și mândră-n toate cele,
Cum e Fecioara între sfinți
Și luna între stele.

Din umbra falnicelor bolți
Ea pasul și-l îndreaptă
Lângă fereastră, unde-n colț
Luceafărul așteaptă.

Privea în zare cum pe mări
Răsare și străluce,
Pe mișcătoarele cărări
Corăbii negre duce.

Îl vede azi, îl vede mâini,
Astfel dorința-i gata;
El iar, privind de săptămâni,
Îi cade draga fată.

Cum ea pe coate-și răzima
Visând ale ei tâmple,

De dorul lui și inima
Și sufletu-i se împle.

Și cât de viu s-aprinde el
În orișicare sară,
Spre umbra negrului castel
Când ea o să-i apară.

*

Și pas cu pas pe urma ei
Alunecă-n odaie,
Țesând cu recile-i scântei
O mreajă de văpaie.

Și când în pat se-ntinde drept
Copila să se culce,
I-atinge mâinile pe piept,
I-nchide geana dulce;

Și din oglindă luminiș
Pe trupu-i se revarsă,
Pe ochii mari, bătând închiși
Pe fața ei întoarsă.

Ea îl privea cu un surâs,
El tremura-n oglindă,
Căci o urma adânc în vis
De suflet să se prindă.

Iar ea vorbind cu el în somn,
Oftând din greu suspină:

— O, dulce-al nopții mele domn,
De ce nu vii tu? Vină!

Cobori în jos, luceafăr blând,
Alunecând pe-o rază,
Pătrunde-n casă și în gând
Și viața-mi luminează!

El asculta tremurător,
Se aprindea mai tare
Și s-arunca fulgerător,
Se cufunda în mare;

Și apa unde-au fost căzut
În cercuri se rotește,
Și din adânc necunoscut
Un mândru tânăr crește.

Ușor el trece ca pe prag
Pe marginea ferestei
Și ține-n mână un toiag
Încununat cu trestii.

Părea un tânăr voievod
Cu păr de aur moale,
Un vânăt giulgi se-ncheie nod
Pe umerele goale.

Iar umbra feței străvezii
E albă ca de ceară —
Un mort frumos cu ochii vii
Ce scânteie-n afară.

— Din sfera mea venii cu greu
Ca să-ți urmez chemarea,

Iar cerul este tatăl meu
Și mumă-mea e marea.

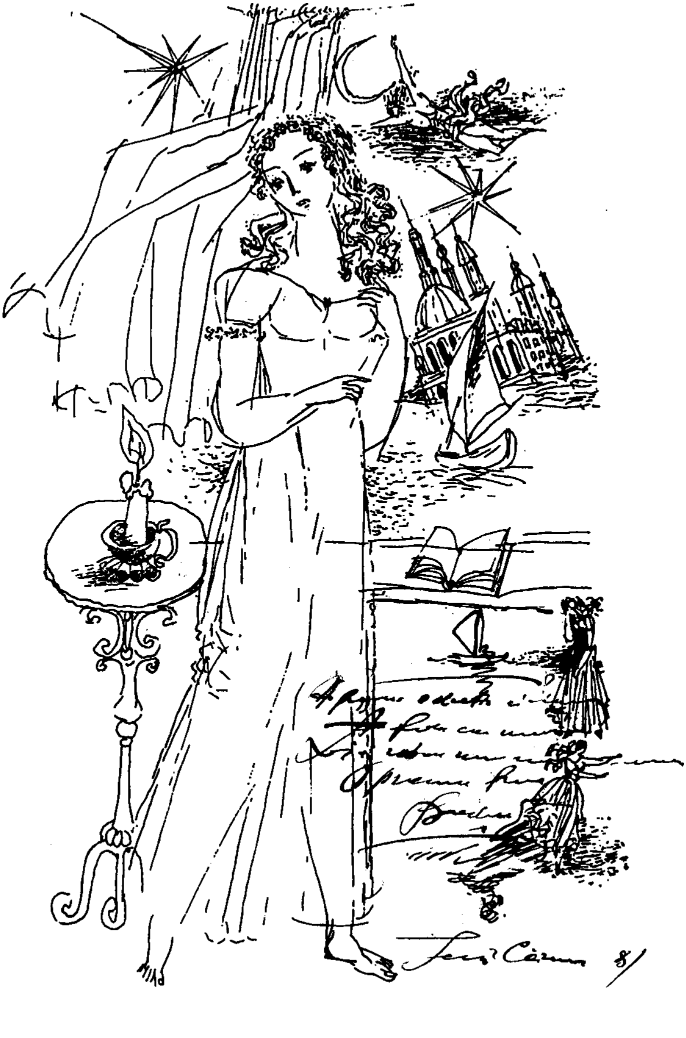
Ca în cămara ta să vin,
Să te privesc de-aproape,
Am coborât cu-al meu senin
Și m-am născut din ape.

O, vin'! odorul meu nespus,
Și lumea ta o lasă;
Eu sunt luceafărul de sus,
Iar tu să-mi fii mireasă.

Colo-n palate de mărgean
Te-oi duce veacuri multe,
Și toată lumea-n ocean
De tine o s-asculte.

— O, ești frumos, cum numa-n vis
Un înger se arată,
Dară pe calea ce-ai deschis
N-oi merge niciodată;

Străin la vorbă și la port,
Lucești fără de viață,
Căci eu sunt vie, tu ești mort,
Și ochiul tău mă-ngheață.



*

Trecu o zi, trecură trei
Și iarăși, noaptea, vine
Luceafărul deasupra ei
Cu razele-i senine.

Ea trebui de el în somn
Aminte să-și aducă
Și dor de-al valurilor domn
De inim-o apucă:

— Cobori în jos, luceafăr blând,
Alunecând pe-o rază,
Pătrunde-n casă și în gând
Și viața-mi luminează!

Cum el din cer o auzi,
Se stinse cu durere,
Iar ceru-ncepe a roti
În locul unde piere;

În aer rumene văpăi
Se-ntind pe lumea-ntreagă,
Și din a chaosului văi
Un mândru chip se-ncheagă;

Pe negre vițele-i de păr
Coroana-i arde pare,
Venea plutind în adevăr
Scăldat în foc de soare.

Din negru giulgi se desfășor
Marmoreele brațe,
El vine trist și gânditor
Și palid e la față;

Dar ochii mari și minunați
Lucesc adânc himeric,
Ca două patimi fără saț
Și pline de-ntuneric.

— Din sfera mea venii cu greu
Ca să te-ascult ș-acuma,
Și soarele e tatăl meu,
Iar noaptea-mi este muma;

O, vin', odorul meu nespus,
Și lumea ta o lasă;
Eu sunt luceafărul de sus,
Iar tu să-mi fii mireasă.

O, vin', în părul tău bălai
S-anin cununi de stele,
Pe-a mele ceruri să răsai
Mai mândră decât ele.

— O, ești frumos cum numa-n vis
Un demon se arată,
Dară pe calea ce-ai deschis
N-oi merge niciodată!

Mă dor de crudul tău amor
A pieptului meu coarde,

Și ochii mari și grei mă dor,
Privirea ta mă arde.

— Dar cum ai vrea să mă cobor?
Au nu-nțelegi tu oare,
Cum că eu sunt nemuritor,
Și tu ești muritoare?

— Nu caut vorbe pe ales,
Nici știu cum aș începe —
Deși vorbești pe înțeles,
Eu nu te pot pricepe;

Dar dacă vrei cu crezământ
Să te-ndrăgesc pe tine,
Tu te coboară pe pământ,
Fii muritor ca mine.

— Tu-mi cei chiar nemurirea mea
În schimb pe-o sărutare,
Dar voi să știi asemenea
Cât te iubesc de tare;

Da, mă voi naște din păcat,
Primind o altă lege;
Cu vecinicia sunt legat,
Ci voi să mă dezlege.

Și se tot duce... S-a tot dus.
De dragu-unei copile,
S-a rupt din locul lui de sus,
Pierind mai multe zile.

*

În vremea asta Cătălin,
Viclean copil de casă,
Ce umple cupele cu vin
Mesenilor la masă,

Un paj ce poartă pas cu pas
A-mpărătesii rochii,
Băiat din flori și de pripas,
Dar îndrăzneț cu ochii,

Cu obrăjei ca doi bujori
De rumeni, bată-i vina,
Se furișează pânditor
Privind la Cătălina.

Dar ce frumoasă se făcu
Și mândră, arz-o focul;
Ei, Cătălin, acu-i acu
Ca să-ți încerci norocul.

Și-n treacăt o cuprinse lin
Într-un ungher degrabă.
— Da' ce vrei, mări Cătălin?
Ia du-t' de-ți vezi de treabă.

— Ce voi? Aș vrea să nu mai stai
Pe gânduri totdeauna,
Să râzi mai bine și să-mi dai
O gură, numai una.

— Dar nici nu știu măcar ce-mi ceri,
Dă-mi pace, fugi departe —
O, de luceafărul din cer
M-a prins un dor de moarte.

— Dacă nu știi, ți-aș arăta
Din bob în bob amorul,
Ci numai nu te mânia,
Ci stai cu binișorul.

Cum vânătoru-ntinde-n crâng
La păsărele lațul,
Când ți-oi întinde brațul stâng
Să mă cuprinzi cu brațul;

Și ochii tăi nemișcători
Sub ochii mei rămâie...
De te înalț de subsuori
Te-nalță din călcâie;

Când fața mea se pleacă-n jos,
În sus rămâi cu fața,
Să ne privim nesățios
Și dulce toată viața;

Și ca să-ți fie pe deplin
Iubirea cunoscută,
Când sărutându-te mă-nclin,
Tu iarăși mă sărută.

Ea-l asculta pe copilaș
Uimită și distrasă,

Și rușinos și drăgălaș,
Mai nu vrea, mai se lasă,

Și-i zice-ncet: — Încă de mic
Te cunoșteam pe tine,
Și guraliv și de nimic,
Te-ai potrivi cu mine...

Dar un luceafăr, răsărit
Din liniștea uitării,
Dă orizon nemărginit
Singurătății mării;

Și tainic genele le plec,
Căci mi le umple plânsul
Când ale apei valuri trec
Călătorind spre dânsul;

Lucește c-un amor nespus,
Durerea să-mi alunge,
Dar se înalță tot mai sus,
Ca să nu-l pot ajunge.

Pătrunde trist cu raze reci
Din lumea ce-l desparte...
În veci îl voi iubi și-n veci
Va rămânea departe...

De-aceea zilele îmi sunt
Pustii ca niște stepe,
Dar nopțile-s de-un farmec sfânt
Ce nu-l mai pot pricepe.

— Tu ești copilă, asta e...
Hai ș-om fugi în lume,
Doar ni s-or pierde urmele
Și nu ne-or ști de nume,

Căci amândoi vom fi cuminți,
Vom fi voioși și teferi,
Vei pierde dorul de părinți
Și visul de luceferi.

*

Porni luceafărul. Creșteau
În cer a lui aripe,
Și căi de mii de ani treceau
În tot atâtea clipe.

Un cer de stele dedesubt,
Deasupra-i cer de stele —
Părea un fulger ne'ntrerupt
Rătăcitor prin ele.

Și din a chaosului văi,
Jur împrejur de sine,
Vedea, ca-n ziua cea dentâi,
Cum izvorau lumine;

Cum izvorând îl înconjor
Ca niște mări, de-a-notul...
El zboară, gând purtat de dor,
Pân' piere totul, totul;

Căci unde-ajunge nu-i hotar,
Nici ochi spre a cunoaște,
Și vremea-ncearcă în zadar
Din goluri a se naște.

Nu e nimic și totuși e
O sete care-l soarbe,
E un adânc asemene
Uitării celei oarbe.

— De greul negrei vecinicii,
Părinte, mă dezleagă
Și lăudat pe veci să fii
Pe-a lumii scară-ntreagă;

O, cere-mi, Doamne, orice preț
Dar dă-mi o altă soarte,
Căci tu izvor ești de vieți
Și dătător de moarte;

Reia-mi al nemuririi nimb
Și focul din privire,
Și pentru toate dă-mi în schimb
O oră de iubire...

Din chaos, Doamne,-am apărut
Și m-aș întoarce-n chaos...
Și din repaos m-am născut,
Mi-e sete de repaos.

— Hyperion, ce din genuni
Răsai c-o-ntreagă lume,

Nu cere semne și minuni
Care n-au chip și nume;

Tu vrei un om să te socoți
Cu ei să te asameni?
Dar piară oamenii cu toți,
S-ar naște iarăși oameni.

Ei numai doar durează-n vânt
Deșerte idealuri —
Când valuri află un mormânt,
Răsar în urmă valuri;

Ei doar au stele cu noroc
Și prigoniri de soarte,
Noi nu avem nici timp, nici loc
Și nu cunoaștem moarte.

Din sânul vecinicului ieri
Trăiește azi ce moare,
Un soare de s-ar stinge-n cer
S-aprinde iarăși soare;

Părând pe veci a răsări,
Din urmă moartea-l paște,
Căci toți se nasc spre a muri
Și mor spre a se naște.

Iar tu, Hyperion, rămâi
Oriunde ai apune...
Cere-mi cuvântul meu dentâi —
Să-ți dau înțelepciune?

Vrei să dau glas acelei guri,
Ca dup-a ei cântare
Să se ia munții cu păduri
Și insulele-n mare?

Vrei poate-n faptă să arăți
Dreptate și tărie?
Ți-aș da pământul în bucăți
Să-l faci împărăție.

Îți dau catarg lângă catarg,
Oștiri spre a străbate
Pământu-n lung și marea-n larg,
Dar moartea nu se poate...

Și pentru cine vrei să mori?
Întoarce-te, te-ndreaptă
Spre-acel pământ rătăcitor
Și vezi ce te așteaptă.

*

În locul lui menit din cer
Hyperion se-ntoarse
Și, ca și-n ziua cea de ieri,
Lumina și-o revarsă.

Căci este sara-n asfințit
Și noaptea o să-nceapă;
Răsare luna liniștit
Și tremurând din apă

Și umple cu-ale ei scântei
Cărările din crânguri.
Sub șirul lung de mândri tei
Ședeau doi tineri singuri:

— O, lasă-mi capul meu pe sân,
Iubito, să se culce
Sub raza ochiului senin
Și negrăit de dulce;

Cu farmecul luminii reci
Gândirile străbate-mi,
Revarsă liniște de veci
Pe noaptea mea de patimi.

Și de asupra mea rămâi
Durerea mea de-o curmă,
Căci ești iubirea mea dentâi
Și visul meu din urmă.

Hyperion vedea de sus
Uimirea-n a lor față:
Abia un braț pe gât i-a pus
Și ea l-a prins în brațe...

Miroase florile-argintii
Și cad, o dulce ploaie,
Pe creștetele-a doi copii
Cu plete lungi, bălaie.

Ea, îmbătată de amor,
Ridică ochii. Vede

Luceafărul. Și-ncetișor
Dorințele-i încrede:

— Cobori în jos, luceafăr blând,
Alunecând pe-o rază,
Pătrunde-n codru și în gând,
Norocu-mi luminează!

El tremură ca alte dăți
În codri și pe dealuri,
Călăuzind singurătăți
De mișcătoare valuri;

Dar nu mai cade ca-n trecut
În mări din tot înaltul:
— Ce-ți pasă ție, chip de lut,
Dac-oi fi eu sau altul?

Trăind în cercul vostru strâmt
Norocul vă petrece,
Ci eu în lumea mea mă simt
Nemuritor și rece.

DOINA

De la Nistru pân' la Tissa
Tot românul plânsu-mi-s-a,
Că nu mai poate străbate
De-atâta străinătate.
Din Hotin și pân' la mare
Vin muscalii de-a călare,
De la mare la Hotin
Mereu calea ne-o ațin;
Din Boian la Vatra-Dornii
Au umplut omida cornii,
Și străinul te tot paște
De nu te mai poți cunoaște.
Sus la munte, jos pe vale
Și-au făcut dușmanii cale,
Din Sătmar pân' în Săcele
Numai vaduri ca acele.
Vai de biet român săracul!
Îndărăt tot dă ca racul,
Nici îi merge, nici se-ndeamnă,
Nici îi este toamna toamnă,
Nici e vară vara lui,
Și-i străin în țara lui.
De la Turnu-n Dorohoi
Curg dușmanii în puhoi
Și s-așează pe la noi;
Și cum vin cu drum de fier
Toate cântecele pier,
Zboară păsările toate
De neagra străinătate;
Numai umbra spinului

La ușa creștinului.
Își dezbracă țara sânul,
Codrul — frate cu românul —
De secure se tot pleacă
Și izvoarele îi seacă —
Sărac în țară săracă!

Cine-au îndrăgit străinii,
Mâncă-i-ar inima câinii,
Mânca-i-ar casa pustia,
Și neamul nemernicia!

Ștefane, Măria ta,
Tu la Putna nu mai sta,
Las' arhimandritului
Toată grija schitului,
Lasă grija sfinților
În sama părinților,
Clopotele să le tragă
Ziua-ntreagă, noaptea-ntreagă,
Doar s-a-ndura Dumnezeu,
Ca să-ți mântui neamul tău!
Tu te-nalță din mormânt,
Să te-aud din corn sunând
Și Moldova adunând.
De-i suna din corn o dată,
Ai s-aduni Moldova toată,
De-i suna de două ori,
Îți vin codri-n ajutor,
De-i suna a treia oară
Toți dușmanii or să piară
Din hotară în hotară —
Îndrăgi-i-ar ciorile
Și spânzurătorile!

CUPRINS

S-A DUS AMORUL...

S-a dus amorul, un amic
Supus amândurora,
Deci cânturilor mele zic
Adio tuturora.

Uitarea le închide-n scrin
Cu mâna ei cea rece,
Și nici pe buze nu-mi mai vin,
Și nici prin gând mi-or trece.

Atâta murmur de izvor,
Atât senin de stele,
Și un atât de trist amor
Am îngropat în ele!

Din ce noian îndepărtat
Au răsărit în mine!
Cu câte lacrimi le-am udat,
Iubito, pentru tine!

Cum străbăteau atât de greu
Din jalea mea adâncă,
Și cât de mult îmi pare rău
Că nu mai sufăr încă!

Că nu mai vrei să te arați
Lumină de-ndeparte,

Cu ochii tăi întunecați
Renăscători din moarte!

Și cu acel smerit surâs,
Cu acea blândă față,
Să faci din viața mea un vis,
Din visul meu o viață.

Să mi se pară cum că crești
De cum răsare luna,
În umbra dulcilor povești
Din nopți o mie una.

Era un vis misterios
Și blând din cale-afară,
Și prea era detot frumos
De-au trebuit să piară.

Prea mult un înger mi-ai părut
Și prea puțin femeie,
Ca fericirea ce-am avut
Să fi putut să steie.

Prea ne pierdusem tu și eu
În al ei farmec poate,
Prea am uitat pe Dumnezeu
Precum uitarăm toate.

Și poate că nici este loc
Pe-o lume de mizerii
Pentr-un atât de sfânt noroc
Străbătător durerii!

CUPRINS

CÂND AMINTIRILE...

Când amintirile-n trecut
Încearcă să mă cheme,
Pe drumul lung și cunoscut
Mai trec din vreme-n vreme.

Deasupra casei tale ies
Și azi aceleași stele,
Ce-au luminat atât de des
Înduioșării mele.

Și peste arbori răsfirați
Răsare blânda lună,
Ce ne găsea îmbrățișați
Șoptindu-ne-mpreună.

A noastre inimi își jurau
Credință pe toți vecii,
Când pe cărări se scuturau
De floare liliecii.

Putut-au oare-atâta dor
În noapte să se stângă,
Când valurile de izvor
N-au încetat să plângă,

Când luna trece prin stejari
Urmând mereu în cale-și,
Când ochii tăi, tot încă mari,
Se uită dulci și galeși?

ADIO

De-acuma nu te-oi mai vedea,
Rămâi, rămâi, cu bine!
Mă voi feri în calea mea
De tine.

De astăzi dar tu fă ce vrei,
De astăzi nu-mi mai pasă
Că cea mai dulce-ntre femei
Mă lasă.

Căci nu mai am de obicei
Ca-n zilele acele,
Să mă îmbăt și de scântei
Din stele,

Când degerând atâtea dăți,
Eu mă uitam prin ramuri
Și așteptam să te arăți
La geamuri.

O, cât eram de fericit
Să mergem împreună,
Sub acel farmec liniștit
De lună!

Şi când în taină mă rugam
Ca noaptea-n loc să steie,
În veci alături să te am,
Femeie!

Din a lor treacăt să apuc
Acele dulci cuvinte,
De care azi abia mi-aduc
Aminte.

Căci astăzi dacă mai ascult
Nimicurile-aceste,
Îmi pare-o veche, de demult
Poveste.

Şi dacă luna bate-n lunci
Şi tremură pe lacuri,
Totuşi îmi pare că de-atunci
Sunt veacuri.

Cu ochii serei cei dentâi
Eu n-o voi mai privi-o...
De-aceea-n urma mea rămâi —
Adio!

CUPRINS

CE E AMORUL?

Ce e amorul? E un lung
Prilej pentru durere,
Căci mii de lacrimi nu-i ajung
Și tot mai multe cere.

De-un semn în treacăt de la ea
El sufletul ți-l leagă,
Încât să n-o mai poți uita
Viața ta întreagă.

Dar încă de te-așteaptă-n prag
În umbră de unghere,
De se-ntâlnește drag cu drag
Cum inima ta cere:

Dispar și ceruri și pământ
Și pieptul tău se bate,
Și totu-atârnă de-un cuvânt
Șoptit pe jumătate.

Te urmărește săptămâni
Un pas făcut alene,
O dulce strângere de mâini,
Un tremurat de gene.

Te urmăresc luminători
    Ca soarele și luna,
Și peste zi de-atâtea ori
    Și noaptea totdeauna.

Căci scris a fost ca viața ta
    De doru-i să nu-ncapă,
Căci te-a cuprins asemenea
    Lianelor din apă.

CUPRINS

PE LÂNGĂ PLOPII FĂRĂ SOȚ...

Pe lângă plopii fără soț
Adesea am trecut;
Mă cunoșteau vecinii toți —
Tu nu m-ai cunoscut.

La geamul tău ce strălucea
Privii atât de des;
O lume toată-nțelegea —
Tu nu m-ai înțeles.

De câte ori am așteptat
O șoaptă de răspuns!
O zi din viață să-mi fi dat,
O zi mi-era de-ajuns;

O oră să fi fost amici,
Să ne iubim cu dor,
S-ascult de glasul gurii mici
O oră, și să mor.

Dându-mi din ochiul tău senin
O rază dinadins,
În calea timpilor ce vin
O stea s-ar fi aprins;

Ai fi trăit în veci de veci
Și rânduri de vieți,
Cu ale tale brațe reci
Înmărmureai măreț,

Un chip de-a pururi adorat
Cum nu mai au perechi
Acele zâne ce străbat
Din timpurile vechi.

Căci te iubeam cu ochi păgâni
Și plini de suferinți,
Ce mi-i lăsară din bătrâni
Părinții din părinți.

Azi nici măcar îmi pare rău
Că trec cu mult mai rar,
Că cu tristețe capul tău
Se-ntoarce în zadar,

Căci azi le semeni tuturor
La umblet și la port,
Și te privesc nepăsător
C-un rece ochi de mort.

Tu trebuia să te cuprinzi
De acel farmec sfânt
Și noaptea candelă s-aprinzi
Iubirii pe pământ.

CUPRINS

ȘI DACĂ...

Și dacă ramuri bat în geam
Și se cutremur plopii,
E ca în minte să te am
Și-ncet să te apropii.

Și dacă stele bat în lac
Adâncu-i luminându-l,
E ca durerea mea s-o-mpac
Înseninându-mi gândul.

Și dacă norii deși se duc
De iese-n luciu luna,
E ca aminte să-mi aduc
De tine-ntotdeauna.

CUPRINS

GLOSSĂ

Vreme trece, vreme vine,
Toate-s vechi și nouă toate;
Ce e rău și ce e bine
Tu te-ntreabă și socoate;
Nu spera și nu ai teamă,
Ce e val ca valul trece;
De te-ndeamnă, de te cheamă,
Tu rămâi la toate rece.

Multe trec pe dinainte,
În auz ne sună multe,
Cine ține toate minte
Și ar sta să le asculte?...
Tu așează-te deoparte,
Regăsindu-te pe tine,
Când cu zgomote deșarte
Vreme trece, vreme vine.

Nici încline a ei limbă
Recea cumpăn-a gândirii
Înspre clipa ce se schimbă
Pentru masca fericirii,
Ce din moartea ei se naște
Și o clipă ține poate;
Pentru cine o cunoaște
Toate-s vechi și nouă toate.

Privitor ca la teatru
Tu în lume să te-nchipui:
Joace unul și pe patru,
Totuși tu ghici-vei chipu-i,
Și de plânge, de se ceartă,
Tu în colț petreci în tine
Și-nțelegi din a lor artă
Ce e rău și ce e bine.

Viitorul și trecutul
Sunt a filei două fețe,
Vede-n capăt începutul
Cine știe să le-nvețe;
Tot ce-a fost ori o să fie
În prezent le-avem pe toate,
Dar de-a lor zădărnicie
Te întreabă și socoate.

Căci acelorași mijloace
Se supun câte există,
Și de mii de ani încoace
Lumea-i veselă și tristă;
Alte măști, aceeași piesă,
Alte guri, aceeași gamă,
Amăgit atât de-adese
Nu spera și nu ai teamă.

Nu spera când vezi mișeii
La izbândă făcând punte,
Te-or întrece nătărăii,
De ai fi cu stea în frunte;
Teamă n-ai, căta-vor iarăși

Între dânșii să se plece,
Nu te prinde lor tovarăș:
Ce e val, ca valul trece.

Cu un cântec de sirenă,
Lumea-ntinde lucii mreje;
Ca să schimbe-actorii-n scenă,
Te momește în vârteje;
Tu pe-alături te strecoară,
Nu băga nici chiar de seamă,
Din cărarea ta afară
De te-ndeamnă, de te cheamă.

De te-ating, să feri în laturi,
De hulesc, să taci din gură;
Ce mai vrei cu-a tale sfaturi,
Dacă știi a lor măsură;
Zică toți ce vor să zică,
Treacă-n lume cine-o trece;
Ca să nu-ndrăgești nimică,
Tu rămâi la toate rece.

Tu rămâi la toate rece,
De te-ndeamnă, de te cheamă;
Ce e val, ca valul trece,
Nu spera și nu ai teamă;
Te întreabă și socoate
Ce e rău și ce e bine;
Toate-s vechi și nouă toate:
Vreme trece, vreme vine.

CUPRINS

ODĂ
(în metru antic)

Nu credeam să-nvăț a muri vrodată;
Pururi tânăr, înfășurat în manta-mi,
Ochii mei nălțam visători la steaua
Singurătății.

Când deodată tu răsăriși în cale-mi,
Suferință tu, dureros de dulce...
Până-n fund băui voluptatea morții
Ne'ndurătoare.

Jalnic ard de viu chinuit ca Nessus.
Ori ca Hercul înveninat de haina-i;
Focul meu a-l stinge nu pot cu toate
Apele mării.

De-al meu propriu vis, mistuit mă vaiet,
Pe-al meu propriu rug, mă topesc în flăcări...
Pot să mai re'nviu luminos din el ca
Pasărea Phoenix?

Piară-mi ochii turburători din cale,
Vino iar în sân, nepăsare tristă;
Ca să pot muri liniștit, pe mine
Mie redă-mă!

CUPRINS

IUBIND ÎN TAINĂ...

Iubind în taină am păstrat tăcere,
Gândind că astfel o să-ți placă ție,
Căci în priviri citeam o vecinicie
De-ucigătoare visuri de plăcere.

Dar nu mai pot. A dorului tărie
Cuvinte dă duioaselor mistere;
Vreau să mă-nec de dulcea-nvăpăiere
A celui suflet ce pe al meu știe.

Nu vezi că gura-mi arsă e de sete
Și-n ochii mei se vede-n friguri chinu-mi.
Copila mea cu lungi și blonde plete?

Cu o suflare răcorești suspinu-mi,
C-un zâmbet faci gândirea-mi să se-mbete.
Fă un sfârșit durerii... vin' la sânu-mi.

CUPRINS

TRECUT-AU ANII...

Trecut-au anii ca nori lungi pe șesuri
Și niciodată n-or să vie iară,
Căci nu mă-ncântă azi cum mă mișcară
Povești și doine, ghicitori, eresuri,

Ce fruntea-mi de copil o-nseninară,
Abia-nțelese, pline de-nțelesuri —
Cu-a tale umbre azi în van mă-mpesuri,
O, ceas al tainei, asfințit de sară.

Să smulg un sunet din trecutul vieții,
Să fac, o, suflet, ca din nou să tremuri
Cu mâna mea în van pe liră lunec;

Pierdut e totu-n zarea tinereții
Și mută-i gura dulce-a altor vremuri,
Iar timpul crește-n urma mea... mă-ntunec!

CUPRINS

VENEȚIA

S-a stins viața falnicei Veneții,
N-auzi cântări, nu vezi lumini de baluri;
Pe scări de marmură, prin vechi portaluri,
Pătrunde luna, înălbind pereții.

Okeanos se plânge pe canaluri...
El numa-n veci e-n floarea tinereții,
Miresei dulci i-ar da suflarea vieții,
Izbește-n ziduri vechi, sunând din valuri.

Ca-n țintirim tăcere e-n cetate.
Preot rămas din a vechimii zile,
San Marc sinistru miezul nopții bate.

Cu glas adânc, cu graiul de Sibile,
Rostește lin în clipe cadențate:
„Nu-nvie morții — e-n zadar, copile!“

CUPRINS

SE BATE MIEZUL NOPȚII...

Se bate miezul nopții în clopotul de-aramă,
Și somnul, vameș vieții, nu vrea să-mi ieie vamă.
Pe căi bătute-adesea vrea mintea să mă poarte,
S-asamăn între-olaltă viață și cu moarte;
Ci cumpăna gândirii-mi și azi nu se mai schimbă,
Căci între amândouă stă neclintita limbă.

CUPRINS

CU MÂINE ZILELE-ȚI ADAOGI...

Cu mâine zilele-ți adaogi,
Cu ieri viața ta o scazi
Și ai cu toate astea-n față
De-a pururi ziua cea de azi.

Când unul trece, altul vine
În astă lume a-l urma,
Precum când soarele apune
El și răsare undeva.

Se pare cum că alte valuri
Cobor mereu pe-același vad,
Se pare cum că-i altă toamnă,
Ci-n veci aceleași frunze cad.

Naintea nopții noastre umblă
Crăiasa dulcii dimineți;
Chiar moartea însăși e-o părere
Și un vistiernic de vieți.

Din orice clipă trecătoare
Ăst adevăr îl înțeleg,
Că sprijină vecia-ntreagă
Și-nvârte universu-ntreg.

De-aceea zboare anu-acesta
Și se cufunde în trecut,

Tu ai ș-acum comoara-ntreagă
Ce-n suflet pururi ai avut.

Cu mâine zilele-ți adaogi,
Cu ieri viața ta o scazi,
Având cu toate astea-n față
De-a purure ziua de azi.

Priveliștile sclipitoare,
Ce-n repezi șiruri se diștern,
Repaosă nestrămutate
Sub raza gândului etern.

PESTE VÂRFURI

Peste vârfuri trece lună,
Codru-și bate frunza lin,
Dintre ramuri de arin
Melancolic cornul sună.

Mai departe, mai departe,
Mai încet, tot mai încet,
Sufletu-mi nemângâiet
Îndulcind cu dor de moarte.

De ce taci, când fermecată
Inima-mi spre tine-ntorn?
Mai suna-vei, dulce corn,
Pentru mine vre odată?

CUPRINS

SOMNOROASE PĂSĂRELE...

Somnoroase păsărele
Pe la cuiburi se adună,
Se ascund în rămurele —
Noapte bună!

Doar izvoarele suspină,
Pe când codrul negru tace;
Dorm și florile-n grădină —
Dormi în pace!

Trece lebăda pe ape
Între trestii să se culce —
Fie-ți îngerii aproape,
Somnul dulce!

Peste-a nopții feerie
Se ridică mândra lună,
Totu-i vis și armonie —
Noapte bună!

DE-OR TRECE ANII...

De-or trece anii cum trecură,
Ea tot mai mult îmi va plăcé,
Pentru că-n toat-a ei făptură
E-un „nu știu cum“ ș-un „nu știu ce“.

M-a fermecat cu vro scânteie
Din clipa-n care ne văzum?
Deși nu e decât femeie,
E totuși altfel, „nu știu cum“.

De-aceea una-mi este mie
De ar vorbi, de ar tăcé:
Dac-al ei glas e armonie,
E și-n tăcere-i „nu știu ce“.

Astfel robit de-aceeași jale
Petrec mereu același drum...
În taina farmecelor sale
E-un „nu știu ce“ ș-un „nu știu cum“.

CUPRINS

LASĂ-ȚI LUMEA...

Lasă-ți lumea ta uitată,
Mi te dă cu totul mie,
De ți-ai da viața toată,
Nime-n lume nu ne știe.

Vin' cu mine, rătăcește
Pe cărări cu cotituri,
Unde noaptea se trezește
Glasul vechilor păduri.

Printre crengi scânteie stele,
Farmec dând cărării strâmte,
Și afară doar de ele
Nime-n lume nu ne simte.

Părul tău ți se desprinde
Și frumos ți se mai șede,
Nu zi ba de te-oi cuprinde,
Nime-n lume nu ne vede.

Tânguiosul bucium sună,
L-ascultăm cu-atâta drag,
Pe când iese dulcea lună
Dintr-o rariște de fag.

Îi răspunde codrul verde
Fermecat și dureros,

Iară sufletu-mi se pierde
După chipul tău frumos.

Te desfaci c-o dulce silă,
Mai nu vrei și mai te lași,
Ochii tăi sunt plini de milă,
Chip de înger drăgălaș.

Iată lacul. Luna plină,
Poleindu-l, îl străbate;
El, aprins de-a ei lumină,
Simte-a lui singurătate.

Tremurând cu unde-n spume,
Între trestie le farmă
Și visând o-ntreagă lume
Tot nu poate să adoarmă.

De-al tău chip el se pătrunde,
Ca oglinda îl alege —
Ce privești zâmbind în unde?
Ești frumoasă, se-nțelege.

Înălțimile albastre
Pleacă zarea lor pe dealuri,
Arătând privirii noastre
Stele-n ceruri, stele-n valuri.

E-un miros de tei în crânguri,
Dulce-i umbra de răchiți
Și suntem atât de singuri
Și atât de fericiți!

Numai luna printre ceață
Varsă apelor văpaie,
Și te află strânsă-n brațe,
Dulce dragoste bălaie.

CUPRINS

TE DUCI...

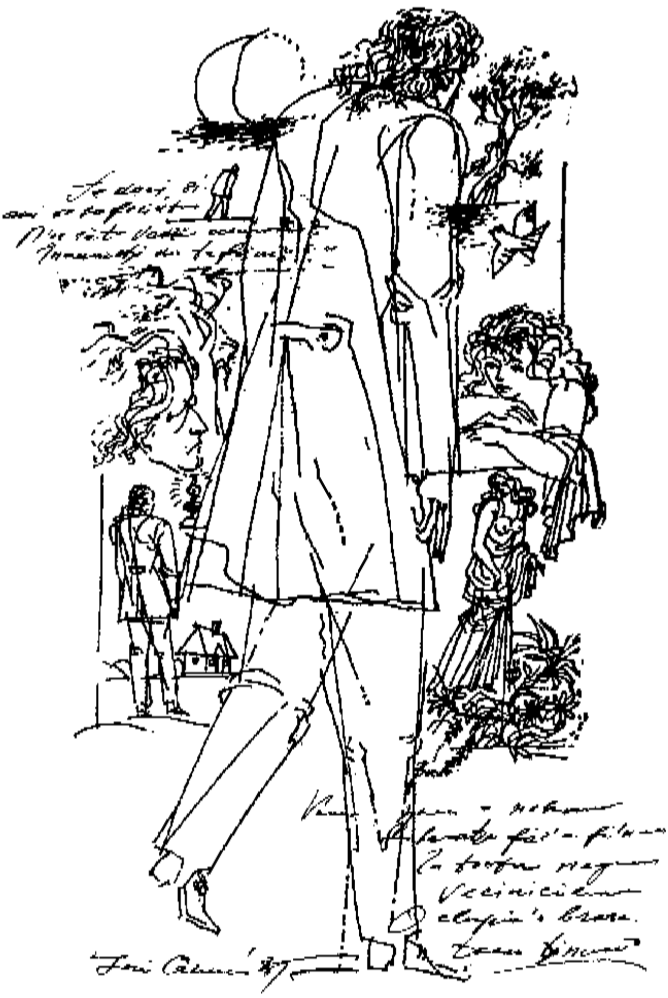
Te duci și ani de suferință
N-or să te vază ochi-mi triști,
Înamorați de-a ta ființă,
De cum zâmbești, de cum te miști.

Și nu e blând ca o poveste
Amorul meu cel dureros,
Un demon sufletul tău este
Cu chip de marmură frumos.

În față farmecul palorii
Și ochi ce scânteie de vii,
Sunt umezi înfiorătorii
De lingușiri, de viclenii.

Când mă atingi, eu mă cutremur,
Tresar la pasul tău când treci,
De-al genei tale gingaș tremur,
Atârnă viața mea de veci.

Te duci și rău n-o să-mi mai pară
De-acum de ziua cea de ieri,
Că nu am fost victimă iară
Neînduratelor dureri.



C-auzu-mi n-o să-l mai întuneci
Cu-a gurii dulci suflări fierbinți,
Pe frunte-mi mâna n-o s-o luneci
Ca să mă faci să-mi ies din minți.

Puteam numiri defăimătoare
În gândul meu să-ți iscodesc,
Și te uram cu-nverșunare,
Te blestemam, căci te iubesc.

De-acum nici asta nu-mi rămâne
Și n-o să am ce blestema,
Ca azi va fi ziua de mâine,
Ca mâini toți anii s-or urma —

O toamnă care întârzie
Pe-un istovit și trist izvor;
Deasupra-i frunzele pustie —
A mele visuri care mor.

Viața-mi pare-o nebunie
Sfârșită făr-a fi-nceput,
În toată neagra vecinicie
O clipă-n brațe te-am ținut.

De-atunci pornind a lui aripe
S-a dus pe veci norocul meu —
Redă-mi comoara unei clipe
Cu ani de părere de rău!

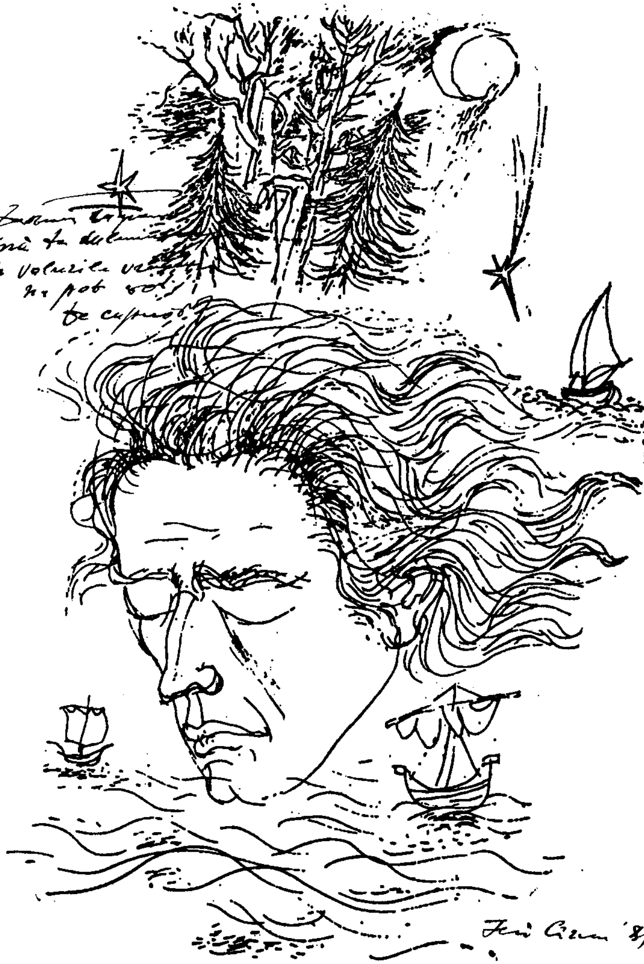
CUPRINS

DIN VALURILE VREMII...

Din valurile vremii, iubita mea, răsai
Cu brațele de marmur, cu părul lung, bălai —
Și fața străvezie ca fața albei ceri
Slăbită e de umbra duioaselor dureri!
Cu zâmbetul tău dulce tu mângâi ochii mei,
Femeie între stele și stea între femei
Și întorcându-ți fața spre umărul tău stâng,
În ochii fericirii mă uit pierdut și plâng.

Cum oare din noianul de neguri să te rump,
Să te ridic la pieptu-mi, iubite înger scump,
Și fața mea în lacrimi pe fața ta s-o plec,
Cu sărutări aprinse suflarea să ți-o-nec
Și mâna friguroasă s-o încălzesc la sân,
Aproape, mai aproape pe inima-mi s-o țin.

Dar vai, un chip aievea nu ești, astfel de treci
Și umbra ta se pierde în negurile reci,
De mă găsesc iar singur cu brațele în jos
În trista amintire a visului frumos...
Zadarnic după umbra ta dulce le întind:
Din valurile vremii nu pot să te cuprind.



CUPRINS

CE TE LEGENI?...

— Ce te legeni, codrule,
Fără ploaie, fără vânt,
Cu crengile la pământ?
— De ce nu m-aș legăna,
Dacă trece vremea mea!
Ziua scade, noaptea crește
Și frunzișul mi-l rărește.
Bate vântul frunza-n dungă —
Cântăreții mi-i alungă;
Bate vântul dintr-o parte —
Iarna-i ici, vara-i departe.
Și de ce să nu mă plec,
Dacă păsările trec!
Peste vârf de rămurele
Trec în stoluri rândurele,
Ducând gândurile mele
Și norocul meu cu ele.
Și se duc pe rând, pe rând,
Zarea lumii-ntunecând,
Și se duc ca clipele,
Scuturând aripele,
Și mă lasă pustiit,
Vestejit și amorțit
Și cu doru-mi singurel,
De mă-ngân numai cu el!

CUPRINS

LA MIJLOC DE CODRU...

La mijloc de codru des
Toate păsările ies,
Din huceag de aluniș,
La voiosul luminiș,
Luminiș de lângă baltă,
Care-n trestia înaltă
Legănându-se din unde,
În adâncu-i se pătrunde
Și de lună și de soare
Și de păsări călătoare,
Și de lună și de stele
Și de zbor de rândurele
Și de chipul dragei mele.

CUPRINS

MAI AM UN SINGUR DOR

Mai am un singur dor:
În liniștea serii
Să mă lăsați să mor
La marginea mării;
Să-mi fie somnul lin
Și codrul aproape,
Pe-ntinsele ape
Să am un cer senin.
Nu-mi trebuie flamuri,
Nu voi sicriu bogat,
Ci-mi împletiți un pat
Din tinere ramuri.

Și nime-n urma mea
Nu-mi plângă la creștet,
Doar toamna glas să dea
Frunzișului veșted.
Pe când cu zgomot cad
Izvoarele-ntruna,
Alunece luna
Prin vârfuri lungi de brad.
Pătrunză talanga
Al serii rece vânt,
Deasupră-mi teiul sfânt
Să-și scuture creanga.

Cum n-oi mai fi pribeag
De-atunci înainte,
M-or troieni cu drag
Aduceri aminte.
Luceferi, ce răsar
Din umbră de cetini,
Fiindu-mi prieteni,
O să-mi zâmbească iar.
Va geme de patemi
Al mării aspru cânt...
Ci eu voi fi pământ
În singurătate-mi.

CUPRINS

DE-OI ADORMI...
(variantă)

De-oi adormi curând
În noaptea uitării,
Să mă duceți tăcând
La marginea mării.

Nu voi sicriu bogat,
Făclie și flamuri,
Ci-mi împletiți un pat
Din tinere ramuri.

Să-mi fie somnul lin
Și codrul aproape,
Lucească-un cer senin
Pe-adâncile ape,

Care-n dureri adânci
Se-nalță la maluri,
S-ar atârna de stânci
Cu brațe de valuri,

Se-nalță, dar recad
Și murmură-ntruna,
Când pe păduri de brad
Alunecă luna.

Și nime-n urma mea
Nu-mi plângă la creștet,
Doar moartea glas să dea
Frunzișului veșted.

Să treacă lin prin vânt
Atotștiutoarea,
Deasupră-mi teiul sfânt
Să-și scuture floarea.

Cum n-oi mai fi pribeag
De-atunci înainte,
M-or troieni cu drag
Aduceri aminte,

Ce n-or ști că privesc
O lume de patemi,
Pe când liane cresc
Pe singurătate-mi.

CUPRINS

NU VOI MORMÂNT BOGAT
(variantă)

Nu voi mormânt bogat,
Cântare și flamuri,
Ci-mi împletiți un pat
Din tinere ramuri.
Și nime-n urma mea
Nu-mi plângă la creștet,
Frunzișului veșted
Doar vântul glas să-i dea.
În liniștea serii
Să mă-ngropați, pe când
Trec stoluri greu zburând
La marginea mării.

Să-mi fie somnul lin
Și codrul aproape,
Lucească cer senin
Eternelor ape,
Care din văi adânci
Se-nalță la maluri,
Cu brațe de valuri
S-ar atârna de stânci —
Și murmură-ntruna
Când spumegând recad,
Iar pe păduri de brad
Alunece luna.

Reverse dulci scântei
          Atotștiutoarea,
Deasupră-mi crengi de tei
          Să-și scuture floarea.
Nemaifiind pribeag
          De-atunci înainte,
          Aduceri aminte
M-or coperi cu drag
          Și stinsele patemi
Le-or troieni căzând,
Uitarea întinzând
          Pe singurătate-mi.

CUPRINS

IAR CÂND VOI FI PĂMÂNT
(variantă)

Iar când voi fi pământ,
          În liniștea serii,
Săpați-mi un mormânt
          La marginea mării.

Nu voi sicriu bogat,
          Podoabe și flamuri,
Ci-mi împletiți un pat
          Din veștede ramuri.

Să-mi fie somnul lin
          Și codrul aproape,
Să am un cer senin
          Pe-adâncile ape.

S-aud cum blânde cad
          Izvoarele-ntruna,
Pe vârfuri lungi de brad
          Alunece luna.

S-aud pe valuri vânt,
          Din munte talanga,
Deasupra-mi teiul sfânt
          Să-și scuture creanga.

Și cum n-oi suferi
De-atuncea-nainte,
Cu flori m-or troieni
Aduceri aminte.

Și cum va înceta
Al inimii zbucium,
Ce dulce-mi va suna
Cântarea de bucium!

Vor arde-n preajma mea
Luminile-n dealuri,
Izbind s-or frământa
Eternele valuri

Și nime-n urma mea
Nu-mi plângă la creștet,
Ci codrul vânt să dea
Frunzișului veșted.

Luceferii de foc
Privi-vor din cetini
Mormânt făr' de noroc
Și fără prieteni.

CRITICILOR MEI

Multe flori sunt, dar puține
Rod în lume o să poarte,
Toate bat la poarta vieții,
Dar se scutur multe moarte.

E ușor a scrie versuri
Când nimic nu ai a spune,
Înșirând cuvinte goale
Ce din coadă au să sune.

Dar când inima-ți frământă
Doruri vii și patimi multe,
Ș-a lor glasuri a ta minte
Stă pe toate să le-asculte,

Ca și flori în poarta vieții
Bat la porțile gândirii,
Toate cer intrare-n lume,
Cer veștmintele vorbirii.

Pentru-a tale proprii patimi,
Pentru propria-ți viață,
Unde ai judecătorii,
Ne'nduraţii ochi de gheață?

Ah! atuncea ți se pare
Că pe cap îți cade cerul:
Unde vei găsi cuvântul
Ce exprimă adevărul?

Critici voi, cu flori deșerte,
Care roade n-ați adus —
E ușor a scrie versuri
Când nimic nu ai de spus.

CUPRINS

DIANA

Ce cauți unde bate luna
Pe-un alb izvor tremurător
Și unde păsările-ntruna
Se-ntrec cu glas ciripitor?
N-auzi cum frunzele-n poiană
Șoptesc cu zgomotul de guri
Ce se sărută, se hârjoană
În umbr-adâncă de păduri?

În cea oglindă mișcătoare
Vrei să privești un straniu joc.
O apă vecinic călătoare
Sub ochiul tău rămas pe loc?
S-a desprimăvărat pădurea,
E-o nouă viață-n orice zvon,
Și numai tu gândești aiurea,
Ca tânărul Endymion.

De ce dorești singurătate
Și glasul tainic de izvor?
S-auzi cum codrul frunza-și bate,
S-adormi pe verdele covor?
Iar prin lumina cea rărită,
Din valuri reci, din umbre moi,
S-apar-o zână liniștită
Cu ochii mari, cu umeri goi?

Ah! acum crengile le-ndoaie
Mâinuțe albe de omăt,
O față dulce și bălaie,
Un trup înalt și mlădiet.
Un arc de aur pe-al ei umăr,
Ea trece mândră la vânat
Și peste frunze fără număr
Abia o urmă a lăsat.

CUPRINS

DIN NOAPTEA...

Din noaptea vecinicei uitări
În care toate curg,
A vieții noastre dezmierdări
Și raze din amurg,

De unde nu mai străbătu
Nimic din ce-au apus —
Aș vrea odată-n viață tu
Să te înalți în sus.

Și dacă ochii ce-am iubit
N-or fi de raze plini,
Tu mă privește liniștit
Cu stinsele lumini.

Și dacă glasul adorat
N-o spune un cuvânt,
Tot înțeleg că m-ai chemat
Dincolo de mormânt.

CUPRINS

SARA PE DEAL

Sara pe deal buciumul sună cu jale,
Turmele-l urc, stele le scapără-n cale,
Apele plâng, clar izvorând în fântâne;
Sub un salcâm, dragă, m-aștepți tu pe mine.

Luna pe cer trece-așa sfântă și clară,
Ochii tăi mari caută-n frunza cea rară,
Stelele nasc umezi pe bolta senină,
Pieptul de dor, fruntea de gânduri ți-e plină.

Nourii curg, raze-a lor șiruri despică,
Streșine vechi casele-n lună ridică,
Scârțâie-n vânt cumpăna de la fântână,
Valea-i în fum, fluiere murmură-n stână.

Și osteniți oameni cu coasa-n spinare
Vin de la câmp; toaca răsună mai tare,
Clopotul vechi umple cu glasul lui sara,
Sufletul meu arde-n iubire ca para.

Ah! în curând satul în vale-amuțește;
Ah! în curând pasu-mi spre tine grăbește:
Lângă salcâm sta-vom noi noaptea întreagă,
Ore întregi spune-ți-voi cât îmi ești dragă.

Ne-om răzima capetele-unul de altul
Și surâzând vom adormi sub înaltul,
Vechiul salcâm. — Astfel de noapte bogată,
Cine pe ea n-ar da viața lui toată?

CUPRINS

NU MĂ ÎNȚELEGI

În ochii mei acuma nimic nu are preț
Ca taina ce ascunde a tale frumuseți;
Căci pentru care altă minune decât tine
Mi-aș risipi o viață de cugetări senine
Pe basme și nimicuri, cuvinte cumpănind,
Cu pieritorul sunet al lor să te cuprind,
În lanțuri de imagini duiosul vis să-l ferec,
Să-mpiedec umbra-i dulce de-a merge-n întunerec.
. . . .
Și azi când a mea minte, a farmecului roabă,
Din orișice durere îți face o podoabă,
Și când răsai nainte-mi ca marmura de clară,
Când ochiul tău cel mândru străluce în afară,
Întunecând privirea-mi, de nu pot să văd încă
Ce-adânc trecut de gânduri e-n noaptea lui adâncă,
Azi când a mea iubire e-atâta de curată
Ca farmecul de care tu ești împresurată,
Ca setea cea eternă ce-o au dupăolaltă
Lumina de-ntunerec și marmura de daltă,
Când dorul meu e-atâta de-adânc și-atât de sfânt
Cum nu mai e nimica în cer și pe pământ,
Când e o-namorare de tot ce e al tău,
De-un zâmbet, de-un cutremur, de bine și de rău,
Când ești enigma însăși a vieții mele-ntregi...
Azi văd din a ta vorbă că nu mă înțelegi!

CUPRINS

LA STEAUA

La steaua care-a răsărit
E-o cale-atât de lungă,
Că mii de ani i-au trebuit
Luminii să ne-ajungă.

Poate de mult s-a stins în drum
În depărtări albastre,
Iar raza ei abia acum
Luci vederii noastre,

Icoana stelei ce-a murit
Încet pe cer se suie:
Era pe când nu s-a zărit,
Azi o vedem, și nu e.

Tot astfel când al nostru dor
Pieri în noapte-adâncă,
Lumina stinsului amor
Ne urmărește încă.



CUPRINS

DE CE NU-MI VII?

Vezi, rândunelele se duc,
Se scutur frunzele de nuc,
S-așează bruma peste vii —
De ce nu-mi vii, de ce nu-mi vii?

O, vino iar în al meu braț,
Să te privesc cu mult nesaț,
Să razim dulce capul meu
De sânul tău, de sânul tău!

Ți-aduci aminte cum pe-atunci
Când ne primblam prin văi și lunci,
Te ridicam de subsuori
De-atâtea ori, de-atâtea ori?

În lumea asta sunt femei
Cu ochi ce izvorăsc scântei...
Dar, oricât ele sunt de sus,
Ca tine nu-s, ca tine nu-s!

Căci tu înseninezi mereu
Viața sufletului meu,
Mai mândră decât orice stea,
Iubita mea, iubita mea!

Târzie toamnă e acum,
Se scutur frunzele pe drum,
Și lanurile sunt pustii...
De ce nu-mi vii, de ce nu-mi vii?

CUPRINS

KAMADEVA

Cu durerile iubirii
Voind sufletu-mi să-l vindec,
L-am chemat în somn pe Kama —
Kamadeva, zeul indic.

El veni, copilul mândru,
Călărind pe-un papagal,
Având zâmbetul fățarnic
Pe-a lui buze de coral.

Aripi are, iar în tolbă-i
El păstrează, ca săgeți,
Numai flori înveninate
De la Gangele măreț.

Puse-o floare-atunci-n arcu-i,
Mă lovi cu ea în piept,
Și de-atunci în orice noapte
Plâng pe patul meu deștept...

Cu săgeata-i otrăvită
A sosit ca să mă certe
Fiul cerului albastru
Ș-al iluziei deșerte.

REFERINŢE ISTORICO-LITERARE

Cu totul osebit în felul său, om al timpului modern, deocamdată blazat în cuget, iubitor de antiteze cam exagerate, reflexiv mai peste marginile iertate, până acum aşa de puţin format încât ne vine greu să-l citām îndată după Alecsandri, dar în fine poet, poet în toată puterea cuvântului, este d. Mihail Eminescu. De la d-sa cunoaştem mai maulte poezii publicate în „Convorbiri literare“, care toate au particularităţile arătate mai sus, însă au şi farmecul limbajului (semnul acelor aleşi), o concepţie înaltă şi pe lângă aceste (lucru rar între ai noştri) iubirea şi înţelegerea artei antice.

Titu MAIORESCU, Direcţia nouă în poezia şi proza română, în „Convorbiri literare“, V, 1871—1872, nr. 6—7.

Tânăra generaţie română se află astăzi sun influenţa operei poetice a lui Eminescu.

Se cuvine dar să ne dăm seama de partea caracteristică a acestei opere şi să încercăm totdeodată a fixa individualitatea omului care a personificat în sine cu atâta strălucire ultima fază a poeziei române din zilele noastre.

Pe la mijlocul secolului în care trăim, predomnea în limba şi literatura română o tendenţă semierudită de latinizare, pornită din o legitimă revendicare naţională, dar care aducea cu sine pericolul unei înstrăinări între popor şi clasele lui culte. De la 1860 încoace datează îndreptarea; ea începe cu Vasile Alecsandri, care ştie să deştepte gustul pentru poezia populară, se continuă şi se îndeplineşte prin cercetarea şi înţelegerea condiţiilor sub care se dezvoltă limba şi scrierea unui popor. Fiind astfel câştigată o temelie firească, cea dintâi treaptă de înălţare a literaturii naţionale, în legătură strânsă cu toată aspirarea generaţiei noastre spre cultura occidentală, trebuia neapărat să răspundă la două cerinţe: să arăte întâi în cuprinsul ei o parte din cugetările şi simţirile care agită

deopotrivă toată inteligenţa europeană în artă, în ştiinţă, în filosofie; să aibă, al doilea, în forma ei o limbă adaptată fără silă la exprimarea credincioasă acestei amplificări.

Amândouă condiţiile le realizează poezia lui Eminescu în limitele în care le poate realiza o poezie lirică; de aceea Eminescu face epocă în mişcarea noastră literară.

Care a fost personalitatea poetului?

Viaţa lui externă e simplă de povestit, şi nu credem că în tot decursul ei să fi avut vreo întâmplare dinafară o înrâurire mai însemnată asupra lui. Ce a fost şi ce a devenit Eminescu este rezultatul geniului său înnăscut, care era prea puternic în a sa proprie fiinţă încât să-l fi abătut vreun contact cu lumea de la drumul său firesc. Ar fi fost crescut Eminescu în România sau în Franţa, şi nu în Austria şi în Germania; ar fi moştenit sau ar fi agonisit el mai multă sau mai puţină avere; ar fi fost aşezat în ierarhia statului la o poziţie mai înaltă; ar fi întâlnit în viaţa lui sentimentală orice alte figuri omeneşti — Eminescu rămânea acelaşi, soarta lui nu s-ar fi schimbat.

Născut la 15 ianuarie 1850 în Botoşani, primind prima învăţătură în gimnaziul din Cernăuţi, părăsind la 1864 şcoala pentru a se lua după trupa de teatru a dnei Fanni Tardini prin România şi prin Transilvania, părăsind şi această trupă pentru a se arunca cu cea mai mare încordare în studii felurite la Viena, susţinut acolo şi la Berlin în parte prin contribuţiile unor amici literari, numit între 1874 şi 1876 revizor şcolar şi bibliotecar la Iaşi, destituit şi dat în judecată de guvernul liberal, însărcinat apoi cu redacţia ziarului „Timpul", încălzit din vreme, dar mai intermitent, de farmecul unor femei, de la care au rămas în poeziile lui câteva urme de păr bălai, de ochi întunecaţi, de mâini reci, de un nu ştiu ce şi nu ştiu cum, lovit în iunie 1883 de izbucnirea nebuniei, al cărei germen era din naştere, îndreptat întrucâtva la începutul anului 1884, dar degenerat în forma lui etică şi intelectuală, apucat din nou de nemiloasa fatalitate ereditară, Eminescu moare la 15 iunie 1889 într-un institut de alienaţi.

La o privire superficială, fuga lui Eminescu de la gimnaziu după o trupă de actori, darea lui în judecată, activitatea lui ca redactor de ziar, care adică nu s-ar putea explica decât prin necesităţi materiale, lipsa de orice distincţii convenţionale, de premieri academice, de decoraţii şi c.l., toate aceste puse în legătură mai ales cu izbucnirea alienaţiei mentale par a da vieţii sale o coloare romantică, şi unele reviste şi ziare care l-au ignorat câtă vreme era în toată vigoarea lui au găsit prilejul de a-şi arăta

sentimentalitatea şi de a acuza societatea română, care ar fi lăsat un asemenea om nebăgat în seamă şi într-o mizerie din cauza căreia ar fi înnebunit.

Noi credem că aceste aprecieri sunt greşite.

Ceea ce caracterizează mai întâi personalitatea lui Eminescu este o aşa de covârşitoare inteligenţă, ajutată de o memorie căreia nimic din cele ce-şi întipărise vreodată nu-i mai scăpa (nici chiar în epoca alienaţiei declarate), încât lumea în care trăia el după firea lui şi fără nici o silă era aproape exclusiv lumea ideilor generale ce şi le însuşise şi le avea pururea la îndemână. În aceeaşi proporţie tot ce era caz individual, întâmplare externă, convenţie socială, avere sau neavere, rang sau nivelare obştească şi chiar soarta externă a persoanei sale, ca persoană, îi erau indiferente. A vorbi de mizeria materială a lui Eminescu însemnează a întrebuinţa o expresie nepotrivită cu individualitatea lui şi pe care el cel dintâi ar fi respins-o. Cât i-a trebuit lui Eminescu ca să trăiască în accepţiunea materială a cuvântului, a avut el totdeauna. Grijile existenţei nu l-au cuprins niciodată în vremea puterii lui intelectuale; când nu câştiga singur, îl susţinea tatăl său şi-l ajutau amicii. Iar recunoaşterile publice le-a dispreţuit totdeauna.

Vreun premiu academic pentru poeziile lui Eminescu, de a cărui lipsă se plânge o revistă germană din Bucureşti? Dar Eminescu ar fi întâmpinat o asemenea propunere cu un râs homeric sau, după dispoziţia momentului, cu acel surâs de indulgenţă miloasă ce-l avea pentru nimicurile lumeşti. Regina României, admiratoare a poeziilor lui, a dorit să-l vadă, şi Eminescu a avut mai multe convorbiri literare cu Carmen Sylva. L-am văzut şi eu la curte, şi l-am văzut păstrând şi aici simplicitatea încântătoare ce o avea în toate raporturile sale omeneşti. Dar când a fost vorba să i se confere o distincţie onorifică, un bene-merenti sau nu ştiu ce altă decoraţie, el s-a împotrivit cu energie. Rege el însuşi al cugetării omeneşti, care alt rege ar fi putut să-l distingă? Şi aceasta nu din vreo vanitate a lui, de care era cu desăvârşire lipsit, nu din sumeţia unei inteligenţe excepţionale, de care numai el singur nu era ştiutor, ci din naivitatea unui geniu cuprins de lumea ideală, pentru care orice coborâre în lumea convenţională era o supărare şi o nepotrivire firească.

Cine-şi dă seama de o asemenea figură înţelege îndată că nu-l puteai prinde pe Eminescu cu interesele care ademenesc pe cei mai mulţi oameni. Luxul stării materiale, ambiţia, iubirea de glorie nu au fost în nici un grad obiectul preocupărilor sale. Să fi avut ca redactor al Timpului *mai mult decât a avut, să fi avut mai puţin, pentru micile lui trebuinţe materiale tot atât era. Numai după izbucnirea nebuniei, în intervale lucide, în care se*

arătau însă felurite forme de degenerare etică, obişnuite la asemenea stări, devenise lacom de bani.

Prin urmare, legenda că mizeria ar fi adus pe Eminescu la nebunie trebuie să aibă soarta multor alte legende: să dispară înaintea realităţii.

Şi nici munca specială a unui redactor de ziar nu credem că trebuie privită la Eminescu ca o sforţare impusă de nevoie unui spirit recalcitrant. Eminescu era omul cel mai silitor, veşnic citind, meditând, scriind. Lipsit de orice interes egoist, el se interesa cu atât mai mult la toate manifestările vieţii intelectuale, fie scrierile vreunui prieten, fie studierea mişcării filosofice în Europa, fie izvoarele istorice, despre care avea cunoştinţa cea mai amănunţită, fie luptele politice din ţară. A se ocupa cu vreuna din aceste chestii, a cugeta şi a scrie asupra lor era lucrul cel mai potrivit cu felul spiritului său. Şi energia cu care a redactat Timpul*, înălţimea de vederi ce apare în toate articolele lui, puterea neuitată cu care în contra frazei despre naţionalismul liberal al partidului de la guvern a opus importanţa elementului autohton sunt o dovadă pentru aceasta.*

Cu o aşa natură, Eminescu găsea un element firesc pentru activitatea lui în toate situaţiile în care a fost pus. La bibliotecă, pentru a-şi spori comoara deja imensă a memoriei sale; ca revizor şcolar, pentru a stărui cu limpezimea spiritului său asupra noilor metode de învăţământ; în cercul de amici literari, pentru a se bucura fără invidie sau a râde fără răutate de scrierile citite; la redacţia Timpului*, pentru a biciui frazeologia neadevărată şi a formula sinteza unei direcţii istorice naţionale — în toate aceste ocupări şi sfere Eminescu se afla fără silă în elementul său.*

Dacă a înnebunit Eminescu, cauza este exclusiv internă, este înnăscută, este ereditară. Cei ce cunosc datele din familia lui ştiu că la doi fraţi ai săi, morţi sinucişi, a izbucnit nebunia înainte de a sa şi că această nevropatie se poate urmări în linie ascendentă.

De altminteri, şi în vremea în care spiritul lui era în vigoare, felul traiului său făcuse pe amici să se teamă de rezultatul final. Viaţa lui era neregulată: adesea se hrănea numai cu narcotice şi excitante; abuz de tutun şi de cafea, nopţi petrecute în citire şi scriere, zile întregi petrecute fără mâncare, şi apoi deodată, la vreme neobişnuită, după miezul nopţii, mâncări şi băuturi fără alegere şi fără măsură: aşa era viaţa lui Eminescu. Nu această viaţă i-a cauzat nebunia, ci germenele de nebunie înnăscut a cauzat această viaţă. Ceea ce o dovedeşte este că toate încercările, adeseori cu stăruinţă repetate de unii prieteni ai săi, între alţii şi de mine, nu au fost în stare să-l aducă la un trai mai regulat.

Şi nici de nefericiri care ar fi influenţat sănătatea intelectuală sau fizică al lui Eminescu nu credeam că se poate vorbi. Dacă ne-ar întreba cineva: a fost fericit Eminescu? am răspunde: cine e fericit? Dar dacă

ne-ar întreba: a fost nefericit Eminescu? am răspunde cu toată convingerea: nu! Ce e drept, el era un adept convins al lui Schopenhauer, era, prin urmare, pesimist. Dar acest pesimism nu era redus la plângerea mărginită a unui egoist nemulţumit cu soarta sa particulară, ci era eterizat sub forma mai senină a melancoliei pentru soarta omenirii îndeobşe; şi chiar acolo unde din poezia lui străbate indignarea în contra epigonilor şi a demagogilor înşelători avem a face cu un simţământ estetic, iar nu cu o amărăciune personală. Eminescu, din punct de vedere al egoismului cel mai nepăsător om ce şi-l poate închipui cineva, precum nu putea fi atins de un simţământ prea intensiv al fericirii, nu putea fi nici expus la o prea mare nefericire. Seninătatea abstractă, iacă nota lui caracteristică în melancolie, ca şi în veselie. Şi, lucru interesant de observat, chiar forma nebuniei lui era o veselie exultantă.

Când venea în mijlocul nostru cu naivitatea sa ca de copil, care îi câştigase de mult inima tuturor, şi ne aducea ultima poezie ce o făcuse, o refăcuse, o rafinase, căutând mereu o formă mai perfectă, o citea parcă ar fi fost o lucrare străină de el. Niciodată nu s-ar fi gândit măcar să o publice: publicarea îi era indiferentă, unul sau altul din noi trebuia să-i ia manuscrisul din mână şi să-l dea la Convorbiri literare.

Şi dacă pentru poeziile lui, în care şi-a întrupat sub o formă aşa de minunată cugetările şi simţirile, se mulţumea cu emoţiunea estetică a unui mic cerc de amici, fără a se gândi la nici o satisfacţie de amor propriu; dacă el se considera oarecum ca organul accidental prin care însăşi poezia se manifestă, aşa încât ar fi primit cu aceeaşi mulţumire să se fi manifestat prin altul, ne este permis a conchide nu numai că era nepăsător pentru întâmplările vieţii externe, dar şi chiar că în relaţiile lui pasionale era de un caracter cu totul neobişnuit. Cuvintele de amor fericit şi nefericit nu se pot aplica lui Eminescu în accepţiunea de toate zilele. Nici o individualitate femeiască nu-l putea captiva şi ţinea cu desăvârşire în mărginirea ei. Ca şi Leopardi în Aspasia, el nu vedea în femeia iubită decât copia imperfectă a unui prototip nerealizabil. Îl iubea întâmplătoarea copie sau îl părăsea, tot copie rămânea, şi el, cu melancolie impersonală, îşi căuta refugiul într-o lume mai potrivită cu el, în lumea cugetării şi a poeziei. De aci Luceafărul *cu versurile de la sfârşit:*

„Ce-ţi pasă ţie, chip de lut,
Dac-oi fi eu sau altul?
Trăind în cercul vostru strimt,
Norocul vă petrece;
Ci eu în lumea mea mă simt
Nemuritor şi rece.“

Înţelegând astfel personalitatea lui Eminescu, înţelegem totdeodată una din părţile esenţiale ale operei sale literare: bogăţia de idei, care înalţă toată simţirea lui (căci nu ideea rece, ci ideea emoţională face pe poet), şi vom vedea în chiar pătrunderea acestei bogăţii intelectuale până în miezul cugetărilor poetului puterea mişcătoare care l-a silit să creeze pentru un asemenea cuprins ideal şi forma exprimării lui şi să îndeplinească astfel amândouă cerinţele unei noi epoci literare.

Eminescu este un om al timpului modern, cultura lui individuală stă la nivelul culturii europene de astăzi. Cu neobosita lui stăruinţă de a citi, de a studia, de a cunoaşte, el îşi înzestra fără preget memoria cu operele însemnate din literatura antică şi modernă. Cunoscător al filosofiei, în special a lui Platon, Kant şi Schopenhauer, şi nu mai puţin al credinţelor religioase, mai ales al celei creştine şi buddiste, admirator al Vedelor, *pasionat pentru operele poetice din toate timpurile, posedând ştiinţa celor publicate până astăzi din istoria şi limba română, el afla în comoara ideilor astfel culese materialul concret de unde să-şi formeze înalta abstracţiune care în poeziile lui ne deschide aşa de des orizontul fără margini al gândirii omeneşti. Căci cum să ajungi la o privire generală, dacă nu ai în cunoştinţele tale treptele succesive care să te ridice până la ea? Tocmai ele dau lui Eminescu cuprinsul precis în acele versuri caracteristice în care se întrupează profunda lui emoţiune asupra începuturilor lumii, asupra vieţii omului, asupra soartei poporului român.*

Poetul e din naştere, fără îndoială. Dar ceea ce e din naştere la adevăratul poet nu e dispoziţia pentru forma goală a ritmului şi a rimei, ci nemărginita iubire a tot ce este cugetare şi simţire omenească, pentru ca din perceperea lor acumulată să se desprindă ideea emoţională spre a se înfăţişa în forma frumosului.

Acel cuprins ideal al culturii omeneşti nu era la Eminescu un simplu material de erudiţie străină, ci era primit şi asimilat în chiar individualitatea lui intelectuală. Deprins astfel cu cercetarea adevărului, sincer mai întâi de toate, poeziile lui sunt subiectiv adevărate nu numai atunci când exprimă o intuiţie a naturii sub formă descriptivă, o simţire de amor uneori veselă, adeseori melancolică, ci şi atunci când trec peste marginea lirismului individual şi îmbrăţişează şi reprezintă un simţământ naţional sau umanitar.

De aici se explică în mare parte adânca impresie ce a produs-o opera lui asupra tuturor. Şi ei au simţit în felul lor ceea ce a simţit Eminescu, în emoţiunea lui îşi regăsesc emoţiunea lor; numai că el îi rezumă pe toţi şi are mai ales darul de a deschide mişcării sufleteşti cea mai clară expresie, aşa încât glasul lui, deşteptând răsunetul în inima lor, le dă totdeodată

cuvântul ce singuri nu l-ar fi găsit. Această scăpare a suferinţei mute prin farmecul exprimării este binefacerea ce o revarsă poetul de geniu asupra oamenilor ce-l ascultă, poezia lui devine o parte integrantă a sufletului lor, şi el trăieşte de acum înainte în viaţa poporului său.

Dar cuprinsul poeziilor lui Eminescu nu ar fi avut atâta putere de a lucra asupra altora, dacă nu ar fi aflat forma frumoasă sub care să se prezinte. Şi fiindcă tocmai această formă este partea cea mai sugestivă în opera lui, să ne fie permis a termina studiul de faţă prin repedea analizare a elementelor ei distinctive.

O rezervă trebuie făcută din capul locului, şi este cu atât mai importantă cu cât mulţi din imitatorii lui Eminescu nu par a o fi făcut. Volumul în care sunt adunate poeziile sale nu este publicat de el însuşi, din cauza împrejurărilor cunoscute şi atinse în prefaţa noastră la ediţia I de la 1883. Dacă, în starea în care se afla Eminescu atunci, am putut lua asupra-mi datoria de a publica culegerea poeziilor lui, nu aveam dreptul nici de a le modifica, nici de a lăsa pe unele la o parte. Prin urmare, aşa cum se prezentă şi astăzi unicul volum, el cuprinde toate poeziile, şi cele de la început, pe care însă autorul declarase de mult că voia să le îndrepteze şi în parte să le suprime. Nici cele 8 poezii citate în prefaţă la ediţia I, nici Călin*, nici* Epigonii*, nici* Strigoii *nu sunt Eminescu în toată puterea lui. Contururile tremurânde ale descrierilor fără destulă precizie intuitivă, lipsa de claritate a gândirii, greşeli în accentul ritmic şi în rime sunt defecte al căror cel mai aprig critic era chiar Eminescu. Dacă totuşi şi aceste poezii au meritat şi vor merita să figureze în opera lui literară, este fiindcă în fiecare din ele apare deodată din mijlocul imperfecţiilor o frumuseţe de limbă şi o înălţare de cuget care prevesteau de la început ce avea să devie poetul ajuns la culmea lui.*

Rezerva dar, ce un simţământ de dreptate elementară ne impune să o facem, este că în cercetarea următoare nu vom avea în vedere decât poeziile, din norocire cele mai numeroase, pe care le-a scris Eminescu în epoca deplinei sale dezvoltări. Acestea însă reclamă toată luarea-aminte a criticii literare în privinţa formei lor, şi cu deosebire a înrudirii cu poezia populară, din care s-au hrănit mai întâi şi deasupra căreia s-au ridicat pas cu pas până la exprimarea celor mai înalte concepţiuni.

Condiţia fundamentală a acestei ridicări a formei poetice era o mânuire perfectă a limbii materne, pentru ca ea să fie pregătită pentru o concepţiune mai întinsă şi să poată crea din propria ei fire vestmântul noilor cugetări. Aceasta este „lupta dreaptă“ ce o încearcă Eminescu, pentru a „turna în formă nouă limba veche şi-nţeleaptă“. Pentru el limba

română e „ca un fagure de miere", dulce şi străvezie, dar nu răzleţită în lipsă de contururi, ci prinsă în celula regulată a fagurelui.

Poeziile lui încep în această privinţă alipindu-se de-a dreptul de forma populară, dar îi dau o nouă însufleţire şi o fac primitoare de un cuprins mai înalt. Aşa sunt cele patru poezii: Ce te legeni, codrule?, La mijloc de codru des, De la Nistru pân' la Tisa, Codrule, codruţule.

Din poezia populară şi-a însuşit Eminescu armonia, uneori onomatopoetică, a versurilor sale [...].

Al doilea pas este introducerea, cu totul particulară poeziei lui Eminescu, a unor rime nouă, formate din împreunarea cu un cuvânt prescurtat, după felul caracteristic al limbii româneşti, sau din două cuvinte:

„Pe-atunci erai tu singur, încât mă-ntreb în sine-mi
Au cine-i zeul cărui plecăm a noastre inemi?" [...].

Însă unde inovaţia lui Eminescu în privinţa rimei se arată în modul cel mai neaşteptat este în numele proprii luate din diferite sfere de cultură şi introduse în modul cel mai firesc în versurile sale. Se ştie ce riscantă este întrebuinţarea numelor proprii în poezia lirică, şi într-o veche cercetare literară a noastră am citat câteva exemple înspăimântătoare. Eminescu însă a ştiut să se folosească de ele cu măiestrie, şi tocmai aceste rime sunt dintre cele mai frumoase şi mai bine primite ale lui:

„Ca să vad-un chip, se uită
Cum aleargă apa-n cercuri,
Căci vrăjit de mult e lacul
De-un cuvânt al sfintei Miercuri" [...]

După o aşa încordare, după o aşa „luptă dreaptă" pentru a turna „limba veche în formă nouă", nu ne vom mira că a putut ajunge Eminescu, pe de o parte, la aplicarea sigură a unor forme rafinate în Oda în metru antic, *în* Glossă *şi în admirabilele* Sonete, *pe de alta, la cea mai limpede expresie a unor cugetări de adâncă filosofie, pentru care nu se găsea până atunci nici o pregătire în literatura noastră. Căci palidele imitări ale monoloagelor din* Faust *şi din* Hamlet, *sau ale reflecţiilor mediocrului Aimé-Martin, din care se găsesc urme în încercările literare după '48, nu pot intra aci în comparaţie. [...]*

Acesta a fost Eminescu, aceasta este opera lui. Pe cât se poate omeneşte prevedea, literatura poetică română va începe secolul al 20-lea sub auspiciile geniului lui, şi forma limbii naţionale, care şi-a găsit în poetul

Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire până astăzi, va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoate a vestmântului cugetării româneşti.

Titu MAIORESCU, Eminescu şi poeziile lui*, în* Convorbiri literare*, XXIII, 1889, nr. 8.*

Înălţimea concepţiunei sale pesimiste şi poetice ajunge la apogeu în Satira I-a*. Când artistul a ajuns să-şi exprime desăvârşit sentimentele sale, atunci e un mare talent, dar numai când a izbutit să arate într-o formă poetică o mare concepţie filosofică, o mare generalizare a minţii omeneşti, atunci el ajunge geniu; şi ceea ce ridică aşa de sus creaţia poetică a lui Eminescu e vasta sa concepţie despre viaţă, concepţie care poate să nu fie a noastră, care însă e, de netăgăduit, mare. Imensele probleme ale universului, cum e crearea şi închegarea lumii, ori mai bine zis a sistemului nostru solar, o închegare imensă în timp şi spaţiu; micimea planetei noastre faţă cu aceste imensităţi şi mai cu samă scurtimea vieţii omenirei, care pare numai o clipă în viaţa totală a lumii; întunericul ce se arată îndărătul omenirii, până la ivirea vieţii organice şi înaintea omenirii după stingerea acestei vieţi; micimea vieţii unui om, cu toate microscopicile lui interese, faţă cu aceste probleme imense... toate aceste sunt minunat de bine exprimate în* Satira I-a. *[...]*

Fondul prim al caracterului său a fost mai curând optimismul şi idealismul, decât pesimismul. Acel care va pătrunde şi va simţi adânc creaţiunea poetului va pricepe totodată câtă dreptate avem.

Idealizarea trecutului, cum am mai spus, a fost o urmare a pesimismului, dar a unui pesimism sui-generis, special lui Eminescu, care în fondul lui prim a fost idealist în toată puterea cuvântului. Altmintrelea nici nu s-ar explica această idealizare: „A fi? Nebunie şi tristă şi goală“. Dar „a fi“ cuprinde în sine nu numai viaţa de astăzi ori cea viitoare, ci şi toată viaţa omenirii şi viaţa universului întreg. Fiind atât de vast acest „a fi“, cuprinzând toată viaţa în general, cu atât mai mult acest „a fi“ va cuprinde aceea de care „se-nvredniciră cronicarii şi rapsozii“, o viaţă de care ne desparte abia o clipă, dacă luăm în samă cursul vremii în total. E vădit lucru că, din punctul de vedere al pesimismului, viaţa despre care ne vorbesc „cronicarii şi rapsozii“ e deopotrivă cu cea de astăzi, o „nebunie şi tristă şi goală“. Aşa ar fi trebuit să o prvească un poet pesimist consecvent. Dar Eminescu n-a fost consecvent, şi n-a fost pentru că avea un mare fond de idealism, de bunătate, blândeţe, simţ de armonie şi simpatie universală, şi acest sentiment idealist cerea o viaţă socială, pentru a fi cheltuit în zugrăvirea ei. Neputând cheltui acest idealism pentru viaţa

socială prezentă, pe care o ura, nici pentru cea viitoare, pe care n-o pricepea, el s-a întors îndărăt şi a scăldat viaţa socială trecută în idealismul lui, făcând-o blândă, bună, mare, armonioasă, ajungând în sceastă zugrăvire câteodată la curată naivitate. Aşa e, de pildă, când face genii pe Cichindeal, Mumuleanu, Mureşanu. E foarte caracteristică în această privinţă Satira a III-a. *Nu numai Mircea e blând, bun... aceasta se pricepe, dar ideală şi armonică e natura toată, ideal şi armonic e visul sultanului, frumoasa Malcatun, Baiazid însuşi. Dar mai caracteristică decât toate acestea e descrierea războiului. E un război în care nu numai nu se văd capete tăiate de la trunchiuri, picioare şi mâini rupte, dar nu e nici o picătură de sânge în toată această vijelie pe care-o mână Mircea şi care „vine, vine, vine". Nici o picătură de sânge! Acest război mai curând ne face impresia unei trânte mari, zgomotoase, făcută pentru petrecere. Atât de mare era nevoia de a idealiza la Eminescu! În scurt, iată adevărul adevărat, fondul prim al lui Eminescu e o doză mare şi covârşitoare de idealism; iar pesimismul care, ca filosofie şi ca sentiment, străbate toată creaţiunea poetului, dându-i de multe ori o coloare aşa de întunecată, acest pesimism e rezultatul influenţei mijlocului social, în înţelesul larg al cuvântului.*

Constantin DOBROGEANU-GHEREA, Eminescu, *în* Contemporanul, *V, 1887, nr. 9 şi nr. 11.*

Obiceiul de a publica manuscrisele oamenilor mari, după moartea lor, există pretutindeni. E, fără îndoială, ceva nedelicat în această exhibare a intimităţilor bieţilor morţi şi, desigur, nu e unul care, dacă ar învia, n-ar fi adânc jignit că i-a dat în vileag bucăţile, pe care le-a crezut nevrednice de el însuşi, ori bruioanele, din care putem vedea chinul de a crea, din care putem cunoaşte ce idei, banale adesea, şi ce formă, stângace de cele mai multe ori, au izvorât întâi de sub pana scriitorului. Dar această nedelicateţe este scuzată prin interesul pe care îl prezintă manuscrisele poeţilor pentru cercetătorii literari. Aşa că, din acest punct de vedere, publicarea manuscriselor lui Eminescu este îndreptăţită şi este folositoare. Publicarea lor, însă, în colecţia „autorilor clasici", ca „poezii de Eminescu", nu poate fi justificată. Dacă pentru oamenii din generaţia trecută, adevăratul Eminescu este şi rămâne acela din ediţia Maiorescu, apoi pentru generaţia tânără, care a avut de la-nceput în mână două volume de Eminescu, „Eminescu" este altul. Am văzut mulţi tineri citind pe Eminescu, indiferent din volumul cel vechi ori din cel nou, de „postume". Evident că în mintea acestora există un alt Eminescu decât în mintea oamenilor de la sfârşitul veacului trecut.

Şi e nedrept. Eminescu nu e, nu poate fi altul decât cel ce a voit să fie el însuşi. Tot ce n-a voit să fie e foarte util pentru priceperea poetului, dar nu e adevăratul Eminescu. Acolo unde Eminescu n-a pus toată arta sa, nu mai este el. Avem noi dreptul să rostim vreo părere asupra talentului lui, judecând după vreo „postumă“? [...]

Eminescu este un eveniment aproape inexplicabil în literatura noastră. El e aşa de mare faţă de predecesorii săi, încât nu mai poate fi vorba de o „evoluţie“ a literaturii, ci de o săritură. Căci de la Alecsandri, Bolintineanu, şi chiar Alexandrescu, în chip normal nu se putea ajunge la Eminescu. Şi nu vorbesc de conţinutul, de tendinţa operei lui Eminescu. Sărituri, în privinţa aceasta, s-au întâmplat în toate literaturile. Vorbesc numai de artă. Predecesorii săi sunt atât de puţin artişti, şi Eminescu e un atât de mare artist! El a moştenit atât de puţin şi a creat atât de enorm de mult! Şi această săritură părea şi mai mare pe vremea când nu se cunoştea decât opera sa, care începe cu Venere şi Madonă *(ediţia Maiorescu). De când însă cunoaştem bucăţile anterioare* Venerei şi Madonă *(din ediţia Şaraga şi, acum, din aceste „postume“), putem asista la evoluţia ce a făcut-o Eminescu, care este în acelaşi timp evoluţia literaturii române însăşi, de la Alecsandri—Bolintineanu până la Eminescu, evoluţie întâmplată însă, în activitatea unui singur om, care e Eminescu: Eminescu adolescentul, cel de până la* Venere şi Madonă, *este scriitorul care face evoluţia literaturii române de la Alecsandri până la ceea ce înţelegem prin „Eminescu“.*

Garabet IBRĂILEANU, „Postumele“ lui Eminescu, *în* Viaţa românească*, 1908, nr. 8.*

În evoluţia lui Eminescu de la 1870 până la 1883, se disting două faze: întâia până la 1879, a doua de aici încolo. Primul caracter vizibil pentru toată lumea — fiindcă e cel mai superficial — este imperfecţiunea formei (cu privire la limbă şi la versificaţie) în faza întâia şi desăvârşirea ei în faza a doua. Dar deosebirea dintre aceste faze e mult mai profundă.

În faza întâia, deşi concluzia poeziilor cu caracter filosofic şi social este pesimistă, Eminescu face totuşi concesii concepţiei contrare, dându-i oarecum cuvântul, punând problema vieţii şi din punct de vedere optimist. Aceste poezii se înşiră între Mureşanu *(poezie din 1869, nepublicată de el), în care, cum spune într-o notă adăugată mai târziu, nu era încă „rănit de îndoială“, şi* Rugăciunea unui dac *din 1879, prima poezie unde optimismul nu mai are cuvânt.*

În Epigonii *Eminescu cântă idealismul optimist al generaţiei anterioare — idealism filosofic şi social — şi apoi, silit oarecum de evidenţă şi cu regret, se declară pesimist.*

În Mortua est !*, chiar în* Mortua est !*, pe care, cum am spus de atâtea ori, o cred mai mult o „compoziţie“ retorică şi exagerată în pesimismul ei, Eminescu ezita între „A fi sau a nu fi“.*

În Înger şi Demon *idealizează pe revoluţionarul optimist, apoi constată că visul lui este irealizabil — şi înainte de moarte „Îngerul“ îl împacă pe „Demon“ prin amor.*

În Împărat şi proletar *Eminescu scrie câteva pagini de admirabilă poezie revoluţionară — şi apoi dă cuvântul împăratului, care constată iremediabila mizerie a omenirii.*

Prima poezie, în care atitudinea optimistă e absentă, este Rugăciunea unui dac *din septembrie 1879. (Şi fiindcă, pentru uşurinţa discuţiilor ce urmează, trebuie să fixăm, fie şi cam arbitrar, începutul fazei a doua, începutul îl va forma această* Rugăciune.*)*

Atitudinea optimistă va fi absentă de aici încolo în toate poeziile filosofice: Scrisorile I şi IV *(Mircea din* Scrisoarea III*, amorul medieval din* Scrisoarea IV *sunt idealizarea trecutului, sentiment eminamente pesimist, şi nu cuvântul acordat atitudinii optimiste),* Glossă *şi* Oricâte stele. [...]

În poezia lui Eminescu, un anumit fond cerând, provocând un anumit ritm, nedezminţita adecvare a formei la fond e probată obiectiv — lucru greu în estetică. Se ilustrează aşadar cu fapte că creaţia lui Eminescu nu are nimic din ceea ce s-a numit muncă — exerciţiu, „compoziţie“, că e fapt profund biologic.

Iar această corespondenţă perfectă dintre idee şi sonoritate — şi vom vedea că ea nu se mărgineşte numai la ritm — este una din cauzele impresiei rare pe care o dă poezia lui Eminescu.

Dar forma lui Eminescu are — în sfera fiecărui ritm — şi alte diverse adaptări la fond.

Mai întâi, fireşte, varianta măsurii în conformitate cu fondul poeziei. Când fondul e mai complicat, versul este mai lung. Aceasta se înţelege de la sine şi este o observaţie care se aplică la orice colecţie de poezii. E interesant să ne oprim asupra unor măsuri excepţionale din opera lui Eminescu. Aşa, de pildă, el are numai o poezie în versuri de şase silabe (cele mai scurte versuri ale lui, afară de versurile-sfârşit de strofă din două poezii şi de unele versuri din bucăţile rămase la moartea lui în manuscris): Mai am un singur dor*, în toate variantele, poezie funebră (şi fireşte în metru iambic). Şi singura poezie subiectivă cu adevărat funebră, căci în* O, mamă...*, poetul nu cheamă moartea, nici n-o idealizează. Scurtimea aceasta redă aici perfect simplicitatea gravă a sentimentului, tonul minor al stării sufleteşti, oboseala şi detaşarea de viaţă. Poate cineva concepe* Mai am un singur *dor*

în versuri lungi? Versurile, cu cât sunt mai lungi, cu atâta sunt mai mult „literatură“ şi retorică.

În Pe lângă plopii fără soţ*, versurile de opt silabe (obişnuite în poezia lui Eminescu) alternează cu cele de şase silabe. Versul de şase silabe, „scurt şi cuprinzător“, corespunde mereu în această poezie cu ceea ce e mai frapant, cu ceea ce are în adevăr la inimă poetul, cu ceea ce parcă ar vrea să sublinieze, cu „încheierea“ versului anterior:*

„Pe lângă plopii fără soţ
Adesea am trecut,
Mă cunoşteau vecinii toţi,
Tu nu m-ai cunoscut.

La geamul tău ce strălucea
Privii atât de des,
O lume toată-nţelegea,
Tu nu m-ai înţeles.

De câte ori am aşteptat
O şoaptă de răspuns,
O zi din viaţă să-mi fi dat,
O zi mi-era de-ajuns“
etc.

Un alt mijloc de adaptare a formei la fond sunt anumite combinaţii metrice.

În Mai am un singur dor*, versurile fără soţ din fiecare strofă sunt compuse din iambi, iar versurile cu soţ, din amfibrahi (iambi abundenţi):*

„Mai am un singur dor
În liniştea serii“
etc.

Prin această alternanţă, oboseala şi detaşarea sunt redate şi mai bine.

În Sara pe deal *(„Sara pe deal // buciumul — sună — cu — jale“) combinarea de picioare: coriamb, dactili, troheu este în bună parte elementul care dă acestei poezii de fericire o notă de duioşie şi de morbidezza, adică farmecul ei straniu.*

Dar factorul auxiliar cel mai important al ritmului e proporţia dintre accentele principale şi cele secundare ale versului şi poziţia lor pe cuvinte (fapt care dă poetului posibilitatea să se mişte cu toată libertatea şi să realizeze tot felul de combinaţii în „schema“ trohaică sau iambică).

În versul subliniat:

> *„Icoana stelei ce-a murit*
> *Încèt pe cèr se sùie“*

ritmul iambic şi maximum de accente principale (ale vorbirii) din versul subliniat, toate pe sfârşit sau aproape pe sfârşit de cuvinte, şi faptul că acest vers, mai scurt ca măsură decât precedentul (care, din punctele de vedere discutate, îi serveşte ca piesă de comparaţie) are, totuşi, tot atâtea accente principale ca şi acela — toate acestea suie steaua tot mai sus cu fiecare iamb, adică cu fiecare silabă accentuată. Citiţi şi veţi simţi cum steaua se suie pe iambi ca pe nişte trepte.

În versul subliniat:

> *„Înălţimile albastre*
> *Pleàcă zàrea lòr pe deàluri“*

troheii, cu maximum de accente principale (pe când în versul prim sunt numai două) şi toate pe începutul cuvintelor, aşadar, scoborârea (repetată pe fiecare sfârşit de cuvânt), de la accent principal la neaccent, coboară zarea — tot mai jos şi treptat — pe dealuri[1]. [...]

Trebuie să observăm că şi în privinţa rimei există două faze în evoluţia lui Eminescu, iar aceste două faze corespund exact cu fazele constatate până acum.

În primul rând, frecvenţa rimelor.

Poeziile cu versuri lungi au, fireşte, toate versurile rimate. În privinţa poeziilor cu versuri scurte, adică marea majoritate a poeziilor lui Eminescu, constatăm că de la 1870—1879 (faza primă) în toate poeziile (cu două excepţii) din cele patru versuri ale strofei rimează numai două; iar în faza a doua (cu trei excepţii) rimează toate versurile strofei. Aceasta dovedeşte că în faza a doua forma e mai artistică. Eminescu îşi impune greutăţi mai mari — căci versurile mici şi toate rimate sunt o „formă“ draconică.

Strofa:

> *„Căci unde-ajunge nu-i hotar,*
> *Nici ochi spre a cunoaşte,*
> *Şi vremea-ncearcă în zadar*
> *Din goluri a se naşte“,*

[1] Bineînţeles că scoborârea e dată de înţelesul cuvintelor. Ritmul numai ajută la producerea impresiei. Acelaşi ritm poate ajuta altă impresie.

în care Eminescu formulează nici mai mult nici mai puţin decât geneza timpului, e alcătuită din câteva cuvinte, grupate în patru unităţi mici, compuse dintr-un număr fix de silabe, orânduite conform unui sistem fix de accentuare şi terminate cu sunete care să dea rime. Şi toate acestea realizate într-un spaţiu infim, în care să se poată mişca poetul spre a îndeplini aceste condiţii grele.

Când rimează numai două versuri din cele patru ale strofei — când, în realitate, cele patru versuri mici sunt două mari — poetul are mai multă libertate de mişcare, spre a muta cuvintele, ca să obţie ritmul şi rima.

În al doilea rând, calitatea rimelor.

În faza primă Eminescu are adesea asonanţe în loc de rime. În faza a doua — foarte rar.

Unui lector din Muntenia, această afirmare i se va părea neadevărată, pentru că rimele moldoveneşti i se vor părea asonanţe.

Dar poezia este o artă a auzului, nu a văzului. Şi pentru urechea lui Eminescu: crânguri-singuri (moldoveneşte: sânguri), îngheţ-dimineţi (mold.: dimineţ), cireş-ieşi (mold.: ieş), ochelari-cântar (mold.: cântarié), isteţ-musteţi (mold.: musteţ), colţ-bolţi (mold.: bolţ), faţă-braţe (mold.: braţă), bujori-pânditor (mold. popular: pânditorié) etc. sunt rime. Ele sunt asonanţe numai în limba literară[1]. Apoi, Eminescu mai are două-trei rime populare — ca în poezia populară din toată Dacia — care cad pe silabă intonată cu accent secundar, ca de pildă: asta è-urmele, ori: totuşi è-asemenè.

Lipsa de asonanţe, în faza a doua, arată iarăşi un progres artistic.

Mai departe, şi tot din punct de vedere calitativ, dar în altă privinţă:

Eminescu este cel dintâi poet român care face din rimă un scop şi un lux. El nu se mulţumeşte să „găsească“ rima, el vrea ca rima să fie, prin ea însăşi, un element estetic al poeziei. [...]

Eminescu, creând în poezia românească rima adevărată, şi rima rară, de lux, este original şi în rimă. Rimele lui sunt şi ele eminesciene. Aceasta e atât de adevărat, încât — lucru rar — el poate fi şi a fost plagiat şi în privinţa rimei, şi plagiatul se cunoaşte imediat, atât de mult rimele lui sunt ale lui şi poartă pecetea lui.

Dar toate acestea n-ar fi nimic, dacă rimele acestea n-ar avea calitatea eminentă — care poate fi numită sinceritatea rimei — de a da impresia că cuvintele din rimă nu puteau fi altele, că sunt acele care trebuie să fie, că sunt „de-acolo“.

---

[1] De unde urmează că în pronunţarea lui Eminescu: *lemn-semn* (mold.: *sămn*), *sicriu-ţiu* (mold.: *ţâu*) sunt... asonanţe.

Nu e greu detot să imaginezi rima recunoască-l-dascăl. Meritul e să ştii ce să faci cu ea.

„Fericească-l scriitorii, toată lumea recunoască-l,
Ce-o să aibă din acestea pentru el bătrânul dascăl“

nu are nimic silit. Chiar dacă n-ar fi acel „fericească-l“ care cere pe „recunoască-l“ (dacă Eminescu a construit fraza anume aşa, aceasta arată dibăcia sa artistică), încă n-am simţi nimic forţat în rima aceasta.

Şi tot aşa în:

„După vremuri, mulţi veniră, începând cu acel oaspe,
Ce din vechi se pomeneşte, cu Dariu al lui Istaspe“

şi în oricare alte versuri cu rimă rară, „greu de găsit“.

În deosebire de celelalte elemente ale formei, cred că în privinţa rimei Eminescu proceda intenţionat. Cred că pleca adesea de la dicţionarul lui de rime. Cred că-şi impunea greutăţi ca să le învingă. În versul de mai sus, el avea nevoie numai de Dariu. Ar fi putut să-l pună în corpul versului şi să scape uşor. Dar i-a plăcut rima rară: oaspe-Istaspe — şi a construit versurile în vederea rimei (zic „construit“, nu „inventat“). Şi minunea este că nu se cunoaşte intenţia, căci aceste versuri dau impresia că sunt exact acele care trebuiau să exprime ideea — aşa cum este exprimată. [...]

Poeziile de deznădejde ale lui Eminescu, am văzut, sunt iambice. Iar cele de mai profundă deznădejde mai au ceva: au toate rimele masculine, adică se isprăvesc în iambi puri — se isprăvesc pur iambic.

„Pe bănci de lemn în scunda tavernă mohorâtă“

se isprăveşte cu o silabă neaccentuată (şi rima e feminină).

„Departe sunt de tine şi singur lângă foc“

se isprăveşte cu o silabă accentuată (şi rima e masculină).

Încă o dată: versurile isprăvite cu rimă masculină, versurile isprăvite pur iambic sunt mai iambice, şi atunci e firesc ca poeziile cele mai deznădăjduige, mai „iambice“, să aibă versurile cu rimă masculină. Iată acele poezii: Departe sunt de tine, Despărţire *(în fiecare din aceste poezii numai o singură rimă e feminină),* Din valurile vremii, O, mamă..., Din noaptea, De ce nu-mi vii ?, *versurile neperechi din* Mai am un singur dor *în toate variantele şi* Pe lângă plopii fără soţ. [...]

Dar cuvântul din rimă mai are la Eminescu şi altă calitate, iarăşi pe cât e posibil: o sonoritate corespunzătoare ideii exprimate în versul respectiv.

De exemplu, în versurile:

> *„Şi-ale râurilor ape ce sclipesc fugind în ropot.*
> *De departe-n văi coboară tânguiosul glas de clopot“,*

cuvintele esenţiale „ropot“ şi „clopot“ sunt în rimă, aşadar ele sunt evocatoare nu numai prin sunetele lor, nu numai prin poziţia lor în rimă, ci şi prin coeficientul ce-l capătă unul de la altul. Onomatopeicul „ropot“ e întărit, în sonoritatea lui, în „onomatopeismul“ lui, prin sonoritatea: „clopot“.

În:

> *„Fluturi mulţi, de multe neamuri, vin în urma lui un lanţ,*
> *Toţi cu inime uşoare, toţi şăgalnici şi berbanţi“,*

cuvântul esenţial „berbanţi“ e în rimă. Dar prin sonoritatea lui (acest cuvânt corespunde sonor cu înţelesul lui[1]*, pusă în evidenţă, „trâmbiţată“ prin rimă şi întărită prin pregătire de „lanţ“ din versul precedent, redă la maximum ideea din acest vers.*

În strofa:

> *„S-aud pe valuri vânt,*
> *Din munte talanga,*
> *Deasupra-mi teiul sfânt*
> *Să-şi scuture creanga“*

sonoritatea onomatopeică „talanga“ din rimă e întărită de sonoritatea „creanga“. [...]

Dar şi mai important decât aceste corespondenţe speciale este altceva. Este muzica rimelor care ajută la impresia totală, difuză, a unei poezii. În Mai am un singur dor*, cele mai multe rime conţin sunetele nazale n şi m — consoanele cele mai muzicale ale limbii (singurele care sună metalic), mai muzicale încă în combinaţie cu alte consoane. Nu transcriu poezia (cititorul s-o caute în volumul lui Eminescu), ci numai rimele: lin-senin, flamuri-ramuri, întruna-luna, talanga-creanga, vânt-sfânt, înainte-aminte, cetini-prietini, cânt-pământ, patemi-singurătate-mi. Nouă din şaptesprezece rime, aşadar 50% au n şi m (iar n şi m formează numai 10% din consoanele limbii). Aceste rime sonore dau poeziei un adevărat*

[1] Adică corespunde mai bine decât altă combinaţie posibilă de sunete. De-altfel, orice cuvânt din limba maternă, fiind asociat de mult şi indisolubil cu ideea pe care o denumeşte, nu e un simplu semn al ideii, cum e pentru noi un cuvânt din altă limbă, ci seamănă cu ideea prin sonoritatea sa, are ceva onomatopeic. Bineînţeles că „berbanţi” seamănă mai bine decât altele.

acompaniament muzical. Aşa şi O, mamă...*: patru rime din nouă conţin aceste sunete. Iar restul de cinci nici ele nu sunt oricare. Ele conţin, toate pe u sau o, vocalele care contribuie la impresia de gravitate şi tristeţe. Aşadar în* O, mamă..., *toate rimele, într-un fel sau altul, ajută la impresia profundă produsă de această poezie. Dar în* O, mamă..., *la impresia muzicală a rimelor contribuie şi sonoritatea cuvintelor din corpul versurilor, căci aceste cuvinte sunt excepţional de bogate în sunete metalice n, m şi combinaţiile lor. [...]*

Dar mijloacele sonore lucrează deodată cu mijloacele de stil propriu-zise şi cu ceea ce se numeşte „compoziţie" — arhitectura unei opere de artă. Şi numai o analiză simultană a tuturor mijloacelor ar arăta complet efectul fiecăruia — şi complexitatea procesului de creaţie —, căci elementul sonor capătă un coeficient de la celelalte — şi invers.

Garabet IBRĂILEANU, Eminescu. Note asupra versului*, în vol.* Studii literare*, Editura Cartea românească, 1930, p. 150—151; 161—169; 175—179; 194; 201—202.*

Nu poate fi vorba de generaţia de la Convorbiri *creând o epocă nouă în istoria literaturii româneşti. Schimbarea cea mare care se întrupează în Eminescu nu e un fenomen de viaţă artificială, teoretică ce s-ar fi coborât într-o realitate disciplinată, ci avem a face cu una din acele mari mişcări care iese din adâncul viu al unei naţiuni, din tot ce se poate conţine în prezent, ca şi dintr-un foarte lung trecut. E unul din momentele acelea fericite, cu unul dintre oamenii predestinaţi, care rezumă o literatură şi o îndreaptă, aruncând puternice lumini către viitor, deschizând drumuri şi mai departe generaţiilor care vor veni pe urmă. [...]*

Dar tot ce avem de la Eminescu sunt fragmente ale unui geniu împiedicat de a pune în valoare imensele lui posibilităţi. A venit la Iaşi, unde pe vremea aceea erau două curente: un curent bărnuţian, care trăieşte şi până acum, creat de Simeon Bărnuţiu, marele orator al legendei de la 1848, suflet tare şi exclusiv, care a dat acolo o întreagă teorie de drept. Şi contra acestui curent, în opoziţie faţă de Bărnuţiu însuşi, pe care Maiorescu l-a atacat zeflemisindu-l la Convorbiri literare, *spiritul critic neîncrezător, sceptic, dar nu fără, în fond, acelaşi simţ pentru naţie, al* Junimii.

Şi, în atmosfera aceea de povestiri, de glume, care distrau uneori mai mult decât toată literatura care se prezenta acolo, omul s-a înfăţişat aşa cum se înfăţişează, într-o poezie a poetului francez Baudelaire, acea pasăre a mărilor care, pe uscat, din cauza aripilor ei de uriaş, nu poate să umble. Tot aşa imensele aripi ale lui Eminescu se vedeau stingherite în odăile pline

de veselie unde se strângeau membrii Junimii. *Acesta nu era aerul care trebuia să intre în plămânii lui puternici şi aceştia nu erau oamenii a căror aprobare trebuia să o aibă, oameni care citiseră aşa de multe, încât se dezgustaseră de toate, sau cetiseră aşa de puţin, încât nu puteau judeca nimic. Închipuiţi-vă însă o naţiune crescută pentru dânsul, înconjurându-l din toate părţile; gândiţi-vă la Eminescu, care a încercat până şi teatru, din subiecte ale trecutului nostru, aşa cum nimeni nu încercase până la dânsul — au rămas fragmente uitate prin hârtiile lui —, gândiţi-vă la Eminescu vorbind unei mulţimi care să-l înţeleagă... Ce alt fel de poezie, într-adevăr în rândul literaturilor celor mai mari, ar fi răsărit din el! Şi ce nu s-ar fi ales din oamenii pe care i-ar fi încurajat şi condus către aceeaşi biruinţă a sufletului românesc, ridicat la înălţimile cele mai mari ale cugetării contemporane?*

Nicolae IORGA, Istoria literaturii româneşti*, Editura Librăriei Pavel Suru, 1929, p. 168, 176.*

Eminescu a mers de atâtea ori pe căile filosofiei lui Schopenhauer, iar cât despre pesimism considerat ca o vină, să nu ne tulburăm. În paginile dureroase ale cărţii lui Eminescu, atâţi dintre noi au găsit mai întâi drumul către adâncimile simţirii şi înălţimile concepţiei. O astfel de influenţă mi se pare în orice împrejurări întăritoare. [...]

Lumea concepută ca o clipă între trecut şi viitor este o temă schopenhaueriană la care poezia lui Eminescu se va opri de mai multe ori. [...]

„Ce au fost toate acestea? Ce-a rămas din ele?“ se întreabă Schopenhauer, meditând la împrejurările trecute ale vieţii cu acea uimire dezamăgită pe care o regăsim acum şi la Eminescu. Rădăcina cea mai adâncă a unui anumit sentiment de viaţă, din care s-a dezvoltat o bună parte a literaturii pesimiste din a doua jumătate a veacului trecut, o îmtâmpinăm aci, în această acută nevroză a depersonalizării, care a împiedicat atâtea spirite de seamă ale vremii să-şi resimtă unitatea profundă a firii lor şi sensul armonios al unei vieţi dezvoltându-se cu logica internă a unui organism şi a unei opere de artă. Clasicii au resimţit această fericire. A resimţit-o de pildă Goethe când a ridicat un imn de laudă personalităţii, adică acelei consecvenţe interne care poate face din noi un bloc rezistent în furtuna pustietoare a timpului. Şi este o întâmplare cu totul remarcabilă faptul că Eminescu, modernul cu sufletul neliniştit de problema propriei lui identităţi intime, a tradus odată strofele clasice ale lui Goethe:

„Spun popoare, sclavii, regii,
Că din câte-n lume-avem
Numai personalitatea
Este binele suprem.“ […]

Manifestându-se veşnic în prezent, ca într-o „amiază eternă“, dar aspirând către nişte ţinte pe care nu le atinge decât pentru a le înlocui îndată, voinţa de a trăi este izvorul unor neîntrerupte suferinţe. Faţă de această implacabilă condiţie a vieţii, Schopenhauer arată că reflecţia filosofică poate în cele din urmă s-o divulge şi să îndrumeze spiritul către liniştitoarea ataraxie stoică, către acea eliberare de sub puterea afectelor, demnă să fie salutată ca limanul unei mântuiri. […]

Schopenhauer a fost pentru Eminescu un îndrumător atât de ascultat încât prin el a găsit calea nu numai către vechile izvoare ale înţelepciunii indice, dar şi către fântâna de mângâieri a stoicismului greco-roman. Stoicismul nu este, aşadar, cum am văzut că s-a putut crede, o etapă prin care Eminescu întrece pesimismul, dar una în care el se dezvoltă în deplin paralelism de data aceasta cu modelul schopenhauerian. Aceste influenţe noi le-a adunat Eminescu în poezia Glossă.

Izvorul istoric al Glossei*, dacă facem abstracţie de atâtea amintiri filosofice care au putut-o inspira pe alocuri, pare a fi o cugetare al lui Oxenstierna pe care Eminescu o publică în* Curierul de Iaşi *din 13 iunie 1876. […]*

Comparaţia vieţii cu teatrul nu este însă un motiv pe care l-a putut găsi Oxenstierna mai întâi. Originea acestui motiv trebuie s-o căutăm în antichitate pentru a o afla în adevăr la filozofii din succesiunea lui Socrate şi printre cei din urmă la Epictet, unul din lucrătorii cei mai populari ai idealurilor stoice, de unde el s-a răspândit apoi pe multe căi în literatura universală.

Comparaţia vieţii cu teatrul îi este chiar foarte familiară lui Epictet, pentru că o regăsim de două ori în renumitul său Manual. *[…]*

Dacă privirile lui Eminescu s-au oprit asupra fragmentului din Oxenstierna, lucrul îl explică faptul că sub farmecul limbii vechi pentru care era atât de sensibil Eminescu descoperea o temă stoică şi una din acelea pe care inteligenţa sa formată în disciplina schopenhaueriană ştia s-o distingă şi s-o preţuiască. […]

Ataraxia stoică nuanţată sau nu în felul modern al pesimiştilor este pentru Schopenhauer mijlocul unei alinări provizorii din încleştarea „voinţei de a trăi“, şi la acest ideal Eminescu a aderat nu numai în Glossă, *dar şi în alte poezii, printre care finalul* Luceafărului *alcătuieşte floarea supremă şi cea mai pură a acestei tendinţe. Eliberarea definitivă de sub*

jugul teribilei „voinţe“, Schopenhauer credea că se desăvârşeşte în negaţia de sine a martirului şi ascetului. [...]

Dar această evocare a bucuriei cu care martirul îşi întâmpină chinurile nu o găsim oare ca într-un ecou în tragica dorinţă de mortificare din Rugăciunea unui dac *şi nu este, prin urmare, de prisos să-i căutăm acesteia izvoare îndepărtate şi vag asemănătoare în literatura indică atunci când paginile adeseori recitite ale lui Schopenhauer au putut vorbi cu putere imaginaţiei poetului nostru? Printre idealurile schopenhaueriene a găsit Eminescu şi gândul glorificării martirului.*

Critica eminesciană s-a mulţumit să limiteze până acum influenţa lui Schopenhauer în poezia lui Eminescu mai cu seamă la gândul lor comun despre nimicnicia existenţei şi la comuna lor aspiraţie către „stingerea eternă“. Iată însă că o cercetare mai amănunţită arată că influenţa lui Schopenhauer a introdus în ţesătura inspiraţiei lui Eminescu mai multe fire şi că pentru o bună înţelegere a poetului sunt necesare mai multe referinţe la paginile filosofului: atâtea câte au fost amintite aci şi unele pe care discuţia le va face trebuincioase şi mai târziu, chiar în capitolul următor. Mai este însă necesar de amintit că atâtea înrudiri cu filosoful nu coboară întru nimic originalitatea poetului, care trebuie căutată numai în adevărul şi energia lirismului cu care el însufleţeşte nişte gânduri abstracte? Cercetarea istorică se învecinează totdeauna cu adâncirea estetică şi se mărgineşte prin ea. [...]

O împerechere de cuvinte foarte caracteristice pentru Eminescu este aceea care asociază expresia voluptăţii cu a durerii. Toată lumea îşi aminteşte de acel „farmec dureros“ în care putem exprima una din impresiile de ansamblu ale operei sale. Farmecul distilat din jale este unul din afectele eminesciene cele mai tipice şi care se sileşte să revină în noi ori de câte ori încercăm să ne reamintim nu amănuntele, nu imaginile sau situaţia psihologică particulară dintr-una sau alta din poeziile sale, dar acel afect de totalitate care se înalţă din ele cu un abur subtil şi le învăluie ca o atmosferă.

„Farmecul dureros“ este numai una din împerecherile de cuvinte prin care se exprimă această emoţie centrală şi revelatoare a poeziei eminesciene. Îmbinarea: „dulce jele“ sau locuţiunile: „dureros de dulce“, „fioros de dulce“ sunt altele. Astfel de asociaţii de termeni sunt într-atât de adaptate intuiţiei lirice care nu l-a părăsit pe poet niciodată încât le putem întâlni şi în primele sale poezii. Bucata O călărire în zori, anunţând în alte privinţe atât de puţin creaţiile viitoare, vorbeşte de pe atunci de un cânt dulce şi jalnic. Din aceeaşi epocă, oda La Heliade asociază şi ea cântarea dulce a lui Eol cu jalea silfelor

care vin să se culce, în timp ce La o artistă reţine nuanţa unor „cânturi dulci ca un fior". Din primul moment spontaneitatea naturală a poetului scoate, aşadar, la lumină acea intuiţie muzicală a lumii plină de mister, de farmec şi de durere care alcătuieşte adâncul însuşi al lirismului eminescian şi pe care timpul nu va face decât s-o adâncească şi s-o rafineze.

Asociaţia dintre expresia voluptăţii şi a durerii se produce la Eminescu în trei împrejurări, cu prilejul muzicii, al iubirii şi al morţii. Cele din poeziile adolescenţei, despre care am amintit, aparţin primei categorii. Dar şi mai târziu, când în Făt-Frumos din tei *cornul se aude pentru întâia oară în poezia lui Eminescu, dulcele său glas răsună poetului „fermecat şi dureros", iar în* Lasă-ţi lumea*, de data aceasta nu glasul cornului, dar ecoul cu care pădurea îi răspunde îi sună poetului în acelaşi fel.*

Iubirea este însă emoţia care foloseşte cele mai multe din contextele despre care e vorba aici. De reţinut este că de cele mai multe ori ele nu intervin când e vorba de iubirea bărbatului, ci mai ales atunci când prin ele se exprimă dragostea femeii.

Astfel demonia bărbatului din Înger şi demon *trezeşte în iubita lui reflecţia şi sentimentul: „Ce puternic e — gândi ea cu-amoroasă dulce spaimă!" În* Strigoii *iubita este acea care găseşte cuvintele de dragoste: „Las' să mă uit în ochii-ţi ucizător de dulci". În* Povestea teiului *apariţia lui Făt-Frumos umple inima Blancăi cu un „farmec dureros". În* Luceafărul *Cătălina pronunţă cuvintele exaltării: „Mă dor de crudul tău amor / A pieptului meu coarde". În* Scrisoarea III *pe buzele femeii vin cuvintele: „Şi durerea mea cea dulce cu durerea ta alin-o..." Iar în* Scrisoarea IV *mărturisirea de dragoste a femeii abundă în acelaşi sens: „Ah, ce fioros de dulce de pe buza ta cuvântu-i", „Şi cu focul blând din glasu-ţi tu mă dori şi mă cutremuri". Numai în* Călin *aceeaşi emoţie, pe care am avea dreptul s-o considerăm, după natura ei, femeiască, este atribuită bărbatului care exclamă: „Şi când inima ne creşte de un dor, de-o dulce jele".*

Ne va apărea mai târziu cât de semnificativ este faptul că voluptatea se asociază acum cu izvorul însuşi al durerii. Oda (în metru antic) *vorbeşte nu numai de o suferinţă „dureros de dulce", dar şi de „voluptatea morţii", în timp ce în* Peste vârfuri trece lună *sunetul cornului răspândeşte în sufletul poetului o contagiune subtilă şi mortală. Acest sunet, se pierde, şi el se aude:*

„Mai departe, mai departe,
Mai încet, tot mai încet,
Sufletu-mi nemângâiet
Îndulcind cu dor de moarte". [...]

Îmbinarea voluptăţii cu a durerii are o însemnătate deosebită în romantism. Ea este un document şi o ilustraţie a acelei culturi a sentimentului pe care romanticii au instaurat-o. Viaţa practică resimte fericirea şi suferinţa ca pe nişte valori care se opun şi se resping. Această opoziţie nu are însă un sens decât pentru viaţa practică. Dacă romantismul a reuşit să le îmbine, cum atâtea exemple ne-o pot dovedi, împrejurarea se explică prin faptul că el adoptă faţă de viaţa sentimentală o atitudine estetică în care valorificarea ei practică nu mai joacă nici un rol. Sentimentul nu mai e trăit, ci degustat. El este resimţit ca un izvor de energie, de abundenţă şi expansiune lăuntrică, fără nici o considerare pentru realităţile în raport cu care el ar trebui să fie căutat sau evitat într-unul singur din felurile sale posibile. Romanticii sunt nişte esteţi ai vieţii sentimentale, şi polii opuşi ai acesteia din urmă găsesc la ei calea pe care se pot apropia şi contopi.

Pentru a exprima această sinteză de tonuri sentimentale deosebite, romanticii germani au văzut că întrebuinţează două cuvinte: Wehmut şi Sehnsucht. Wehmut este afectul complex în care durerea este sugerată de pierderea unui lucru sau a unei fiinţe iubite, pe când fericirea provine din posesiunea lor în amintire. Sehnsucht este însă durerea unei lipse pe care viaţa n-a împlinit-o, dar pe care o poate împlini în viitor, ceea ce îndulceşte durerea iniţială şi îi creează fizionomia complexă. […] Năzuinţa către unirile de după moarte devine la Novalis „süsse Sehnsucht", iar pentru Hölderlin aspiraţia către farmecul pierdut al iubirii este „Wonner der Wehmut".

În româneşte aceste nuanţe se regăsesc deopotrivă în „dor" a cărui îndoită intenţie se îndreaptă şi către trecut, şi către viitor; cineva poate resimţi dorul de cele ce au fost şi de ce ar putea fi. Cuvântul românesc a întrunit laolaltă aceste două situaţii sufleteşti şi sfera sa este mai întinsă.

„Farmecul dureros" al poeziei eminesciene este, aşadar, nu numai o categorie sentimentală romantică, dar şi „dorul" poeziei populare. Aceasta se poate afirma în teză generală, pentru că în realitate Eminescu adânceşte şi interpretează „dorul" popular într-un fel care îi aparţine şi asupra căruia ne vom opri. Dar faptul că el ocupă un rol atât de însemnat în opera poetului nostru se explică prin aceea că el este tocmai punctul în care se întrunesc înrâuririle formaţiei sale cu vâna care urcă din straturile adânci ale inspiraţiei populare şi poate din amintirile depuse în sânge. Armonia dintre cultură şi natură este temeiul care asigură poeziei lui Eminescu caracterul ei de realizare definitivă, şi importanţa pe care „farmecul dureros" o dobândeşte în cuprinsul ei este una din ilustraţiile acestei armonii.

Dacă însă „farmecul dureros“ sau îmbinările asemănătoare de termeni pot fi apropiate de „dorul“ poeziei populare, de ce preferă Eminescu pe cele dintâi? Nu poate fi îndoială că această analogie se oglindea undeva în spiritul lui Eminescu, după cum o dovedeşte versul: „Şi când inima ne creşte de un dor, de-o dulce jele“, unde, după structura gramaticală a versului, „dulce jele“ explică pe „dor“. De ce însă expresia analitică este preferată cuvântului sintetic? Dacă recitim pasajele din care sunt extrase contextele amintite mai sus vedem că ele nu aparţin acelor bucăţi în care poetul vorbeşte în numele său, la persoana întâia , ci acelora în care el descrie sentimentele altor persoane, ale femeii din Scrisoarea IV *şi din* Înger şi demon*, ale Cătălinei şi Blancăi, ale iubitei lui Arald din* Strigoii*, ale lui Cătălin, ale codrului în* Lasă-ţi lumea. *Excepţie fac numai contextele din* Odă *şi cele din* Peste vârfuri trece lună*, care alcătuieşte însă tot cântecul unui personaj deosebit de poet şi anume al unei femei, al Anei din drama istorică postumă:* Bogdan Dragoş*, pe care versiunea independentă din Poezii o reia şi o modifică în câteva puncte.*

Generalitatea rar dezminţită a acestei condiţii arată că Eminescu se comportă în toate aceste împrejurări ca psiholog al unor stări sufleteşti străine, silit să le amănunţească şi să prefere, deci, expresia lor analitică. Dar afară de aceasta nu este oare funcţiunea poetului să pătrundă sub cuvânt în intimitatea stării pe care acesta o denumeşte, să ne împingă mai departe către miezul lucrurilor, să ne reveleze raportul de elemente trăite şi să ne înfăţişeze astfel în locul cuvântului comun, care adeseori mai mult acoperă decât dezvăluieşte sensurile intuitive, expresia compusă care poate face mai bine acest serviciu? În sfârşit, „farmecul dureros“ este o modificare a dorului şi expresia trebuia rezervată. […]

Am spus că „farmecul dureros“ nu apare niciodată în aceste poezii ale aspiraţiei şi nostalgiei, ci numai în acelea în care personajele scenelor de iubire îndreaptă unele către altele sentimentele lor. Nu cumva atunci „farmecul dureros“ este deosebit printr-o nuanţă, dar printr-una plină de însemnătate, de „dorul“ poeziei populare, de Sechnsucht-ul şi de Wehmut-ul poeziei romantice? Dorul despre care „farmecul dureros“ ne vorbeşte nu se îndreaptă nici către trecut, nici către viitor, ci către fuziunea prezentă şi întreagă. „Farmecul dureros“ este un dor metafizic. El este aspiraţia de a ieşi din forma mărginită şi proprie. El este năzuinţa de a realiza scopul ultim al voluptăţii, posesiunea infinită şi totală, dar amestecată cu durerea că această năzuinţă nu poate fi îndestulată niciodată. Farmecul iubirii este dureros pentru personajele lui Eminescu, pentru că ele îl resimt până la adâncimea în care se dezvăluie eterna caducitate a amorului, firea ei veşnic nesăţioasă. […]

Pentru Schopenhauer diferenţa pe care o introducem între voluptate şi durere este o iluzie. Privirea filosofului ştie să distingă unitatea lor profundă. Sunt în această privinţă unele reflecţii adânci în Lumea ca voinţă şi reprezentare. [...]

Am spus că pentru simţul comun suprema durere şi voluptate sunt termeni care se resping. Dacă totuşi poetul îi adoptă laolaltă împrejurarea provine din faptul că, întocmai ca toţi romanticii, el nu se simte legat de opoziţiile logice şi că pe calea aceasta el poate să pătrundă mai adânc în viaţa sentimentului, până la rădăcinile lui iraţionale. „Farmecul dureros" aruncă, deci, o sondă în adâncime. Asociaţii de termeni antinomici a folosit Eminescu şi altă dată, când în Scrisoarea I *sau în* Rugăciunea unui dac *a executat un fel de joc al conceptelor paralele şi opuse, înfăţişându-se începuturile de negândit ale lumii, când fiinţa nu există deopotrivă cu nefiinţa, sau când unul şi totul se implicau în unitatea care nu cunoscuse diferenţieri. Aceeaşi tendinţă care îl îndruma pe poet către originea lucrurilor îl conduce acum în substructura sufletului, şi ceea ce rezultă este sentimentul unei adâncimi, nedezlipit de lectura operei sale.*

Tudor VIANU, Poezia lui Eminescu, *Editura Cartea Românească, 1930, p. 41, 47, 54, 56, 57, 60, 62, 63, 68, 71, 75—79, 81—82, 83—84.*

Asupra „filosofiei" Luceafărului *se cade să ne oprim o clipă. Acest poem a fost socotit de toţi ca inima gândirii poetului.* Luceafărul *este pentru mulţi un tratat de metafizică abstrusă, acoperit în ceţurile miturilor, o stea răsturnată în apa tremurătoare a unui puţ adânc, ce nu poate fi scoasă decât cu iscusite laţuri metodice. Oricare cercetător al lui Eminescu simte o datorie de onoare să dea o interpretare a poemului, fireşte, mereu alta, şi aşa se întâmplă că în jurul acestei presupuse fântâni de înţelepciune s-au ridicat schelele înalte ale unei exegeze talmudice.*

Pentru unul, Luceafărul întruchipează pe Arhanghelul Mihail şi Eminescu e un mistic care practică postul şi prevesteşte mişcarea ortodoxistă contemporană. El a creat aci „o întreagă cosmogonie şi o teodicee — semn de genialitate". Altul vede în Luceafăr un nume păgân, pe Neptun stăpânind fundul apelor, demon acvatic cu vrăji venerice. Pentru altcineva, el este Satan-Lucifer, dar şi Orfeu paganic, amorţind prin cântec duhurile Hadesului. O interpretare aducând în chestiune platonismul şi gnosticismul, creştinismul şi bogomilismul face din Luceafăr haosul matern din care a ieşit lumea prin potenţa activă a Demiurgului, şi în acelaşi timp

Logosul, verbul revelator al dumnezeirii. Din atâtea şi atâtea dezlegări merită să fie relevată aceea patriotică, după care Luceafărul reprezintă România geologică sau pământul, Cătălina fiind naţia românească, precum şi aceea de natură lingvistică a lui Hyperion=Hyper-eon.

Ce e adevărat din toate acestea? E adevărat că Eminescu avea cultură filosofică şi clasică şi putea întrebuinţa abstracţii şi imagini mitologice multiple pentru a-şi desfăşura ideea, că reminiscenţele de tot felul s-au putut stratifica peste un mit de o simplitate cosmică, pentru care n-avea nevoie de nici o pregătire documentară, reminiscenţe care, aparţinând lumii de buruieni dese ale subconştientului, nu vor fi descurcate niciodată, nefiind de altfel nicicând vreun folos într-asta. Dar hotărât este că imaginile poetului nu au o funcţiune de gândire, nu sunt noţiuni, ci metafore, şi orice sistematizare a lor e menită să ducă la bizarerii [...]

Cadrul mitic din Luceafărul *se arată mai limpezit. Fiecare e slobod să interpreteze cum doreşte pe Hyperion. Ori Pluton, ori Orfeu, ori Arhanghelul Mihail, ori Satana, el nu simbolizează nici o concepţie proprie cosmogonică, ci e un simplu mit. Zămislit aci din cer şi mare, aci din soare şi noapte (prilej acesta de goală erudiţie), ceea ce duce la Theogonia lui Hesiod, unde, după naşterea mării, substanţa telurică iscată din chaos, însoţindu-se cu cerul, concepe Oceanul şi apoi pe Hyperion, pe Phebus şi alte divinităţi, Luceafărul e un element al unui Cosmos emanatist distribuit pe o „scară“ de existenţe, în care el ocupă o sferă înaltă, fiind din „forma cea dintâi“. E un sephirot (după Kabbalişti), sau un eon (după gnostici) hipercosmic, un element uranic înzestrat cu nemurirea de Atotputernicul. Deşi creat, el se apropie mai mult decât orice făptură de archetipul veşnic, de unde acea fixitate ce-l deosebeşte de oamenii de lut ai pământului:*

„Ei doar au stele cu noroc
Şi prigoniri de soarte,
Noi nu avem nici timp, nici loc,
Şi nu cunoaştem moarte“. [...]

Dumnezeu vorbeşte Luceafărului ca unui egal:

„Noi nu avem nici timp, nici loc“,

dar acesta e un mod stilistic de a se exprima. Hyperion nu e absolutul, ci numai o fiinţă creată, „ieşită din chaos“, de durată infinită, căci altfel n-ar avea înţeles să-şi ceară pieirea. Dacă am încerca şi aci să „interpretăm“, ne-am lovi de aceleaşi uşi zidite ale absurdului. Luceafărul nu e Logosul, fiindcă Verbul nu e creat şi moartea sa atrage după sine sfărâmarea

totului, nu e chaosul, pentru că a ieşit din chaos, nu e Satan, fiindcă nu e un răzvrătit, putând fi numai un Daimon, în înţelesul păgân al cuvântului. Trei strofe care au dat loc la adânci exegeze:

„Vrei să dau glas acelei guri,
Ca dup-a ei cântare
Să se ia munţii cu păduri
Şi insulele-n mare?

Vrei poate-n faptă să arăţi
Dreptate şi tărie?
Ţi-aş da pământul în bucăţi
Să-l faci împărăţie.

Îţi dau catarg lângă catarg,
Oştiri spre a străbate
Pământu-n lung şi marea-n larg,
Dar moartea, nu se poate...“

sunt şi ele foarte simple. Unul a văzut aci, bizuit pe o lectură greşită, propunerea din partea Demiurgului de a crea din nou lumea prin mijlocirea Verbului. Altul, înţelegând bine că se oferă Luceafărului puterea taumaturgică a cântecului orfic, crede că Hyperion-Pluton, căruia i se furase Eurydike prin incantaţie, avea să fie satisfăcut să poată învinge la rândul lui pe Orfeu... cu vocea. Numai teama de platitudine ne poate împiedica să nu vedem ceea ce bunul-simţ arată limpede, că Dumnezeu făgăduieşte Luceafărului puteri divine, domnia lumii şi vitejia mitică a eternului Făt, imagini poetice pentru figurarea unei existenţe superioare.

Luceafărul — temă comună romantismului — e mintea contemplativă, apollinică, cu o scurtă criză dionisiacă, aspirând fericirea edenică a topirii în natură, care îi este însă refuzată prin faptul dilatării acelui epifenomen ce dă cunoaşterea mecanicii lumii, şi anume conştiinţa, în vreme ce Cătălina simbolizează obscuritatea instinctului înfrăţitor cu natura, spre care alergase goală Cezara. Prin chiar mitul său de altfel, Hyperion e „cel de sus“, Titanul zonei siderale, părinte al soarelui, şi, prin opoziţie cu Pământul, divinitatea substanţei foto-eterice. [...]

Egipetul aparţine, prin Memento mori, *din care e un episod, poemului de dimensiuni lungi şi de aceea trebuie restituit corpului din care face parte şi judecat în monumentul întreg. [...]*

De-a lungul poemului întâlnim la tot pasul recuzita poetică, aruncată în dezordine. În lumea închipuirii sunt „dumbrăvi de laur“ şi „lunci de

chiparoase", în „ramurile negre" ale acestei vegetaţii suspină „o cântare-n veci", moartea şade aci, frumoasă, „cu aripi negre". Din coastele (figura e aproape zoologică) stâncii seci a lumii aievea omul se încearcă „a stoarce lapte", poezia dă orice formă gândului, aşa cum faurul

„Cearc-a da fierului aspru forma cugetării reci".

Basmul e straja veche a secolilor, el deschide, cu chei de aur şi cu formula magică a vorbelor, poarta templului unde se torc secolii. Pentru grosimea de frânghii a veacurilor trebuia dar un spaţiu de răsucire uriaş, cu stâlpi suiţi în stele şi arcuri negre, iar în locul micii vârtelniţe o roată de navă. Strofa care cuprinde astfel de idei poetice e remarcabilă:

„Când posomorâtul basmu — vechea secolilor strajă —
Îmi deschide cu chei de-aur şi cu-a vorbelor lui vrajă
Poarta naltă de la templu unde secolii se torc —
Eu sub arcurile negre, cu stâlpi nalţi suiţi în stele,
Ascultând cu adâncime glasul gândurilor mele,
Uriaşa roat-a vremii înapoi eu o întorc".

Victor Hugo nu mânuia mai bine elementul colosalului şi imaginile grele ca nişte grinzi decât Eminescu în aceste strofe necunoscute până mai deunăzi:

„Şi privesc... Codrii de secoli, oceane de popoare
Se întorc cu repejune ca gândirile ce zboară
Şi icoanele-s în luptă — eu privesc şi tot privesc
La vo piatră ce însamnă a istoriei hotară,
Unde lumea în căi nouă, după nou cântar măsoară —
Acolo îmi place roata câte-o clipă s-o opresc!"

Totul e trosnitor şi masiv, pierdut în perspective: codrii secolilor la marginea oceanelor de popoare, pe deasupra cărora zboară ca nişte mari păsări gândurile, în vreme ce icoanele trecutului se luptă ca nişte armate la piatra de hotar a istoriei. Erele se recunosc după „noile măsuri", după „cântar", iar timpul e roata. În Babilon sunt ziduri spectrale sub care gloatele au mişcări marine. Şi pentru ca în toată această urieşenie Semiramida să poată cugeta în dumbrăvile răcoroase, trebuie să ne pregătim închipuirea pentru un promontoriu nemărginit suit peste urletul zilei:

„Babilon, cetate mândră cât o ţară, o cetate
Cu muri lungi cât patru zile, cu o mare de palate
Şi pe ziduri uriaşe mari grădini suite-n nori;

Când poporul gemea-n pieţe l-a grădinei lungă poală
Cum o mare se frământă, pe când vânturi o răscoală,
Cugeta Semiramide prin dumbrăvile răcori“.

Contrastul dintre zgomotul mic orăşenesc şi zdrobitoarea linişte cosmică, dintre patima măruntă a mulţimii şi gândul universal al regelui, este o notă a lui Eminescu. La fel în Împărat şi proletar. Cezarul stă singur la marginea apei extemporalizat, lângă o salcie pletoasă, în vreme ce departe revoluţia zilei clocoteşte.

Descripţia e de neînlăturat în astfel de compunere şi multe strofe care urmează sunt descriptive, dar în acest stil: Asia e „somnoroasă“, mirajul de pustie e un aer care „se-ncheagă“, munţii sunt „gărzi de piatră“ ale veşniciei. Pentru imaginea pustietăţii unui continent ruinat, Eminescu atinge desăvârşirea senzaţiei de nulitate. Asiatul (la singular) aleargă călare prin ceea ce a devenit deşert, şi, întrebat în goană, nu-şi poate aminti nici numele vechilor aşezări:

„Azi?... Vei rătăci degeaba în pustia nisipoasă:
Numai aerul se-ncheagă în tablouri mincinoase,
Numai munţii, gărzi de piatră, stau şi azi în a lor loc <post>;
Ca o umbră Asiatul prin pustiu calu-şi alungă,
De-l întrebi: unde-i Ninive? el ridică mâna-i lungă,
«Unde este? nu ştiu — zice — mai nu ştiu nici unde-a fost»“.

Când tabloul e bucolic, Eminescu (aşa de deosebit de firavul Alecsandri) are voluptăţi masive, michelangioleşti, cu aceeaşi împerechere de suavitate şi încordare muşchiulară:

„Şi în Libanon văzut-am rătăcite căprioare
Şi pe lanuri secerate am văzut mândre fecioare,
Purtând pe-umerele albe auritul snop de grâu;
Alte, vrând să treacă apa cu picioarele lor goale,
Ridicară ruşinoase şi zâmbind albele poale,
Turburând cu pulpe netezi faţa limpedelui râu“. [...]

Întâiele strofe din episodul Egipetul nu cuprind decât elemente descriptive tocite sau dizgraţioase: cer de aur, flori „ca argintul de ninsoare“, păsări „giugiulindu-se cu-amor“, marea ce îneacă dorul Nilului, ţări „ferice“. Abia când reapare decorul gigantic poezia îşi capătă din nou acel lunatism colosal:

„Memphis, colo-n depărtare, cu zidirile-i antice,
Mur pe mur, stâncă pe stâncă — o cetate de giganţi“.

Se descrie noaptea, cu grozave greşeli gramaticale dar cu un straniu sentiment de ecou:

„Şi în templele măreţe — colonade [-n] marmuri albe —
Noaptea zeii se preumblă în veştmintele lor albe
Ş-ale preoţilor cântec sună-n arfe de argint —
Şi la vântul din pustie, la răcoarea nopţii brună,
Piramidele, din creştet, aiurând şi jalnic sună;
Şi sălbatic se plâng regii în giganticul mormânt“.

Egipetul se prăbuşeşte şi el. Nisipul pustiurilor astupă oraşele ce devin astfel „gigantici sicriuri unei ginţi“. Uraganul aleargă „până ce caii lui îi crapă“. Memphis devine un oraş neptunic, vestit de clopotele pe care marea le are în fund.

Episodul „Grecia“ cuprinde strofe de o pictură sigură. Atena „cu dome albe... ca alb metal“ strălucind între munţii granitici şi apa caldă a mării, nimfele grele, cavaline, care îşi usucă părul pe ţărm, petrecerea semi-divinităţilor în spiritul umorului negru-roş al lui Böcklin aparţin unei Grecii mai adevărat homerice:

„O văd Grecia ferice verde răsărind din mare,
Cu-a ei munţi frângând lumina pe-a lor creştet de ninsoare,
Cu cer nalt, adânc-albastru, transparent, nemărginit...
Din colanul cel de dealuri se întinde-o vale verde
Ce purtând dumbrăvi de laur se încuibă şi se pierde
Ici în mare, colo [-n] regii cu diadem [de] granit.

Şi din cuibul cel de stânce colo sterp — ici plin de pini,
Vezi ieşind din lunci de mirte, drumuri şese şi grădini,
Un oraş cu dome albe strălucind ca alb metal.
Lin cutremurându-şi faţa marea scutură-a ei spume,
Repezind pe-alunecuşul undelor de raze — o lume
Se spărgea c-un dulce sunet între scorbure de mal...

Valuri linguşesc în murmur, soarele le străluceşte
Pielea netedă şi albă. Ies din marea care creşte,
Pe nisipul cald se culcă, părul negru şi-l usuc!
Aburea zăpada albă cufundată-n plete brune —
Stau puţin sorindu-şi corpul — se ridică, fug nebune
Şi în umbra de dumbravă, râzând vesele se duc.

Culeg flori, şoptesc cu hohot şi vorbesc mărgăritare,
Ca vrun ochi să nu le vadă, se feresc de pe cărare —
Dintr-o tufă cap iveşte Satyr chel, barbă de ţap,
Urechi lungi şi gură strâmbă, nas coroi. — De sus îşi stoarce
Lacom poamă neagră-n gură... Pituliş prin tufe-o-ntoarce,
Se strâmba de râs şi-n fugă se da vesel peste cap".

După o scurtă bahică cu vin roşu ca „al dropiei sânge", se deschide deodată o geologie de basm lunatic, în care stăpâneşte, ca de obicei la Eminescu, factorul vulcanic şi păduros:

„Printre cremenea crăpată, din bazaltul rupt de ploaie,
Ridica stejarul falnic trunchiul ce de vânt se-ndoaie,
Scoţând vechea-i rădăcină din pietrişul sfărâmat;
Vulturul s-acaţă mândru de un pisc cu fruntea ninsă,
Nouri lunecă pe ceruri oastea lor de vânt împinsă
Şi răsună-n noaptea luniii cântul mării blând şi mat". [...]

Fundul mării regelui Nord în care se sfătuiesc zeii Valhallei, cu acea înflorire de sticlărie, zăpadă şi fluide, este ieşit dintr-o închipuire în stare de cea mai beată muzică a imaterialului:

„...Atunci luciul mării turburi se aplană, se-nsenină
Şi din fundul ei sălbatec, auzi cântec, vezi lumină —
Visul unei nopţi de vară s-a amestecat în ger.

Şi în fundul mării aspre, de safir mândre palate
Ridic bolţile lor splendizi, ş-a lor hale luminate,
Stele de-aur ard în facle, pomi în floare se înşir;
Şi prin aerul cel moale, cald şi clar, prin dulci lumine
Vezi plutind copile albe ca şi florile vergine,
Îmbrăcate-n haine-albastre, blonde ca-auritul fir."

Meditaţiile asupra nimicului şi tăcerii lui (în legătură cu moartea lui Napoleon Bonaparte) sunt vrednice de fantazia lui Lamartine. Nimeni n-a analizat ideile de existenţă şi neexistenţă cu mai îndârjit sarcasm. Mintea noastră e găurită de atâta logică a absolutului şi ideile noastre cad ameţite şi îngrozite ca într-un puţ fără fund: sorii de sting, sistemele planetare cad în chaos; în craniul uscat al omului pe care-l acoperi c-o mână intră evi întregi de cugetare, universul, râurile de stele, fluvii cu mase de sori, viaţa popoarelor trecute; Demiurgul necunoscut a aruncat în câmpurile chaosului seminţe din care ies ramuri de raze, a pus în ţeasta de furnică gânduri uriaşe. Oamenii i-au făcut chipuri cioplite, l-au săpat în munţi

de piatră, l-au sculptat în lemn. Poetul trimite o herghelie de întrebări să-l caute în hieroglifele Arabiei pustii, sau trimite în acelaşi scop interogativ vulturi spre cer, care se-ntorc însă cu aripile arse. Unii, prefăcuţi în stele de aur, ajung până la uşa veciei, dar cad arşi din cer şi ning capul poetului cu cenuşă. Ca să-i explice fiinţa, a pus popoare de gândiri să clădească idee pe idee până-n soare, aşa cum popoarele antice din pământul Asiei au suit stâncă pe stâncă şi mur pe mur. A fost de ajuns însă un grăunte de îndoială în cimentul adevărurilor pentru ca popoarele de gânduri să se risipească în vânt:

Cum eşti tu nimeni n-o ştie. Întrebările de tine,
Pe-a istoriei lungi unde, se ridică ca ruine
Şi prin valuri de gândire mitici stânce se sulev;
Nici un chip pe care lumea ţi-l atribuieşte ţie
Nu-i etern, ci cu mari (cete) d-îngeri, de fiinţi o mie,
C-un cer încărcat de mite asfinţeşti din ev în ev".

Fragmentul Se bate miezul nopţii *găsit de Maiorescu printre hârtiile poetului, e începutul poemului de tinereţe* Mureşan*, publicat în variante esenţiale, dar neluat niciodată în seamă. Citirea lui fără prejudecăţi va întări convingerera că poemul este, dacă nu tot ce a scris mai bun Eminescu, oricum deasupra mijloacelor oricărui alt poet român în frunte cu Alecsandri. În introducere aflăm tot vocabularul propriu al poetului, somnolenţa, plastica aceea neasemuită a ideilor pe care Eminescu le urneşte ca pe nişte lucruri, în chipul lui Goethe [...].*

Eminescu este în tinereţe un mare poet al monumentalului geologic şi al liniştii alpine, şi cu greu vom mai găsi în opera de mai târziu versuri de măreţia acestora:

„În munţi ce puternici din codri s-ardică,
Giganţi cu picioare de stânci de granit,
Cu fruntea trăsnită ce norii despică
Şi vulturii-n creieri palate-şi ridică
Ş-uimiţi stau în soare privindu-l ţintit".

Apoi sentimentul geologic se împerechează cu demonismul. Un mic Walpurgisnacht se dezlănţuie în această învrăjbire a elementelor prin vraja magului ce stă pe muntele cu fruntea „sterpită" [...].

Prin urmare, începuturile poetului sunt în direcţiunea poemului întins. Răsfoind, de altminteri, ediţia maioresciană, băgăm de seamă că ceea ce cunoaştem şi preţuim noi, scurtele poezii idilice sau în chip de cântec, înfăţişează opera celor din urmă şapte ani de viaţă limpede (1876—

1883). Până atunci Eminescu gândise grandios şi patetic, având concepţii asupra lumii şi o schelărie de tipul imens.

Împărat şi proletar *este, cum am văzut altă dată, aducerea până la prezent (1871) a poemului caducităţii* Memento mori. *Pentru obişnuitul cu idilica eminesciană, această compunere oratorică pare o dibuire de tinereţe. Ea are însă sonorităţi de violoncel, pe care urechea noastră de astăzi nu le mai poate prinde. Violoncelismul acestei epoci stă în ideea fundamentală, care leagă totul, în gravul aer profetic heliadesc. Eminescu, spirit dramatic mai ales atunci, a adus din tragedie noţiunea destinului, pe care a strecurat-o, prin metoda unei largi documentări, în sentimentul de inutilitate obosită. Trebuie să citeşti întâi Memento mori spre a te pune la cheia gravă a aceluia, pentru ca să poţi prinde de la început sacadarea tristă, iambică, din Împărat şi proletar, antinomie mai dinainte dezlegată în sensul zădărniciei [...].*

Rugăciunea unui dac *a făcut parte din poemul mai lung* Gemenii. *Reaşezându-l la locul din care s-a dezlipit, vom vedea că reputaţia lui Eminescu nu are nimic a suferi. [...]*

Durerea de a-şi fi pierdut frăţia fratelui şi credinţa Tomirei îi scoate lui Sarmis blesteme amare împotriva lui Zamolxe şi a lui Brigbelu. Ele sunt proferate într-o vorbire crudă, plină de imagini terifice:

„O, voievozi ai ţării, frângeţi a voastre săbii
Şi ciuma în limanuri să intre pe corăbii.
Puteţi de-acum să rupeţi bucăţi a mele flamuri,
Mânjit pe ele-i zimbrul adunător de neamuri,
De azi al vostru rege cu drag o <va> să îngroape
Domnia-i peste plaiuri, puterea-i peste ape.
Şi-acum la tine, frate, cuvântul o să-ndrept,
Căci voi să-ngălbenească şi sufletu-ţi din piept
Şi ochii-n cap să-ţi sece, pe tron să te usuci,
Să sameni unei slabe şi străvezii năluci,
Cuvântul gurii proprii, auzi-l tu pe dos
Şi spaima morţii intre-ţi în fiecare os.
De propria ta faţă, rebel, să-ţi fie teamă
Şi somnul — vameş vieţii — să nu-ţi mai ieie vamă.
Te miră de gândirea-ţi, tresai la al tău glas,
Încremeneşte galben la propriul tău pas,
Şi propria ta umbră urmând prin ziduri vechi,
Cu mâinile-ţi astupă sperioasele urechi,
Şi strigă după dânsa plângând, muşcând din unghii
Şi când vei vrea să-njunghii, pe tine să te-njunghii!...

Te-aş blestema pe tine, Zamolxe, dară, vai!
De tronul tău se sfarmă blăstămul ce visai.
Durerile-mpreună a lumii uriaşe
Te-ating ca şi suspinul copilului din faşe.
Învaţă-mă dar vorba de care tu să tremuri,
Semănător de stele şi-ncepător de vremuri".

Faţă de coloarea aproape folclorică a acestor versuri, care sunt tot ce s-a scris mai frumos în poezia română, cu imagini nu aşa de grele şi de monstruoase ca acelea ale lui Arghezi, însă motivate prin tristeţe şi înfricoşătoare în putinţa lor de realizare (frângerea săbiilor, ciuma pe corăbii, sfâşierea flamurilor, îngroparea puterii peste ape, îngălbenirea sufletului, secarea ochilor şi uscarea trupului pe tronul uzurpat, întoarcerea cuvântului pe dos, somnul care nu mai ia vamă, umbra care astupă urechile ascultătorului), Rugăciunea unui dac *apare declamatorie şi abstractă şi de o vorbărie absurdă.*

George CĂLINESCU, Opera lui Mihai Eminescu*, 5 vol., Editura Cultura naţională şi Fundaţia regală pentru literatură şi artă, 1934—1936; reeditată în Opere, vol. 12—13, Editura Minerva, 1969—1970, p. 92—93, 100—102, 392—395, 397—398, 402—403, 405, 407, 408—409.*

Erotica lui Eminescu nu e mistică în sensul dantesc al cuvântului. În spiritualism dealtfel erotica e numai prezenţa celor două sexe şi dorinţa de întregire a factorului masculin prin cel feminin. Încolo totul e metaforă, şi femeia nu-i decât un simbol al fericirii paradisiace. Beatrice întruchipează harul. Dar la romantici, pierzându-se Erosul divin, a rămas, mai mult ca figură literară, ideea salvării prin femeie, ceea ce presupune antitetic şi căderea prin ea. Femeia e înger sau demon şi de cele mai multe ori înger şi demon laolaltă, seraf şi prostituată ca la Alfred de Musset. Fireşte, acest spiritualism afrodisiac al romanticilor, fără religiozitate, a trecut şi la Eminescu mai ales în scrierile juvenile. Demonul copilă este în acelaşi timp un înger de pază. Ori femeia-înger împacă cu cerul pe răzvrătitul demonic. Mai ales stăpâneşte demonul cadaveric care trage pe victimă într-o dragoste hipnotică:

„— Da simt că în puterea ta sunt, că tu mi-eşti Domn,
Şi te urmez ca umbra, dar te urmez ca-n somn.
Simt că l-a ta privire voinţele-mi sunt sterpe,
M-atragi precum m-atrage un rece ochi de şerpe".

Aci vorbeşte Tomiris. În Strigoii *bărbatul e cel fascinat de braţele reci:*

„Îşi simte gâtu-atuncea cuprins de braţe reci,
Pe pieptul gol el simte un lung sărut de gheaţă,
Părea un junghi că-i curmă suflare şi viaţă...
Din ce în ce mai vie o simte-n a lui braţe
Şi ştie că de-acuma a lui rămâne-n veci“. [...]

Femeia este un izvor
„De-ucigătoare visuri de plăcere“,

care se aşează pe genunchii bărbatului şi se anină de gâtu-i „cu braţele amândouă“. Iubiţii stau „mână-n mână, gură-n gură“, îşi îneacă unul altuia suflarea „cu sărutări aprinse“ şi se strâng „piept la piept“, el sărutând „cu-mpătimire“ umerii femeii, ea lăsându-se „adăpată“ cu gura:

„Ei şoptesc, multe şi-ar spune şi nu ştiu de-unde să-nceapă,
Căci pe rând şi-astupă gura, când cu gura se adapă;
Unu-n braţele altuia tremurând ei se sărută,
Numai ochiul e vorbareţ, iară limba lor e mută“.

Asta nu înseamnă că în poezia lui Eminescu nu vom găsi atitudini sublimate de elementul carnal. Dar în orice caz erotica lui se întemeiază pe „inocenţă“. Însă nu pe virginitatea serafică, inconştientă de păcat, ci pe nevinovăţia naturală a fiinţelor care se împreună neprefăcut. Este o candoare animală. Eminescu exprimase limpede aceste idei care sunt în deplin acord cu gândirea lui naturistă. La temelia lumii stă instinctul orb, singura formă de existenţă adevărată, dacă primim finalitatea naturii. Imboldul sexual, acel instinct

„Ce le-abate şi la pasări de vreo două ori pe an“

este izvorul purei fericiri erotice, înţelegând prin fericire, în stilul negativ schopenhauerian, cât mai puţină durere. Suferinţa se iveşte odată cu conştiinţa, acel epifenomen ce tulbură mecanica întunecată şi fără greş a firii. Eminescu nu e misogin, ci e un dezgustat de schimele de salon ale femeii cochete care slăbesc scopul naturii, înţelege: procreaţia. Îl supără femeia care cere curteniri „în versuri franţuzeşti“, femeia „rece ca şi gheaţa“, ori „practică“, încântată de a fi cântată de un poet alegând pe „soldatul ţanţoş cu spada subsuoară“.[...]

Intimitatea eminesciană nu e analitică. Perechea nu vorbeşte şi nu se întreabă. Ameţită de mediul înconjurător, ea cade într-o uimire, numită de poet „farmec“, care este neclintirea hieratică a animalelor în epoca

procreaţiei. Amorul eminescian e religios mecanic, înăbuşit de geologie. În chip obişnuit, femeia iese de undeva din trestii sau din pădure, se lasă pradă gurii bărbatului, şi apoi amândoi cad toropiţi, fascinaţi de o ritmică din afară, căderi de raze, de ape, de flori:

„Pe genunchii mei şedea-vei,
Vom fi singuri-singurei,
Iar în păr înfiorate
Or să-ţi cadă flori de tei".

George CĂLINESCU, Istoria literaturii române de la origini până în prezent, *Fundaţia regală pentru literatură şi artă, 1941, p. 413, 414.*

Universalitatea unui poet, când n-o confundăm cu efemera notorietate, este împrejurarea prin care opera sa, zămislită în timpul şi spaţiul pe care le exprimă, iese din limitele epocii sale şi ale ţării unde a luat fiinţă şi devine inteligibilă întregii umanităţi. Pentru care au evadat astfel din contingentele imediate, noţiunile de clasicism, romantism pierd orice sens. Însă universalitatea fiind un punct cosmic al unei verticale pe pământ, iar nu o abstracţie, orice poet universal este ipso facto un poet naţional. Homer era grec, Dante florentin, Shakespeare englez; extirpaţi din opera lor ce e concret etnic, sublimele îngustimi, dacă vreţi, şi totul rămâne inert şi fără puls. Universalitatea este o inimă individuală, puternică şi sonoră, ale cărei bătăi istorice se aud pe orice punct al globului, precum şi-n viitor.

Foarte tânăr sau mai matur, Eminescu era obsedat de geneza poporului român şi plănuia vaste epopei ori drame despre episodul daco-roman, încercând a crea şi o mitologie ad-hoc. Într-o epopee cu titlul Decebal, *zeii nordici, a căror reşedinţă e pusă, ca de obicei, în fundul mării îngheţate, se solidarizau cu Dacia. Dochia ar fi fost o vrăjitoare tânără, iar Ogur un cântăreţ orb, un fel de Homer al geţilor, care, însufleţind poporul dac în lupta împotriva romanilor, ar fi fost târât de caii soarelui şi ar fi căzut în marea îngheţată. Acolo ar fi povestit zeilor Valhallei nenorocirea dacilor şi aceştia ar fi hotărât să pornească năvălirea popoarelor barbare. Mai târziu, ieşind din vag, poetul punea pe Freya, soţia lui Wotan, să viziteze ţările dunărene. Orbul era Diutpareu, fost rege şi capul preoţilor daci. Dochia, fiica lui, iubea pe Dacio, dar ura şi iubea totodată pe Traian. La căderea Daciei, gândul ei este să emigreze cu resturile poporului, însă cu imaginea lui Traian înaintea ochilor, şi la ivirea lui încremeneşte ca Niobe, foarte*

probabil pe muntele Ceahlău, numit de către G. Asachi Pion. Cât de stăruitor era în mintea poetului mitul naţional al Dochiei ne putem face o idee dintr-un de toţi ştiut sonet:

„Şi eu astfel mă uit din jeţ pe gânduri,
Visez la basmul vechi al zânei Dochii;
În juru-mi ceaţa creşte rânduri-rânduri“.

Mult mai târziu (ca să trecem peste alte proiecte), într-un fel de satiră, poetul, nemulţumit de prezent, îşi închipuia că descinde în marea îngheţată unde, fireşte, se afla şi Decebal, care întreba dacă mai dăinuie Sarmisegetuza, cea cu muri de granit şi turnuri gote. Poetul îi mărturisea că nu, iar învingătorii lui degeneraseră până într-atât că din romani deveniră romunculi. Odin în persoană mângâia pe poet şi-l îmbia la o dragoste cu o divinitate a fundurilor de mare care se ghiceşte a fi Poezia. Asimilarea geţilor cu goţii o făcuse Iakob Grimm, de unde prezenţa lui Decebal în Valhallia. În Strigoii*, poem descriind năvălirea barbarilor în Dacia, este evocat un bătrân preot al lui Zamolxe care duce pe Arald într-un „dom de marmur negru“ în inima muntelui, care de bună seamă este Ceahlăul. Pionul şi marea îngheţată sunt cele două coordonate ale genezei poporului român. Chiar într-o versiune din* Geniu pustiu*, eroul Toma Nour merge la vânătoare pe patine în regiunea boreală, în nădejdea că, spărgându-se gheaţa sub el, ar fi căzut în fundul mării îngheţate, unde domneşte bătrânul rege Nord, acolo unde totul e splendid, inalterabil, rece şi inteligibil ca cristalul. Prietenii nu înţelegeau sau considerau drept extravaganţă mărturisirea poetului că după moarte ar dori să fie aşezat în fundul mării îngheţate spre a scăpa de putrefacţie. De altfel, pentru el, paradisul fluid şi adamantin din fundul mării reprezenta locul geniului cerebral, aspirând după frumuseţe şi sorbind chipul fetei de împărat.*

Pe o răspândită temă occidentală, Eminescu, care nu văzuse marea decât foarte fugitiv la Königsberg, îşi va exprima în versuri celebre dorinţa de a muri la marginea mării, având codrul aproape. Superficia tumultuoasă a mării era pentru el viaţa fenomenală cu catastrofele ei, fundul mării înfăţişa Valhalla, paradisul fluid, înrudit cu diamantul. Codrul, incompatibil cu ţărmul Sciţiei Minor, era şi el o speţă care, ca atare, depăşea existenţa individului coruptibil. Pentru cine a cercetat gândirea explicită a lui Eminescu în scrieri şi manuscrise lucrul nu suferă discuţie. Deci, tot în termeni naţionali, prin coborârea în Olimpul acvatic al lui Zamolxe şi al lui Decebal era formulată şi filosofia ce şedea la temelia acestor aşa de simple şi vibrante versuri:

„Mai am un singur dor:
În liniştea serii
Să mă lăsaţi să mor
La marginea mării“. [...]

Există o condiţie excepţională care ridică pe Eminescu deasupra poeţilor de circulaţie mărginită. A cunoscut poporul şi provinciile româneşti, a devenit familiar cu speculaţiile filosofice cele mai înalte, a iubit fără a fi fericit, a dus o existenţă nesigură şi trudnică, a trăit într-un veac ingrat, ce nu răspundea idealului său, a plâns şi a blestemat, apoi s-a îmbolnăvit şi a murit foarte tânăr. Tot ce a avut de spus, a spus până la 33 de ani. Viaţa lui se confundă cu opera. Eminescu n-are altă biografie. Un Eminescu depăşind vârsta pe care a trăit-o ar fi ca un poem prolix. Însăşi nebunia pare o operă de protest. Şi de aceea oricine îl va citi, pe orice punct al globului, va înţelege că Eminescu a exemplificat o dramă a omului, că el a scris în versuri o zguduitoare biografie. Alţii au o operă eminentă şi o biografie monotonă şi fără semnificaţie. Rar se întâmplă ca un poet să fie sigilat de destin, să ilustreze prin el însuşi bucuriile şi durerile existenţei, şi de aceea multă vreme M. Eminescu va rămâne în poezia noastră nepereche.

George CĂLINESCU, în Studii eminesciene — 75 de ani de la moartea poetului, *Editura pentru Literatură, 1965, p. 21—23, 43.*

În contrast cu icoana statică a fetei de împărat, aceea a Luceafărului, cu atributele lui: lumină, planare, putere, este sugerată prin verb în chip mai aproape de dinamic decât de static, ea privea cum el răsare, străluce, duce. [...]

Cele patru strofe care zugrăvesc cum cel menit să fie pură oglindă a lumii contemplă pe fata de împărat în oglindă, sunt prilej nu numai de a observa o măiestrită tranziţie de la static la dinamic, dar şi de a întrevedea într-acest ansamblu de fantastic adevărul viziunii plastice. [...]

În strofa a opta, care zugrăveşte mişcarea lui aeriană:

„Şi pas cu pas pe urma ei
Alunecă-n odaie,
Ţesând cu recile-i scântei
O mreajă de văpaie“

imaginea centrală este o mreajă de văpaie. Se sugerează uşor tendinţa de captare. Zic uşor, pentru că ceea ce ar fi pasional în cuvântul văpaie este bemolizat prin recile-i scântei. (Pentru simetria şi revenirea muzicală a

motivelor, este de reţinut că prima lui manifestare are acelaşi atribut ca şi cristalizarea ultimă: atributul rece, aici cu firescul nativului, acolo cu adâncirea libertăţii prin conştiinţă.)

Este un fin şi dublu joc în cuvântul acesta, mreajă. Aici, el nu înseamnează plasă de prins. Mreajă de văpaie evocă imaginea unui ţesut fin, ceva ca o bandă de lumină cu ochiuri jucăuşe. În sensul acesta, imaginea este o creaţiune eminesciană, dar adevărul ei este confirmat de unele înţelesuri dialectale ale cuvântului. Cu toate atenuările contextului cerute de firea nativ-contemplativă, înlocuirea cuvântului mreajă prin orice alt cuvânt ar fi fost o scădere. […]

Dintre coordonatele spaţiale, este aici de relevat cum cele care accentuează linia verticală predomină faţă de cele orizontale. Mărginindu-mă numai la câteva momente, relevez cum atât scena jocului în oglindă cât şi chemarea ei, apoi scena dintre Cătălin şi Cătălina într-un ungher şi mai ales sub şirul lung de mândri tei, sunt caracterizate nu numai printr-un spaţiu mărginit, dar şi printr-o accentuare de contur orizontal, pe când toate semnalizatoarele Luceafărului accentuează verticale spre nemărginit. Aceasta datorită nu numai situaţiei lui în spaţiu, dar mai ales pentru a sublinia necontenit contraste de valoare din structura conflictului. Când, de pildă, Cătălina cheamă: cobori în jos, luceafăr blând, semnalizatorul în jos pe lângă cobori pare o tautologie; şi totuşi, subliniind distanţa şi contribuind să dea viaţă spaţiului estetic, are o valoare stilistică. Iar amintirea mării şi a cerului din strofa:

„Din sfera mea venii cu greu
Ca să-ţi urmez chemarea,
Şi cerul este tatăl meu
Şi mumă-mea e marea“

nu este numai un reflex din mitul titanului Hyperion, fiul cerului şi al pământului, dar şi o polaritate spaţială pe linia verticalei, ca şi prelungirea în jos spre colo-n palate de mărgean, în ocean. Iar strofa:

„Ca în cămara ta să vin,
Să te privesc de-aproape,
Am coborât cu-al meu senin
Şi m-am născut din ape“

motivul coborârii şi al naşterii din ape este reluat, metafora aceasta atât de sugestivă: palatul ei, o cămară pentru copilul nemărginirii, îşi capătă toată valoarea în polaritatea arătată.

Necontenit această direcţie sus-jos revine sub cele mai variate forme, făcând să vibreze cu o viaţă proprie spaţiul estetic al poemei străbătut de esenţa conflictului. [...]

Pentru viziunea spaţială a lui Eminescu, reprezentările care se leagă de creşteau în cer a lui aripe, nasc întrebarea dacă această impresie de creştere raportată la axa verticală a poemei: sus şi jos, este văzută plastic din perspectiva de pe pământ sau din perspectiva de sus. Văzută de jos, creşterea aripelor este o imposibilitate plastică. Dimpotrivă, privită de sus, din perspectiva către care tinde acum astrul, ea este plastic adevărată.

Fireşte, aceasta nu cu preciziunea cerută de o scenă pe pământ, dar în acel ansamblu imprecis şi sugestiv în care cuvintele sunt întrebuinţate şi pentru apropierea lor de o esenţialitate iraţională. Privite în contextul inefabilului, creşteau, cer şi aripe au un orizont absolut, par atribute sugerând elan, putere, nemărginire. [...]

Privite în ele, în sensul curent, aşa cum l-ar da dicţionarele, cuvintele din finalul poemei sunt simple: pronumele personal, substantivul urmat de adjectivul posesiv mea, verbul reflexiv mă simt şi atributele verbale nemuritor şi rece. Toată valoarea lor vine însă din acel complex care este spaţiul şi timpul poemei. Astfel, în cuvintele acestea atât de simple, vibrează totalizant o lume de concepţii. Enunţarea lumea mea nu este deci un simplu atribut al contemplativităţii, ci cuprinde întreaga afirmare a propriei valori, aşa cum fusese lămurită în sentinţa lui Dumnezeu. Forma reflexivă a verbului mă simt subliniază existenţial destinul. Ca înţeles, verbul este înrudit cu sunt. Are însă o dinamică proprie, o sporită afirmare a conştiinţei de sine. Iar forma reflexivă, reluând pentru a treia oară o corespondenţă nouă a pronumelui iniţial eu, adaugă versului o nouă faţă pentru unicitatea valorii afirmate absolut.

Cadenţa versului final este determinată mai întai de îndoitul accent care stă pe primul cuvânt: nemuritor. Privit în sine, cuvântul este un coriamb, deci una din acele unităţi, care, prima şi ultima silabă fiind accentuate, diferenţiază răspicat cuvântul în ansamblul acustic. Excepţionalul valorii îşi are astfel expresia în excepţionalul ritmic. Ultimul atribut: rece, echivalent pentru dezlegarea prin catharsis a încordării conflictului, îşi împrumută şi el semnificaţia de la întreaga experienţă străbătută.

În forma închisă şi prin pregnanţa lui, acordul final, un bărbătesc acord major care ţinteşte şi el în sus, ca toate imaginile poemei, afirmă totalizant acest adânc al existenţei întipuit în simbol: menirea creatoare — liberată de patimă şi de amăgitoarele chemări ale fericirii.

Peste secole, în faţa destinului, aceeaşi atitudine la cel mai ales cântăreţ poporan ca şi la cel mai reprezentativ dintre poeţii noştri. Şi dincolo de felurimea aspectelor, aceeaşi perspectivă nemărginită în planurile de rezonanţă ale formei mărginite. După cum în străvechea Mioriţă *dăinuieşte simbolul mitic al neclintitei alipiri de propria îndeletnicire, chiar şi în pragul morţii, tot astfel în supremul simbol eminescian, avem negaţiunea pesimismului: afirmarea deplină a propriei chemări înalte.*

D. CARACOSTEA, Arta cuvântului la Eminescu*, Institutul de istorie literară şi folclor, 1938, p. 286, 292—293, 309—310, 329, 370—371.*

*Geniul este, desigur, o copie a Demiurgului. În Luceafărul subordonarea e clară, deşi esenţa platonică a geniului este de natură demiurgică. Dar ca să fie „dezlegat" de nemurire, geniul are nevoie de permisiunea supremă. Însuşi faptul că poate fi dezlegat de eternitate, ca de o vrajă, că poate să se integreze şi naturii lui umane, este semnul categoric al limitelor concepţiei despre demon la Eminescu. Demonul poate lupta împotriva răului pur, împotriva Mumii Pădurii şi a Ghenarului, împotriva Demonului văzut în faţa lui pur negativ. Făt-Frumos, după ce înlătură răul, se integrează în natura lui demonică, de forţă suprafirească (în înţelesul goethean), şi în absolutul iubirii. Dionis, întrupare totalitară a Demonului, cunoaştere ultimă a misterului, în spirit faustic, şi identificare în Eros, încearcă să depăşească însăşi forţele titanice ale lui Făt-Frumos. Titanismul eminescian este însă subordonat Demiurgului, iar singura lui condiţie de a se identifica absolutului ţine de Eros, de principiul prin care Demiurgul s-a relevat sieşi, creând universul din fecundarea haosului, care este mama, el fiind tatăl, iar lumea — o întrupare a acelui „dor nemărginit" (*Scrisoarea I*).*

Cosmogonia eminesciană structurează concepţia lui Eros şi Demon, care este însăşi axa personalităţii poetului. Marea insatisfacţie amoroasă a liricii lui, hipnotica chemare a iubitei şi goana după un absolut al dragostei sunt, în ultimă analiză, chinurile sacre, zvârcolirile creatoare ale Demiurgului, care a dat omului voluptatea „dureros de dulce" a acestui „dor nemărginit". Dincolo de ea e moartea, e haosul — „eterna pace"; sentimentul morţii universale este numai un sentiment de integrare în cosmos, în nediferenţierea lui iniţială. Dacă viaţa e „vis al morţii-eterne", moartea însăşi e „un vistiernic de vieţi". Un fel de rotaţie cosmică se desprinde din erotica eminesciană; destinul omului de a suferi este însăşi condiţia vieţii, manifestată în voinţă. Reîntoarcerea în „eterna pace" este

o împăcare cu sine a Demiurgului, o închidere a misterului într-un mister ultim. Demonismul eminescian este şi el de esenţă cosmică, un fel de grad suprem de a trăi creaţia, în dublul plan al instinctului, al „voinţei" şi al Ideii. Eternitatea naturii, eleatismul din Cu mâine zilele-ţi adaogi *(relevat de d. Tudor Vianu) este tot o formă a creaţiei, tot o manifestare a Demiurgului, care ne-a încadrat în vraja lui complice, ca să ne trăim destinul. Peisajul eminescian, nelipsit nicăieri, de la romanţă la mitul liric, de la aspectul lui pământean la cel transcendent, este tot o Idee, tot o întrupare a Demiurgului. Spaţiul interastral este figurat de Eminescu (*în Scrisoarea I*, în* Luceafărul*, în* Sărmanul Dionis*) cu aceleaşi elemente de unitate cosmică, după cum sfârşitul universului din* Scrisoarea I*, în viziunea „bătrânului dascăl", apare cu aceeaşi structură. Natura cosmică este unidimensională, în concepţia eminesciană. Fiind forma întrupată a unei Idei, fie că are valoare senzorială sau transcendentă, natura este un cadru cosmic, o dimensiune revelată a Demiurgului.*

Pompiliu CONSTANTINESCU, Eros şi Daimonion*, în* Revista Fundaţiilor regale*, II, 1939, nr. 7, p. 84—99.*

Eminescu a fost şi este încă un poet dificil.

Avem, cu el, chiar cazul poetului dificil, care, fiind un mare poet şi devenind pe deasupra poetul nostru naţional, atât de mult ne-am obişnuit cu felul său, încât am ţine de neserios pe cine ar îndrăzni astăzi să ne afirme că nu-l înţelege.[...]

Cu toate acestea, dacă este să avem o deplină sinceritate faţă de noi înşine, nu o dată, citindu-l, se trezesc vechi nedumeriri, peste care de obicei se trece, pentru că oprirea în loc s-a ajuns a se resimţi ca fiind lucru oarecum de ruşine; dar, peste aceste nedumeriri, care sunt totdeauna ale facultăţii logice, se trece şi fiindcă nu mai pot fi observate. Cauzele sunt două: una este familiaritatea noastră îndelungă cu opera, ceea ce nu ajută atât de mult înţelegerea deplină, cât acceptarea ei aşa cum ni s-a dat, iar a doua ţine de opera însăşi, de profundele ei sugestii muzicale, care lucrează asupra spiritului nostru ca un narcotic. Şi aceasta este influenţa cea mai puternică, prin care dificultăţile se rezolvă ca de la sine, fără să mai fie timp a fi observate.

În adevăr, aşa cum au arătat ultimii comentatori, poezia lui Eminescu este o continuă legănare, o armonie de însomnorare a spiritului, un fel de menţinere, de echilibru muzical, între somnul real şi starea de trezie. Poetul, luând cu sine şi pe cititor, alunecă spre viaţa nedesluşită, spre visul tulbure, dar liniştit, al vegetalelor, al apelor, al astrelor şi al întregii naturi, pe care nici n-o evocă atât, cât se simte făcând cu ea acelaşi corp. [...]

Dar toate imaginile, dacă se observă bine, plutesc într-un fel de ceaţă, care nu este a vieţii spiritului nostru, într-o legănare somnolentă, după cum s-a zis, care exercită asupra cititorului o moleşire dulce, perdeluindu-i privirea. În această stare, funcţia intelectivă a sufletului, faţă de care orice poet nou este un poet dificil, trece printr-un mic leşin. O ameţeală ca de farmec cuprinde totul şi ceea ce mai rămâne să se audă, e un adevărat descântec, al cărui neînţeles logic nu ne opreşte în loc nici o clipă. [...]

Cine a trecut prin şcolile noastre care întreţin cultul eminescian pe baza limpidităţii de exprimare, ştie că Venere şi Madonă, *după ce se analizează în antiteza ei lirică, e memorizată mai ales în câteva versuri, ca un costum pus la păstrare în două-trei cuie.*

În special, nu se uită „Venere, marmură caldă, ochi de piatră ce scânteie, / Braţ molatic ca gândirea unui împărat-poet" şi „Ţi-am dat palidele raze ce-nconjoară cu magie / Fruntea îngerului-geniu"..., printre alte câteva, pe care le trezeşte deodată numai amintirea titlului. Muzicalitatea acestor versuri ne pune în situaţia de a le accepta întocmai ca adevărate modele de frumuseţe, ceea ce în adevăr că sunt, deşi primele două cuprind un nonsens, iar celelalte se sprijinesc pe o idee cel puţin tulbure. [...]

Exemple de dificultăţi ale inteligenţei cititoare, când aceasta izbuteşte să-şi ferească trezia de farmecele armoniei, sunt nenumărate: în Sara pe deal, *„Stelele nasc umezi pe bolta senină"; în* Floare-albastră, *„Şi te-ai dus, dulce minune, / Ş-a murit iubirea noastră. / Floare-albastră! floare-albastră!... / Totuşi este trist în lume!"; în* Dorinţa, *„Adormind de armonia / Codrului bătut de gânduri"; în* Împărat şi proletar, *„Ardeţi acele pânze cu corpuri de ninsori; / Ele stârnesc în suflet ideea neferice / A perfecţiei umane"... sau „Cezarul trece palid, în gânduri adâncit; / Al undelor greu vuiet (undele Senei n. n.), vuirea în granit / A sute d-echipajuri, gândirea-i n-o înşală" şi, îndeosebi, „Că vis al morţii-eterne e viaţa lumii-ntregi"; în* Înger de pază, *„Eşti demon, copilă, că numai c-o zare / Din genele-ţi lunge .../ Făcuşi pe-al meu înger cu spaimă să zboare...?"; în* Departe sunt de tine, *iubita are „mâini subţiri şi reci", iar în* Apari să dai lumină, *e implorată „O, marmură", având ochii... reci, ca şi „ochii cei de gheaţă ai morţii" etc., etc. [...]*

Ca să se facă deplin evidentă virtutea în adevăr poetică a menţionatelor expresii, care nu sunt întâmplătoare şi, fiind fiecare de mai multe ori repetată, sunt adevărate propoziţii lirice, e nevoie de cineva care să fi frecventat pe Eminescu îndelung, aflându-se în situaţia de a-l putea

comenta şi deci lămuri, cu el însuşi. Căci fără a-i fi contemplat schimbul de lumini, de la un vers la altul, din poeme diferite, de la o pagină de început la alta de sfârşit şi din miezul operei către margini, nu este nici un mare poet care să-şi descuie ermetismul necesar.

Astfel, afirmaţia „că vis al morţii-eterne e viaţa lumii-ntregi" revine în Scrisoarea I *sub forma „căci e vis al nefiinţei universul cel himeric", se ajută, ca să-şi vădească înţelesul ascuns, cu „lumile" care „se cern" „ca prăzi trecătoare a morţii eterne" din* Mortua est !*, cu „stingerea eternă" din* Rugăciunea unui dac*, cu întreg lirismul acelei civilizaţii moarte din* Egipetul *şi în întretăierea de lumini ce aceste expresii şi poeme îşi aruncă unele altora, se lămureşte intuiţia eminesciană despre moarte, intuiţie care nutreşte şi versul de la care am pornit. [...]*

Dar ermetismul propoziţiilor lirice fundamentale din opera lui Eminescu, nimic nu-l probează mai convingător, decât poezia O, mamă... *care poate arăta că limpezimea gramaticală, cu care sunt formulate toate versurile, este oarecum o înşelare asupra adâncimii poetice. În adevăr, de câte ori luminile analizei critice au căzut asupra faimoasei poezii, comentatorii, sprijinindu-se exclusiv pe claritatea versurilor, s-au izbit de o anume incoerenţă: numai prima strofă ar răspunde, după ei, titlului, celelalte două împrăştiind, cu introducerea iubitei, interesul poetic iniţial. [...]*

Încât, verificând pretinsa incongruenţă a strofelor, am fi constrânşi să reducem valoarea poeziei la motivul muzical singur, care se menţine acelaşi de la început până la sfârşit, răsărind mai cu putere în refren.

Cu toate acestea, textul muzical doar ajută ca marea semnificaţie lirică, din care se risipeşte orice nedumerire, să se dezvăluie de dincolo de limpezimea textului propriu-zis. Refrenul exprimă fericirea mamei de a fi murit, fericirea poetului de a muri şi aceeaşi fericire eventuală pentru iubită, ceea ce sugerează destinul omenesc însuşi, de liniştire ultimă; în lumina acestei obsesii eminesciene, chemarea din moarte, ce pare mai întâi a fi numai a mamei, cu atât mai mult cu cât vine pe „freamătul de frunze", glasul din mormânt fiind „îngânat" de glasul naturii, adică fiind unul şi acelaşi, creşte în rezonanţă până a deveni al Morţii însăşi, văzută ca mamă, la sânul căreia se alină suferinţa omenirii întregi. Către un asemenea cuprins liric ne îndrumează elementele poeziei, între care este o armonie deplină şi titlul prin urmare dă indicaţia adâncă din toate cele trei strofe.

Încheind aceste pagini despre ermetismul lui Eminescu, abia se mai simte nevoia de a adăuga, ceea ce s-a putut înţelege, şi anume că ele au

pornit de la ideea că poezia, ca expresie neobişnuită, este un limbaj ermetic în chiar principiul ei, „profunzimea“ clasicilor nefiind decât un ermetism consacrat.

Vladimir STREINU, Eminescu, poet dificil*, în* Clasicii noştri*, Casa şcoalelor, 1943, p. 136—142, 146—148.*

Studiile, din ce în ce mai metodice, închinate lui Eminescu şi clasicismului greco-latin, au adus în primul plan al discuţiilor şi Oda în metru antic*, nu numai una din cele mai înalte realizări ale lirismului eminescian, dar şi exemplul cel mai tipic al acestei înrâuriri, răsfrântă în chiar tiparul poemului. [...] Niciodată, cunoaşterea integrală a manuscriselor şi a metodelor de atelier ale poetului nu se vădeşte mai utilă, ca în astfel de cazuri. Întâia versiune a* Odei *este, precum se poate vedea, o închinare pentru Napoleon, aparţine epocei berlineze şi transpune în planul odei admiraţia pe care tânărul poet o îchinase, încă din timpul stagiului său vienez, eroului său, în poemul* Panorama deşertăciunilor*, din care citea la* Junimea*, în toamna anului 1872. [...]*

O urmărire atentă a versiunilor [...] arată oricui, cum pornind de la persoana a II-a, a invocării lui Napoelon (A^1), oda îmbracă forma unui monolog (B), pentru ca abia în versiunea C^1 să primească acele retuşe şi acele infiltraţii care vor neutraliza, anonimizându-le, atributele napoleoniene. C^2 şi D duc mai departe procesul acesta de subiectivizare şi concentrare. De la 13 srtofe (C^1), oda scade la 12 (C^2) şi apoi la 8 (D), ca să ajungă la 7 (E) şi în cele din urmă la 5 strofe (F). E un proces de distilare, atât de atent, că însăşi esenţa poemului se află în cele din urmă schimbată. Citită însă în perspectiva poemului de început (A^1), închinat lui Napoleon, şi a frazelor lui succesive, Oda *conservă mai mult de un fir din rădăcinile ei originare.*

Stabilind această geneză, se înţelege că nu nesocotim tot ceea ce clasicismul a sugerat şi altoit pe această primă tulpină. Dovadă evoluţia de la o versiune la alta, dovadă mulţimea exerciţiilor metrice, horaţiene, pe care le-am produs ca ilustrare a acestui travaliu. Mai mult chiar: departe de a păgubi, avem impresia că Oda în metru *antic câştigă de pe urma cunoaşterii exacte a germenilor şi împrejurărilor care i-au favorizat gestaţia. Fără să mai spunem că, în chipul acesta, se mai temperează oarecum şi zelul comparatiştilor, ispitiţi de excese.*

PERPESSICIUS, în M. Eminescu, Opere*,* III, Note şi variante: de la Doina la Kamadeva*, Editura Fundaţiei, 1944, p. 113—114.*

Când manuscriptele sunt ale unui Mare Inspirat — să zicem Eminescu — sentimentele cu care te apropii de ele sunt multiple şi diverse. Pătrunzi în subteranele acelea, aparent inextricabile, ca într-un labirint cu arhitectura bine gândită şi, nou Teseu al unei expediţii moderne, te orientezi cu prudenţă, înarmat nu numai cu firul izbăvitor al Ariadnei, dar cu răbdarea, pe care ţi-o dă convingerea că orice dificultate, oricât de mare, va fi, în cele din urmă, răpusă.

Un drum prin Daedalul manuscriselor eminesciene e o călătorie din cele mai aventuroase. Însă la capătul ei te aşteaptă, ca-n cel mai somptuos basm oriental, comorile norocosului Aladin. Nu-ţi trebuie vreo lampă fermecată. Din fiecare pagină o flacără jucăuşe îţi arată drumul şi tezaurul. Aibi numai încredere. Apropie-te cu smerenie şi sufletul poetului, prezent în fiece silabă şi-n fiecare stih oricât de tainic, îţi va vorbi şi va pune capăt îndoielilor tale. Nimic din ce-a căzut pe paginile acestea sacre n-a fost zvârlit la întâmplare. Aici şi piatra e fertilă. Orice sământă germinează. Apleacă-te şi-i vei culege rodul.

PERPESSICIUS, Farmecul manuscriselor, *în* Menţiuni de istoriografie literară şi folclor, *Editura de stat pentru literatură şi artă, 1957, p. 556.*

Satanismul presupune mai cu seamă ceea ce s-a numit „complexiunea opoziţiilor“ — complexio oppositorum —, ceea ce ne aduce în primul rând în sfera morală, în timp ce titanismul implică ideea de acţiune, rezultatul firesc al primei constatări. Satanismul intră astfel ca element indispensabil al acţiunii titaniene, dar nu orice demon este destinat să evolueze în mod inevitabil până la forme titaniene. [...]

Hyperion este într-adevăr un titan; pe de altă parte însă el este un izolat şi soluţia definitivă la care ajunge — izolarea în înălţime — este caracteristică geniului în concepţia schopenhaueriană. Hyperion apare aşadar ca o natură complexă, în care fuzionează trăsături proprii titanului şi geniului. [...]

Mai mult decât oriunde, firea titaniană a personajului se desfăşoară în călătoria către divinitate şi în convorbirea dintre zeu şi el. [...]

Este o călătorie regresivă pe linia timpului, în cursul căreia Luceafărul trăieşte în sens invers istoria creaţiunii, până când ajunge, în spaţiu, deasupra liniei ce desparte cosmosul de metacosmos, iar în timp, în momentul iniţial al procesului cosmogonic şi chiar, dincolo de acesta, în acel vacuum originar ce precede geneza lumilor mensurabile. Acolo unde ajunge el lipsesc condiţiile cunoaşterii umane — ale cunoaşterii imaginate

în spirit kantian: nici spaţiu pe care să se fixeze hotare, nici timp, care, acolo, încearcă zadarnic să se nască din goluri. Dar golul, vacuitatea, este pătruns de o sete care soarbe, de setea oarbei uitări, a schopenhauerianei Nirvana. Odată cu stingerea mijloacelor de cunoaştere se stinge şi organul cunoscător — ochiul care cunoaşte — şi peste totul se întind apele oarbe ale nimicului. Uriaşul, ale cărui aripi creşteau în cer şi care străbăteau ca un fulger printre lumile de stele, depăşeşte astfel creaţiunea şi îşi defineşte pe calea aceasta natura: el este mai presus de spaţiu şi timp, este mai presus de moarte. Aceasta este condiţia lui, prin aceasta el este asemănător lui Dumnezeu, care-l face conştient de eternitatea şi ubicuitatea lor. Şi prin aceasta se deosebeşte de roiul uman, care durează în timp, se-ntinde în spaţiu, apare şi dispare într-o grotescă repetare de sine însuşi: fenomene izolate ce se nasc din curgerea aceleiaşi materii în aceleaşi forme, etern aceleaşi. Dar peste titanul care străbate spaţiul şi timpul, depăşind începuturile istorice ale creaţiunii, alchimia îndoielii filosofice s-a abătut. Formă originară, el este ursit eternităţii; eternitatea îl oboseşte însă şi Hyperion cere încadrarea în seria lumii fenomenale, dispersarea în haos, stingerea în repaosul etern. Postularea umanului, cu atributul repetiţiei infinite pe care i-l conferă Schopenhauer, nu este compatibilă cu natura divină a lui. Şi nici cu posibilităţile sale de cunoaştere, care îl vor duce în cele din urmă la mântuire. […]

Trăsătura cea mai proprie geniului este spiritul contemplativ, în timp ce trăsătura cea mai proprie titanului este acţiunea. Şi atunci când Dumnezeu propune lui Hyperion să-i dea puterea să stabilească, cu armele, dreptatea şi tăria pe faţa pământului, el nu se adresează geniului contemplativ, ci titanului activ.

Este drept, formele acţiunii titanice au fost adânc schimbate. Titanismul nu înseamnează însă numai năzuinţa unei eliberări prin acţiune fizică; adeseori întregul proces titanian se localizează în lumea morală. De ordin moral este conflictul în cazul poemei Luceafărul. *Hyperion simte opresiunea legii divine de sub imperiul căreia doreşte să se sustragă; el simte totodată chemarea condiţiunii umane. Conflictul între divin şi uman, între cer şi pământ, care ne întâmpină adeseori în literatura titaniană a romantismului, se desfăşoară de data aceasta în conştiinţa personajului.*

Dumitru POPOVICI, Eminescu în critica şi istoriografia literară română, curs universitar, *1947/1948;* Poezia lui Mihai Eminescu, *Editura Albatros, 1972, p. 294, 300, 316, 323, 326, 327.*

După 1881, această însuşire extraordinară a melodiilor eminesciene se găseşte acumulată în poemul Luceafărul *şi în elegii, partea cea mai artistică, a operei lui Eminescu.* Pe lângă plopii fără soţ, Atât de fragedă, Când amintirile, O, mamă…, *Odă şi atâtea altele în care poetul cântă sentimentul etern omenesc al iubirii, rămân juvaere rare ale realizărilor marelui poet. Generaţia mea le-a ştiut pe de rost; generaţii de tineri le vor murmura şi de-acum înainte în primăvara vieţii, cât va suna pe lume dulcea limbă românească.*

Mihail SADOVEANU, Prefaţa*, în vol.* M.Eminescu. Poezii*, Colecţia „Biblioteca pentru toţi copiii“, Editura Ion Creangă, Bucureşti, 1983, p. 9-10.*

Într-un fel, Eminescu e sfântul precurat al ghiersului românesc. Din tumultul dramatic al vieţii lui s-a ales un Crucificat.

Pentru pietatea noastră depăşită, dimensiunile lui trec peste noi, sus şi peste văzduhuri.

Fiind foarte român, Eminescu e universal. Asta o ştie oricine citeşte; cu părere de rău că lacătul limbilor nu poate să fie descuiat cu cheile străine.

S-au făcut multe încercări, onest didactice, de transpunere a poetului, unele poate, se spune, mai izbutite; dar Eminescu nu este el decât în româneşte. Dacă se poate traduce o proză, o povestire, un roman, unde literatura se mărgineşte aproape fizic la tablouri, la personaje şi la conture, dominată de mişcarea şi succesiunea cinematică, poezia nu poate să fie tălmăcită, ea poate fi numai apropiată. Poezia aparţine limbii mai mult decât proza, sufletului secret al limbii: jocul de irizări din interiorul ei face vocabularele neputincioase. Eminescu nu poate fi tradus nici în româneşte…

Tudor ARGHEZI, Cuvânt înainte*, în* M.Eminescu, Poezii*, vol. I, Colecţia „B.P.T.“, Editura Minerva, Bucureşti, 1989, p. V.*

*Întinderea necuprinsă a mării („valurile vremii“), învolburarea, desfiinţând spaţiul, a negurilor („noianul de neguri“), estomparea, de-a lungul timpului, a suferinţei înseşi („umbra duioaselor dureri“) sunt, fără îndoială, imagini admirabile, înrudite ca structură şi capabile să stârnească reprezentarea unui trecut resimţit, în planul subiectivităţii, ca foarte adânc. Împletitura moale a aliteraţiilor (**v**alurile **v**remii, **n**oianul de **n**eguri, **d**uioaselor **d**ureri) creează şi ea impresia unei melodii tărăgănate, izvorând din adâncuri.*

În forma embrionară a poeziei, această impresie era mult mai diluată, atât prin absenţa aliteraţiilor, cât, mai ales, prin faptul că imaginile aveau un caracter mai particular, mai puţin cuprinzător („valuri de aduceri aminte“, „noianul de gânduri“).

Acelaşi sentiment îl zămisleşte imaginea iubitei, construită astfel încât să întreţină obsedant sugestia morţii. Iubita are braţele „de marmur“, simbolizând, bineînţeles, frumuseţea statuară, dar şi imobilitatea rece a nefiinţei. Hyperion — „un mort frumos cu ochii vii“ — este descris cu aceleaşi mijloace: „Din negru giulgi se desfăşor / Marmoreele braţe“. [...]

Fiinţa iubitei este inconsistentă, imaterială — o umbră doar; degeaba încearcă poetul să o cuprindă cu braţele: „Zadarnic după umbra ta dulce le întind: / Din valurile vremii nu pot să te cuprind“. Motivul este al epopeii clasice, apare la Homer şi la Vergiliu, de unde, saturat de clasicism, Eminescu îl reţine, adaptându-l. Dealtfel, însăşi imaginea iniţială a iubitei răsărind din valurile vremii pare a fi tot o reminiscenţă din mitologia greco-romană, amintind de legenda Venerei Anadyomene, pe care poetul o şi evocă expres în Scrisoarea V:

„Ţi-ar părea mai mândră decât Venus Anadyomene...“

Direcţia ascendentă a mişcării exprimate de unele verbe („Din valurile vremii iubita mea răsai“, „Să te ridic la pieptu-mi“), strădania — trudnică şi inutilă — pe care o implică altele („Cum oare... să te rump“), asociate cu admirabile imagini sugerând imensitatea spaţial-temporală (valurile vremii, noianul de neguri), cu un fonetism discret arhaizant (rump) contribuie şi ele, într-o anumită măsură, la producerea şi întreţinerea impresiei de îndepărtare în timp, învederând, totodată, bogăţia inepuizabilă a resurselor stilistice de care dispune poetul pentru sublinierea expresivă a simţirii sale. [...]

*Marmura reprezintă, în ochii lui Eminescu, materialul brut, inform, care aşteaptă să fie supus şi înmlădiat, devenind astfel formă, capabilă să întruchipeze în tipare durabile şi limpezi, lumea de gândire a artistului. De aceea poetul evocă „setea cea eternă“ care leagă „Lumina de-ntuneric şi marmura de daltă“ (*Nu mă înţelegi*). Depăşind aria oarecum restrânsă a sculpturii, cuvântul reuşeşte să redea, cu o remarcabilă forţă generalizatoare, mirajul perfecţiunii, aspiraţia — trează şi tragică — a poetului către expresia definitivă. Motivul marmurii atinge astfel, prin implicaţiile sale, problema atât de complexă a zămislirii operei de artă. Acesta pare să fie şi unul din tâlcurile memorabilei strofe din* Memento mori*, în care sculptorul „pipăie marmura clară“ şi, cu toate că este orb, iar dalta îi tremură, reuşeşte, cu preţul unor îndârjite strădanii, să o înduplece şi să*

o însufleţească. În urma transferului semantic necesar, marmura semnifică însuşi materialul — care aşteaptă să fie artistic valorificat — al limbii, cuvântul menit să exprime adevărul.

G. I. TOHĂNEANU, Studii de stilistică eminesciană*, Editura ştiinţifică, 1965, p. 165—167, 184—185.*

Hasdeu a ţinut, în Ateneul român, conferinţa Cine au fost dacii? *stabilind, pe bază de limbă, tradiţii şi poezie populară, identitatea între daci şi lituanieni. Eminescu ar fi putut să se afle printre ascultătorii conferenţiarului, dar, oricum, a luat singur cunoştinţă de ce grăise acesta, cel mai târziu la sfârşitul anului, când apăru conferinţa în numerele de noiembrie şi decembrie 1868 ale revistei* Familia*.*

În susţinerea ideilor lui, Hasdeu aducea ca dovadă şi o doină lituană, pe care-o dă în traducerea în versuri:

„Pe-al mării mal un munte alb se vede,
Pe albul munte stă stejarul verde [...].

Rămânând convins pe deplin de tema susţinută de Hasdeu în conferinţă, şi-a însuşit alegoria ca pe un bun dac, deci bun propriu, şi a folosit-o în parte pentru a-şi exprima propria lui sensibilitate. Chiar dacă poezia Amicului F. I. *este, în prima formă, de prin 1866, n-a căpătat înfăţişarea ei definitivă decât pe la începutul anului 1869, când Eminescu a cunoscut din* Familia *conferinţa lui Hasdeu. Numai după aceea a trimis* Familiei *poezia, care a şi apărut în nr. 13 din 30 martie / 11 aprilie 1869.*

Contopirea celui ce moare cu natura, reprezentată de arbori şi de nisipul alb, o întâlnim în poezia lituaniană care cântă moartea fiului lui Kosciusco. În ce priveşte însă doina tradusă de Hasdeu, remarcăm libertatea pe care şi-a luat-o traducătorul, căci „Albul munte“ este o invenţie proprie, textul folosit având „Înaltul munte“. [...]

Eminescu a luat „albul munte“ ca şi cum ar veni nu de la Hasdeu, ci direct din poezia populară lituaniană, deci „dacă“.

Odată ce am pornit pe această cale a lămuririi gândurilor poetului adolescent, să mergem mai departe şi să înţelegem la ce „alb munte“ se putea gândi Eminescu în legătură cu dacii şi cu sine.

Geograful grec Strabon, în Geografia *sa, c. VII, cap. 3, scrie despre Cogaionon, muntele sfânt, lăcaş al lui Zamolxe şi al preoţilor lui, şi despre apa, cu acelaşi nume, care curge la poalele muntelui. Cogaionon se afla, după el, în mijlocul Daciei şi era în raport cu viaţa religioasă şi cu concepţia*

despre moarte a geto-dacilor. Strabon recunoaşte în zelul religios o trăsătură caracteristică a poporului get.

Geţii credeau în nemurirea sufletului şi socoteau trupul o piedică numai, menită să se distrugă din momentul morţii. După ei, aspiraţia omului trebuia să fie eliberarea din trup, mai ales prin căderea în luptă, pentru ca astfel sufletul să poată duce o viaţă de zeu alături de Zamolxe. După legendele raportate de Herodot şi de Strabon, marele zeu ar fi fost discipol al lui Pithagora, ar fi avut ca învăţăcei pe vracii pricepuţi în descântece şi lecuiri şi pe preoţii care trăiau în asceză. Zamolxe era adorat pe vârful muntelui, spre el se îndreptau rugăciunile credincioşilor, când îşi ridicau braţele spre cer, şi în paradisul lui plin de lumină veneau să ospăteze eroii căzuţi în luptele de pe pământ. Cogaionon era lăcaşul sfânt, unde-şi avea sihăstria, săpată în stâncă, marele preot, care putea fi cercetat acolo sus numai de către rege.

D. MURĂRAŞU, Comentarii eminesciene*, în* Studii eminesciene — 75 de ani de la moartea poetului*, Editura pentru literatură, 1965, p. 492, 493—495.*

Tonalitatea fantasticului eminescian nocturn, departe de a fi terifiantă şi obsesivă, de coşmar, ca la alţi mari romantici europeni sau americani, este alinătoare, iar fantasticul său înfrumuseţează universul, îl transfigurează ireal, paradisiac.

În feeria nocturnă, simţul vizual este cel mai puternic solicitat. Peisajul iluminat de lună încântă privirea şi o vrăjeşte, prin fantastica varietate coloristică în care domină pulberea de aur a stelelor şi reflexul argintiu al lunii. Îndeosebi argintiul este fundalul de vis al marilor panouri decorative din nesecata tematică nocturnă a poetului. Epitetul argintiu, argintos, de argint este poate cel mai frecvent în paleta marelui poet peisagist, atât în marile lui pânze în versuri, cât şi în cele de proză. Este o culoare spectrală, de luminozitate egală, dulce, ca să-i folosim cuvântul, ca iluminatul cu neon, care nu oboseşte ochii, asociindu-se intim nopţii, ca lumina polară în neuitatele pagini dostoievskiene, consacrate nopţilor petrogradiene. Dacă o altă expresie galică este tot atât de proprie ca şi instantaneitatea de trăsnet a unora dintre îndrăgostiri, atunci am spune că argintiul proiectat de lună pe întinsurile de tot felul ale planetei noastre ar putea fi „culoarea sufletului" eminescian, supus în timpul zilei tuturor frământărilor care bântuiesc sufletele problematice, faustice şi hamletizante. Desigur, s-ar putea face un studiu dintre cele mai interesante asupra acestui epitet relevant, care nu a fost încă luat în seamă. La Eminescu

sunt de argint: pădurea, lanurile, apele, cărările, nisipurile, munţii, norii, sălciile, crinii, negurile, ceaţa, palatele, cupele, candelele, straiele, lirele (unelte muzicale!), pletele bătrânilor, aripile lebedelor, dar şi razele stelelor, „picuri de argint“, precum şi lumina zorilor, într-un cuvânt, şi prin eliminare, tot ceea ce sustrage zonei proprii luminii solare orbitoare, aşadar necontemplabilă, neprielnică meditaţiei şi reveriei.

În al doilea, foarte întins poem eminescian de tinereţe, din perioada titanismului său sisific, în Povestea magului călător în stele *(1872), după o serie de consideraţii despre „pala nebunie“, nebunie „cu chipul dulce“, care nu e altceva decât setea de absolut, magul îşi afirmă preferinţa şi pentru această, cum spuneam, culoare a sufletului alter-ego-ului său: „Îmi place — cum îmi place visul de raze nins, / Îmi place cum îmi place o umbră argintie“. Şi mai departe precizează: „Mie-mi place visarea. / Fie ea chiar un basmu, numai fie frumos, / Înger c-ochi mari albaştri, cu chipul luminos... / ...Ca cel ce-i place-un vis / Şi chiar trezit de friguri el ţine ochiu-nchis / Ca mai departe visul frumos să îl viseze, / Asemenea uit lumea şi eu... sunt bucuros / De pot prelungi încă visul meu radios. / De n-ar fugi-nfidelul... O, de ar sta mereu, / Să oglindez într-însul adânc sufletul meu / Cu cântecu-mi ferice, simţirea să-i dezmierd / Şi-n ochii mari şi bolnavi fiinţa să mi-o pierd...“ Am prelungit citatul, preţuindu-l revelator pentru terapeutica eminesciană a visului, condiţionată de fantasticul şi de feericul nocturn, singure în stare a-l vindeca prin mijlocirea visului, de romantica maladie, denumită Weltschmerz.*

Visul este o vocabulă care comportă disocierea dintre trezie şi somn, ca să-i desluşim sensul în context. La Eminescu ambele funcţii sufleteşti, sau mai bine zis amândouă vastele domenii ale vieţii morale sunt amplu reprezentate: visarea sau reveria cu fantasmele moderate ale închipuirii treze şi oniricul cu capricioasa-i fantasmagorie, pe cât de nestăpânită şi nelimitată, pe atât de obscură şi insondabilă (cu toate ulterioarele reţete ale psihanalizei!).

Şerban CIOCULESCU, Feericul nocturn eminescian, *în* Varietăţi critice, *Editura pentru literatură, 1966, p. 206—207.*

[...] Faţa lui Eminescu e dublă: priveşte odată spre noaptea comună, a vegherii, a naturii şi umanităţii, iar altă dată spre noaptea fără început a visului, a vârstelor eterne şi a geniilor romantice. În timpul vieţii sale şi apoi decenii de-a rîndul nu s-a cunoscut decât prima lui faţă: probabil că nici el n-a cutezat s-o destăinuie pe cealaltă. O teamă ciudată s-a înfipt în conştiinţa lui, încât tezaurul marilor vise a zăcut mereu ascuns în caietele depozitului

de manuscrise: poetul fugea de umbrele acestor visuri. Erinii ale metaforei, spre ţărmul mai fără primejdii al naturii. În planetariul romantismului, singularitatea lui Eminescu prinde figură din această faţă, cu două profiluri: unul neptunic, născut din spuma amară şi din ape tânjind spre orizonturile lumii, celălalt plutonic, învăpăiat de focul originar.

Întrebuinţând termenii care îşi trag eficienţa dintr-o geologie estetică şi care au menirea să sugereze valoarea de adâncime a lirismului, vom numi (urmând cuvântul lui G. Călinescu, dar spre deosebire de el) neptunică acea parte a operei eminesciene, ce corespunde în general antumelor şi care, tot aşa ca pământul format prin acţiunea apelor, îşi are originea în straturile mai tangibile ale spiritului: e poezia formelor legale ale naturii, în care omul şi conştiinţa sa morală şi-au aflat clima de bucurii şi dureri; iar plutonică acea parte ce corespunde în general laboratorul şi care, tot aşa ca — în geologie — roca născută din focul subteran, vine mai din adânc, de unde se frământă văpăile obscure. Această combustiune a poeziei, această iradiaţie cvasidemonică a spiritului, ce creează, departe de natura comună, una enigmatică şi profundă: dorul imensităţilor elementare, vârsta de aur, inconştientul beat de voluptate al somnului, umbra tragică peste un tărâm de palori, decorul halucinant mirific, magia şi mitul, implicaţiile lor oculte, iată universul plutonic, metafora infernală.

În cercul unor astfel de viziuni, cînd natura ia proporţii gigantice, când ‚trecând râul Selenei", sub ocrotirea nopţii, "oştirile" florilor cresc ca arborii de mari, răspândind parfumul lor ucigător, şi fluturii plutesc pe acest fluviu de miresme, ca navele, nu avem doar o umflare spre a cuprinde sentimente exacerbate, simplu imperialism al formei, ci o adevărată alegorie a spiritului, ideea poetică în oglindirea stihiilor.

Pentru a măsura fenomenul în perspectiva culturii, se poate spune că există în opera lui Eminescu o parte, clasicizată prin tradiţie, şi în care el însuşi s-a recunoscut, echivalentă micului romantism german, propriu-zis liric, al lui Eichendorff, Heine, Lenau, până la Mörike, — şi altă parte, subiacentă, ce corespunde marelui romantism al viziunilor, explorator de domenii abisal metaforice, cuprinzând nume ca Jean Paul, Novalis, Tieck, Brentano, Arnim, şi formând la Eminescu laboratorul tăinuit şi atât de bogat, în care au fost părăsite poemele ce trebuiau să înalţe coloanele operei sale: Mureşanu*,* Demonism*,* Miradoniz*,* Memento mori*,* Povestea magului călător în stele*,* Diamantul Nordului*,* Gemenii*...*

De ce şi-a părăsit Eminescu proiectele, lăsându-le într-o zonă în felul său prepoetică? De multe ori, în afara viziunilor amplu articulate, care

încercau să prindă consistenţa de mit, găsim versuri de o densitate artistică incomparabilă, ce au fost înlocuite, în decursul elaborării poemului, cu expresii mai naturale, mai "raţionale" şi, bineînţeles, discursive. Asistăm, în general, la înlocuirea metaforismului vizionar imanent poeziei, ţâşnind din caracterul obscur al fiinţei, cu o afectivitate particular delimitată. Să-i fi lipsit lui Eminescu acel gust iluminat, care se împlineşte în sucul fructelor spirituale ultime? Sau a fost, la rădăcinile fiinţei, teama de noaptea genială, de nebunia ei orfică? I-a fost teamă lui Eminescu de propriile lui straturi din adânc, de humele fantastice din care imaginaţia năpădea contropind gândirea? Presimţind poate catastrofa finală, a încercat el, oare, să se salveze într-o creaţie domolită, de euritmii care se revărsau în unda unei naturi mai calme? Există, poate, şi altă explicaţie, ce se apropie de viaţa măruntă a spiritului: oare nu gustul lui Maiorescu, prea ponderat, academic şi acuzând definitiv sărăcia de orizont din literatura germană a epocii, a influenţat direct selecţia poetică eminesciană? Dar o astfel de explicaţie, oricât de valabilă istoric şi îndeajuns de comodă (căreia nu i se poate răspunde invocând faimoasa inflexibilitate a lui Eminescu la sugestiile de amănunt ce veneau din afară, fiind vorba aici de o influenţă mai largă, în stare să treacă biruitoare deasupra lucrului strict tehnic, de care garantează doar poetul), nu riscă să acopere cu fum realităţi mult mai profunde? Căci fără o acceptare lăuntrică, pe care sugestiile extreme trebuiau doar să o declanşeze, întreg procesul de creaţie eminescian ar însemna să fie redus la controlul unei autorităţi ce desfide personalitatea artistului (chiar dacă n-am pune în cauză gustul iubitei — şi împlinirea timpurie a zării neptunice, în Crăiasa din poveşti, Lacul *şi* Dorinţa, *a căror fragezime lirică şi perfecţiune, mai ales în ce priveşte* Lacul, *trădează intensitatea pe plan creator a legăturii veroniene —, problema n-ar deveni mai solubilă). Stăpân al puternicului său focar plăsmuitor, Eminescu nu s-ar fi mulţumit să arate lumii numai o anumită faţă, dacă restrângerea orizontului, repudierea viziunilor care, ca îngerii lui, s-au născut în întunericul focului prim, n-ar fi corespuns şi unui îndemn organic. Învinuind în cele din urmă fie şi boala, de a fi anihilat curând voinţa sa, de a-l fi făcut nepăsător şi docil al intervenţiei şi imixtiunile criticului (şi hotărât lucru, ele nu numai că nu au lipsit, ci au ţintit probabil tocmai în direcţia contrară mitosului), munca despre care mărturisesc manuscrisele, temele mereu reluate şi "clarificarea" prin variante, seria de maturitate a romanţelor — cele de la Familia din 1883,* S-a dus amorul, Când amintirile, Adio, Ce e amorul ?, *culminând în dulcegăria din* Pe lângă plopii fără soţ, *al căror germen e autentic şi vechi în poezia sa, ca să nu*

mai vorbim de seria Scrisorilor*, unde lirismul se degradează, unde discursul şi „filosofia“ — vai! — triumfă, sau de laboriosul* Luceafăr*, unde în contrastul dintre amorul sănătos şi cel genial, în schematismul spiritual al acestei antiteze, generaţii întregi au descifrat testamentul poetuluiu, — toate acestea indică structuralitatea crizei. Ceea ce înseamnă că orice explicaţie trebuie să pornească dinlăuntru şi că numai sondagiile verticale pot aduce la suprafaţă adevărul. Nimeni nu a simţit vreodată că profilul poietului, aşa cum îl conturează ediţia Maiorescu — să amintim încă o dată părerea editorului integral, că Eminescu a colaborat la alcătuirea sa şi ea înfăţişează deci fidel propriile lui intenţii —, n-ar fi cel adevărat. Fiindcă undeva, în adâncul cel mai tăinuit, s-au atins două tărâmuri, dintre care unul a rămas cu desăvârşire străin lumii dinafară, chiar dacă fragmentar; poetului însuşi, care a trăit între contemporani şi le-a dăruit o operă, celălalt tărâm, dinlăuntru său, i-a fost (sau mai bine spus i-a devenit) străin.*

Ion NEGOIŢESCU, Poezia liu Eminescu*, Editura a III-a, Colecţia Eminesciana, Editura Junimea, Iaşi, 1980, p. 10-13.*

În romantismul german, dar încă dinainte, în faza preromantică, se promovează unele ştiinţe ipotetice noi, alături de altele vechi, părăsite în decursul timpului. Printre acestea din urmă se numără şi astrologia, care a avut o pondere deosebit de consistentă în acea arie spirituală. În strălucita pagină prin care Goethe îşi deschide autobiografia cuprinsă în Poezie şi adevăr*, el dă o descriere complexă a poziţiei constelaţiilor şi a semnelor zodiacale sub care a decurs naşterea sa. În rest, poetul evocă cu o conştiincioasă exactitate toate etapele şi evenimentele trecutului personal. În trilogia* Wallenstein*, Schiller — urmând, dealtfel, adevărul istoric — pune iarăşi în acord viaţa eroului său cu conţinutul mesajelor stelare ale astrologiei. Astfel, în viaţa unui om intră nu numai ceva în afară de el şi de împrejurările apropiate la care a fost martor, dar acel ceva se află în incalculabile distanţe în spaţiu şi se introduce totuşi într-o limitată închidere biografică. Depărtarea cea mai incredibilă devine astfel o categorie lăuntrică, ce-şi asumă un rol chiar subordonator, făcând să depindă de acţiunea ei regulatoare toate celelalte coordonate din circuitul de existenţă al persoanei respective.*

Dacă o asemenea idee rezultă din textele geotheene sau schilleriene, cu atât mai mult îşi va găsi o bază de susţinere în romantismul german propriu-zis. Astfel numele cu rezonanţă ocultă de Astralis, pe care Novalis îl dă unei celebre poeme ale sale, ne apare în totul semnificativ. [...]

Un asemenea sâmbure astrologic, recunoscut în romantismul german ca punct de provenienţă al depărtării lăuntrice, se surprinde şi la Eminescu. Se distinge, în această privinţă, marele său poem de extracţie ocultă, intitulat Povestea magului călător în stele*, unde ideea amintită se conjugă şi cu unele date aflate în credinţele noastre populare ("că la nunta mea / a căzut o stea). Iată unele pasaje ale poemului către care se îndreaptă, pentru moment, atenţia noastră:*

„Un om se naşte — un înger o stea din cer aprinde
Şi pe pământ coboară în corpul lui de lut,
Şi gândurilor aripi în om el le întinde
. . . .
O candelă a vieţii, de cer steaua depinde
Şi umblă scriind soartea a omului născut.
Când moare a lui suflet aripile şi-a-ntins
Şi re'nturnând în ceruri pe drum steaua a stins". [...]

Fluxul şi refluxul întregului angrenaj ţine aproape de stricteţea internă a ritmurilor biologice prin exactele lor dispozitive de comunicare dintre astru şi corpul de lut omenesc. [...]

Îşi face loc atunci întrebarea asupra unei infinite depărtări lăuntrice în fiinţa umană, care nu încape numai în redusele ei limite terestre: „Şi dacă e o lume puternică, întinsă / De viaţa mea-i legată viaţa unei lumi?" Întrebarea, însă, devine pe parcurs o magnifică certitudine, însoţită de viziunea unei cuprinderi totale a universului înlăuntrul omului:

„Cum Dumnezeu cuprinde cu viaţa lui cerească
Lumi, stele, timp şi spaţiu ş-atomul nezărit,
Cum toate-s ele şi dânsul în toate e cuprins,
Astfel tu vei fi mare ca gândul tău întins."

Nicăieri, plecând de la datul astrologic, categoria lăuntrică a depărtării poetice nu s-a bucurat de o întemeiere mai adâncă şi mai pasionată. [...]

În sfârşit, alte ipoteze şi mituri romantice, a atracţiilor, a magnetismelor, a corespondenţelor, a avatarurilor, a palingenezelor contribuie de asemenea să dilate în fel şi chip această categorie. Printr-însa se creează vestita uniune dintre „om şi Tot", în care Ricarda Huch vrea să cuprindă esenţa romantismului german. La această înrâurire extrasă din zona culturii frecventate de el, trebuie să se mai adauge şi iniţierea hindustică a lui Eminescu, venită pe aceeaşi cale. Bunăoară, doctrina brahmană, a

lui ta twam asi închipuie tot revelaţia unei infinite depărtări posesive, când omul simte eliberarea fericitoare din propriile sale limite, identitatea cu totul şi, ca atare, cuprinderea într-însul a acestui tot. Eminescu şi-a cucerit şi din domeniul indic dimensiunea pe care i-o urmărim. Astfel, una din strălucitele viziuni eminesciene ale depărtării pierdute în timp, şi totuşi posedate de poet, „la-nceput, pe când fiinţă nu era, nici nefiinţă", este o adaptare aproape literală a primului vers din Imnul Creaţiei, aflător în Rig-Veda.

Dacă reflectăm, deci, din câte temelii se dezvoltă — atingând ultima saturaţie — orizonturile cosmice ale lui Eminescu, temelii ce merg din Tracia până în India, înglobând totodată şi unul din momentele larg vizionare ale Occidentului, înţelegem cum el a putut deveni poate cel mai mare poet al depărtării pe care l-a dat omeniera, dotat cu o neîntrecută putere transgresivă în străbaterea spaţiilor şi a erelor. Lungimea de undă a antenelor sale intuitive, lansate în aria universului cuprins de el („gânduri ce-au cuprins tot universul"), o depăşeşte şi pe cea a romantismului, privit chiar în culmile sale. Însuşi Novalis, pe care l-am invocat ca detector şi investigator genial al depărtării lăuntrice, nu depăşeşte următorul nivel, pentru el liminal: „Nimic aproape, doar din depărtare / Eu mă găseam, trecute vremi unind şi viitoare". Eminescu nu numai că întrece această dimensiune, dar o pătrunde şi intens vizionar acolo unde Novalis ne-o comunică numai abstract („trecute vremi unind şi viitoare"). Dincolo, însă, de poetul Nopţii, şi în comparaţie chiar cu cel mai avântat imagism romantic al depărtării, de la zborul byronean al lui Cain printre astre până la prodigioasele şi fantasticele proiectări finale ale lui Hugo[1], Eminescu rămâne neîntrecut prin unele tablouri din Memento mori*, din* Luceafărul*, din* Scrisoarea I*, din* Mureşanu*, din* Povestea magului călător în stele*. Acolo el frământă colosale geneze sau prăbuşiri de lumi, în acele viziuni de haos, de neant, de drame cosmice concepute parcă dintr-o stranie şi nemaiîntâlnită hipertrofiere optică a gândului, care se centrează imens telepatic pe orbitele cele mai depărtate şi mai pierdute ale timpului şi ale spaţiului.*

---

[1] În această privinţă, superioritatea lui Eminescu asupra lui Hugo este bine precizată de Aurel Sasu. Deşi se descoperă comun cu poetul francez tocmai ceea ce noi am identificat drept atribute ale depărtării ameţitoare, adică „geneza cosmică" şi „extinderea universală", totuşi densitatea apare cu totul alta în poezia eminesciană. Citām: „Fără să creeze viziunile halucinante ale lui Hugo, Eminescu e mai complex, întrucât îşi asociază vastei dimensiuni a orizontalităţii şi pe cea a prospectării în adâncime a fenomenelor, spaţiul misterului şi vecinătatea mitului... Descriptivismul primului este înlocuit de al doilea cu un mai subtil proces de revelare."

Revenim, de aceea, la cuprinzătoarea observaţie a lui Tudor Vianu, observaţie cu caracter aproape definitoriu, şi anume că Eminescu priveşte lucrurile „foarte de sus şi foarte de departe“[1]. Să se reţină acest important accident la cheie: nu până foarte sus şi până foarte departe, ci de foarte sus şi de foarte departe. Se confirmă astfel, în acord tocmai cu ceea ce ne-am străduit să demonstrăm, centrarea lui Eminescu, ca natură, în zona categorială a depărtării, unde îşi stabileşte focarul întregii sale radiaţii. La observaţia lui Tudor Vianu am mai putea să invocăm, ca un important adaos, şi ceea ce Ion Negoiţescu numeşte profilul „plutonic“ al creaţiei eminesciene, „învăpăiat de focul originar“[2], adică de incandescenţa magmatică a centrului teluric. Aceasta s-ar cuprinde şi ea — deopotrivă cu întregul univers — în vastul volum interior al poetului, şi anume în substratul efervescent, larvar, al fiinţei, unde arde, încă topită, însăşi substanţa artei sale. Pentru a întregi, deci, fizionomia acestui nedepăşit fenomen de depărtare lăuntrică, putem spune că Eminescu priveşte lucrurile nu numai „de foarte de sus şi de foarte departe“, ci şi „de foarte din adânc“.

Edgar PAPU, Poezia lui Eminescu*, Editura Minerva, 1971, p. 34—37, 38—46.*

Imaginea poetică a „începutului“ şi „sfârşitului“ lumii în cosmogonia lui Eminescu apare ca expresie a gândurilor unui bătrân dascăl care, dintre toţi cei munciţi de rosturile vieţii, pentru cunoaşterea adevărului, tot socoate şi socoate, într-un calcul fără capăt, în Scrisoarea I. *[...]*

Bătrânul dascăl ce meditează asupra „limitelor“ existenţei în timp şi spaţiu, în unele versiuni ale poeziei, păstrate în aceleaşi file cu traducerea din Critica raţiunii pure*, poartă numele lui Kant. Poetul va vedea însă cosmogonia kantiană prin epistemologia, bazată pe ideea că lumea în care trăiesc oamenii, una şi aceeaşi în existenţa ei, se oferă cunoaşterii în două aspecte: unul ca aparenţă, trecător în timp şi spaţiu, altul ca realitate eternă, duncolo de aceste forme. Aceasta pentru că formele cunoaşterii, apriorice fiind, sunt subiective. Când Kant spunea că spaţiul şi timpul nu există aievea, că ele sunt în noi şi nu în afară de noi, înţelegea în adevăr că întinderea, care presupune spaţiul, şi mişcarea, care presupune timpul, sunt creaţii subiective ale spiritului care impune legi naturii.*

---

[1] Tudor Vianu, *Cuvânt despre Eminescu*, în *Studii de literatură română*, Ed. didactică şi pedagogică, 1965, p. 296.

[2] Ion Negoiţescu, *Poezia lui Eminescu*, Editura pentru literatură, 1968.

Dar atunci apare întrebarea, în sistemul kantian: Lumea până unde este aparenţă şi de unde începe realitatea? Iar dacă timpul şi spaţiul sunt creaţii subiective ale conştiinţei, în ce constă realitatea? Lumea lucrului în sine, existentă dincolo de formele subiective, are o existenţă obiectivă sau este numai o iluzie? Răspunsul este implicat în tezele sistemului: Un lucru în sine, postulat prin ideea că orice aparenţă trebuie să fie aparenţă a ceva, presupune ceva ce trebuie să existe în ceea ce apare, dovedindu-se astfel că nu tot ceea ce există este o creaţie a subiectului cunoscător, că există o lume obiectivă care, ca lucru în sine, este deodată existentă în toate formele în care ea apare. Sistemul kantian deci, prin limitarea cunoaşterii la formele subiective ale conştiinţei, este un agnosticism, dar totodată un realism transcendental prin recunoaşterea unei realităţi obiective, existentă în sine, dincolo de formele subiective ale cunoaşterii.

Această idee o cuprinde cosmogonia lui Eminescu, ca metaforă a meditaţiei asupra limitelor timpului şi spaţiului, între „începutul" şi „sfârşitul lumii", reprezentate prin gândul bătrânului dascăl. Tema este kantiană, deşi eternitatea lumii, identificată în kantianism cu realitatea lucrului în sine, este formulată în ideea schopenhaueriană a omului veşnic, în prima versiune închegată a poeziei [...]:

„Trecutul, viitorul, sub fruntea lui se-nchid
Şi lumea toată-n ochi-i e-un singur individ,
El negura eternă o rupe în fâşii,
Din ea se naşte lumea, şi soare şi stihii
Şi din prezent, — paiangen urieşesc păşeşte —
Trecutul, viitorul, c-un gând le-mprejmuieşte".

Într-o altă versiune a cosmogoniei, meditaţia asupra idealităţii timpului şi spaţiului avea înţelesul recunoaşterii existenţei lucrului în sine, postulat prin aparenţa cunoaşterii lui, de vreme ce pentru el tot ceea ce „repaosă în raza gândului etern" are corespondent în lumea timpului şi a spaţiului: cu alte cuvinte lumea nemuritoare „în sine" nu numai că nu înseamnă neexistenţă, dar „partea adevărată şi cea nepieritoare e orişicând aievea" [...]:

„Zadarnic pare lumea sclipind că-i trecătoare,
Căci coji sunt toate celea fiinţei ce nu moare;
Trecutul, viitorul se ţin numai de coajă
Şi-a vremei ţesătură vedem cu ochiu-n vrajă,
Pe când ceea ce-aleargă şi-n şiruri se dişterne
Repaosă în raza gândirilor eterne".

Din versiunile Scrisorii I *se vede deci că Eminescu reţinea latura materialistă a filosofiei kantiene, cea privitoare la recunoaşterea unei existenţe obiective în teza că reprezentărilor noastre le corespunde ceva dinafara noastră.*

Eugen TODORAN, Eminescu, *Editura Minerva, 1972, p. 52—54.*

Ca şi Sadoveanu mai târziu, Eminescu a înţeles sensul misiunii româneşti de sinteză, al aşezării noastre la răscrucea drumurilor dintre est şi vest, dintre nord şi sud. Şi lucrarea lui în materia mereu mişcătoare, mereu neclintită a miturilor, este o primă încercare, grandioasă în concepţie şi contururi, deşi nedusă la capăt, mai cuprinzătoare decât sinteza lui Cantemir, mai clară decât a lui Heliade Rădulescu, mai strânsă pe coordonatele punctelor cardinale, mai coerentă decât a lui Hasdeu.

Numeroase mituri i-au stat la îndemână, unele generale, aparţinând tuturor popoarelor şi prelucrate de fiecare într-alt fel, altele cu caracter şi înţeles mărginit la sfera noastră. Nu se poate face, credem, o exactă evaluare cronologică a tipului de mit folosit de poet în deosebitele momente ale creaţiei sale, dar câteva accente depăşesc mijlocia, indicând o oarecare frecvenţă sporită a unui mit într-o perioadă sau alta a activităţii creatoare. Am putea, astfel, afirma recurenţa miturilor universale în special în vremea tinereţii poetului şi o oarecare preponderenţă a unor mituri cu specific al locului nostru străvechi, mai ales în creaţia maturităţii. Astfel, aplicaţiile mitului vârstei de aur, ale celui orfic, ale celui luciferic apar destul de masiv încă de timpuriu, în timp ce Zburătorul, Dochia, codrul intră mai ales în desenul poemelor târzii.

Sigur că lucrurile nu se pot explica în mod absolut. Dar la un poet atât de mare ca Eminescu, totul se leagă, totul se încheagă în înţelesuri ce se revelă unitar pe deasupra contradicţiilor spiritului, legate indisolubil de desfăşurarea vieţii şi a gândirii. Şi ipostazele miturilor exprimă de foarte multe ori căutări, deveniri, direcţii luate ori abandonate de poet pe drumul ascensiunii sale spre rotunjirea universului operei.

Mitul vârstei de aur ni se pare, în multe privinţe, revelator pentru anumite orientări specifice la poetul cel mai înalt şi mai complicat al literaturii noastre. Lumea copilăriei omenirii, naivă, pură, necunoscând inegalitatea nici nedreptatea, revine deseori, în special în operele tinereţii, încărcată de bucurie, de strălucire. Vârsta de aur, motivul mitic atât de drag poeţilor antichităţii de la Hesiod la Virgiliu, e atinsă când implicit, când explicit de poetul român. Începutul poeziei Venere şi Madonă *(1870) aminteşte, cu sensul clasic limpede discernut, de lumea apusă a cărei gândire era mit şi a cărei expresie era poezie, în legătură cu mitul Venerei ca întrupare a frumuseţii şi iubirii eterne:*

„Ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este,
Lume ce gândea în basme şi vorbea în poezii,
O, te-aud, te văd, te cuget, tânără şi dulce veste
Dintr-un cer cu alte stele, cu-alte raiuri, cu alţi zei“.

Altă dată, în basmul Făt-Frumos din lacrimă*, publicat în acelaşi an, pentru a indica vechimea vremii mitice, poetul o definea ca vremea în care oamenii se aflau abia în germenii viitorului.*

Mult discutatul poem Epigonii *(1870), adevărată „querelle des anciens et des modernes“ în literatura română, înseamnă, cu structura lui întemeiată pe o susţinută antiteză, o originală tratare a mitului vârstei de aur aplicată la istoria culturii noastre. O opoziţie foarte marcată face posibilă o înfăţişare simetrică a două lumi: una a vârstei de aur, a sacrului, plină de figuri mitice; cealaltă a vârstei decăzute, de fier, a profanului, populată de făpturi căzute din starea dintâi, reci, sceptice. Cu o propensie care îi este caracteristică, poetul încearcă, deliberat, să reunească planul istoric cu cel mitic, într-un neîncetat joc de contrarii, cu efecte puternice, deşi exterioare. Scopul folosirii acestui motiv al vârstei de aur este realizarea unei distanţări frapante între două epoci altfel nu prea depărtate, fiindcă Alecsandri, de pildă, era, într-o cronologie istorică, absolut contemporan cu generaţia de epigoni între care se aşează, cu atâta modestie, cu atâta smerenie, însuşi autorul poemului.*

Bipartită, structura Epigonilor *pune în valoare opoziţia fundamentală: ideal-real, sacru-profan. În chip expresiv, datele poeziei cristalizând în arhetipuri, devin fragmente de semnificaţii, de origine oraculară (derivând dintr-un moment epifanic, de clarviziune, omologat de unitatea de fond a imaginilor). El însuşi asimilat unui bard al vârstei de aur, înzestrat cu puterea cunoaşterii supranaturale, a vederii, poetul îşi mărturiseşte într-adevăr capacitatea de a-şi revedea eterna primăvară a începuturilor poeziei româneşti, „zilele de-aur a scripturilor române“.*

Vederea aceasta, afirmată de câteva ori, în legătură fie cu timpul mitic, cu spaţiul mitic, ori cu figurile eroilor mitici, înseamnă clar regresie într-o altă zonă, indicată prin „mă cufund ca într-o mare...“ Dealtfel, strofa primă concentrează mai toate atributele pe care Eminescu le dă în mod obişnuit lumii ideale, lumii magice, lumii visurilor, „dulci şi senine“, stăpânită de mitul solar în ipostaza sa primăvăratică („dulci şi mândre primăveri“), legată de naşterea eroilor, de victoria asupra forţelor beznei, asupra iernii şi morţii.

Zilele acelea mitice pe care le contemplă au, ca în folclor, „trei sori în frunte“, iar nopţile întind „oceanele de stele“, vegetaţia e proaspătă şi

împodobită cu simbolul ornitologic al cântecului, „verzi dumbrăvi cu filomele“, ca şi apa muzicală „cu râuri de cântări“.

Apoi urmează cortegiul nobil al acelora pe care văzătorul îi înconjura de aura fără apus a barzilor profeţi, a acelor poeta vates, care cumulau atributele de creatori inspiraţi, de sacerdoţi ai frumuseţii şi de vizionari ale căror facultăţi spirituale depăşeau înţelegerea comună. Aproape fiecăruia din ei Eminescu îi acordă o calitate de preeminenţă. Unora mai mici, ca Cichindeal ori Sihleanu, le conferă atributul magic al „gurii de aur“ sau al „lirei de argint“, amândouă orfice.

Tot orfică e şi puterea lui Donici, care supune animalele fabulei la o dulce coexistenţă, vrednică de vârsta de aur. Iar prin numele lui Anton Pann, poetul provoacă o confuzie onomastică voită între marele Pann, zeul, a cărui moarte a pus capăt, după tradiţie, miticei lumi păgâne, a copilăriei omenirii, şi psaltul cel glumeţ cu a cărui lume folclorică în dispariţie s-ar fi încheiat vârsta de aur a scripturilor române.

Zoe DUMITRESCU-BUŞULENGA, Eminescu şi lumea miturilor*, în* Valori şi echivalenţe umanistice*, Editura Eminescu, 1973, p. 188—91.*

Ceea ce a încercat într-un fel unic artistul a fost să exprime total prin geniul său, geniul poporului român, printr-o lucrare neprecupeţită, de proporţii uriaşe, care trebuia, în gândul său, să-l facă o modestă verigă între înaintaşi şi prezent. Ceea ce a izbutit a depăşit şi intenţia sa, şi înţelegerea noastră. Prin iubire şi jertfire de sine faţă de idealurile, aspiraţiile, concepţia de viaţă a românilor, el s-a proiectat pe orbita şi pantheonul valorilor româneşti şi universale, devenind steaua polară la care se raportează astăzi şi se va raporta cât va fi limba noastră pe lume, cultura şi creaţia poporului său.

Zoe DUMITRESCU-BUŞULENGA, Prefaţa*, în* M.Eminescu, Poezii*, vol. I, Colecţia „B.P.T.“, Editura Minerva, Bucureşti, 1989, p. XL.*

E ştiut că, dintr-o anumită perspectivă, astrul invocat în cel mai nedumeritor poem eminescian apărea ca Luceafăr, în vreme ce din perspectiva opusă el apărea ca Hyperion. În viziunea lui Eminescu, aceasta nu-i o simplă chestiune de onomastică, ci simbolizează posibilităţi şi atitudini diferite ale cunoaşterii. În primul caz, subiectul cunoscător nu poate şi mai curând nici nu-şi pune problema de a ieşi din sine, de a gândi alteritatea. A fi măsura tuturor lucrurilor i se pare un dat, nu un rezultat. Încât, ceea ce contrazice un asemenea mod de a fi, chiar de trezeşte iniţial vreo nelinişte, sfârşeşte prin a fi pus sub semnul confortabil

*al netranscenderii, al lui: „Deşi vorbeşti pe înţeles,/ Eu nu te pot pricepe...“ (*Luceafărul*). Tot ce apare în raza unei asemenea percepţii este repede integrat unei utilizări ad-hoc a principiului raţiunii suficiente: „Nu slăvindu-te pe tine... lustruindu-se pe el / Sub a numelui tău umbră“; „Rele-or zice că sunt toate câte nu vor înţelege...“ (*Scrisoarea I*). Evident că nu astfel se prezintă lucrurile în cazul al doilea, al cunoaşterii restituite sensului ei originar. Aici, exceptând ceea ce poate fi o virtualitate privilegiată, un loc „menit în cer“, deloc neglijabilă e şi actualizarea neîntreruptă a acestei virtualităţi, curajul morţii şi al renaşterii repetate (fenomenologic vorbind) drept condiţie şi cale de a deveni o autentică, universală măsură a lucrurilor, un hyper-eon. Nu numai Luceafărul, dar şi întreaga operă eminesciană, existenţa de aievea a poetului şi cea de când „îl vedem şi nu e“ reprezintă aventura necontenit luată de la capăt a unui asemenea tip de cunoaştere. Ni-l putem reprezenta pe Hyperion căzând şi acum în mări din tot înaltul, chiar dacă în stadiul de operă finită, datoare a-şi atinge sfericitatea, Luceafărul trebuia să se încheie în felul ştiut. A se simţi în lumea sa „nemuritor şi rece“ nu vrea să însemne şi ostil nouă decât în măsura în care noi sfârşim încă adeseori prin a fi ostili chemărilor ce ne adresează simbolicul astru, nereceptivi la revelaţia întruchipărilor lui de gheaţă şi foc. Hyperion, condiţia hyperionică, pot însemna doar din asemenea motive însingurare, deşi în esenţa lor reprezintă sete de comunicare, numai că de pe o bază a intransigenţei faţă de „cercul strâmt“, implicând refuzul compromisurilor cu soarta ce ni s-a dat. O asemenea condiţie exclude aşadar opacitatea, închiderea faţă de ceea ce semnifică un mod mai înalt de a fi. Înainte de a-şi fi imaginat că Demiurgul e cel ce i-o spune, Eminescu îşi recunoscuse şi asumase el însuşi un anume destin, în virtutea căruia putea să conchidă: „Iar tu, Hyperion rămâi / Oriunde ai apune...“*

George MUNTEANU, 1. Viaţa lui Eminescu*, Editura Minerva, 1973, p. 7—8.*

Floarea albastră, iată o vorbă care a devenit celebră în literatură ca şi „a fi sau a nu fi“ a lui Hamlet. Se vorbeşte de floarea albastră, însă de multe ori nu se ştie bine nici de unde vine şi nici mai ales ce înseamnă. Se ştie doar că ea porneşte de la Novalis, se ştie mai puţin că apare romanul acestuia, neterminat, Heinrich von Ofterdingen şi încă şi mai puţin se ştie care este adevăratul ei înţeles.

Confuzia sporeşte atunci când se presupune că între floarea albastră a lui Novalis şi poezia lui Eminescu Floare-albastră *ar fi o legătură de*

fond. Lectura textului lui Novalis şi a textului lui Eminescu şi comparaţia între amândouă aceste texte alungă orice confuzie. [...]

A luat ceva Eminescu în Floare-abastră *din toată această povestire? Nimic altceva decât doar denumirea poeziei, denumirea de care pomeneşte în penultima strofă şi pe care o repetă de două ori în strofa de la sfârşit. Deosebirile sunt mari. Mai înainte de orice, în ce priveşte mişcarea. Mişcarea visului lui Heinrich este îndreptată către viitor, corespunde chiar şi titlului primei părţi a romanului (singura terminată) şi care este Aşteptarea. Mişcarea din poezia lui Eminescu este îndreptată către trecut, e o mişcare de amintire, de evocare a unor lucruri trăite cândva. Tonul în care fata îndeamnă pe iubitul ei să nu-şi caute „în depărtare fericirea" este pe jumătate glumeţ, pe jumătate serios:*

„ — Iar te-ai cufundat în stele
Şi în nori şi ceruri nalte?
De nu m-ai uita încalte,
Sufletul vieţii mele".

Uşor glumeaţă este şi atitudinea iubitului:

„Astfel zise mititica,
Dulce netezindu-mi părul.
Ah! ea spuse adevărul;
Eu am râs, n-am zis nimica".

Tot cu un râs răspunde poetul în O, rămâi îndemnului pădurii de a rămâne la ea:

„Astfel zise lin pădurea,
Bolţi asupra-mi clătinând;
Şuieram l-a ei chemare
Ş-am ieşit în câmp râzând".

Floare-albastră*, ca şi* O, rămâi*, stă la hotarul dintre întristarea pe care o dă părerea de rău după o fericire trecută şi plăcerea uşor dureroasă pe care o dă amintirea acestei fericiri. Hotarul acesta, mişcător ca şi timpul, în care el se înscrie, este asemenea aceluia dintre nour şi senin, dintre umbră şi lumină, e o stare de crepuscul, foarte prielnică poeziei, dar care este mai general omenească şi mai des întâlnită decât s-ar putea crede la prima vedere. Există în om un simţ interior al limpezirii şi al înceţoşării, simţ care nu are a face cu inteligenţa (deşi poate oferi acestuia subiect de meditaţie) şi care funcţionează cu o mare vigoare şi arată întotdeauna în chip sigur şi negura şi înseninarea. La Novalis şi la Eminescu*

acest simţ îşi dovedeşte mereu şi din belşug prezenţa. Poetul român şi poetul german sunt din aceeaşi familie spirituală, a romanticilor din naştere, familie în care încap individualităţi felurite în ce priveşte expresia şi chiar modul de viaţă şi de comportare, dar care toate se lasă purtate între lumină şi umbră şi scot din aceste mişcări contrastante poezia lor cea mai adâncă.

Alexandru PHILIPPIDE, Ceva despre „Floarea-albastră“*, în* „Caietele Mihai Eminescu“*, vol, II, Editura Eminescu, 1974, p. 12, 15—16.*

Eminescu a devenit stil naţional, enclavă în care ne ridicăm portretul spiritului nostru individual, tărâm cucerit în spiritualitate, de către efortul de gândire al unei naţiuni. Ziua lui de naştere tinde să devină sărbătoare a poeziei, aşa cum pentru portughezi sărbătoarea poeziei este naşterea lui Camões.

Nichita STĂNESCU, Pagini de jurnal*, în vol.* Fiziologia poeziei, Proză şi versuri 1957-1983*, Ediţie îngrijită de Alexandru Condeescu cu acordul autorului, Editura Eminescu, Bucureşti, 1990, p. 413.*

Eminescu este, prin pluridimensionalitatea sa prismatică, un adevărat Aisberg. Scufundat cu o parte din bloc în apele începuturilor genetice ale lumii, înălţat cu o altă parte dincolo de lume, în infinitul plăsmuit de un Demiurgos închis astfel în sine încât „doar el aude plânsu-şi“, el rămâne încă — şi va rămâne o veşnicie! — un Necunoscut. Şi nu ne gândim, spunând acest lucru, numai la faptul că, intraţi în ultimul deceniu al secolului şi al mileniului, nu dispunem încă de o ediţie integrală a operei sale. Ne gândim mai cu seamă la odiseea receptării, la modul în care „aisbergul“ a fost explorat şi înţeles. Dacă e firesc ca să nu se poată cuprinde întregul bloc, mai puţin explicabile sunt perseverarea în îngustimea vederii, fixarea în clişee şi absolutizarea unor dimensiuni în defavoarea altora şi, bineînţeles, a întregului.

Desprins din calotele glaciare (hyperionice) ale spiritului şi mergând spre zonele calde ale sufletului, având reflexele astrale ale înseşi nemărginirii, aisbergul cunoaşte temperaturi diferite, este familiarizat cu categorii fundamentale ca Departele şi Adâncul, Cerescul şi Terestrul, Mişcarea şi Oprirea în loc. Aventura capitală în care se lansează este cea a Cunoaşterii. Cursele care îl aşteaptă sunt ştiute dinainte: o preştiinţă călăuzeşte paşii lui Eminescu, sensurile Vieţii (şi ale Morţii, fireşte) sunt descifrate încă înainte de a trăi ca atare. O intuiţie sigură, dacă nu o pre-intuiţie, covârşeşte fiinţa

eminesciană şi pre-determină gesturile hotărâtoare; o ardenţă tragică se conturează din fragedele sale începuturi când îşi înalţă ochii visători la steaua singurătăţii („Eu singur n-am cui spune cumplita mea durere,/ Eu singur n-am cui spune nebunul meu amor...“) sau când descoperă pentru prima dată un gol ontologic în preajma sa („Dar poate... o! capu-mi pustiu cu furtune,/ Gândirile-mi rele sugrum cele bune.../ Când sorii se sting şi când stelele pică,/ Îmi vine a crede că toate-s nimică.// Se poate ca bolta de sus să se spargă,/ Să cadă nimicul cu noaptea lui largă,/ Să văd cerul negru că lumile-şi cerne/ Ca prăzi trecătoare a morţii eterne...“). [...]

Fiinţa eminesciană se vede pusă, din începuturile sale firave, sub semnul întrebărilor existenţiale şi al Nimicului invadant. Aisbergul se mişcă întruna, cucerind nesăţios zonă după zonă între altitudinea glacială a spiritului şi apele calde ale Vieţii, dar mişcarea lui este vectorială şi împacă scufundarea cu înălţarea cutezătoare spre zori. Cum ai putea să-i determini cu exactitate valoarea numerică, unitatea de măsură şi direcţia, raza vectoare? Zadarul pândeşte rezultatul unei astfel de operaţiuni, aisbergul rămânând ceea ce este: un aisberg. O parte (care?) este mereu ascunsă de ochii noştri, fiinţa eminesciană, ca şi fiinţa în genere, neieşind nicicând în întregime în heideggerianul luminiş al revelării.

I s-a mulat, înainte de toate, o mască platoniciană de geniu înnăscut, prea puternic în a sa proprie fiinţă încât să-l fi abătut vreun contact cu contingentul de la drumul său firesc. Imaginea maioresciană este statică, apolinică, glacială; nepăsarea şi răceala hyperionică îi imprimă un caracter aspaţial şi atemporal. Eminescu este, după părerea lui Maiorescu, cu capul în norii unei idealităţi goale. Trăieşte deci în lumea ideilor generale şi coborârea în contingent, în lumea convenţională îi repugnă. Poetul se identifică în totul lui Hyperion: este esenţă pură, metafizică, setos de frumuseţea formelor perfecte şi afişând o seninătate abstractă. Masca platoniciano-schopenhaueriană a lui Eminescu respiră, în primul rând, impersonalitate. Întâmplările dinafară, mişcarea evolutivă nu mai contează: geniul se impune prin autodeterminare, printr-o „existenţă“ datorată propriei intuiţii şi voinţe.

Odiseea receptării cunoaşte două căi distincte: cea deschisă de critica estetică a lui Titu Maiorescu şi cea promovată de critica socialistă a lui Gherea. Punându-le faţă în faţă, D. Popovici întrezăreşte cu perspicacitate, în cunoscutele sale prelegeri universitare, limitele, exagerările, absolutizările; într-un cuvânt, chiar neputinţa de a cuprinde integral fenomenul prin fixarea într-o mentalitate sau prin căutarea obsesivă a unei faculté maîtresse, a unui ax structural. [...]

[...] Dar nu numai Oda (în metru antic) *vorbeşte pregnant despre existenţialismul structural al poetului: el este un poet al Fiinţei prin liniamentele esenţiale ale viziunilor sale.*

Într-un studiu fundamental Eminescu sau despre Absolut*, publicat în 1963 şi tradus în româneşte abia în 1990, cercetătoarea italiană Rosa del Conte distinge că, încă în cele mai fragede începuturi, mintea eminesciană este cutreierată de fantoma contradictoriului. În faţa Poetului se proiectează Timpul ca prim prag ontologic: fiind „omul afirmărilor vitale absolute, al deplinătăţii, omul eminescian este măcinat de destin şi de căutarea sensului existenţei; este omul care îşi pune fiinţa „în centrul lumii încoronat cu sori" şi îşi proiectează „idealurile în infinit". Este o proiectare în imens şi abstract a Fiinţei, în Timpul cosmic liniştit, dar şi în Timpul psihologic care-i marchează devenirea. Este, la Eminescu, un idealism ontologic care îngăduie o privire asupra realităţii obiective a Universului. Or, imaginea precisă a acestuia se dizolvă în valurile fumurii ale visului şi iluziei. E vălul uriaş al Mayei? Absolutul nu se poate identifica contingentului, fenomenului şi poetul stăruie mereu în această zonă tragică a imposibilităţii împăcării contrariilor. „... În această identificare a existenţei cu temporalitatea căreia i se contrapune Fiinţa drept ceva asupra căruia vremelnicia nu are nici o putere, stă modernitatea simţirii lui" (ediţia română, p. 389). Tărâmurile, categoriile ontologice rămân în separarea continuă, zădărnicind eforturile de a pătrunde sensul existenţei. Astfel proiectează sugestiv Rosa del Conte drama fiinţială eminesciană: Dumnezeu se opune Omului, la fel cum Fiinţa se opune devenirii. Cum poate fi atins, în acest caz, Absolutul?*

Este o întrebare fundamentală care ne transferă în zona fenomenelor moderne ce ne promite o zare de nădejde: lumea valorilor. Eminescu s-a pătruns de valorile vieţii fiindcă a trăit intens în orizontul morţii.

Cartea Svetlanei Paleologu-Matta Eminescu şi abisul ontologic *(Editura „Nord", Aarhus, 1989) îl raportează pe poetul român la fenomenologia lui Heidegger şi Husserl, ca şi la axiologia modernă, în special la Max Scheler, la care persoana se identifică spiritului în drumul lui spre Absolut. Raportările nu au nimic voit în ele; servesc doar ca argumente mai solide ale unei demonstraţii axiomatice. Eminescu se aliniază organic la postulatele filosofilor printr-o experienţă trăită, prin scufundarea reală şi cu toate consecinţele în abisurile fiinţei. Astfel, el nu doar prinde lumea în concepţie, ci o percepe ca totalitate a existenţei, pus sub semnul tragicului. El priveşte moartea în faţă ca dimensiune esenţială ce agită orizontul existenţial, plin de tainele indeterminării.*

Dorinţa vechilor greci de a concentra într-un singur individ toate forţele şi calităţile umane ducea la încarnare: un individ aparte poartă în

sine întreaga plenititudine a vieţii, în timp ce ceilalţi o posedă numai în măsura în care o contemplă la el. La greci, după cum observă Soren Kierkegaard, apare un raport inversat: zeul nu posedă el însuşi forţa pe care o reprezintă: indivizii, însă, beneficiază de ea prin faptul că se pun în legătură cu zeul.

Fenomenologii de tipul lui Heidegger văd tipul reprezentativ sau încarnat care domină lumea Fiinţei în Poet, fiindcă numai rostirea cântăreţului rosteşte Întregul nevătămat al existenţei de ordinul lumii care se rânduieşte în spaţiul interior al lumii inimii. Preaplinul existenţei îşi află izvorul în inima poetului, precum ne-o demonstrează atât Rilke, în Elegia a noua, *cât şi Eminescu, în* Povestea magului călător *în stele: „Pe creaţiuni bogate sufletul este domn".*

*Omul eminescian face, în fond, gesturile fiinţiale ale omului modern, care, aşa cum spune Heidegger, se impune pe sine în prim plan în încercarea de a se ridica, hyperionic, deasupra lumii, şi îşi asumă calitatea de stăpân ce domină prin ridicarea-deasupra. Eminescu, tip reprezentativ sau încarnat (cu conştiinţa de bard sau de geniu), având revelaţia destinului măcinător şi deschizător de pustii în preajmă („Viaţa-mi se scurge ca şi murmura/ Ce-o suflă-un crivăţ printre pustii/ Mă urc ca crucea pusă-n câmpii/ Şi de blesteme mi-e neagră gura") se întreabă, din fragedă tinereţe şi dacă pentru sufletul meu/ Nu-i loc aicea, ci numa-n stele" (*Amicului F. I.*) îşi punea, adică, problema raportării la Lumea fiinţei şi a locului său în ea, gândindu-se la o ridicare-deasupra hyperionică. Este marea temă existenţială a vieţii şi operei sale.*

*Eminescu depăşeşte realitatea obiectivă printr-o formă de viaţă superioară, cu adevărat spirituală, prin raportarea frecventă a gândirii la Fiinţa „nestrămutată" (de aceea, pentru el între moarte şi viaţă nu este o demarcaţie) „sub raza gândului etern". Visând şi gândind sub specie aeternitas, poetul vede sufletul şi lucrurile dincolo de cunoaştere, într-o dimensiune în care totul „scânteiază", îmbogăţind cosmosul. Astfel poetul transcende contingentul şi particularul, ajungând până la zona tensionată a spiritului unde intuieşte esenţialul, resacralizează Lumea, gândeşte Fiinţa în toate metamorfozele ei, punându-ne şi pe noi „pe acest drum al iluminaţiilor succesive, al devenirii şi al bucuriei acestei deveniri" (*Eminescu şi abisul ontologic*, „Nord", Aarhus, p. 249).*

Aşadar, un nou Eminescu apare din perspectiva raportului dintre existenţa umană şi existenţa în genere (George Munteanu), dintre eul eminescian şi legile universului (Theodor Codreanu), sau a modelelor cosmologice (I. Em. Petrescu). Întoarcerea la origini prin mit şi coborâre în preistoria dacică devine o aventură existenţială fundamentală, prin

care explorează adâncimile fiinţei. Nostalgia după începuturi, matca primordială, abisul, noaptea bogată în germeni şi latenţe, principiul feminin în toate manifestările sunt, după Mircea Eliade, categorii romantice majore ce nu depind de careva „influenţe“ dinafară, ci definesc poziţia esenţială a omului în Cosmos. Pădurea mitică este depozitară subconştientului colectiv, a corespondenţelor misterioase ce-l leagă pe om de o realitate psihică primordială în cadrul căreia el cunoştea integral şi simţea unitatea inseparabilă cu Lumea (Zoe Dumitrescu-Buşulenga). Eminescu înfăţişează un mit românesc, în imaginea mitică a Daciei zeii fiind „strămoşii“ dacilor, iar nemurirea apărând reprezentată ca o nemurire a „eroilor“ din raiul zânei Dochia (Eugen Todoran). Mitul eminescian duce, în mod obişnuit, la o paradigmă a armoniei, la o conjugare a tranzitoriului cu veşnicia; mişcarea în imaginar, dincolo de contradicţiile Eului, relevă o conştiinţă nu funciar tragică, ci patetică şi capabilă de a restructura lumea în consens cu proaspăta unitate primordială (C. Ciopraga).

Drumul către Fiinţă a lui Eminescu nu dovedeşte pur şi simplu o devenire oarecare, o devenire întru devenire, ci o devenire întru fiinţă, fiindcă se realizează la el un dialog dintre particular şi general, în care se constată că acesta din urmă nu poate prinde fiinţa aievea, după cum spune inspirat Constantin Noica în Sentimentul românesc al fiinţei.

Aisbergul eminescian este, dacă ne gândim la neputinţa noastră de identificare cu el, o paradigmă a însăşi Fiinţei care se deschide şi se închide succesiv prin alternanţa de lumini şi abisuri revelate. Pornind de la afirmaţia blagiană „Există „O idee Eminescu“, iar aceasta s-a zămislit sub zodii româneşti“), academicianul Mihai Drăgănescu vorbea şi despre existenţa unui Spaţiu Eminescu, constituit din întreaga operă de poezie şi gândire.

De acest spaţiu dispunem acum graţie trudei lui Perpessicius, Dimitrie Vatamaniuc, Petru Creţia, Aurelia Rusu, Oxana Busuioceanu.

Poezia română a secolului al XX-lea a rămas afiliată, prin spirit, tot acestei idei Eminescu şi acestui Spaţiu Eminescu: Nichita Stănescu considera că întreg contextul poetic al zbuciumatului veac poate fi pus sub semnul Odei *(*în metru antic)*, iar Grigore Vieru vede personalitatea lui Eminescu ca o cetate cu mai multe porţi, fiecare alegându-şi-o pe a sa.*

Fiindcă, aşa cum recunosc şi filosofii culturii (G. Uscătescu), căutarea fiinţei noastre, marea noastră regăsire ontologică, tot Eminescu ne-o face posibilă.

Cu Eminescu putem căuta nu pur şi simplu Fiinţa, ci plinătatea Ei.

Mihai CIMPOI, Personalitatea lui Eminescu: odiseea receptării.